

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Wydział Teologii
Instytut Nauk Teologicznych

Ks. Zbigniew Kaniecki
Nr albumu 50629

**Duszpasterstwo trzeźwości w Polsce
w latach 1965 - 2015
w świetle dokumentów Kościoła w Polsce.
Studium pastoralne**

Praca doktorska
napisana na Wydziale Teologii KUL
pod kierunkiem
Ks. prof. dra hab. Ryszarda Kamińskiego

LUBLIN 2023

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
WSTĘP.....	5
ROZDZIAŁ I	
UWARUNKOWANIA DUSZPASTERSTWA TRZEŻWOŚCI	
W POLSCE W LATACH 1965 – 2015	21
1.1 Sytuacja społeczno-polityczna	22
1.2 Prawne aspekty działalności trzeźwościowej Kościoła	46
1.3 Duszpasterskie zaangażowanie Kościoła	56
ROZDZIAŁ II	
ZAŁOŻENIA DUSZPASTERSTWA TRZEŻWOŚCI.....	84
2.1 Przedmiot duszpasterstwa trzeźwości	85
2.2 Podmiot duszpasterstwa trzeźwości	94
2.3 Cel duszpasterstwa trzeźwości	113
2.4 Środki duszpasterstwa trzeźwości	121
ROZDZIAŁ III	
ORGANIZACJA DUSZPASTERSTWA TRZEŻWOŚCI W POLSCE	137
3.1 Krajowe Duszpasterstwo trzeźwości	138
3.2 Diecezjalne Duszpasterstwo trzeźwości	154
3.3 Dekanalne i Parafialne duszpasterstwo trzeźwości	160
ROZDZIAŁ IV	
FORMY DUSZPASTERSTWA TRZEŻWOŚCI	165
4.1 Troska o trzeźwość w duszpasterstwie zwyczajnym	165
4.2 Duszpasterstwo trzeźwości jako forma duszpasterstwa nadzwyczajnego	177

ROZDZIAŁ V

OCENA DUSZPASTERSTWA TRZEŻWOŚCI	185
5.1 Ocena założeń duszpasterstwa trzeźwości	186
5.2 Ocena organizacji duszpasterstwa trzeźwości	192
5.3 Ocena oddziaływania duszpasterstwa trzeźwości	197
ZAKOŃCZENIE	206
BIBLIOGRAFIA	212
ANEKSY	229

WYKAZ SKRÓTÓW

- KDK Konstytucja Duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym
 „Gaudium et spes”
- KKK Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.
- AK – „Ateneum Kapłańskie”, Włocławek 1909 –
- EK Encyklopedia Katolicka I 1-20, Lublin 1973-2014
- TB Trzeźwymi bądźcie, Zakroczym 1983 -
- WEP Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności
 Trzeźwościowej przyjęte przez Episkopat Polski w dniu 17.06.1959
 r., a znowelizowane dnia 01.04.1971 r. na 124 Konferencji Plenarnej
 w Warszawie. Ateneum Kapłańskie, 1984 nr 394.
- RTMK Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego
- KWC Krucjata Wyzwolenia Człowieka
- DTD Duszpasterstwo trzeźwości. Dokumenty, Zakroczym 2005, t. I –
 VIII.
- LPEP Listy Pasterskie Episkopatu Polski 1946-1975. Paryż 1975
- LPP Listy Pasterskie Prymasa Polski 1975-1981, Paryż 1988.
- RT Roczniki Teologiczne, Lublin 1992 (Przedtem TRK)

WSTĘP

Człowiek, jako istota cielesnoduchowa, stworzona do uczestnictwa w życiu Bożym, jest istotą grzeszną i wewnętrznie rozdartą, a życie człowieka to nieustanna walka między dobrem i złem (Ga 5,16,24). Człowiek jako istota wolna od początku dziejów „nadużywał swej wolności, powstając przeciwko Bogu i pragnąc osiągnąć cel życia poza Bogiem” (KDK 13). Jest jednak zdolny poznawać siebie, panować nad sobą (KKK 356-360; 386). Pismo św. naucza, że są w życiu człowieka takie postawy i wybory, które uniemożliwiają osiągnięcie celu ostatecznego. Mówi o nich Św. Paweł, w liście do Galatów (Ga 2,21). Na potrzeby niniejszej pracy przywołujemy zgubne skutki pijaństwa, czyli braku trzeźwości. Apostoł Paweł stwierdza, że „ci, którzy się takich rzeczy dopuszczają, królestwa Bożego nie odziedziczą” (Ga 5,21). A przecież osiągnięcie królestwa Bożego jest celem każdego chrześcijanina. Z tego też powodu na kartach Pisma świętego czytamy ważny apel: „czuwajmy i bądźmy trzeźwi” (1 Tes 5,6). Czuwanie domaga się od człowieka stałego widzenia tego, co się dzieje wokół niego i za jego przyczyną, a życie w trzeźwości oznacza dojrzałość postawy i odpowiedzialność za swoje czyny.

Troska o rozwój cnoty trzeźwości, która jest gatunkiem kardynalnej cnoty umiarkowania jest zatem swego rodzaju imperatywem i płaszczyzną umożliwiającą osiągnięcie ostatecznego celu człowieka. Wiadomo, że alkohol występuje w organizmie człowieka jako alkohol fizjologiczny, w stężeniu

nieprzekraczającym 0,15‰. Napój, w którym zawartość alkoholu jest powyżej 0,5 ‰, jest już „napojem alkoholowym”. Alkohole dzielimy na trzy grupy: piwa (zaw. alk. 3-7%), wina (zaw. alk. 10-20%), wódki, koniaki, whisky (zaw. alk. 40-50%).¹ Pismo św. zna tylko alkohole powstałe na gruncie naturalnego procesu fermentacji, a więc piwa i wina. W nauczaniu Kościoła przyjmuje się, że wszelkie rady i opinie odnoszące się do piwa i wina rozciągamy także na wódki. Granicą, gdzie kończy się używanie napoju alkoholowego i zaczyna jego nadużywanie jest „zanik świadomości moralnej”² Konsekwencje tego stanu rzeczy są ogromne, a rezultatem wzrastająca liczba osób pogrążonych w pijaństwie i chorobie alkoholowej. Przestrogi związane z nadużywaniem przez człowieka napojów alkoholowych, zawarte w Piśmie świętym, należy więc odczytywać w szerszym kontekście niż tylko jako zakaz upijania się i rozpijania innych. To przede wszystkim troska o kondycję moralną pojedynczych obywateli i całych narodów, o ich godne ziemskie bytowanie i perspektywę nieba.

Wielu autorów próbuje w swoich publikacjach udowodnić, że w Piśmie św. jest aprobatą tylko dla wina, rozumianego jako sok winogronowy niesfermentowany. To zagadnienie pozostaje jednak do rozwiązania przez biblistów. W niniejszej pracy przyjmujemy, iż Pismo św. nie potępia całkowicie używania napojów alkoholowych. Nie ma w nim jednak miejsca na aprobatę dla ich nadużywania³.

W początkach XXI wieku spożycie napojów alkoholowych w Polsce wynosiło 11 litrów 100 procentowego alkoholu na statystycznego Polaka. Ilość punktów sprzedaży była też bardzo duża, bowiem jeden punkt sprzedaży alkoholu przypadał na 273 osoby. Według Światowej Organizacji Zdrowia powinien przypadać na 1000-1500 osób. W latach od 2003 do 2020 systematycznie wzrastała sprzedaż alkoholu w przeliczeniu na czysty spirytus i osiągnęła poziom 136 800 000 litrów w skali roku. Według W. Zatońskiego w ostatnim

¹ B.T. Woronowicz. Uzależnienia. Warszawa 2009, s. 51.

² W. Wicher, Podstawy teologii moralnej, Poznań 1969, s. 638.

³ Z. Kaniecki, „Inspiracje biblijne we współczesnych ruchach trzeźwościowych” W: „Biblia o Alkoholu”. K. Kościelecki, A. Kejza, Zakroczym 2010, s. 127

piętnastolecie „mamy prawdopodobnie największy przyrost spożycia alkoholu na świecie”⁴.

Papież Jan Paweł II w 1991 roku powiedział „Narkomania i alkoholizm ze względu na wagę tych nałogów i zastraszającą szybkość rozprzestrzeniania się – to zjawiska zagrażające rodzajowi ludzkiemu, niweczą najgłębsze motywacje nadziei u jednostek, rodziny, czy też społeczeństwa – nadziei, która, aby stać się prawdziwą, musi być w życiu – wiarą w sens życia.” Papież widział jednak różnicę pomiędzy przyjmowaniem narkotyków a spożywaniem alkoholu. Twierdził, że umiarkowana konsumpcja alkoholu nie sprzeciwia się zakazom moralnym i tylko jego nadużywanie zasługuje na potępienie, przyjmowanie zaś narkotyków jest zawsze niegodziwe, bo oznacza irracjonalną odmowę myślenia, i działania⁵.

Dostrzegając problem uzależnień oraz ich wpływ na życie rodzin i całych społeczeństw wiele osób i instytucji, w drugiej połowie XX wieku i na początku XXI wieku zdecydowało się na realizację programów adresowanych do osób uzależnionych. Jednym z najbardziej popularnych i zdawało się skutecznych był Program 12 kroków Anonimowych Alkoholików. Powstał on w latach 30-tych XX wieku. Zainicjowany z myślą o pomocy osobom uzależnionym od alkoholu, w praktyce stał się ogromnym wsparciem dla osób uzależnionych w różnych dziedzinach. Nadzieją napawały ówczesne informacje, że oto na spotkaniach w Licheniu mają swoje mitingi, obok Anonimowych Alkoholików, Al.-Anon (Wspólnota Krewnych i Przyjaciół Alkoholików), Alateen (Dzieci Alkoholików), DDA (Dorośle Dzieci Alkoholików), NA (Narkomani Anonimowi), AH (Anonimowi Hazardziści), SLAA (Uzależnieni od Seksu i Chorej Miłości), AP (Anonimowi Palacze), AŻ (Anonimowi Żarłocy)⁶. Na podstawie 12 Kroków powstały pomoce do pracy nad rozwojem osobowości według Ewangelii⁷.

⁴ J. Sądej „Tragiczne statystyki”, „Nasz Dziennik” 16 XII 2019 nr 291, s. 8.

⁵ Przemówienie do uczestników Międzynarodowej Konferencji na temat problemów narkomanii i alkoholizmu zorganizowanej przez Papieską Radę do spraw Duszpasterstwa Pracowników Służby Zdrowia z 23 listopada 1991 r., L'Osservatore Romano, (Wyd. polskie) 1992 nr 2, s. 16.

⁶ Biuletyn Informacyjny „Miting pod gwiazdami”, Licheń 2008.

⁷ N. Synofzik, H. Seekamp, „Po prostu wreszcie żyć! – Chrześcijański program 12 kroków”, Płock, 2019. Zob. także: M. Dziewiecki, Droga zwycięzców, Warszawa 2016.

Po latach można stwierdzić, iż Program 12 kroków Anonimowych Alkoholików stał się drogowskazem życia dla alkoholików i ogromnym wsparciem dla ich rodzin. Modne stało się w tym kontekście mówienie o wychowaniu do wolności⁸. Termin „trzeźwość” stał się niemodny. W strukturach organizacyjnych Episkopatu Polski powstał Zespół do spraw Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych. W nauczaniu tego Zespołu zaczęło dominować podejście psychologiczne. Wzmocniona troska o osoby uzależnione sprawiła, że coraz bardziej pochylano się nad alkoholikami i coraz intensywniej szukano metod pracy i sposobów, by pomóc im wyjść z choroby alkoholowej. Dominanta nie w każdym wypadku była skuteczna.

Koncentracja wokół szukania rozwiązań wskazywała na nowe pomysły i możliwości. Pojawił się pogląd, że pomoc w chorobie alkoholowej osobom uzależnionym wymaga szerokiego spectrum doświadczeń i wiedzy specjalistycznej z dziedziny medycyny, psychologii i psychiatrii, a ta przestrzeń należy przede wszystkim do Służby Zdrowia.

Nowe inicjatywy bezsprzecznie poszerzyły wachlarz możliwości i usług. Pojawiły się jednak także trudności związane z subiektywnym postrzeganiem osoby ludzkiej, jej kondycji moralnej, możliwości, pragnień i dążeń. Pojawiły się sytuacje, w których do minimum ograniczono przekaz Pisma św. i teologii o potrzebie trzeźwości w osiągnięciu cielesnoduchowej harmonii i ostatecznego celu ludzkiego życia.

W związku z zaistniałą sytuacją wciąż otwarte pozostają pytanie - w jaki sposób, po zakończeniu II Soboru Watykańskiego, Episkopat Polski realizował działalność w krzewieniu cnoty trzeźwości. Pytanie to zdaje się być zasadne i usprawiedliwione, ponieważ troska o rozwój cnoty trzeźwości jest zadaniem każdego chrześcijanina. Istotne w tym kontekście jest również przypomnienie, że mieliśmy w tym czasie w Polsce do czynienia ze świadomym rozpiciem społeczeństwa przez ówczesne państwo komunistyczne, które swój budżet

⁸ W trosce o wolność – Narodowy Kongres Trzeźwości 2017, Red. T. Bronakowski, Katowice 2019

opierało w znacznej mierze na sprzedaży alkoholu. Po upadku komunizmu w 1989 roku pojawił się nowy problem - niezwykle aktywne lobby alkoholowe. Jak zatem, w tych konkretnych uwarunkowaniach społeczno-politycznych, polski Kościół przejawiał swą troskę o powierzony mu lud? Czy podjął trud ratowania ludzi przed pijaństwem? Czy był czytelny w ewangelicznym przekazie: „nie łudźcie się! (...) pijacy (...) nie odziedziczą królestwa Bożego (1 Kor 6, 9-10). Którą ścieżką podążał do ludzkich serc? Czy wzmacniał je ziarnami wolności od tego, co zgubne, zniewalające i destrukcyjne, czy zasiewał lęk przed czymś, co niektórzy nazywają szansą na dobrą zabawę i wesołe grono znajomych.

Z pewnością niniejsza praca nie będzie zbiorem prostych odpowiedzi ani rozwiązań. Poprzez przypomnienie drogi tych, którzy podjęli trud wyjścia z nałogu, zaleczyli chorobę alkoholową, ale wciąż potrzebują wsparcia w pielęgnowaniu i rozwijaniu cnoty trzeźwości, może być dobrą podpowiedzią jak budować własne życie na fundamencie cnoty trzeźwości, jak obudzić w sobie pragnienie szukania tej drogocennej wartości i jak maksymalizować wysiłki dojścia do trzeźwości na drodze wspólnych działań odpowiednich instytucji, organizacji i rządu.

Tematyka pracy ogniskuje się wokół zagadnień związanych z brakiem zachowania umiaru i wstrzeźliwości w korzystaniu z dóbr doczesnych, które z natury swej miały służyć człowiekowi, a które wskutek niewłaściwych ludzkich wyborów są często przyczyną zniewolenia, uwikłania w nałóg pijaństwa i chorobę alkoholową. Jest też próbą wskazania rozwiązań, które wspólnota Kościoła wraz z odpowiednimi instytucjami państwowymi podejmowała i podejmuje w celu ratowania ludzi przed katastrofą naturalną i moralną oraz ich wyzwolenia z nałogów, w które popadli. Ważną częścią tego mechanizmu wsparcia jest duszpasterstwo trzeźwości prowadzone w ramach duszpasterstwa nadzwyczajnego, ale przy wsparciu duszpasterstwa zwyczajnego.

Termin „trzeźwość” bywa używany w różnych znaczeniach⁹. W pracy tej

⁹ J. Pyrek „Cnota trzeźwości według św. Tomasza z Akwinu” W: Biblia o Alkoholu, Red. K. Kościelecki, A. Kejza, Zakroczym 2010, s. 95.

trzeźwość odnosi się do kierowania wedle wskazań rozumu i dobra moralnego przyjemnościami, złączonymi z funkcją odżywczą jedzenia i picia, w tym celu, by używanie tych przyjemności odbywało się według porządku wskazanego przez naturę i rozum¹⁰. Arystoteles naucza, że cnota to „trwała dyspozycja, dzięki, której człowiek staje się dobry i dobrze postępuje”¹¹. Za św. Tomaszem z Akwinu przyjmujemy, że trzeźwość ma za przedmiot „napitki, ale nie każde, lecz te, które przez swą właściwość są zdolne zamącić w głowie, jak wino i inne upajające napoje”¹².

W niniejszej pracy termin „trzeźwość” określa właściwą postawę wobec napojów alkoholowych. Będzie on zatem oznaczał umiarkowane picie alkoholu oraz całkowitą rezygnację z napojów alkoholowych, a więc tzw. trzeźwość abstynencką¹³. Według Z.T. Wierzbickiego trzeźwość abstynencka jest zawsze pożądana, a w okresach powszechnego pijaństwa jako cel akcji, zdała w pełni egzamin. W przeciwieństwie do abstynencji hasło „umiarkowanego picia” było nie raz wypaczone w historii. W okresach masowego pijaństwa nigdzie nie zdało egzaminu. Według wspomnianego wyżej socjologa wraz ze wzrostem liczebności abstynentów w środowisku maleje popyt na alkohol. Zbigniew Wierzbicki uważa, że jeśli w danym środowisku będzie 10-15,0 % abstynentów, to wystarczy taka ilość dla powstrzymania niepokojących zjawisk w dziedzinie używania alkoholu¹⁴.

Alkoholizm i pijaństwo to przeciwieństwa trzeźwości. Termin „alkoholizm” jest używany od 1849 roku. Wprowadzony został przez Magnusa Husa dla nazwania „zmian zdrowotnych (fizycznych i psychicznych) powstałych u osób przewlekle i intensywnie pijących alkohol”¹⁵. Pierwsze, użycie terminu „nałóg alkoholowy” miało miejsce w roku 1901. W roku 1924, polski psychiatra A. Piotrowski stwierdził podczas Zjazdu Psychiatrów Polskich, że opinia

¹⁰ W. Wicher, Istota chrześcijańskiej trzeźwości, W: Biuletyn DRDT nr 23.

¹¹ Arystoteles, Etyka nikomachejska, 1106a; w: Arystoteles, Dzieła wszystkie, t.5, Warszawa 1996, s.111.

¹² Cytuję za J. Pyrek „Cnota trzeźwości według św. Tomasza z Akwinu” W: K. Biblia o Alkoholu. Red. Kościelecki, A. Kejza, Zakroczym 2010, s. 112

¹³ B.T. Woronowicz. Mały słownik doktora Woronowicza. Warszawa 1994, s. 179.

¹⁴ Z.T. Wierzbicki, Abstynencja czy „kultura picia”? AK 1974 nr 394 s. 225.-226.

¹⁵ B.T. Woronowicz. Mały słownik doktora Woronowicza. Warszawa 1994, s. 18.

publiczna ocenia pijaństwo ze stanowiska moralnego, potępia jako zło powstałe z winy pijaka i piętnuje to zło jako hańbiącą namiętność. Stanowisko to jest zbyt jednostronne, „bo nie uwzględnia przyczyny zjawiska, która tkwi w organizmie alkoholika i która jest usposobieniem chorobliwym, a nawet stanem chorobowym brzemiennym w negatywne skutki dla alkoholika i jego rodziny”¹⁶.

W 1933 roku zaproponowano oddzielenie alkoholizmu przewlekłego od nałogu alkoholowego. R. Ernst stwierdził, że „nałogowcami są ci, którzy nie mogą zaprzestać picia, a alkoholikami ci, którzy cierpią wskutek uszkodzenia przez przewlekłe spożywanie alkoholu”¹⁷. W roku 1942 E. Morton Jellinek napisał, że „alkoholizm przewlekły to każde używanie napojów alkoholowych, które powoduje szkodę dla osoby pijącej, społeczeństwa lub obojga”. Według niego alkoholizm powstaje na skutek nałożenia się na siebie trzech czynników: podatności biologicznej oraz warunków psychologicznych i społecznych¹⁸.

Termin „pijaństwo” oznacza nadużywanie alkoholu. Pijacy to ludzie, często wypijający duże ilości alkoholu, aż do utraty przytomności. Alkohol dokonuje zmiany w ich psychice i organizmie, ale są jeszcze w stanie odstawić alkohol, bez konieczności leczenia¹⁹. „Pijaństwo” w tym kontekście należy rozumieć jako określone zjawisko społeczne.

Czym innym jest „choroba alkoholowa”. Według Światowej Organizacji Zdrowia z roku 1969 uzależnienie od alkoholu to stan psychiczny i fizyczny, wynikający ze współdziałania żywego organizmu i alkoholu. Uzależnienie od alkoholu jest więc chorobą. Spełnia trzy podstawowe kryteria choroby, tj. „narusza stan równowagi między zdrowiem i patologią, charakteryzuje się swoistą etiologią, a wśród przyczyn zmian patologicznych obecny jest czynnik fizyczny”²⁰. W niniejszej pracy na określenie zmian zdrowotnych u osób przewlekłe i intensywnie pijących alkohol będziemy używali określenia „choroba

¹⁶ Cytuję za: B.T. Woronowicz. Uzależnienia. Warszawa 2009, s. 138.

¹⁷ B.T. Woronowicz. Bez tajemnic o uzależnieniach i ich leczeniu. Warszawa 2003. s.64.

¹⁸ Cytuję za: B.T. Woronowicz. Uzależnienia. Warszawa 2009, s. 139.

¹⁹ J. Śledzianowski, Alkoholizm w świetle chrześcijańskich zasad moralnych W: Odrodzenie jest możliwe, Red. B. Bejze, Warszawa 1988, s.351.

²⁰ B.T. Woronowicz. Uzależnienia. Warszawa 2009, s. 153.

alkoholowa”. Natomiast, idąc za sugestią J. Kieniewicza, pojęcie „alkoholizm” będzie używane w znaczeniu „całości zjawisk związanych z piciem alkoholu”. Według tegoż autora alkoholizm oznacza połączenie wszelkich form picia alkoholu i choroby alkoholowej. Podział ten, słuszny w społeczeństwie „zdrowym”, nie odpowiada rzeczywistości społeczeństwa „chorego”, w którym mechanizmy samoregulujące ulegają rozpadowi²¹.

W celu przybliżenia zakresu podjętej pracy definiujemy termin „duszpasterstwo” jako „działalność zbawczą Kościoła urzeczywistniająca we współczesnym świecie dzieło zbawcze Chrystusa przez przepowiadanie słowa Bożego, posługę sakramentalną i posługę pasterską”²². Obiektem naszych zainteresowań jest duszpasterstwo trzeźwości jako forma duszpasterstwa, którego zadaniem jest wprowadzanie umiaru przy używaniu napojów alkoholowych²³ oraz propagowanie cnoty trzeźwości, która „trwale usprawnia człowieka do zajmowania właściwej postawy wobec napojów alkoholowych, w oparciu o zasady rozumu oświeconego wiarą i słuszną oceną każdorazowej sytuacji obiektywnej i subiektywnej”²⁴. Przez duszpasterstwo trzeźwości będziemy rozumieli zorganizowaną działalność Kościoła, mająca na celu wychowanie chrześcijan do świadomej akceptacji trzeźwości oraz doprowadzenie do trzeźwości pijących nadmiernie i obciążonych chorobą alkoholową, którzy po zaleceniu choroby alkoholowej pragną żyć w trzeźwości²⁵.

W pracy nad szerzeniem trzeźwości w życiu chrześcijan pojawia się też termin „apostolstwo” oznaczający służbę, posługę, diakonię (Dz 1,25), także łaskę, dar Boży (Rz 1,5), oraz posługiwanie (1 Kor 9,2) i czynność apostołską wynikająca z posłania przez Boga (Ga 2,8). Biorąc pod uwagę powyższe znaczenia terminu, apostolstwo będziemy rozumieli jako „działalność wszystkich

²¹ J. Kieniewicz. *Polski alkoholizm i trzeźwość*. W: *W trosce o trzeźwość Narodu. Sylwetki trzeźwościowych działaczy XIX w. oraz antologia ich pism*. Red. M.P. Romaniuk. T. 1. Warszawa 1994. s.15.

²² R. Kamiński, *Komplementarność duszpasterstwa i apostolstwa*. RT 2002 nr 6, s.27

²³ J. Sieg, *Powściągliwość, umiarkowanie i praca a rozwój ludów*, Kraków 1981, s. 14

²⁴ M. Lisowski „Cnota trzeźwości” *Biuletyn DRDT* nr 13.

²⁵ J. Kochański, *Duszpasterstwo trzeźwość*, W: *Teologia Pastoralna*, Red. R. Kamiński, T.2, Lublin 2002, s. 378-391; F. Blachnicki, *Duszpasterstwo trzeźwość*, W: „*Trzeźwymi Bądźcie*”, 1983, nr 2 s. 3-7.; H. Kościsz, *Duszpasterstwo trzeźwość*. W: *Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro*, Red. A. Michalik, część III, Tarnów 1997, s.134-149.

członków ludu Bożego ukierunkowaną na realizację celu Kościoła, którym jest szerzenie Królestwa Chrystusowego na ziemi”²⁶. Terminu zaś „apostolstwo trzeźwości” będziemy używali w znaczeniu działalności trzeźwościowej realizowanej przez członków ludu Bożego podejmujących szerzenie cnoty trzeźwości.

Troska o trzeźwość narodu stanowi jedną z podstawowych zadań Kościoła Katolickiego²⁷. W XVII wieku O. Stanisław Papczyński (1631 – 1701), pisząc regułę dla założonego przez niego zakonu, w rozdziale o umartwieniu polecał napoje pić umiarkowanie „z wyjątkiem gorzałki, która niech będzie wam zakazana”²⁸. W każdej epoce byli duchowni i świeccy członkowie Kościoła, którzy ostrzegali przed nadużywaniem alkoholu, podkreślając wartość trzeźwości. Były to inicjatywy poszczególnych osób duchownych i świeckich. Jednak planowe działania duszpasterskie w tym zakresie zaczęto podejmować dopiero w XIX wieku. Różnie się kształtowała działalność trzeźwościowa pod zaborami. Powstał wtedy ruch trzeźwościowy oraz pierwsze organizacje abstynenckie²⁹. Mamy tu na uwadze m.in. Towarzystwo Wstrzemięźliwości, które powstało w 1837 roku w Sztumie, Towarzystwo ku przytłumieniu używania wódki w 1840 roku w Kórniku, Towarzystwo szerzenia wstrzemięźliwości w 1887 w Poznaniu³⁰. Związek Księża Abstynentów w 1902 roku w Poznaniu, Stowarzyszenie „Wyzwolenii” w 1905 roku w Poznaniu, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca” w 1900 roku, Stowarzyszenie „Eleuteria” w 1902 roku we Lwowie³¹, Bractwo Zupelnej Wstrzemięźliwości w 1910 roku we Włocławku. Po roku 1833 w Królestwie Kongresowym przy kościołach parafialnych organizowane były bractwa wstrzemięźliwości³².

²⁶ R. Kamiński, Komplementarność duszpasterstwa i apostolstwa., RT 2002, nr 6, s.23-26.

²⁷ Z. Narecki. Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła. Lublin 2001. s. 497

²⁸ S. Papczyński. Reguła życia zakonnego. Warszawa 1966, s.21-22.

²⁹ W trosce o trzeźwość Narodu. Sylwetki Trzeźwościowych działaczy XIX w. oraz antologia ich pism. Red. M.P. Romaniuk. T. 1. Warszawa 1994; T.2. Warszawa 1996; T.3. Warszawa 2000.

³⁰ W. Padacz, Wysiłki i prace Kościoła Katolickiego w szerzeniu cnoty trzeźwości na ziemiach polskich. W. Podręcznik alkoholologii duszpasterskiej, Lublin 1963, s.187.

³¹ H. Korża, Abstynencki ruch, EK, T 1, Lublin 1985, s.43-44.

³² W. Padacz, Wysiłki i prace Kościoła Katolickiego w szerzeniu cnoty trzeźwości na ziemiach polskich. W. Podręcznik alkoholologii duszpasterskiej, Lublin 1963, s.184.

W II Rzeczypospolitej (1918-1939) apostołstwo trzeźwości było prężne. Istniało wiele stowarzyszeń abstynenckich. Zaangażowani w tym apostołstwie byli duchowni i świeccy. W roku 1937 odbył się w Warszawie I Międzynarodowy Katolicki Kongres Przeciwalkoholowy pod patronatem kardynałów Aleksandra Kakowskiego i Augusta Hlonda. Szczególnie cenne podczas Kongresu były referaty poświęcone praktycznym zadaniom w walce z alkoholizmem na terenie diecezji i parafii. Podczas obrad podkreślano, iż ratowanie alkoholików jest zadaniem nowoczesnej pracy charytatywnej. Zapoznano się z doświadczeniami innych krajów w kwestii rozwiązywania problemów związanych z nadużywaniem napojów alkoholowych. Realizacji uchwał i rezolucji tego Kongresu przeszkodził wybuch II wojny światowej. Głównymi ośrodkami apostołstwa trzeźwości były w tym czasie Warszawa i Poznań³³.

W okresie II wojny światowej wzrosło spożycie alkoholu, bowiem okupant niemiecki płacił za oddawane kontyngenty alkoholem. Pędzenie „bimbru” stało się też łatwym źródłem zdobycia pieniędzy. W wojsku, natomiast, alkohol pomagał walczyć z nudą, przewycięzać strach oraz dodawał odwagi. Doświadczenia II wojny światowej zostawiły ślad w psychice jej uczestników³⁴. Dlatego po II wojnie światowej pojawił się problem nadużywania napojów alkoholowych, bowiem żołnierze wrócili w strony rodzinne, wielu założyło nowe rodziny, ale zwyczaj używania alkoholu został przeniesiony w nowe warunki życia.

Episkopat Polski już w 1946 roku zwrócił uwagę na istnienie problemu pijaństwa i alkoholizmu w Polsce. Projekt listu biskupów został przyjęty na konferencji odbytej na Jasnej Górze 10 września 1946 roku. W komunikacie z tej konferencji stwierdzono, że postanowiono zwrócić społeczeństwu uwagę na groźne niebezpieczeństwo alkoholizmu, który, niestety, nadal wyrządza nieopisane szkody moralności i zdrowiu narodu³⁵. W tym też czasie dokonano

³³ zob. W. Padacz, Wysiłki i prace Kościoła Katolickiego w szerzeniu cnoty trzeźwości na ziemiach polskich. W: „Podręcznik alkoholologii duszpasterskiej. Warszawa 1963. s.190.

³⁴ Zob. K. Janicki, Pijana wojna. Alkohol podczas II wojny światowej, Warszawa 2012, s.12-13.

³⁵ W trosce o trzeźwość Narodu. Sylwetki Trzeźwościowych działaczy XIX w. oraz antologia ich pism. Red. M.P.

aktu poświęcenia Narodu Królowej Wszechświata i Jej Niepokalanemu Sercu. Należy także przywołać List Episkopatu Polski „O pijaństwie” z 3 stycznia 1947 roku³⁶. W kwietniu 1947 roku na konferencji Episkopatu Polski w Gnieźnie, prymas August Hlond zapowiedział, że będzie on wstępem do wielu akcji trzeźwościowych.

Działalność trzeźwościowa podejmowana przez Episkopat Polski ewaluowała w kontekście zmieniających się warunków politycznych. Celem wszystkich działań było życie w trzeźwości i dotyczyło okresu posoborowego. Wkład Episkopatu Polski w szerzenie idei trzeźwości w Polsce nie doczekał się dotąd naukowego opracowania. Powstały prace, które zajmowały się szczegółowymi zagadnieniami działalności trzeźwościowej Episkopatu Polski np. wychowaniem do trzeźwości w ramach działalności katechetycznej, kształtowaniem postaw trzeźwościowych itd. Niniejsza praca pragnie wypełnić tę lukę i ukazać zaangażowanie Episkopatu Polski w obronę narodu polskiego przed demoralizacją i rozwojem duszpasterstwa trzeźwości.

Materiałami źródłowymi do niniejszej pracy są dokumenty Kościoła Powszechnego, Episkopatu Polski i Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości z lat 1965-2020 oraz Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości z lat 1997-2020). Dokumenty te zawierają wytyczne i wskazania duszpasterskie dotyczące rozwoju duszpasterstwa trzeźwości i szerzenia idei trzeźwości. Kościół w Polsce, widząc wielkość i złożoność problemu alkoholizmu, wzywał w swoich dokumentach do realizowania różnych form działalności trzeźwościowej. Ich podstawowym celem było propagowanie cnoty trzeźwości oraz pomoc ludziom nadużywającym alkoholu i uzależnionym od alkoholu w wychodzeniu z choroby alkoholowej i zachowaniu wstrzemięźliwości.

Do najważniejszych dokumentów Episkopatu Polski należą Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Akcji Trzeźwościowej. Zostały one przyjęte

Romaniuk. T. 2. Warszawa 1996, s. 151.

³⁶ Autorem projektu był bp Karol Radoński, biskup włocławski. Do projektu poprawki wniósł kard. August Hlond.

przez Episkopat Polski w dniu 17 VI 1959 r., a potem znowelizowane 1 IV 1971 na 124 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski w Warszawie i przyjęte dla kościelnej działalności trzeźwościowej. W tym czasie powstało też „Pro memoria” dla duchowieństwa w Polsce w sprawie realizacji wytycznych zawartych w powyższych dokumentach. Dokumenty te zawierają konkretne wskazania dotyczące realizacji i stosowanych metod w duszpasterskiej działalności trzeźwościowej. Dużą wartość merytoryczną mają zamieszczone w nich sprawozdania z działalności Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości a później Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Przekazywały one ustalenia podjęte na szczeblu centralnym do diecezjalnych i dekanalnych duszpasterzy trzeźwości. Po 1989 roku wiele tych dokumentów było drukowanych w zakroczymskim piśmie „Trzeźwymi bądźcie”³⁷.

W tym czasie powstał również „List do kapłanów w sprawie wzmożenia kościelnej działalności trzeźwościowej”, którego autorem był kard. Stefan Wyszyński. W liście tym Prymas Polski, nawiązując do hasła kościelnej działalności trzeźwościowej: „Przez dobrowolną, całkowitą abstynencję wielu do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich” wytyczył nową drogę dla duszpasterstwa trzeźwości. Została ona ujęta przez Prymasa Tysiąclecia w hasło: „Przez całkowitą abstynencję duchowieństwa katolickiego - do trzeźwości całego Narodu polskiego!”³⁸.

Wśród dokumentów Episkopatu Polski i Prymasa Polski na temat działalności trzeźwościowej na uwagę zasługują listy pasterskie traktujące o potrzebie zachowania osobistej trzeźwości i upowszechniania jej w Polsce. W latach 1965-2020 zostało przyjętych przez Episkopat Polski piętnaście takich listów. Były one kierowane do wiernych z okazji Wielkiego Postu, później także w miesiącu sierpniu, który został ustanowiony miesiącem trzeźwości a następnie

³⁷ „Trzeźwymi Bądźcie” Dwumiesięcznik wydawany przez Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakrocymiu. W latach 1998 – 2008 ukazywała się wkładka redagowana przez Zespół Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski

³⁸ Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 260.

także miesiącem abstynencji. Takich listów Episkopatu Polski było osiem. Przygotowywały one wiernych do upamiętniania ważnych sierpniowych wydarzeń bez spożywania napojów alkoholowych. W latach, kiedy Episkopat Polski nie kierował listu pasterskiego na miesiąc sierpień, stosowne listy na ten miesiąc kierował do wiernych Przewodniczący Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości.

Odrębną grupę dokumentów stanowi korespondencja kierowana do instytucji państwowych w tym m.in. do Prezydenta RP, Premiera, Marszałków Sejmu i Senatu, do Posłów i Senatorów. Pisma te przedstawiały aktualną sytuację, odnotowywały zwiększające się nadużywanie alkoholu, wzrost punktów sprzedaży alkoholu, afery alkoholowe, przemyt napojów alkoholowych, niezgodną z prawem sprzedaż alkoholu osobom nieletnim i nietrzeźwym, powstające punkty sprzedaży alkoholu w pobliżu szkół, kościołów, zakładów pracy. Ukazywały skutki wynikające z powyższych sytuacji. Wymieniano w tym kontekście m.in. degradację psycho-fizyczną oraz duchową, wzrastające sieroctwo społeczne, rozpad rodzin oraz autodestrukcję związaną z nadużywaniem alkoholu. Przedstawiano przyczyny zagrożeń. Akcentowano ich związek z ludzką słabością, z trudnościami rodzinnymi, z negatywnymi obyczajami towarzyskimi i obciążeniami historycznymi. Podkreślano brak wystarczającego zaangażowania administracji państwowej, samorządów, szkół, służby zdrowia, policji i środków przekazu w prace na rzecz przestrzegania prawa oraz na rzecz wychowania do trzeźwości i rozwiązywania problemów alkoholowych. Zwracano uwagę, że wśród warunków potrzebnych do zmiany sytuacji potrzebny jest kompleksowy i zintegrowany program działania instytucji państwowych, tak ustawodawczych jak i wykonawczych. Postulowano, aby rozwiązania legislacyjne umożliwiały kontrolę i odpowiedzialność państwa za produkcję i obrót napojami alkoholowymi.

Dokumenty Episkopatu Polski oraz Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości a także liczne dokumenty biskupów diecezjalnych z lat 1965 – 2005 zostały zebrane i wydane w wydruku komputerowym w ośmiu tomach w Ośrodku

Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu. Większość z nich zachowała się i była dotąd dostępna tylko w archiwach Wydziałów Duszpasterskich Kurii Diecezjalnych. Od roku 1999 zaczął ukazywać się rocznik *Vademecum Apostolstwa Trzeźwości – Apostoł Trzeźwości* wydawany przez Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Do pisma „Trzeźwymi Bądźcie” kolportowanego przez Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu, dołączono w latach 1998 – 2008 wkładkę o tematyce trzeźwościowej. Redagował ją Zespół Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski.

W celu pełniejszego zrozumienia i głębszej interpretacji źródeł zostaną wykorzystane opracowania poświęcone inicjatywom duszpasterskim w zakresie apostolstwa trzeźwości w Polsce oraz publikacje teologiczno-pastoralne, socjologiczne i psychologiczne, które bezpośrednio lub pośrednio dotyczą problemu podjętego w pracy. Publikacje te są zapisem referatów wygłaszanych podczas sympozjów organizowanych w Ośrodku Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu lub przez Krucjatę Wyzwolenia Człowieka.

W pracy będzie dokonana analiza informacji zawartych w materiałach źródłowych oraz próba oceny działalności trzeźwościowej Kościoła w Polsce w kontekście istniejących uwarunkowań. Rozwiązania tego problemu dokonamy według metody zawierającej trzy etapy badawcze: geneza (rozdział I), wykład (rozdział II, III, IV) i ocena (rozdział V). Na poszczególnych etapach badawczych wykorzystane zostaną metody szczegółowe: metoda historyczno-krytyczna, analiza interpretacji tekstu, metoda porównawcza i metoda dedukcyjna.

W pierwszym rozdziale zostaną przedstawione uwarunkowania historyczno-społeczne i duszpasterskie działalności trzeźwościowej w Polsce w latach 1965-2015. Ukażemy sytuację społeczną i prawną Kościoła w Polsce oraz duszpasterskie zaangażowanie Kościoła w Polsce.

W drugim rozdziale przedstawimy założenia duszpasterstwa trzeźwości. Ukażemy przedmiot i podmiot duszpasterstwa trzeźwości. Będzie to merytoryczny przekaz dla osób, które niewiele słyszały o duszpasterstwie

trzeźwości i często postrzegają je jedynie przez pryzmat zajmowania się pijakami i alkoholikami. Wskażemy, co jest przedmiotem duszpasterstwa trzeźwości, czym jest alkohol i choroba alkoholowa. Tym, którzy twierdzą, że działalność w tym zakresie ich nie dotyczy, bo nie mają problemu alkoholowego, przybliżymy istotę duszpasterstwa trzeźwości, jego podmiotowość i konkretne cele. Wskażemy istotne elementy nauczania polskich biskupów oraz ich rolę we wspieraniu i promowaniu zadań duszpasterstwa trzeźwości. Omówimy także środki przyrodzone i nadprzyrodzone duszpasterstwa trzeźwości.

W rozdziale trzecim omówimy organizację duszpasterstwa trzeźwości w Polsce na szczeblu krajowym, diecezjalnym, dekanalnym i parafialnym. Z przekonaniem, że aby duszpasterstwo trzeźwości przynosiło pozytywne rezultaty, potrzebna jest adekwatna organizacja pracy trzeźwościowej, przedstawimy organizację duszpasterstwa trzeźwości. Poruszymy problem odpowiedzialności poszczególnych osób, w tym także duszpasterzy. Nakreślimy podział zadań w celu zintensyfikowania i zoptymalizowania działań.

Rozdział czwarty poświęcimy formom działalności trzeźwościowej. Skoncentrujemy się na propozycjach, które Episkopat Polski przekazał do realizacji w ramach duszpasterstwa trzeźwości. Omówimy nauczanie trzeźwościowe zawarte w Listach Pasterskich Episkopatu Polski oraz treści dotyczące trzeźwości i uzależnień zawarte w pomocach do kazań trzeźwościowych. Przyjrzymy się treściom nauczania, tematyce trzeźwościowej i na temat uzależnień, które winny być objęte katechezą. Przedstawimy priorytety i elementy konieczne dla realizacji celów duszpasterstwa trzeźwości. Są nimi z pewnością odważne decyzje życiowe, cierpliwość, wytrwałość, samodyscyplina i konsekwencji w działaniu.

W rozdziale piątym dokonamy oceny założeń duszpasterstwa trzeźwości w Polsce. Zwrócimy uwagę na przedmiot, podmiot i jego podstawowe cele w polskiej rzeczywistości. Dokonamy klasyfikacji środków stosowanych w duszpasterstwie trzeźwości w Polsce. Zwrócimy uwagę na wartość i skuteczność środków nadprzyrodzonych i przyrodzonych. Znajomość przestrzeni, skali

współczesnych zagrożeń i palety roztropnych oddziaływań daje szansę na odwrócenie niekorzystnych trendów. Nie bez znaczenia są w tym kontekście motywacje religijno- moralne, a więc połączenie ludzkiej terapii z terapią Boską. Tę pierwszą mogą zapewnić specjaliści różnych profesji, przedstawiciele instytucji publicznych, środowisk kościelnych i świeccy propagujący postawy protrzeźwościowe. Drugą przynosi współpraca z łaską. Całość przyspiesza proces zdrowienia, pozwala odzyskać utraconą godność i radość życia. Leczy całego człowieka – jego ciało, umysł i duszę, co jest przecież misją duszpasterstwa trzeźwości.

ROZDZIAŁ I

Uwarunkowania duszpasterstwa trzeźwości w Polsce w latach 1965-2015

Misją Kościoła jest nieustanna troska o dobro człowieka i wszechstronna pomoc w doprowadzeniu go do osiągnięcia celu, którym jest zbawienie. Temu służą podejmowane na przestrzeni dziesięcioleci analizy potrzeb duszpasterskich, a w konsekwencji powoływanie specjalnych agend, które koncentrowały się na zadaniach wynikających z aktualnych potrzeb.

Jednym z najważniejszych problemów po II wojnie światowej stały się ujemne skutki nadużywania napojów alkoholowych. Stąd już w latach pięćdziesiątych XX wieku dostrzeżono konieczność powołania w ramach Konferencji Episkopatu Polski odpowiedniej struktury, która podjęłaby pracę nad problemem pijaństwa i alkoholizmu.

Istotnym czynnikiem okazał się fakt, że na przełomie wieków XX i XXI człowiek został postawiony w nowej sytuacji. Dokonując wyboru, zaczął kierować się swoim subiektywnym światem. Sytuację tę należało uwzględnić w duszpasterstwie, „którego celem jest prowadzenie ludzi, żyjących w rozmaitych splotach stosunków społecznych i podlegających oddziaływaniu różnych prądów ideologicznych, do spotkania z Bogiem w wierze i miłości”³⁹.

³⁹ R. Kamiński, Główne kierunki pracy duszpasterskiej Kościoła w Polsce. W: Duszpasterstwo a wyzwania XXI wieku. Kielce 2001, s.43.

Złożoność pracy Kościoła w Polsce w zakresie krzewienia cnoty trzeźwości wynikała z procesu przemian w Polsce. Wiązała się ona z sytuacją społeczno-polityczną, która w latach będących przedmiotem tej pracy radykalnie się zmieniała. Rok 1965, od którego rozpoczynamy poznawanie i analizowanie działań Kościoła w Polsce dotyczących duszpasterstwa trzeźwości, ma charakter przełomowy. Zakończył wtedy swoje obrady II Sobór Watykański. Po wydarzeniach październikowych 1956 roku w Polsce nastąpiło załamanie stabilizacji ekonomicznej. Wygasł zapał i nadzieja na lepszą przyszłość, wzrosło spożycie alkoholu. Od roku 1965 spożycie alkoholu wzrastało niezwykle szybko. Nagłącą stała się potrzeba intensywnych działań duszpasterskich.

W celu poznania duszpasterskich oddziaływań na rzecz trzeźwości Polaków niezbędna jest znajomość uwarunkowań tego duszpasterstwa. Dlatego w tym rozdziale zostanie omówiony kontekst społeczno-polityczny, a następnie sytuacje prawne Kościoła i główne kierunki jego działalności w zakresie kształtowania cnoty trzeźwości.

1. 1. Sytuacja społeczno-polityczna a duszpasterstwo trzeźwości

Lata 1965-2020 dzielimy na trzy okresy⁴⁰. Pierwszy obejmuje czas od 1965 roku do 1982 roku, kiedy to została przez Sejm uchwalona ustawa zmieniająca kształt polityki antyalkoholowej państwa. Drugi okres obejmuje lata 1982-1989. Po uchwaleniu przez Sejm „Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi”⁴¹ były stosowane przepisy nowej ustawy i akty wykonawcze, ale dokonywało się to w ramach państwa komunistycznego, w którym uwarunkowania polityczne odgrywały istotną rolę. Trzeci okres - od 1989 roku, po upadku komunizmu. Wówczas rozpoczął się proces naznaczony

⁴⁰ Podziału na okresy działalności trzeźwościowej w latach 1945 – 1984 dokonał m. in. J. K. Falewicz w artykule „O działalności trzeźwościowej w Polsce”. W: „Trzeźwymi bądźcie” 1984 nr 5, s. 13 – 19. W okresie powojennym wyróżnił 5 okresów. I – lata 1945 – 1948; II – lata 1949 – 1954; III – lata 1955 – 1967; IV – lata 1968 – 1978; V – lata od 1978 do roku 1984, kiedy artykuł był pisany.

⁴¹ Dz. U. z dnia 12 listopada 1982 r. Nr 35, poz. 230.

wielością działań w dziedzinie trzeźwości.

Pierwszy okres to przede wszystkim czas kryzysów. W 1966 roku władze państwowe organizowały uroczystości jubileuszowe związane z tysiącleciem polskiej państwowości. W roku 1968, w dniach od 8 do 23 marca, miał miejsce kryzys polityczny zapoczątkowany demonstracjami studenckimi. Rozszerzały się one z upływem czasu na kolejne miejsca i obejmowały nowe grupy społeczne. W grudniu 1970 - głównie w Gdyni, Gdańsku, Szczecinie i Elblągu - miały miejsce wydarzenia zwane wypadkami grudniowymi, krwawo tłumionymi przez milicję i wojsko. Podczas ich trwania, w dniach od 14 do 22 grudnia 1970, zginęło wiele osób. Ingerencja państwa dotykała wielu obszarów. 28 maja 1975 roku uchwałą Sejmu zostały zlikwidowane powiaty. Wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny. W miejsce dotychczasowych 17 województw powstało 49 województw. Pod koniec czerwca 1976r., po ogłoszeniu przez rząd wprowadzenia podwyżek cen urzędowych na niektóre artykuły konsumpcyjne, miała miejsce kolejna fala strajków i protestów.

Rok 1978 przyniósł powiew nadziei. Jej źródłem był niewątpliwie wybór Kardynała Karol Wojtyły na papieża, a wzmocnieniem przybycie Jana Pawła II z pielgrzymką do Polski już w roku następnym, tj. w czerwcu 1979 roku. Dzięki Papieżowi - Polacy uświadomili sobie, że są gospodarzami we własnym kraju. Lata 1980-81 i ówczesne wydarzenia strajkowe w Polsce uczyniły naród silniejszym. Przyczyniły się też do powstania organizacji, które ożywiły społeczeństwo polskie. Podniesiony przez robotników sztandar wolności nie miał powiewać zbyt długo. Stał się zagrożeniem dla rządzących elit, które postanowiły złamać polskiego ducha. Uczyniły to dniu 13 grudnia 1981 roku wprowadzając w Polsce w stan wojenny. Załamała się nadzieja związana z działaniami, których celem było „upodmiotowienie społeczeństwa”⁴². To brzemiennie w skutki wydarzenie miało wpływ na postawę Polaków i spożycie alkoholu. Zazwyczaj, gdy ograniczano wolność Polaków, wówczas wzrastało spożycie alkoholu. Tym

⁴² J. K. Falewicz, „O działalności trzeźwościowej w Polsce”. W: „Trzeźwymi bądźcie” 1984 nr 5, s. 14.

razem było inaczej.

Spożycie alkoholu w 1981 roku zmalało, bowiem społeczeństwo odkryło w sobie większe możliwości samorealizacji. Alkohol stracił na znaczeniu w sytuacjach, w których społeczeństwo tworzyło front obrony, dojrzewając do politycznej działalności⁴³. Wydarzenia z roku 1980 i 1981 potwierdzały zatem, że stopień alkoholizowania się był paralelny do degeneracji i degradacji państwa i społeczeństwa⁴⁴.

W okresie poprzedzającym polski zryw narodowy, a więc w latach 1965 – 1981 spożycie alkoholu zwiększało się. Przyczyniło się do tego m.in. zmniejszanie ograniczeń w sprzedaży alkoholu. Nie przeszkodził temu nawet fakt, iż w tym czasie głównym narzędziem oddziaływania na ilość spożywanego alkoholu były podwyżki cen napojów alkoholowych. Spożycie alkoholu wzrastało coraz szybciej. W 1965 r. „statystyczny” Polak wypił 4,1 litra alkoholu⁴⁵. W 1967 roku spożycie wynosiło 4,6 litra 100 % alkoholu na 1 mieszkańca, w 1970 roku już 5,1 litra a w roku 1977 już 8,2 litra 100 % alkoholu na 1 mieszkańca. W roku 1982 odnotowano spożycie 6,1 litra 100 % alkoholu na 1 mieszkańca⁴⁶. W latach sześćdziesiątych nadużywało alkoholu od 2 do 3,5 mln, w latach siedemdziesiątych około 5 mln, a w latach osiemdziesiątych ponad 5 mln osób upijało się⁴⁷.

Wśród osób nadużywających alkoholu odrębną grupę stanowili alkoholicy, którzy potrzebowali leczenia. W 1972 roku, według Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej było ich ponad 400 tys. Natomiast w 1981 roku, według S. Akolińskiego, leczenia wymagało około 1 mln. alkoholików⁴⁸. Od tamtego czasu liczba alkoholików utrzymuje się w granicach 1 mln. Wielu alkoholików umierało z powodu nadużywania alkoholu, ale w ich miejsce przybywali nowi.

⁴³ W. Szewczyk, *Śmierć na urlopie*. W: *Alkohol w kulturze i obyczaju*. Warszawa 1972, s.16.

⁴⁴ J. Górski, *Alkohol w kulturze i obyczaju*. W: *Alkohol w kulturze i obyczaju*. Warszawa 1972, s.10.

⁴⁵ K. Kosiński, *Historia pijaństwa w czasach PRL*, Warszawa 2008, s. 232.

⁴⁶ *Raport o sytuacji polskich rodzin*. Warszawa 1998, s. 107 – 111.

⁴⁷ K. Kosiński, *Historia pijaństwa w czasach PRL*, s. 582-583.

⁴⁸ Tamże, s. 584.

W omawianym czasie sprzedażą alkoholu w Polsce zajmował się istniejący od 1951 roku Centralny Zarząd Przemysłu Spirytusowego. Od 1973 roku monopol alkoholowy miało Przedsiębiorstwo Przemysłu Spirytusowego „Polmos”. To państwowe instytucje monopolowe wyznaczały cenę alkoholu i ustalały plany produkcyjne napojów alkoholowych⁴⁹.

W 1978 roku Zespół Ekspertów przy Stałej Komisji Rady Ministrów ds. Walki z Alkoholizmem opracował raport⁵⁰, w którym przedstawił stan alkoholizmu w Polsce⁵¹. Pojawił się obraz dramatyczny: wzrost spożycia alkoholu, ceny relatywne alkoholu w stosunku do wzrastających dochodów ludności obniżyły się, powstała gęsta sieć sprzedaży i niewielka liczba ograniczeń sprzedaży i podawania alkoholu⁵². Badania potwierdzały, że popyt na napoje alkoholowe, podobnie jak w przypadku większości innych towarów, rósł wraz ze spadkiem ceny i malał, kiedy ceny szły w górę⁵³. Sugerowano, że należy zahamować wzrost spożycia napojów alkoholowych i że „celom nadrzędnym powinno służyć zaniechanie w Narodowych Planach Gospodarczych planowania wzrostu produkcji i spożycia napojów spirytusowych wódek i win krajowych alkoholizowanych. Ponadto, zwracano uwagę, że należy dążyć do „zmniejszenia spożycia alkoholizowanych win owocowych produkcji krajowej ze względu na ich rolę we wdrażaniu dzieci i młodzieży do picia alkoholu”, a także zapewnić przestrzeganie zasady trzeźwości podczas pracy oraz usprawnić system leczenia alkoholików”⁵⁴.

W tym czasie funkcjonowały Izby Wytrzeźwień. Wprowadziła tę instytucję ustawa z 1956 roku. Do głównych zadań tych izb należało izolowanie osób nietrzeźwych do czasu ich wytrzeźwienia. Osoba doprowadzona do Izby

⁴⁹ A. Fiedoruk, *Alkoholowe dzieje świata*, Łódź 2020, s.155.

⁵⁰ Raport pojawił się w roku 1978, chociaż już w roku 1957 Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów podjął uchwałę nr 426 zalecającą ministrowi Zdrowia i Opieki Społecznej „utworzenie placówki naukowo-badawczej dla wszechstronnego badania zjawiska alkoholizmu i opracowanie metod przeciwdziałania”.

⁵¹ I. Wald, T. Kulisiewicz i inni. „Raport o problemach polityki w zakresie alkoholu”. Warszawa 1981.

⁵² Zob. Tamże

⁵³ J. Moskalewicz, J. Sierosławski, *Dostępność ekonomiczna napojów spirytusowych a szkody zdrowotne*, w: *Alkoholizm i Narkomania*, Tom 18, Nr 4, s.42.

⁵⁴ I. Wald, T. Kulisiewicz i inni... dz. cyt. s. 55- 56.

Wytrzeźwień miała przebywać w niej nie krócej niż 8 godzin, a nie dłużej niż 24. Izby Wytrzeźwień udzielały osobom nietrzeźwym świadczeń higieniczno-sanitarnych a także pierwszej pomocy w nagłych wypadkach. Miały funkcjonować we wszystkich miastach liczących ponad 100 tys. mieszkańców oraz tam, gdzie była taka potrzeba. W 1975 roku było w Polsce 35 izb wytrzeźwień, które przyjęły 291 958 pacjentów. Izby Wytrzeźwień miały zadania lekarsko-diagnostyczne i prewencyjne. Były zobligowane do informowania opiekunów osób nieletnich oraz zakładów pracy o pobycie ucznia lub pracownika w Izbie Wytrzeźwień. Natomiast w przypadku osób, które wielokrotnie trafiały do Izby Wytrzeźwień mogły występować do komisji społeczno-lekarskiej o zastosowanie przymusowego leczenia⁵⁵. Wtedy też określono stan nietrzeźwości jako okoliczność obciążającą w przypadku popełnienia przestępstwa. Jednak problem leczenia alkoholików był nadal nierozwiązany⁵⁶.

Działania władzy, aby niwelować skutki rozpicia Polaków w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych kształtowała ustawa „O zwalczaniu alkoholizmu” z 10 grudnia 1959 roku⁵⁷. Nie stanowiła ona żadnego novum ani w światowym, ani w polskim ustawodawstwie antyalkoholowym. Jej postanowienia były w większości przejęciem wprost lub w postaci przeredagowanej poprzednich ustaw⁵⁸. Jej poprzedniczka z 1956 roku⁵⁹ po raz pierwszy w regulacjach dotyczących problemu alkoholizmu określała przyczyny i cel walki z alkoholizmem. W Preambule tej ustawy zostało zapisane, że uchwalono ją „celem skutecznego zwalczania alkoholizmu wpływającego szkodliwie na zdrowie, pracę i dobrobyt ludności oraz powodującego wzrost przestępczości”. Ustawa „O zwalczaniu alkoholizmu” z 1959 roku⁶⁰ zaliczana była do wzorcowych aktów prawnych, ale większość jej postanowień nie była w pełni wykonywana.

⁵⁵ W. Frąckowski, Wychowanie w trzeźwości i przeciwdziałanie alkoholizmowi w świetle ustawy z dnia 26 X 1982 roku, Toruń 1987, s.40.

⁵⁶ Tamże, s. 60.

⁵⁷ Dz. U. Nr 63, poz. 434, zm. 1969, Dz. U. Nr 13.

⁵⁸ Ustawa „O zwalczaniu alkoholizmu” z dnia 27 kwietnia 1956 roku (Dz. U. Nr 12, poz. 62).

⁵⁹ Dz. U. nr 12, poz. 62

⁶⁰ Ustawa „O zwalczaniu alkoholizmu” z dnia 10 grudnia 1959 roku (Dz. U. Nr 63, poz. 434).

Dotyczyło to zwłaszcza przepisów określających liczbę punktów sprzedaży napojów alkoholowych i ich lokalizacji oraz nie wykonywano zadań przewidzianych w ustawie w dziedzinie budownictwa zakładów lecznictwa odwykowego. W tym czasie mniej mówiło się o profilaktyce, a dominowało pojęcie „walki z alkoholizmem”.

Administracja państwowa nie zawsze poświęcała wystarczającą uwagę problemom alkoholowym. Nie powstała też instytucja zdolna do efektywnego nadzorowania i koordynowania nakładanych obowiązków na resorty i administrację terenową. Dopiero 21 marca 1971 roku została powołana Komisja Rady Ministrów do Spraw Walki z Alkoholizmem, a do jej zadań miało należeć opiniowanie i koordynowanie całokształtu działalności przeciwalkoholowej. Oceniając jej prace stwierdzono, że komisja ta nie może wykazać się osiągnięciami. Dowodem na to jest uchylanie się organów administracji od wykonywania wielu istotnych postanowień uchwały Rady Ministrów z 1972 roku w sprawie zaostrenia walki z pijaństwem i alkoholizmem⁶¹. Było to wynikiem niskiej, w ocenie społecznej, hierarchii działań przeciwalkoholowych. Przy najmniejszych trudnościach rezygnowano z wykonywania założonych celów w tej dziedzinie.

Za całokształt walki z alkoholizmem odpowiedzialność spoczywała na organach administracji. Dużą rolę pełnił też Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy (SKP), który miał być sojusznikiem organów administracji w walce z alkoholizmem, któremu administracja państwowa miała udzielać pomocy w organizowaniu i prowadzeniu akcji uświadamiających i wychowawczych. Do 1982 roku SKP był jedyną organizacją, która mogła reprezentować środowiska przeciwalkoholowe⁶². Powstał on z inicjatywy Komisji Centralnej Związków

⁶¹ Monitor Polski” nr 30, poz. 163 z 6.06.1972 r.

⁶² Bp J. Mazur pisał: „Należy się kontaktować ze Społecznym Komitetem walki z alkoholizmem, aby „zaopatrzyć się w materiały propagandowe trzeźwości”. Okólnik Konsulaty Krajowej dla Spraw Trzeźwości I/66. W: DTD t. 1, s. 8. Biskupi protestowali przeciwko tej sytuacji. „Chętnie współpracujemy z SKP, ale uważamy za niesprawiedliwą statutową zasadę (...) że jedynie SKP prezentuje polską działalność przeciwalkoholową wewnątrz kraju i poza granicami”. Zob. „Dezyderaty pod adresem kompetentnych władz państwowych w sprawie wspólnego przewyciężenia katastrofalnej plagi alkoholowej w Polsce”. W: Praca zbiorowa. Magnificat...dz. cyt., s. 88.

Zawodowych, Ligi Kobiet, Związku Samopomocy Chłopskiej, Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych, Związku Nauczycielstwa Polskiego i organizacji młodzieżowych. Jego zadaniem miało być „koordynowanie działalności urzędów państwowych i organizacji społecznych w zakresie planowej pracy na tym polu”⁶³. Składał się z osób delegowanych z poszczególnych instytucji. Skupiał też autentycznych działaczy społecznych, którzy nie mając innych możliwości do pracy nad przeciwdziałaniem alkoholizmowi, podejmowali pracę w ramach SKP. W 1959 roku Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy jako Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności stał się członkiem Międzynarodowej Unii Przeciwalkoholowej z siedzibą w Lozannie.

W prace Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego nad trzeźwością miały się włączać inne organizacje społeczne wówczas istniejące; Towarzystwo Trzeźwości Transportowców, Liga Kobiet, Polski Czerwony Krzyż a ich poczynania miał koordynować Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy uznany jako stowarzyszenie wyższej użyteczności⁶⁴. SKP współpracował także z Prokuraturą Generalną na mocy porozumienia zawartego 31 marca 1976 roku⁶⁵.

Współdziałanie z Prokuraturą Generalną w zakresie walki z pijaństwem i alkoholizmem realizowano przez wzajemne informowanie o wynikach badań o konieczności leczenia pewnych osób czy zapewnienia opieki i pomocy rodzinom alkoholików. Wspólnie określano środki społecznego przekazu do podejmowania problemów z zakresu walki z alkoholizmem. Prokuratorzy mieli brać udział w działalności ogniw SKP w celu realizacji porozumienia. Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy stał się ogniwem administracji państwowej dlatego, że przenoszono obowiązki z organów administracji państwowej na SKP, choć statut tego stowarzyszenia nadany przez Ministra Spraw Wewnętrznych tego nie odzwierciedlał⁶⁶.

⁶³ K.J. Malinowski, „Udział Społecznego Komitetu przeciwalkoholowego w edukacji równoległej dzieci i młodzieży”, Bydgoszcz 1988 (mps), s. 16.

⁶⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 czerwca 1959 roku. (Dz. U. Nr 42, poz. 263)

⁶⁵ A. Brzeziński, M. Cieciera, Unormowanie prawne działalności przeciwalkoholowej, Warszawa 1979 r., s.27

⁶⁶ Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 2 września 1976 roku. (Dz. U. nr 37, poz. 165)

Owoce działania Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego były znaczące⁶⁷. Uczestniczył on w przygotowaniu ponad dwustu prac popularnonaukowych, będąc w pewnym okresie prekursorem przeciwalkoholowej działalności wydawniczej w kraju. Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy był również wydawcą własnych prac. Drukował i kolportował różnego rodzaju plakaty, tablice pogładowe, zachęcał twórców filmowych, telewizyjnych, radiowych do zainteresowania się tematyką alkoholową i zapoznawania z nią szerokiego kręgu odbiorców.

Przez kilkanaście lat przy Społecznym Komitecie Przeciwalkoholowym działał Ośrodek Badań Naukowych prowadzony przez prof. Andrzeja Świącickiego. Podejmował on pionierskie badania nad alkoholizmem. Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy wydawał dwa miesięczniki: „Zdrowie i Trzeźwość”⁶⁸ i „Problemy Alkoholizmu”⁶⁹. W czerwcu 1982 roku ks. H. Korża, sekretarz Komisji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości w Liście do Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości napisał, że „zostało dokonane porozumienie z Zarządem Głównym SKP w sprawie stałego kolportażu 6 500 egzemplarzy miesięcznika >>Problemy Alkoholizmu<<, począwszy od nr 5/1982 r. – do wszystkich Kurii w Polsce”. Wówczas zostało zawarte porozumienie o prowadzeniu przez redakcję „Problemów Alkoholizmu” działu: „Kościół Rzymskokatolicki w trosce o trzeźwość Narodu”⁷⁰.

W roku 2002 podczas jesiennej sesji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski ks. H. Korża zabierając głos w sprawie „Problemów Alkoholizmu”, informował, iż pismo to było dotowane przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Jednak, gdy Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych odmówiła

⁶⁷ Powstało wiele prac omawiających działania Społecznego Komitetu Alkoholowego. Zob. Marchow M.F. Zadania i działalność Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego z uwzględnieniem województwa koszalińskiego (1948 – 1980). Poznań 1983, ss. 2002, mps BOAT; Malinowski K.J. Udział Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego edukacji równoległej dzieci i młodzieży. Bydgoszcz 1988, ss. 200. mps BOAT.

⁶⁸ Miesięcznik popularnonaukowy ukazujący się w Poznaniu w nakładzie 100 tys. egz.

⁶⁹ Miesięcznik popularnonaukowy w nakładzie 30 tys. egz.

⁷⁰ DTD T. IV, s. 6.

dotacji, Pismu ukazującemu się od prawie 50 lat groziła likwidacja. Z prośbą o szukanie sponsorów zwrócił się także ks. prof. Cz. Cekiera, członek Rady Redakcyjnej „Problemów Alkoholizmu”⁷¹. Pomimo wielu cennych artykułów i publikacji zasięg oddziaływania tego pisma był mały.

Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy miał stosunkowo niski prestiż społeczny. Był to rezultat powszechnej akceptacji pijackich wzorców obyczajowych, które w zetknięciu się z moralizatorstwem – dawały skutek przeciwny do zamierzonego. Z drugiej strony, ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z 26 października 1982 roku nie wymieniała Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego. Wówczas ta organizacja straciła swoją uprzywilejowaną pozycję.

W tym okresie pieniądze pochodzące ze sprzedaży alkoholu były dużym wsparciem budżetu państwa. Dlatego one decydowały o działaniach związanych ze zmniejszeniem sprzedaży alkoholu. Wymownym dokumentem było pismo z roku 1967 ministra Stefana Jędrzychowskiego do przewodniczącego Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego Jana Rutkiewicza. Minister Stefan Jędrzychowski pisał: „W sprawie zmniejszenia w planie 5-letnim do roku 1970 produkcji wysokoprocentowych napojów alkoholowych oznaczałoby założenie nierealnych niskich wskaźników spożycia, co nie przyczyni się do ograniczenia konsumpcji alkoholu. (...) Plan wieloletni powinien opierać się na realnych przewidywaniach rzeczywistego kształtowania się popytu na rynku krajowym jak i eksportu”⁷². W PRL walkę z nadmiernym spożywaniem alkoholu przez obywateli utrudniał fakt, że państwo było zarazem producentem, dystrybutorem i przedsiębiorstwem handlu alkoholem oraz instytucją kontroli produkcji, sprzedaży i spożycia alkoholu. W tej sprzeczności interesów zwyciężały racje państwa jako przedsiębiorcy, które dążyło do osiągnięcia jak największych zysków przy

⁷¹ DTD T. VIII, s. 59.

⁷² List Przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów z dnia 31 maja 1967 roku nr S05-53-20/67 do Przewodniczącego SKP Jana Rutkiewicza. Zob. Marchew F. M., „Zadania i działalność Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego z uwzględnieniem województwa koszalińskiego (1948-1980). Poznań 1983 mps, s.201 – 202.

pomocy najniższych kosztów produkcji. W 1975 r. koszt wytworzenia 1 litra wódki czystej 40% wynosił 9,91 zł, a średnia cena zbytu wynosiła 157,44 zł. Wpływy ze sprzedaży alkoholu w 1976 r. stanowiły 14,0 % dochodu budżetu państwa⁷³.

W latach 1980-1981 został opracowany projekt nowej ustawy przeciwalkoholowej. Zanim uchwalono nową ustawę przeciwalkoholową, w roku 1982 został opracowany przez Zespół Ekspertów Komisji Rady Ministrów dokument: „Założenia długofalowego programu polityki wobec alkoholu”⁷⁴. W dokumencie tym zapisano, że celem nadrzędnym polityki wobec alkoholu było stworzenie warunków rozwoju życia społeczeństwa przez zapobieganie problemom związanym z alkoholem oraz ich rozwiązywanie. Celem częściowym, a zarazem środkiem realizacji celu nadrzędnego było ograniczenie spożycia alkoholu, zmiana jego struktury przez obniżenie w spożyciu udziału napojów alkoholowych wysokoprocentowych a w sferze zapobiegania rozwinięcie prewencji i ograniczenie dostępności alkoholu. Kierunek działań został przesunięty z represji na zapobieganie. Akcentowano oddziaływanie za pomocą cen napojów alkoholowych, monopolizacji sprzedaży alkoholu, ograniczenie godzin sprzedaży alkoholu, włączenie przeciwdziałania alkoholizmowi do ogólnych zasad polityki społecznej. 26 października 1982 roku Sejm uchwalił ustawę „O wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi”⁷⁵.

Po uchwaleniu tej ustawy rozpoczyna się drugi okres w działalności trzeźwościowej w Polsce. Obejmuje on lata 1982-1989. W tym czasie od grudnia 1981 roku do 22 lipca 1983 roku trwał w Polsce stan wojenny. W dniach 16-22 czerwca 1983 roku odbyła się II Pielgrzymka papieża Jana Pawła II do Polski. Wielkim poruszeniem w Polsce było porwanie i zamordowanie ks. Jerzego Popiełuszki w dniu 19 października 1984 roku. W tym okresie oddolnie

⁷³Zob. Wald I., Kulisiewicz T. i inni. „Raport o problemach polityki w zakresie alkoholu”, Warszawa 1981, s. 22n.

⁷⁴ „Materiały do programu przeciwdziałania alkoholizmowi”, Warszawa 1982.

⁷⁵ Dz. U. z dnia 12 listopada 1982 r. Nr 35, poz. 230.

próbowano ograniczyć sprzedaż alkoholu. 17 sierpnia 1985 roku dwaj członkowie Bractwa Trzeźwości zostali obłożeni grzywną za pikietowanie sklepu z alkoholem. 14 września 1986 roku ceny alkoholi wzrosły o 15,0 %. Przed III Pielgrzymką Papieża do Ojczyzny w czerwcu 1987 roku znów rozbłysła iskra nadziei na przemianę ludzkich serc, nastawień i przyzwyczajień związanych także z alkoholem. Pojawiły się nowe wyzwania i perspektywy. Ważnym wydarzeniem były rozpoczęte 6 lutego 1989 roku obrady Okrągłego Stołu i wybory do tzw. Sejmu Kontraktowego w dniu 4 czerwca 1989 roku, które zdecydowały o przyszłości Polski. Zwyciężył Obywatelski Komitet Wyborczy skupiony wokół „Solidarności”. Zaprezentował on nie tylko nową wizję wolnego narodu, ale przede wszystkim koniec realnego socjalizmu w Polsce. Symbolicznym przejęciem ze starego świata do nowej rzeczywistości była podjęta przez Sejm w dniu 29 grudnia 1989 roku decyzja o zmianie nazwy państwa na Rzeczpospolita Polska. Te wydarzenia miały wpływ na spożycie alkoholu.

W działaniach dotyczących problemów alkoholowych została w październiku 1982 roku uchwalona przez Sejm ustawa „O wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi”⁷⁶. W tytule ustawy zapisano, że jest to ustawa „o wychowaniu w trzeźwości”. Komentując to określenie stwierdzano, że „wychowanie w trzeźwości oznacza ogół tych przedsięwzięć skierowanych na świadomość społeczną, które zmierzają do wykształcenia postaw abstynenckich lub odstąpienia od nadużywania napojów alkoholowych”⁷⁷. Głównym celem ustawy było wychowanie do trzeźwości, czyli utrzymanie abstynencji tam, gdzie ona ma miejsce i doprowadzenie do abstynencji tam, gdzie było to możliwe oraz przeciwdziałanie alkoholizmowi przez doprowadzenie do picia umiarkowanego tam, gdzie alkohol jest nadużywany. Przy Radzie Ministrów utworzono Komisję do Spraw Przeciwdziałania Alkoholizmowi, która miała być organem doradczym i

⁷⁶ Dz. U. z dnia 12 listopada 1982 r. Nr 35, poz. 230.

⁷⁷ J. Malec, „Podstawowe założenia ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, „Państwo i Prawo”, nr 1, 1983 r., s. 6.

opiniotwórczym Rady Ministrów. W roku 1983 powołano Przedsiębiorstwo Obrotu Napojami Alkoholowymi PONAL.

Od początku ustawa z 1982 roku spotkała się z krytyką. Weszła w życie w maju 1983 roku, a już 4 lipca 1984 roku nastąpiła pierwsza nowelizacja a później szybko następne⁷⁸. Odstąpiono od monopolizacji sprzedaży alkoholu. Zdecentralizowano uprawnienia na ustalanie liczby punktów sprzedaży napojów alkoholowych o zawartości do 4,5% alkoholu, przekazując je wojewódzkim radom narodowym. Wprowadzono możliwość sprzedaży napojów alkoholowych za waluty wymienialne bez ograniczeń czasowych. Kontrola produkcji i dystrybucji alkoholu przez „monopol” państwowy została naruszona w 1989 r. Zniesiono ograniczenia prywatnej produkcji piwa⁷⁹.

Kolejna nowelizacja Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o „wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi” nastąpiła 12 lutego 1985 roku. Powierzono wtedy nadzór nad funkcjonowaniem izb wytrzeźwień ministrowi zdrowia i opieki społecznej. Zaczęto przesuwac wszelkie sprawy związane z rozwiązywaniem problemów alkoholowych do resortu zdrowia. W ten sposób obniżono ich rangę i uniemożliwiono rzeczywistą koordynację działalności wszystkich zainteresowanych organów administracji państwowej.

Częste nowelizacje ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi wskazywały na proalkoholową politykę instytucji państwowych⁸⁰. Kolejna nowelizacja ustawy dała duże uprawnienia gminom⁸¹. Od Rady Gminy wówczas zależało dalsze rozpijanie społeczeństwa lub powstrzymanie tej plagi w Narodzie. Jest rzeczą oczywistą, że wzrost pijaństwa i

⁷⁸ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi tekst ujednolicony, uwzględniający nowelizację z dnia 1 sierpnia 1997 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 230, z 1984 r. Nr 34, poz. 184; z 1987 r. Nr 33, poz. 180; z 1989 r. Nr 35, poz. 192; z 1990 r. Nr 34, poz. 198, Nr 73, poz. 431; z 1991 r. Nr 73, poz. 321 i Nr 94, poz. 419; z 1993 r. Nr 40, poz. 184; z 1996 r. Nr 127, poz. 593; z 1997 r. Nr 88, poz. 554, Nr 113, poz. 732 i Nr 121, poz. 770 oraz z 1998 r. Nr 106, poz. 668).

⁷⁹ K. Kosiński, Historia pijaństwa w czasach PRL, Warszawa 2008, s. 246.

⁸⁰ Zob. Pismo do Romana Malinowskiego, marszałka Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 23 lutego 1989 r. DTD t. V, s. 53.

⁸¹ Zob. „Komunikat Biskupa Siedleckiego w związku z nowelizacją ustawy o wychowaniu w trzeźwości o przeciwdziałaniu alkoholizmowi”. W: Praca zbiorowa. „Magnificat anima mea”. Warszawa 1994, s. 119.

alkoholizmu oraz patologii z nim związanych zależy między innymi od dostępności do alkoholu, która wynika z ilości i usytuowania punktów sprzedaży napojów alkoholowych, a także od poczucia odpowiedzialności tych, którzy nimi handlują. Jeśli więc rady miast i gmin, na czele ze swymi prezydentami, burmistrzami i wójtami, stanęły na wysokości zadania, to mogły zahamować niszczycielską falę rozpijania Narodu”. Od 19 czerwca 1985 roku, gdy nowelizacja zaczęła obowiązywać, Rada Gminy określała liczbę punktów sprzedaży napojów alkoholowych zawierających powyżej 4,5 % alkoholu (z wyjątkiem piwa). Na Radę Gminy spadł także obowiązek określenia zasad usytuowania na terenie gminy miejsc sprzedaży napojów alkoholowych oraz opracowanie gminnego programu rozwiązywania problemów alkoholowych i wychowania do trzeźwości.

W grudniu 1995 roku na II Ogólnopolskiej Konferencji – „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie” – została przyjęta deklaracja w sprawie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. 29 listopada 1999 roku odbyła się w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej konferencja „Alkohol a młode pokolenie Polaków u progu XXI wieku”. Przyjęto wówczas „Polską Deklarację w Sprawie Młodzieży i Alkohol”. Zawarte zostały w niej zasady etyczne i cele oraz zalecane strategie działania. Zwrócono się m.in. do parlamentu, administracji rządowej i samorządowej, aby stosowano zasadę, że wszystkie dzieci i młodzież mają prawo do życia w środowisku wolnym od zagrożeń związanych z piciem alkoholu, oraz mają prawo do informacji o negatywnych skutkach picia alkoholu a także do edukacji promującej zdrowy styl życia bez alkoholu. Natomiast na rodziców, opiekunów i wychowawców nałożono obowiązek wspierania abstynencji dzieci i młodzieży oraz udzielania im pomocy w rozwiązywaniu problemów wynikających z picia alkoholu, a także przeciwdziałania sprzedaży i podawaniu napojów alkoholowych nieletnim oraz reklamowaniu promocji alkoholu⁸².

W tym czasie zwrócono uwagę na pijaństwo kobiet oraz na alkoholizm

⁸² „Trzeźwymi Bądźcie” 2000 nr 4, s. 16.

kobiet⁸³. W środowisku kobiet bowiem pojawiły się liczne alkoholiczki. Dla nich wstydlivość i nieśmiałość oraz wrodzona delikatność i kultura kobieca przestały być parawanami ochronnymi. Poczucie godności kobiety stało się anachronizmem⁸⁴. Zauważono, że młodzież wiejska w wieku lat 18 – 20 stanowi kategorię ludzi najwięcej pijących w Polsce i sugerowano, że, szczególną uwagę należy zwrócić na alkoholizowanie się młodzieży (w tym studentów) oraz dzieci klas starszych szkół podstawowych⁸⁵. Badania z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych wskazywały na coraz większe rozpicie wśród młodzieży natomiast badania lat osiemdziesiątych mówią, że nastąpiło zatrzymanie tego zjawiska⁸⁶.

W latach osiemdziesiątych najwyższe spożycie było odnotowane w wieku 25-29 lat i zauważało się pewną stabilizację⁸⁷. Większość niż połowa alkoholu spożywanego w Polsce przypada na osoby w wieku 25-44 lata, czyli na okres najwyższej aktywności zawodowej i społecznej. Synody Diecezjalne również podkreślały skutki nadużywania alkoholu. W dokumencie Synodu Krakowskiego „Duszpasterska troska o trzeźwość Narodu” stwierdzono: „Ludzie pijani często wszczynają bójki i awantury, w czasie których ulega zniszczeniu i uszkodzeniu wiele wartościowych przedmiotów stanowiących najczęściej własność społeczną. Tak więc z powodu alkoholizmu obniża się poziom życia materialnego i kulturalnego całego społeczeństwa. Naród, którego znaczny procent obywateli pije alkohol nałogowo, przestaje być zdolny do twórczej pracy i pełnego rozwoju we wszystkich dziedzinach życia. Jest rzeczą bolesną, że często w opinii zagranicy społeczeństwo polskie uważane jest za naród pijaków⁸⁸. Władze państwowe winny zatem podejmować działania, aby zapobiegać nadmiernemu

⁸³ K. Wojcieszek, Propozycja dla Polski: trzeźwość, Warszawa 2019, s. 43.

⁸⁴ Zob. „Do duchowieństwa w Polsce Apel w sprawie pilnej Przewodniczącego Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości”. DTD T. II, s. 21.

⁸⁵ W: Teczka pomocy duszpasterskich „Chrześcijańska odnowa życia”. DTD T. I, s. 27. Zob. „Permanentna troska Kościoła o trzeźwość Narodu”. DTD T. III, s. 39.

⁸⁶ Zob. Informator Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 2015, s.15.

⁸⁷ II Raport...” dz. cyt. s. 5

⁸⁸ Zob. „Duszpasterska troska o trzeźwość Narodu”. W: Synod Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1979, s. 527.

spożywaniu alkoholu i pijaństwu⁸⁹.

W omawianym okresie szczególne znaczenie w pomocy osobom uzależnionym osiągnął Ruch Anonimowych Alkoholików⁹⁰. Anonimowi Alkoholicy są „wspólnotą mężczyzn i kobiet, którzy dzielą się nawzajem swoim doświadczeniem, siłą i nadzieją, aby rozwiązać swój problem i pomagać innym w wyzdrowieniu z alkoholizmu. Jedynym warunkiem uczestnictwa we wspólnocie jest chęć zaprzestania picia”⁹¹. Ruch Anonimowych Alkoholików (AA) powstał 10 czerwca 1935 roku w Akron w Stanach Zjednoczonych⁹². W grudniu 1938 roku został zredagowany Program Dwunastu Kroków grupy AA, a w 1946 roku sformułowano i wydano „Dwanaście Tradycji AA”. W 1949 roku ruch AA został uznany przez Amerykańskie Stowarzyszenie Psychiatrów⁹³. Pierwszy klub AA w Polsce powstał, dzięki staraniom dr. Zbigniewa Wierzbickiego i mgr Marii Grafowskiej, w Poznaniu w 1954 roku. Z klubu w 1957 roku wyłoniła się grupa AA, która w 1964 roku, jako pierwsza polska wspólnota AA, znalazła się w światowym spisie adresowym Anonimowych Alkoholików w Nowym Jorku. Rozwój tego ruchu w Polsce napotykał duże trudności. Najpierw poszło o nazewnictwo. Były kluby, które skrót AA objaśniały jako „Anonimowi Abstynenci”.

Kolejnym problemem – który sprawił, że „pewne instytucje absolutnie nie dopuściły do zorganizowania ruchu Anonimowych Alkoholików w Kraju” – była wzmianka o „Sile Wyższej”, do której zwracali się alkoholicy o pomoc, aby odzyskać możliwość „życia na trzeźwo”. Instytucje owe działały nie wprost, ale bardzo podstępnie. Ten problem długo stanowił przeszkodę w kształtowaniu się czystych ideowo grup AA. Dopiero od 1976 roku wspólnota AA w Polsce zaczęła

⁸⁹ „Rzeczą Władzy Państwowej jest obmyślanie i stosowanie prawnych, gospodarczych i ogólnokulturalnych środków zmierzających do zaradzenia złu”. Zob. Pismo Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski do Premiera Piotra Jaroszewicza w sprawie walki z alkoholizmem”. W: Raina P. Kościół w PRL. Dokumenty 1975 – 1989. Poznań-Pelplin 1996, s. 45n.

⁹⁰ E. Mocz, Grupy samopomocowe w systemie pomocy osobom uzależnionym. W: „Problemy Alkoholizmu” 1996 nr 4, s. 7 – 10.

⁹¹ Zob. Tadeusz, Historia AA w Polsce, T. 1, Warszawa 2012. H. Rak, Jednak może być pokonany. Kraków 1993, s. 20 – 31. Preambuła AA

⁹² Zob. R. Fitzgerald, W. Bill i jego sponsor, Warszawa 2016.

⁹³ Zob. Anonimowi Alkoholicy wkraczają w dojrzałość. Warszawa 1998, s. 1n.

działać w sposób samodzielny i nieskrępowany. Etap strukturalnego formowania się ruchu zakończył się wraz z I Ogólnopolskim Zjazdem AA w październiku 1984 roku w Poznaniu. Od tego czasu nastąpił okres dynamicznego rozwoju grup AA w Polsce⁹⁴. O wielości grup AA w Polsce świadczy Ogólnopolski Spis Mityngów AA 2001-2002, który zawierał spis grup polskich AA na 216 stronach⁹⁵. Anonimowi Alkoholicy spotykali się co roku w czerwcu na Jasnej Górze. Podczas XV Jasnogórskich Spotkań Anonimowych Alkoholików w roku 2003 został odczytany adresowany do nich list Stolicy Apostolskiej⁹⁶.

Wraz z rozwojem ruchu AA powstały i rozwinęły swoją działalność grupy Al-Anon. Grupy te tworzą mężczyźni i kobiety, których życie zostało wypaczone przez nałogowe picie bliskiej osoby. Powstały także grupy Al-Ateen. Tworzą je dzieci z rodzin alkoholików⁹⁷. Program 12 kroków był u początku powstania grup, w których podejmowali pracę nad sobą uzależnieni od różnych nałogów niezwiązanych z alkoholem. Są to NA - Narkomani Anonimowi, AH – Anonimowi Hazardziści, SLAA - Uzależnieni od Seksu i Chorej Miłości, AP – Anonimowi Palacze, AŻ – Anonimowi Żarłocy⁹⁸.

Nie wszyscy alkoholicy podejmowali w pracy nad swoją trzeźwością program ruchu Anonimowych Alkoholików. Zaczęto uświadamiać sobie różnice między ruchem Anonimowych Alkoholików i działalnością Klubów Abstynenta gromadzących ludzi pragnących żyć w trzeźwości. Ruch samopomocowy wykształcił dwa nurty: kluby abstynencie i grupy AA. Kluby abstynencie zostały zapoczątkowane jako kluby pacjenta; zazwyczaj były ściśle powiązane ze służbą zdrowia. W trakcie swej działalności wiele tych klubów stało się samorządnymi środowiskami abstyntenckimi wzajemnej pomocy, uniezależniając się od służby

⁹⁴ Z. Wierzbicki, Alkoholicy anonimowi. W: Antropologiczne kategorie trzeźwości, red. K. Majdański, Warszawa 1980, s. 93 – 105.

⁹⁵ Ogólnopolski Spis Mityngów AA 2001 – 2002. Warszawa 2001, ss.216.

⁹⁶ W liście tym czytamy: „Jego Świątobliwość poleca Bogu w modlitwie wszystkich uczestników tegorocznego Jasnogórskiego Spotkania Anonimowych Alkoholików, obejmując nią szczególnie tych, którzy podjęli wysiłek uwolnienia się od choroby alkoholowej, ich rodziny, a zwłaszcza dzieci. Uprasza, aby macierzyńskie spojrzenie Maryi, płynące z jej cudownego wizerunku, pomogło zagrożonym alkoholizmem odnaleźć ducha trzeźwości, a ich rodzinom przyniosło umocnienie i radość”. DTD T. VIII, s. 87-89.

⁹⁷ H. Rak, Jednak może być pokonany. Kraków 1993, s. 34 – 35.

⁹⁸ Biuletyn Informacyjny „Miting pod gwiazdami”, Licheń 2008 roku, s. 2.

zdrowia. Obecnie istnieją kluby pacjenta przy oddziałach odwykowych, poradniach, a także kluby abstynencie, które nie powstały jako kluby przy poradniach.

W dniach 6 i 7 maja 1988 roku odbył się w Sieradzu I Zjazd Krajowej Federacji Klubów Abstynenckich działających w ruchu samopomocowym. Federacja ta została zarejestrowana 27 kwietnia 1988 roku jako stowarzyszenie skupiające ludzi uzależnionych od alkoholu, ich rodziny, oraz osoby wspomagające te środowiska w rozwiązywaniu swoich problemów przez działania samopomocowe. W 1988 roku było 170 klubów abstynenckich. W swojej działalności kluby te niekiedy podejmowały współpracę z grupami AA⁹⁹.

W latach osiemdziesiątych modne stało się zabieganie w życiu o komfort psychiczny przez treningi psychologiczne, a nie rozwiązywanie problemów. Modne stały się różnego rodzaju terapie, psychoterapie, treningi. Wielu czyniło dużo wysiłków, aby uzyskać pewien komfort psychiczny bez zmiany życia i jego kierunków. Przede wszystkim dążyli do tego, aby czuli się dobrze. Natomiast nie zwracali uwagi na jakość życia. Wielu z tzw. terapeutów to byli czasami zwykli szarlatani¹⁰⁰. Nie powstało w tym czasie żadne stowarzyszenie propagujące abstynencję wśród dzieci i młodzieży. Działające organizacje dziecięce i młodzieżowe, w tym ZHP, nie upowszechniały z dostateczną mocą wymogów abstynencji wśród swoich członków, a wychowawcy, instruktorzy nie byli abstynentami¹⁰¹. Podczas Sesji Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości w kwietniu 1981 roku harcmistrz Stanisław Broniewski ps. „Orsza”, stwierdził, iż ogromnej kadrze instruktorów, około 162 000 nie stawia się wymagania, dotyczącego przestrzegania X punktu Prawa Harcerskiego, w którym jest mowa

⁹⁹ H. Rak, Jednak może być pokonany, Kraków 1993, s. 39n.; zob. także Z. Kutymski, Federacyjny Ruch Klubów Abstynenckich w Polsce, Warszawa 1991, ss.10.

¹⁰⁰ Zob. E. Belter, „Pomóc w osiągnięciu nieba”. W: Magazyn – Słowo Dziennik Katolicki nr 1994 nr 48, s. 18.

¹⁰¹ J. Szałańska, M. Szałański, Organizacja działalności przeciwalkoholowej w Polsce w świetle ustaw „O zwalczaniu alkoholizmu” z 1959 r. i „O wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi” z 1982 r. Praca magisterska obroniona na Uniwersytecie Warszawskim – Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji. Warszawa 1984, s. 28. mps BOAT. Zob. też bp Jan Mazur. List do Naczelnika Kwatery Głównej ZHP w sprawie przywrócenia realizacji harcerskich przyrzeczeń abstynencji od alkoholu i nikotyny z 23.10.1978 r. DTD t. III, s. 26.

o zachowaniu abstynencji. Dlatego „harcerstwo liczące 3 600 000 członków nie stanowi liczącego się czynnika wychowania młodzieży do trzeźwości”¹⁰². Natomiast w Liście Kurii Diecezjalnej Siedleckiej do Wójta Gminy Międzyrzec Podlaski¹⁰³. wyrażono zdziwienie, że „plakat zapraszający na alkoholową imprezę był firmowany przez Instruktorów Komendy Hufca ZHP w Międzyrzec Podlaskim” jako organizatorów „Sylwestrowej Nocy”.

Katecheci, wychowawcy i pedagodzy zwracali uwagę na rolę religii w pracy z osobami uzależnionymi¹⁰⁴. Powstały ruchy religijne i parareligijne w obrębie Kościoła katolickiego, ale także niekatolickich nurtów chrześcijaństwa¹⁰⁵, oraz takie wspólnoty, które nawiązywały do odmiennych tradycji religijnych, jak buddyzm czy hinduizm. Dla niektórych z tych ruchów problem profilaktyki i terapii uzależnień był jednym z wielu nurtów działalności, choć bywały i takie, dla których stanowił on cel pierwszoplanowy¹⁰⁶. Modny stał się termin „duchowość”, który wcale nie oznaczał sfery religijnej w człowieku¹⁰⁷.

Trzeci okres w działalności trzeźwościowej w Polsce rozpoczął się w 1989 roku, po upadku komunizmu. Był to okres charakteryzujący się wielością działań w dziedzinie trzeźwości. Odegrały one dużą rolę w walce o trzeźwość Narodu. Ważnym wydarzeniem w tym okresie było przywrócenie dawnego godła państwowego, orła w koronie. Nastąpiło to 9 lutego 1990 roku. 11 kwietnia 1990 roku został przez Sejm zlikwidowany Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. 9 grudnia 1990 roku w II turze wyborów prezydenckich następcą wybranego przez Zgromadzenie Narodowe Wojciecha Jaruzelskiego został Lech Wałęsa. Znakiem wyraźnej zmiany na drodze do społecznej i politycznej niezależności była czwarta pielgrzymka Jana Pawła II w Polsce. Spotkania papieskie w dniach 1-9 czerwca 1991r. naznaczone entuzjazmem i nadzieją

¹⁰² Sprawozdanie z prac Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości 27-28 kwietnia 1981 r. DTD t. IV. s. 4.

¹⁰³ DTD T. VII. s. 64.

¹⁰⁴ G. May. Uzależnienie i łaska. Poznań 1988, ss.238.

¹⁰⁵ Zob. Z. Łyko, W trosce o zdrowie. Warszawa 1995, s. 317 – 325.

¹⁰⁶ T. Doktor, Pomiędzy medycyną a religią – ruchy religijne i parareligijne w profilaktyce i terapii uzależnień. Warszawa 1994, ss. 96. Zob. także Z. Łyko, W trosce o zdrowie, Warszawa 1995, s.242.

¹⁰⁷ M. Dziewiecki, Rola doradców duchowych w terapii alkoholizmu. W: Nowe przesłanie nadziei, red. M. Dziewiecki. Warszawa 2000, s. 99 – 107.

rodziły nowe inicjatywy. W dniu 7 czerwca 1991 r. na początku mszy świętej, którą tego dnia sprawował Papież w Płocku zostało zainaugurowane i rozpoczęło działalność ewangelizacyjną Katolickie Radio Płock (obecnie Katolickie Radio Diecezji Płockiej), pierwsza w kraju rozgłośnia katolicka. 17 sierpnia 1991 roku stał się symboliczną datą narodzin polskiego Internetu. W tym dniu został wysłany pierwszy e-mail w Polsce. 18 czerwca 1992 roku uruchomiono pierwszą sieć telefonii komórkowej w Polsce. Normalizacji uległy też relacje państwo – Kościół. 28 lipca 1992 roku parafowano konkordat między rządem RP a Stolicą Apostolską. 1 stycznia 1999 roku wprowadzono nowy podział administracyjny państwa. Utworzono 16 województw o nazwach nawiązujących do nazw regionów, a w obrębie województw przywrócono powiaty. W dniach 5 – 17 czerwca 1999 roku odbyła się kolejna wizyta papieża Jana Pawła II w Polsce a 16–19 sierpnia 2002 roku następna pielgrzymka papieża Jana Pawła II do Polski. 10 kwietnia 2010 w obwodzie smoleńskim Rosji rozbił się samolot z polskim prezydentem Lechem Kaczyńskim oraz 94 innymi osobami na pokładzie. Rok 2017 został ogłoszony Rokiem troski o trzeźwość Narodu.

Wraz z uzyskaniem przez Polskę suwerenności, a więc po roku 1989 spożycie alkoholu nie zmalało. W tym czasie pojawiły się nowe problemy związane z reklamą alkoholu. Społeczne uwarunkowania używania i nadużywania napojów alkoholowych zależały nie tylko od przemian makrospołecznych. W publicystyce były głosy, że nadużywanie alkoholu jest reliktem ubiegłych epok. Dawne tradycje miały jakiś wpływ na niektóre formy zachowania się ludzi; utrwały się niektóre wzorce picia indywidualnego i społecznego, ale spożycie alkoholu i problemy z tym związane, także nadużywanie alkoholu zależały głównie od aktualnie działających czynników ekonomicznych, społecznych i kulturowych¹⁰⁸.

W 1990 roku Zespół Ekspertów Komisji ds. Przeciwdziałania Alkoholizmowi przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej przygotował II

¹⁰⁸ T. Kulisiewicz, Uzależnienie alkoholowe. Warszawa 1982, s.17.

Raport „O polityce wobec alkoholu”. Autorzy raportu zwracali uwagę, że celem polityki wobec alkoholu jest minimalizowanie zagrożeń i strat, w dziedzinie zdrowotnej, społecznej i gospodarczej, wynikających ze spożycia alkoholu. Warunkiem realizacji tego celu było obniżenie średniego spożycia napojów alkoholowych, zmiana struktury tego spożycia w kierunku obniżenia udziału napojów wysokoprocentowych oraz poprawa wzorów picia. W działaniach na rzecz ograniczenia spożycia napojów alkoholowych i zmiany struktury picia wyróżnić można dwie strategie: oddziaływanie na podaż i oddziaływanie na popyt. Do działań ograniczających podaż zalicza się: ograniczenie produkcji, zmianę jej struktury i ograniczenie dostępności alkoholu przy pomocy środków prawnych, administracyjnych i ekonomicznych. Wśród działań ograniczających popyt wskazuje się oddziaływanie informacyjno-edukacyjne, a także działania ekonomiczne pozwalające na reorientację popytu. Ważne jest też przyjęcie zasady, że alkohol nie jest towarem jak wszystkie inne. Alkohol jest towarem, którego wzrost spożycia związany jest z wielorakimi zagrożeniami.

W tym okresie, 24 kwietnia 1991 roku, odbył się VII Krajowy Zjazd Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego, podczas którego Prezydium Zarządu Głównego Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego wystąpiło do uczestników zjazdu z wnioskiem o rozwiązanie SKP¹⁰⁹. 1 lutego 1992 roku weszła w życie uchwała o rozwiązaniu Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego. Działacze związani z Społecznym Komitetem Przeciwalkoholowym założyli wówczas Polską Ligę „Trzeźwość”, która 23 maja 1992 roku odbyła swoje I Walne Zgromadzenie¹¹⁰. Polska Liga „Trzeźwość” nie stała się znaczącą organizacją pracującą nad trzeźwością w Polsce. Nie odegrała również żadnej roli powstała w tym czasie Partia Ludzi Trzeźwych¹¹¹.

¹⁰⁹ W słowie wstępnym do uczestników zjazdu stwierdzono: „Wniosek ten nie zmierza jednak w istniejącej sytuacji do zawieszenia społecznej działalności trzeźwościowej, a ma na celu jej ożywienie i zaktywizowanie w nowych układach społeczno-politycznych kształtujących się w naszym kraju”. Zob. Pismo Prezydium Zarządu Głównego do Delegatów na VII Zjazd Krajowy Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego.

¹¹⁰ Zob. Apostoł Trzeźwości – Vademecum duszpasterstwa trzeźwości 2003 Red. Z. Kaniecki. Płock 2003, s. 83.

¹¹¹ W Księdze ewidencji partii politycznych prowadzonej przez Sąd Wojewódzki w Warszawie, VII Wydział Cywilny, partia ta została wpisana pod numerem 195. Została zgłoszona 6 kwietnia 1993 r. z siedzibą w Sopocie. W Statucie Partii zostało w & 1 wpisane, że powstała „w celu propagowania wśród Polek i Polaków pracy i trzeźwości”.

W 1997 roku spożycie alkoholu było na poziomie 6,5 l¹¹². W 2013 roku spożycie alkoholu wynosiło 9,7 litra czystego alkoholu na mieszkańca Polski a w roku 2016 roku wzrosło do 11,6 litra na mieszkańca Polski¹¹³. Problemem była powszechna dostępność napojów alkoholowych oraz wielość punktów sprzedaży napojów alkoholowych. Na jeden punkt sprzedaży napojów alkoholowych przypadało 273 osób. Aby działania nad ograniczaniem dostępności napojów alkoholowych były skuteczne, to na jeden punkt sprzedaży napojów alkoholowych powinno przypadać od 1 tys. do 1,6 tys. osób¹¹⁴.

Problemem w Polsce nie jest ilość wypijanego alkoholu, bowiem jesteśmy na 15 miejscu spośród państw Europy, gdy porównamy ilość spożywanego alkoholu wśród państw europejskich. Problemem jest sposób spożywania alkoholu przez Polaków. Sposób picia alkoholu w Polsce jest określany jako ryzykowny i beztroski¹¹⁵.

Nadużywanie napojów alkoholowych powoduje ujemne skutki. Należą do nich liczne szkody zdrowotne, ciężkie naruszenia prawa oraz obniżenie wydajności w pracy i straty w działaniach gospodarczych. Nadużywanie alkoholu powoduje rozpad więzi rodzinnych oraz niezdolność do miłości i popadanie w kryzys duchowy, moralny i religijny.¹¹⁶ Biskupi Polscy w swoim nauczaniu stwierdzali: „Alkoholizm powoduje w społeczności ludzkiej olbrzymie straty biologiczne, gospodarcze i społeczne, kulturalne i umysłowe, większe nawet od szkód wojennych”¹¹⁷.

27 kwietnia 2001 roku została uchwalona i podpisana kolejna nowelizacja ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹¹⁸. W ustawie tej podana została nowa definicja napoju bezalkoholowego. Dotąd

¹¹² Raport o sytuacji polskich rodzin. Warszawa 1998, s. 107 – 111.

¹¹³ Apostoł Trzeźwości – Vademecum Apostolstwa Trzeźwości. Red. O. Puskiewicz. Łomża 2016, s. 170. Zob. także Informator Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 2015, s.8.

¹¹⁴ Zob. Informator Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 2015, s.11.

¹¹⁵ K. Wojcieszek, Propozycja dla Polski: trzeźwość. Studium z zakresu pedagogiki społecznej. Warszawa 2019. S. 37.

¹¹⁶ Narodowy Program Trzeźwości. Warszawa 2018, s.18-19.

¹¹⁷ Zob. List Episkopatu Polski „Wezwanie do trzeźwości” LPEP, s. 387 n.

¹¹⁸ Rozwiązywanie problemów alkoholowych. Regulacje prawne i programy działania. Warszawa 2001, ss.136.

napojem bezalkoholowym był trunek, w którym zawartość alkoholu wynosiła poniżej 1,5%. Ustawa przyjęła, iż napojem bezalkoholowym jest ten, w którym zawartość alkoholu jest poniżej 0,5%.

Na szczególne podkreślenie zasługuje także zmiana kwalifikacji prawnej czynu, jakim jest sprzedaż alkoholu osobom nieletnim i nietrzeźwym. Wcześniej było ono postrzegane jako wykroczenie. Zgodnie z nowymi zapisami działanie takie stało się przestępstwem. Co więcej, samorządy gminne – podobnie jak w przypadku reklamowania alkoholu – uzyskały ustawowe prawo do bezpośredniego kierowania do sądów wszystkich spraw związanych z naruszeniem wspomnianego zakazu oraz występowania w tych sprawach w charakterze oskarżyciela publicznego. Ustawa przyznała również specjalne uprawnienia sprzedawcom napojów alkoholowych. Uzyskali oni ustawowe prawo do żądania okazania przez klienta dokumentu potwierdzającego jego pełnoletność. Mimo, że polskie prawo zabraniało sprzedawania alkoholu nieletnim, zaledwie 10-15,0% z nich spotykało się z odmową w przypadku próby jego zakupu.¹¹⁹ Wspomniane przepisy tworzyły zupełnie nową jakość prawną w zakresie ograniczania dostępności alkoholu dla osób nieletnich. To, czy zostały skutecznie wykorzystane w praktyce, zależało przede wszystkim od nastawienia do sprawy i działania samorządów lokalnych.

Dotąd organem powołującym gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych była rada gminy. Nowelizacja sprawiła, że zadanie to przejął zarząd gminy, który stał się jednocześnie odpowiedzialny za realizację zadań gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Zaistniała duża szansa, iż w tej sytuacji członkami komisji mogły stać się osoby odpowiednio do tego przygotowane, będące rzeczywistymi ekspertami w różnych dziedzinach rozwiązywania problemów alkoholowych.

Kolejna nowelizacja nastąpiła 28 marca 2003 roku¹²⁰. Wówczas m.in.

¹¹⁹ Zob. Informator Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 2015, s.15.

¹²⁰ Dz. U. nr 80 poz. 719 2003 r.

rozszerzono katalog zadań własnych gmin dotyczących działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych profilaktycznych. Ówczesny zakaz reklamowania piwa poprzez budowanie skojarzeń ze sportem, zastąpiono zakazem reklamy kojarzącej się ze „sprawnością fizyczną”. Wprowadzono nowy limit czasu, w którym obowiązywał zakaz reklamy piwa w radiu, telewizji, kinach i teatrach. Zakaz obowiązywał w godzinach od 6.00 do 20.00. Umożliwiono prowadzenie reklamy piwa na słupach ogłoszeniowych oraz tablicach reklamowych tzw. billboardach, pod warunkiem, że 20,0 % powierzchni reklamy będzie zajmować widoczny i czytelny napis informujący o szkodliwości spożycia alkoholu lub o zakazie sprzedaży alkoholu małoletnim. Minister Zdrowia ma określić w drodze rozporządzenia wielkość, treść, wzór i sposób umieszczenia na reklamach tegoż napisu. Zliberalizowano przepisy dotyczące sponsorowania i informowania o sponsorowaniu imprez sportowych, koncertów muzycznych i innych imprez masowych przez producentów i dystrybutorów napojów alkoholowych.

Przyczyny wzrostu spożycia alkoholu były wielorakie: spadek liczby abstynentów, zwiększające się spożycie alkoholu wśród kobiet oraz kumulacja wiejskich i miejskich wzorów konsumpcji jako wynik wymykającej się spod kontroli urbanizacji¹²¹, który doprowadził do powstania nowego wzorca picia regularnego i częstego z charakterystyczną dla wsi wysoką konsumpcją jednorazową¹²².

Kościół¹²³ i instytucje rządowe podejmowały wysiłek przekazywania

Zob. także: List Otwarty Do Posłów i Senatorów Rzeczypospolitej Polskiej Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski. DTD T. VIII, s.72-73; List bp. A. Dydycza do prezydenta R.P. W: „Niedziela”, 2003 nr 16, s.12.

¹²¹ Zob. I. Łabędzka, Zjawisko alkoholizmu na tle procesu urbanizacji (Studium monograficzne na przykładzie Pruszkowa). Warszawa 1969, mps BOAT. Zob. także Gutkowska K. Przyczyny i rozmiar alkoholizmu w środowisku wiejskim. Warszawa 1988 ss. 128.

¹²² Zob. J. Moskalewicz, „Polityka społeczna wobec alkoholu w Polsce w latach 1944 – 1982”. Warszawa 1998, s. 46n.

¹²³ Episkopat Polski poprzez listy do władz państwowych oraz do wiernych informował, iż pijaństwo i alkoholizm są „dużym zagrożeniem dla przyszłości Narodu”. Zob. List Episkopatu Polski na Wielki Post. Wezwanie do walki z nietrzeźwością (styczeń 1970 r.). LPEP, s. 587 – 590. Pismo Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski do Premiera Piotra Jaroszewicza w sprawie walki z alkoholizmem, 16.01.1975 r. W: Raina P. Kościół w PRL. Dokumenty 1975 – 1989. Poznań-Pelplin 1996, s.7-9. Korża H. Permanentna troska Kościoła o trzeźwość Narodu (Propozycje i wnioski w sprawie wzmoczenia i wzbogacenia form duszpasterstwa trzeźwości w Polsce). DTD T. III, s.38.

informacji o zagrożeniu alkoholowym. Niestety, w świadomości społecznej „zbyt rzadko funkcjonowało poczucie zagrożenia alkoholizmem przez częstą i nadmierną konsumpcję alkoholu”¹²⁴. Ponadto, „panował niekorzystny klimat społeczny wobec abstynentów”, mimo, że słabł towarzyski przymus picia. Alkoholizm i pijaństwo występowały w równej mierze we wszystkich środowiskach społecznych. Gwałtownie obniżył się wiek inicjacji alkoholowej. Lobby producentów piwa, agencje reklamowe i media skutecznie wprowadzały w życie młodzieży piwo; w ten sposób przyzwyczajając młodzież do konsumpcji alkoholu.

Występowało powielanie przez młodzież i dzieci wadliwych postaw rodziców w stosunku do alkoholu. Wiele szkół nie radziło sobie z problemem konsumpcji alkoholu nawet na terenie szkolnym. Szkoła nie była w stanie skutecznie promować zachowań poprawnych i wzorowych wobec alkoholu. Młodzież przez konsumpcję alkoholu i palenie tytoniu legitymizowała swoją dorosłość¹²⁵.

W roku 2015 stwierdzono, że alkohol jest najbardziej rozpowszechnionym zachowaniem ryzykownym wśród nastolatków. Większość 15-latków miało za sobą inicjację alkoholową. Często następowała ona bardzo wcześnie. Co szóste dziecko po raz pierwszy spróbowało alkoholu w wieku zaledwie 11 lat lub wcześniej. W sierpniu 2015 roku ze strony Kościoła stwierdzano: „Poważnym problemem jest to, że dzieci same sięgają po alkohol i czynią to w coraz młodszym wieku. Prawie 90,0% uczniów przyznaje, że przynajmniej raz w życiu piło alkohol. Dziewczęta upodobniły się w szkodliwych zachowaniach do chłopców”¹²⁶.

Okazało się, że po przemianach politycznych i uzyskaniu wolności spożycie alkoholu nie zmalało. Problem z nadużywaniem napojów alkoholowych

¹²⁴ J. Styk, Duszpasterstwo trzeźwości a duszpasterstwo alkoholików. W: „Trzeźwymi bądźcie” 2002 nr 4, s.25.

¹²⁵ Tamże, s.25.

¹²⁶ Apel Zespołu Konferencji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości. W: Apostoł Trzeźwości – Vademecum Apostolstwa Trzeźwości, Red. O. Puszkiewicz. Łomża 2016, s. 167.

pozostał¹²⁷. Przyczyna tkwi bowiem w człowieku i ostateczna decyzja należy do niego.

1.2 Prawne aspekty działalności trzeźwościowej Kościoła

Decyzyjność człowieka w zakresie osobistych wyborów i kształtowania postaw to bez wątpienia ważny element w określaniu kondycji struktur duszpasterstwa trzeźwościowego, jego zasięgu, powszechności oraz wachlarza podejmowanych działań. Czynnikiem decydującym zdaje się jednak być sytuacja prawna Kościoła w tym zakresie. Nie bez znaczenia jest tu fakt, iż w latach sześćdziesiątych XX wieku w Polsce, w odniesieniu do stowarzyszeń katolickich obowiązywały restrykcyjne decyzje władz państwowych jeszcze z roku 1948. Wówczas to wszystkie przejawy religijnej aktywności, zdaniem władz komunistycznych, były zjawiskiem niepożądanym i szkodliwym. Istniejące w tamtym czasie stowarzyszenia katolickie zaczęto najpierw kontrolować, a potem atakować. W prawie o stowarzyszeniach z 5 sierpnia 1949 roku zapisano obowiązek rejestracji zrzeszeń religijnych, jednocześnie stwierdzając, że ulegną rozwiązaniu, jeśli w ciągu „90 dni od wejścia w życie dekretu nie uczynią zadość przepisom prawa o stowarzyszeniach”. Episkopat Polski w komunikacie o rozwiązaniu zrzeszeń religijnych w Polsce z września 1949 roku stwierdził, że zrzeszenia religijne nie podporządkowały się temu dekretowi, bowiem „nie są stowarzyszeniami, jak je pojmuje państwowe prawo o stowarzyszeniach”. Dlatego powiadamiał, że mocą tegoż dekretu rządowego w obliczu państwa w dniu 4 listopada 1949 roku uległy rozwiązaniu¹²⁸

Od 1949 roku bractwa kościelne zaczęły pracować w nowych warunkach, głównie na szczeblu parafialnym. Było to możliwe dzięki temu, że działalność parafii była tolerowana przez państwo¹²⁹. Stało się tak, zwłaszcza po Soborze

¹²⁷ Zob. K. Wojcieszek, Profilaktyka uzależnień: cel, zadania i kierunki rozwoju w nowym wieku. W: „Trzeźwymi bądźcie” 2002 nr 5, s. 6 – 9.

¹²⁸ J. Żaryn (opr.), Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945-2000, Poznań 2006, s.54.

¹²⁹ M. Ostrowski, Duchowe i religijne ruchy. W: Kościół i religijność Polaków 1945 – 1999, Red. W. Zdaniewicz. Warszawa 2000, s. 124 n.

Watykańskim II, który otworzył nową perspektywę dla kościelnych ruchów i wspólnot parafialnych. Zagospodarowana przestrzeń nowej wolności stała się polem realizacji wcześniejszych, nie z własnej winy przerwanych zadań i miejscem kolejnych wyzwań dla duszpasterstw trzeźwości. A wyzwań było wiele, ponieważ zniewolenie nałogami było ogromne.

Chociaż od 22 lipca 1952 roku obowiązywała Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, która formalnie gwarantowała wolność sumienia i wyznania oraz swobodę w zakresie pełnienia funkcji religijnych, to w praktyce w Polsce rozpoczął się nowy okres laicyzacji. Nie tylko marginalizowano Kościół jako instytucję ale przestano widzieć w nim partnera do współpracy na odcinku przeciwdziałania alkoholizmowi.

W Ustawie przeciwalkoholowej z 27 kwietnia 1956 roku ograniczającej sprzedaż alkoholu powyżej 4,5% w pobliżu różnych zakładów użyteczności publicznej (zabrakło w niej określenia w metrach) pominięto obiekty sakralne - kościoły, kaplice, cmentarze¹³⁰. Sam fakt przyjęcia ustawy trzeba jednak zauważyć, a nawet docenić, także w kontekście zadań realizowanych przez duszpasterstwo trzeźwości. Wartość ustawy potwierdził też „Projekt programu pracy trzeźwosciowej” z roku 1967, gdzie zapisano: „Państwowa ustawa przeciwalkoholowa jest bardzo poważnym orężem w walce z alkoholizmem także dla duszpasterstwa”¹³¹.

Pozytywny stosunek instytucji i stowarzyszeń trzeźwosciowych do podejmowanych przez państwo działań nie był jednak bezkrytyczny. Wciąż dostrzegano nasilające się i budzące niepokój zachowania społeczne, a istniejąca sytuacja polityczna po II wojnie światowej sprzyjała samowoli i dążeniu do maksymalizacji zysków bez względu na aspekt zdrowotny i kondycję moralną obywateli. Kościół, zatroskany o dobro wszystkich wspólnot, zwłaszcza wspólnot rodzinnych, nadal bezkompromisowo zabiegał o przestrzeganie stanowionych

¹³⁰ Zob. H. Misztal, *Polskie prawo wyznaniowe*. Lublin 1996, s. 305. Zob. także J. Rybicki, *Alkoholizm w Polsce jako problem społeczny*. AK 1974 nr 394 s. 154.

¹³¹ „Projekt programu pracy trzeźwosciowej”, AK 1984 nr 394, s. 272.

ustaw. Podkreślał ich istotę i wskazywał na zgubne skutki ich lekceważenia. Świadczą o tym sugestie zawarte w projekcie programu pracy trzeźwościowej: „Należy roztoczyć nadzór duszpasterski nad sprzedawcami alkoholu i czuwać, by przestrzegali przepisy przeciwalkoholowe”¹³². W 1968 roku Episkopat Polski pisząc list do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu stwierdził, że otwiera się w miastach i wsiach nowe punkty sprzedaży alkoholu, nie likwidując przy tym tych, które istnieją wbrew ustawie przeciwalkoholowej z dnia 10 grudnia 1959 r.¹³³.

Trzeba zauważyć, że prezentowane powyżej treści malują ponury obraz Polski w sześćdziesiątych i siedemdziesiątych latach XX wieku. Ujawniają społeczne konsekwencje nierespektowanych ustaw antyalkoholowych, trudną sytuację prawną Kościoła oraz brak zrozumienia w budowaniu poprawnych relacji między organami świeckimi i strukturami kościelnymi. Deklarowana chęć współpracy i publicznie wygłaszane zapewnienia władz o dążeniu do ułożenia stosunków z Kościołem nie miały odbicia w rzeczywistych relacjach Państwa z Kościołem. Wiele problemów zostało nierozwiązanych, a część z nich stała się jeszcze bardziej nabrzmiała.

We wrześniu 1980 roku, wraz z powołaniem do życia Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski¹³⁴, a w niej Zespołu do spraw Walki z Alkoholizmem i Wychowania w Trzeźwości¹³⁵ pojawiła się kolejna szansa na obustronną dyskusję. Wśród tematów poruszanych na spotkaniu Komisji Wspólnej pojawił się aspekt współdziałania Kościoła i państwa w

¹³² J. Mazur, Przedłożenie ze spotkania diecezjalnych referentów duszpasterstwa trzeźwości”. DTD T. V, s. 26.

¹³³ „List Episkopatu Polski do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu” LPEP, s. 508

¹³⁴ P. Raina, Kościół w PRL. Dokumenty, T. 3. Poznań-Pelplin 1996, s. s.165 -166.

¹³⁵ Skład zespołu. Z ramienia rządu: Ryszard Brzozowski (podsekretarz stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej), Jerzy Wojciechowski (podsekretarz stanu w Ministerstwie Oświaty i Wychowania). Kazimierz Kukawka (przewodniczący Głównego Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego). Z ramienia Episkopatu: bp Jan Mazur (ordynariusz Diecezji Siedleckiej, przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości, bp Zygmunt Kamiński, prof. Andrzej Święcicki i ks. Henryk Korża. W: Raina P. Kościół w PRL. Dokumenty, t.3. Poznań-Pelplin 1996, s.166 oraz zob. s.503. Zob.: Komunikat Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu i Episkopatu oceniający działalność komisji. W: „Pismo Okólne” 1985 nr 48, s. 2.

zakresie zwalczania alkoholizmu i wychowania w trzeźwości¹³⁶. Otworzył się nowy rozdział wzajemnych relacji.

26 października 1982 roku została uchwalona przez Sejm nowa „Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi”¹³⁷. W art. 1, ust. 3 zapisano, że organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego mają współdziałać z Kościołem katolickim¹³⁸. W ten sposób została nie tylko zauważona dotychczasowa działalność struktur Kościoła w przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ale także zaakcentowana i podkreślona rola, jaką Kościół przez lata spełniał w szerzeniu trzeźwości

W styczniu 1989 roku Marszałkowi Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej został przekazany list podpisany przez misjonarzy i rekolekjonistów z różnych zgromadzeń zakonnych, pełniących posługę na terenie Polski. Zawierał on, między innymi, następujące słowa: „Nie możemy zgodzić się, aby dotychczasowa produkcja piwa i jego sprzedaż w kraju była przez ustawę sejmową potraktowana jako napój chłodzący”¹³⁹.

Sprzeciw ludzi Kościoła wobec nieodpowiedzialnych zachowań osób, stanowiących prawo, był ważnym głosem za trzeźwością narodu i przeciwko rozpijaniu młodzieży. Wynikał z chęci obrony młodego pokolenia Polaków przed dezinformacją dotyczącą klasyfikacji napojów alkoholowych, a w konsekwencji świadomą manipulacją słowną, zastosowaną w celu uzyskania przez państwo korzyści finansowych, związanych ze zwiększonym spożyciem alkoholu.

Warto w tym miejscu podkreślić, że obrona najmłodszych przed niepożądanymi skutkami nieodpowiedzialnych zachowań należy najpierw do rodziców, a potem jednostek samorządowych i oświatowych. Kościół w tym

¹³⁶ List zastępcy Sekretarza Episkopatu ks. A. Orszulika do kierownika Urzędu do Spraw Wyznań J. Kuberskiego w sprawie problemów podejmowanych przez Komisję Wspólną przedstawicieli Rządu i Episkopatu Polski z 13 listopada 1980 roku. W: P. Raina, Kościół w PRL. Dokumenty, T.3. Poznań-Pelplin 1996, s.188 – 189.

¹³⁷ Dz. U. z dnia 12 listopada 1982 roku nr 35, poz. 230.

¹³⁸ Tamże

¹³⁹ Była to reakcja na przemówienie premiera Mieczysława Rakowskiego na akademii barbórkowej w Zabrze, w grudniu 1988 roku. DTD T. V, s. 49.

zakresie był i wciąż pozostaje największym sprzymierzeńcem wymienionych podmiotów. O tym, że organizowanie i prowadzenie placówek oferujących pomoc dzieciom należy do zadań własnych gminy mówią dwa akty prawne: Pierwszym jest Ustawa z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. W dokumencie tym czytamy, iż „prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych należy do zadań własnych gmin”. Drugi, to Ustawa z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (art. 10 ust.2 pkt 1a) traktująca o tym, że Gmina i powiat może zlecać w drodze umowy organizacjom społecznym, Kościołowi katolickiemu i innym Kościołom, związkom wyznaniowym, fundacjom, stowarzyszeniom, pracodawcom oraz osobom fizycznym i prawnym zadania z zakresu pomocy społecznej oraz wspierać je w tym finansowo (art. 12a ust. 1). Zadania te obejmują m.in. „udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie” (art.4. ust. 1 pkt 2). Realizacja tego zadania w odniesieniu do dzieci powinna oznaczać tworzenie specjalistycznych placówek dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, takich jak świetlice, kluby i grupy socjoterapeutyczne. Na mocy tej ustawy gminy pozyskały dodatkowe środki na finansowanie zadań określonych w art. 4 ust. 1 z opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych (art. 11 ust. 1)”¹⁴⁰

Diecezjalni duszpasterze trzeźwości prowadzili w tym zakresie szeroką kampanię informacyjną w swoich diecezjach. Przybliżali i komentowali podstawowe akty prawne związane z działalnością trzeźwościową Kościoła. Podkreślali, że fundamentalna w tym zakresie jest dla Kościoła ustawa sejmowa „O wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi”, z dnia 26 października 1982r.¹⁴¹. W niektórych środowiskach współpraca z samorządem

¹⁴⁰ Z. Kaniecki, Wiosenna Sesja Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 4-6 lutego 2002 r. DTD T. VIII, s. 40.

¹⁴¹ Dz. U. nr 35, póź.2 30 z późniejszymi zmianami) oraz Programy Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i oparte na nich uchwały samorządów lokalnych poszczególnych miast i gmin”. Zob J. Gomółka, Duszpasterstwo Trzeźwości w Diecezji Siedleckiej. DTD T. VII, s. 45.

lokalnym była owocna¹⁴². Niestety, w wielu środowiskach kościelnych istniało przekonanie, że ustawy przeciwalkoholowe są mało skuteczne, bowiem „alkoholizm ma swoje oparcie w sferze prywatności, w mikroformach życia społecznego, które znajdują się poza zasięgiem działania prawa regulującego zachowania w sferze publicznej”¹⁴³.

Od czasu przyjęcia w 1982 roku „Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi” do roku 1989 nie uchwalono żadnego aktu prawnego, który czyniłby możliwą, prawomocną i wszechstronną aktywność Kościoła w celu zapobiegania pijaństwu i alkoholizmowi oraz krzewienia cnoty trzeźwości¹⁴⁴. W 1989 roku Episkopat Polski zwracał uwagę, iż „doświadczenie przeszłości w naszym Narodzie uczy, że skuteczność walki z alkoholizmem jest wtedy realna, jeśli integralnie i szczerze współpracują ze sobą czynniki państwowe i kościelne, jeśli są złączone siły społeczne i religijne. Bez współdziałania Kościoła z państwem nie ma skutecznej walki z alkoholizmem¹⁴⁵. Episkopat deklarował gotowość podjęcia rozmów z właściwymi władzami dla omówienia konkretnych form współdziałania w tym zakresie”¹⁴⁶. Jednakże gotowość Kościoła do współpracy z władzą państwową w okresie PRL nie została odczytana pozytywnie, bo wspólnych inicjatyw nie podjęto.

Kolejna szansa na integrację działań trzeźwościowych prowadzonych przez państwo i Kościół pojawiła się 17 maja 1989 roku. Wtedy bowiem została uchwalona ustawa „O stosunku państwa do Kościoła katolickiego”. Na jej mocy Kościół w Polsce otrzymał osobowość prawną. W ustawie potwierdzono, iż była ona wypełnieniem zobowiązań konstytucyjnych z roku 1952. Potwierdzono

¹⁴² W. Ignasiak, Współpraca duszpasterza trzeźwości z samorządem terytorialnym i organizacjami pozarządowymi w Katowicach. W: *Apostoł Trzeźwości - Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości rok 2003*. Red. Z. Kaniecki. Płock 2003, s. 53-55.

¹⁴³ H. Korża, Pomocnicy Matki Kościoła jako szerzyciele trzeźwości w Polsce. DTD T. II, s. 38.

¹⁴⁴ P. Kądziała, Kościół a Państwo w Polsce 1945 – 1965. Wrocław 1990, s.14. Zob. także H. Misztal, Konstytucyjne zasady regulacji stosunków wyznaniowych a praktyka władz PRL. W: *Prawo wyznaniowe*. Lublin 2000, s. 153 – 157.

¹⁴⁵ Sprawozdanie z Sesji Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości, 21.09.1989 r. DTD T. V, s. 58.

¹⁴⁶ „Pismo Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski do Premiera P. Jaroszewicza w sprawie walki z alkoholizmem. W: P. Raina, Kościół w PRL. Dokumenty 1975-1989. Poznań-Pelplin 1996, s. 9.

prawo Kościoła do swobodnego wykonywania władzy duchowej i jurysdykcyjnej oraz zarządzania swoimi sprawami. Wśród różnych kwestii, w rozdziale 5. zatytułowanym „Organizacje kościelne, katolickie oraz stowarzyszenia katolików” zostały też uregulowane sprawy organizacji i stowarzyszeń. Przywrócono swobodę zrzeszania się katolików w celu realizacji zadań wynikających z misji Kościoła. Władze kościelne otrzymały oficjalną możliwość powoływania organizacji i stowarzyszeń i skorzystały z tej możliwości¹⁴⁷. Ustawa ta umożliwiała też podjęcie działań w celu odzyskania utraconego majątku. Stworzyło to nowe możliwości dla odradzających się organizacji trzeźwościowych. Zwrot dóbr stał się początkiem budowania materialnego zaplecza dla wielu organizacji kościelnych.

Wpisując się w nową rzeczywistość społeczną, zebrani w Ośrodku Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu członkowie Komisji Episkopatu Polski do Spraw Apostolstwa Trzeźwości oraz diecezjalni duszpasterze trzeźwości z wielu regionów Polski zaapelowali o optymalne wykorzystanie nowych możliwości rozwoju. Zwrócili się z apelem do instytucji, środowisk i wspólnot o podjęcie stanowczych starań na wszystkich szczeblach życia państwowego i publicznego, aby w obliczu tak bardzo niebezpiecznych tendencji w dziedzinie zagrożeń alkoholowych z tym większą konsekwencją „tworzyć warunki prawne, instytucjonalne i społeczne dla życia w trzeźwości”¹⁴⁸.

Po 1989 roku dzięki przychylności władz państwowych stowarzyszenia kościelne uzyskały osobowość cywilno – prawną, a wraz z nią nowe możliwości działania. Zaowocowało to nie tylko liczebnością organizacji kościelnych, ale także ich różnorodnością. Potwierdzają to statystyki z tamtego okresu. Mówią one, że w latach osiemdziesiątych stowarzyszeń katolickich było w Polsce około dwudziestu. W roku 1998 działało już około 180 organizacji i stowarzyszeń o

¹⁴⁷ Komunikat z Jesiennej Sesji Komisji Episkopatu Polski do Spraw. Trzeźwości. W: „Pismo Okólne” 1992 nr 44 s. 20.

¹⁴⁸ Komunikat z Jesiennej Sesji Komisji Episkopatu Polski do Spraw. Trzeźwości. W: „Pismo Okólne” 1992 nr 44, s. 20.

zasięgu ogólnopolskim, a mniejszych około 1000¹⁴⁹. Powstają w tym czasie także stowarzyszenia ukierunkowane na pomoc osobom uzależnionym, ich rodzinom oraz krzewiące ideały trzeźwości¹⁵⁰.

W roku 1990 bp A. Odzimek w „Oświadczeniu w sprawie troski o trzeźwość polskiego narodu” nakreślił oczekiwania Kościoła wobec rządzących. Napisał on „iż troska Rządu będzie się wyrażać w opracowaniu i wprowadzaniu w życie odpowiednich programów oświatowych, wychowawczych i profilaktycznych, w udzielaniu skutecznej pomocy środowiskom zagrożonym i dotkniętym alkoholizmem, w rozbudowie służby zdrowia, w kształceniu personelu, w rozbudowie bazy leczniczej, w zaangażowaniu administracji państwowej, w skutecznej kontroli nad produkcją i dystrybucją alkoholu, we wspieraniu wszelkich inicjatyw społecznych, w szerokim wykorzystywaniu środków społecznego przekazu na rzecz trzeźwości”¹⁵¹. Coraz częściej zaczęto domagać się od władz państwowych realizacji ustaw przeciwalkoholowych.¹⁵²

W czasie szkoleń, sympozjów oraz różnych spotkań podnoszono zagadnienie wykorzystywania ustaw przeciwalkoholowych w duszpasterstwie¹⁵³. Czyniono to podczas obrad Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości czy później Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski a także Zespołu Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości. Podnoszono ten problem podczas spotkań diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości. Zwracano uwagę na

¹⁴⁹ M. Ostrowski, Duchowe i religijne ruchy. W: Kościół i religijność Polaków 1945 – 1999, Red. W. Zdaniewicz, Tadeusz Zembrzusi. Warszawa 2000, s. 142 n.

¹⁵⁰ Z. Kaniecki, Organizacje Apostolstwa Trzeźwości w Polsce. W: Apostoł trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 2003, s. 67 – 77. Zob. tenże, Duszpasterstwo Trzeźwości. W: Duszpasterstwo Specjalne Red. R. Kamiński. Lublin 1998, s.367.

¹⁵¹ A. Odzimek, Oświadczenie w sprawie troski o trzeźwość Polskiego Narodu, DTD T. V, s. 65

¹⁵² Pismo Konferencji Episkopatu Polski do Premiera P. Jaroszewicza w sprawie walki z alkoholizmem, W: Raina P. Kościół w PRL. Dokumenty, t.3, Poznań-Pelplin 1996, s. s.7-9. Zob. „Memoriał Biskupów Polskich do Władz Ustawodawczych i Wykonawczych w związku z rosnącymi zagrożeniami alkoholowymi” z 30 października 1992 r. W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. „Pismo Okólne” 1992 nr 47.

¹⁵³ W. Padacz, Państwowa ustawa przeciwalkoholowa w aspekcie duszpasterskim. W: AK 1974 nr 394, s. 228 – 240. Zob. także: W. Padacz, „Polskie ustawodawstwo przeciwalkoholowe. W: Podręcznik alkoholologii duszpasterskiej. Warszawa-Lublin-Kraków 1963, s. 143 – 167, a także S. Biedrowski, Ustawodawstwo państwowe i kościelne w walce z alkoholizmem. W: Kurs Trzeźwościowy II-go stopnia dla misjonarzy i kaznodziejów trzeźwościodawczych zakonów męskich – pełna dokumentacja. Zakroczym 1973 mps, s. 153 – 158.

prawne możliwości działania¹⁵⁴ środowiska lokalnego na rzecz pomocy osobom potrzebującym pomocy oraz we wszelkich sprawach związanych z prowadzeniem działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych.

Normalizacja stosunków na linii państwo – Kościół stawała się coraz bardziej czytelna i naturalna. Znikła uprzednia wrogość i uprzedzenia. Pojawiła się przestrzeń do konkretnych rozmów, wymiany zdań i współpracy w trosce o byt narodu. Przykładem wzajemnych relacji może być zredagowany w 1991 roku List Pastorski na miesiąc sierpień, w którym Episkopat Polski zwracał się z prośbą do instytucji państwowych, aby nowe regulacje prawne, które zatwierdzi parlament, były całkowicie wolne od kryteriów ekonomicznych, rzeczywiście chroniły przed zagrożeniem alkoholowym oraz służyły budowaniu społeczeństwa trzeźwego¹⁵⁵.

Dowodem wrażliwości Episkopatu Polski na bieżące problemy Polaków, zwłaszcza na wzrost przemytu, produkcji, sprzedaży i spożycia napojów alkoholowych były nieustanne duszpasterskie wezwania do trzeźwości i abstynencji, a wyrazem komunikowania narastających problemów rządzącym, memoriał Biskupów Polskich do władzy państwowej z roku 1992. Czytamy w nim: „Odnotowujemy afery alkoholowe związane z nielegalną produkcją, sprzedażą, a także z przemytem napojów alkoholowych. Często staje się niezgodna z prawem sprzedaż alkoholu osobom nieletnim i nietrzeźwym. Powstają punkty sprzedaży alkoholu w pobliżu szkół, kościołów, zakładów pracy oraz innych instytucji wychowawczych i społecznych. Episkopat Polski podejmuje rozliczne inicjatywy, aby przeciwdziałać tym zagrożeniom na płaszczyźnie religijno-moralnej, właściwej Kościołowi¹⁵⁶. Przykładem duszpasterskiej troski i odpowiedzialności za morale społeczności lokalnych

¹⁵⁴ W: AK 1984 nr 394, s. 272. W programach pracy Rady ds. Trzeźwości przy Archidiecezjalnym Duszpasterstwie Trzeźwości w Przemysłu oraz Programie pracy Dekanalnych Referentów Trzeźwości Archidiecezji Przemyskiej na lata 2001-2004 została wyraźnie zaznaczona współpraca z samorządem lokalnym oraz prawne działania w zakresie handlu alkoholem. DTD T. VII, s. 3-6.

¹⁵⁵ List na sierpień W: MPP 1991 nr 10, s. 417

¹⁵⁶ Memoriał Biskupów Polskich do Władz Ustawodawczych i Wykonawczych w związku z rosnącymi zagrożeniami alkoholowymi. W: „Pismo Okólne” 1992 nr 47, s. 3.

może być także Komunikat pasterski Biskupa Siedleckiego do kapłanów, katechetów, rodziców, dzieci i młodzieży oraz wszystkich zatroskanych o trzeźwość Narodu z 11 listopada 1992 r. Znajduje się w nim: „Nieustępliwie i stanowczo będziemy domagać się od władz świeckich, i także od policji, nadzoru nad przestrzeganiem ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (z dnia 26 X 1982 r. Dz.U. nr 35). Kiedy zaś na szczeblu lokalnym okazałoby się to nieskuteczne, będziemy się zwracać o interwencję do wyższych instancji nawet za pośrednictwem Biskupa Diecezjalnego”¹⁵⁷.

List biskupa siedleckiego, to jedno z wielu pism, które zapoczątkowały współpracę agend rządowych i samorządowych w dziele zapobiegania pijaństwu i alkoholizmowi. „Informacja o realizacji programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych” z 1991 i 1993 roku potwierdza, że istotna część podejmowanych zadań trzeźwościowych była realizowana przez Kościół katolicki. Zadania te dotyczyły profilaktyki i usuwania skutków nadużywania napojów alkoholowych¹⁵⁸.

Aby działania trzeźwościowe przyniosły oczekiwany skutek, muszą być prowadzone rzetelnie i systematycznie. Wartością w ich realizacji jest powszechność i konsekwencja. W piśmie Kurii Siedleckiej z kwietnia 1993 roku, dotyczącym rozpatrzenia poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, stwierdzono że przy aktualnym poziomie świadomości problemów trzeźwościowych w Sejmie i w społeczeństwie „nie należy ustawy nowelizować, lecz ją w pełni egzekwować”¹⁵⁹.

Respektowanie aktów prawnych jest gwarantem praworządności i regulatorem rozbieżności w relacjach wewnątrz i zewnątrz państwowych. Dnia

¹⁵⁷ J. Mazur, Komunikat pasterski do Kapłanów i Katechetów, Rodziców, Dzieci i Młodzieży oraz wszystkich zatroskanych o trzeźwość Narodu, W: Praca zbiorowa. Magnificat dz. cyt., s. 83.

¹⁵⁸ Zob. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych w 1991 r. Warszawa 1992, s. 28; Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych w 1993 r. Warszawa 1994, s. 46.

¹⁵⁹ J. Mazur, Komunikat Biskupa Siedleckiego w związku z nowelizacją ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. W: Praca zbiorowa. Magnificat... dz. cyt., s. 119-120.

28 lipca 1993 roku w Warszawie podpisano Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską. Dokument ten wszedł w życie 25 kwietnia 1998 roku i wyraźnie stwierdzał, że „Państwo zapewnia Kościołowi katolickiemu, bez względu na obrządek, swobodne i publiczne pełnienie jego misji”¹⁶⁰. Dotyczyło to także działalności trzeźwościowej.

1.3. Duszpasterskie zaangażowanie Kościoła

Nadużywanie alkoholu było i jest źródłem wielu nieszczęść społecznych; powoduje duchowe i materialne ubóstwo. W każdej epoce można odnaleźć ludzi, którzy przestrzegali przed nadużywaniem alkoholu, podkreślając wartość trzeźwości¹⁶¹. Jednak planowe i systematyczne działania duszpasterskie w tym zakresie w Kościele w Polsce zaczęto podejmować dopiero w XIX wieku. Były to inicjatywy poszczególnych duszpasterzy¹⁶². O zorganizowanym duszpasterstwie trzeźwości możemy mówić dopiero po II wojnie światowej. Poprzedziły je działające wcześniej ruchy trzeźwościowe i organizacje abstynenckie¹⁶³.

Kumulacja i wielorakość problemów wynikających z nadużywania alkoholu sprawiły, że Kościół odpowiedział zwartym, masowym zaangażowaniem w apostolską walkę z alkoholizmem podjął działania stosowne do zagrożenia rozpicia Polaków.¹⁶⁴ W duszpasterstwie trzeźwości priorytetem stał się przekaz wzmacniający pragnienie odpowiedzialnego życia, a więc życia w trzeźwości, by alkohol nie stał się powodem utraty zbawienia przez człowieka. Próbowano wówczas dotrzeć przede wszystkim do osób, które uzależniły się od alkoholu. Prezentowano im nowy sposób myślenia o sobie i o świecie oraz

¹⁶⁰ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską Dz. U. 1998 nr 51 poz. 318.

¹⁶¹ Zob. Bazyli Wielki. Wybór homilii i kazań. Kraków 1947 s. 143-154. Filon Aleksandryjski. Pisma. Kraków 1994 s. 117-169.

¹⁶² W trosce o trzeźwość Narodu. Sylwetki Trzeźwościowych działaczy XIX w. oraz antologia ich pism, red. M. P Romaniuk. T. 1. Warszawa 1994; T. 2. Warszawa 1996; T. 3. Warszawa 2000.

¹⁶³ J. Kieniewicz . Polski alkoholizm i trzeźwość. W: W trosce... T. 1 s. 17-25.

¹⁶⁴ J. Mazur, Wskazania Kościelnej Działalności Trzeźwościowej. W: AK 1974 nr 394. s. 267.

skuteczne sposoby radzenia sobie z uwikłaniem w uzależnienia. Akcentowano drogę pracy nad sobą, na której możliwe jest osiągnięcie ostatecznego celu życia, a więc zbawienia. Jest ono możliwe w każdej chwili i nawet w największym zniewoleniu pod warunkiem, że zrezygnują z używania alkoholu¹⁶⁵. Odstąpienie od nadużywania alkoholu jest pierwszym i najważniejszym krokiem na drodze do wolności od alkoholu i wolności do nowego życia. Zrozumienie różnicy między „wolnością od” i „wolnością do” jest w tym wypadku zasadnicze, ponieważ może ustrzec uzależnionych przed innymi nieuporządkowanymi zachowaniami w sferze moralnej np. przed pornografią¹⁶⁶.

Z powodów politycznych w latach 1945 – 1989 trudno było oczekiwać od władzy państwowej zdecydowanej walki z zagrożeniem alkoholowym. W tej sytuacji ludzie dobrej woli szukali wsparcia w strukturach kościelnych. Liczyli na wzmoczenie działalności trzeźwościowej Kościoła celem przewyciężenia narodowej klęski pijaństwa i alkoholizmu¹⁶⁷. Warunki społeczno-polityczne dla działalności Kościoła na tym odcinku były trudne. Kościół nie miał możliwości prawnych, aby podejmować działania profilaktyczne na szeroką skalę ani też krzewić cnotę trzeźwości. Gdy w roku 1989 została uznana osobowość prawna Kościoła, wówczas pojawiły się możliwości działania w zakresie pracy nad trzeźwością. Duszpasterstwo trzeźwości mogło podjąć swoją misję, co też uczyniło, adresując swój przekaz do wszystkich grup społecznych: do dzieci, młodzieży i dorosłych.

Omawiany w niniejszej pracy okres trzeźwościowej działalności Kościoła w Polsce można podzielić na dwa podokresy. Pierwszy, to lata 1965 – 1989, natomiast drugi to lata 1989 – 2022. Wydarzeniem przełomowym było przejście z okresu dyktatury do okresu demokracji. W pierwszym podokresie działalności,

¹⁶⁵ List abp J. Michalika na miesiąc sierpień 1998 r. DTD t. VII, s. 42.; J. Gomółka Duszpasterstwo Trzeźwości w Diecezji Siedleckiej. DTD t. VII, s. 44; T. Syczewski, Sprawozdanie z wiosennej Konferencji Zespołu do spraw Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości. Zakroczym 9 - 10 maja 2000 roku. DTD t. VII, s. 42.

¹⁶⁶ Komunikat z 295 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, 4 – 6 czerwca 1998 r. Akta Konferencji Episkopatu Polski 2/98, s. 49 – 51.

¹⁶⁷ S. Wszyński, List do kapłanów w sprawie wzmocnienia kościelnej działalności trzeźwościowej LPPE, s. 146-151. M. Pokrywka, Troska Kościoła o trzeźwość Narodu. „Trzeźwymi bądźcie” 2003 nr 5, s. 10.

duszpasterstwo trzeźwości było prowadzone w oparciu o „Wytyczne dla kościelnej akcji trzeźwości”, które zostały uchwalone 17 czerwca 1959 roku¹⁶⁸. Biskupi polscy, mimo ograniczonych możliwości oddziaływania, nie rezygnowali z wpływania na wiernych. Poprzez listy pasterskie pobudzali ich do wysiłku w przewyciężaniu alkoholizmu¹⁶⁹. Rozważana była kwestia „czy w katechizmach, zwłaszcza dla dorosłych, nie trzeba umieścić w zakresie grzechów cudzych: rozpijania bliźnich, przymuszania do picia, a może również obojętność na niedolę bliźnich o słabej woli, którym nie chce się podać pomocnej dłoni do wyrwania się z okazji picia alkoholu”¹⁷⁰. Poszukiwano też dnia w roku liturgicznym, który byłby poświęcony trzeźwości, aby skuteczniej oddziaływać na wybory i postawy wiernych. Ostatecznie podjęto decyzję o powiązaniu kościelnej akcji trzeźwości z pierwszą niedzielą Wielkiego Postu¹⁷¹.

Szczególnym wydarzeniem w historii Kościoła w Polsce było złożenie na Jasnej Górze – 3 maja 1966 roku – „Aktu oddania Polski w macierzyńską niewolę Maryi Matki Kościoła za wolność Kościoła Chrystusowego”¹⁷². W 1968 roku Episkopat Polski, nawiązując do tego wydarzenia stwierdził, że „zawierzenie Maryi pomaga w diagnozie ciężkich schorzeń ogarniających Naród. (...) Oddanie się w macierzyńską niewolę Maryi wyklucza trwanie w niewoli grzechu. Aby więc wypowiedziane słowa stały się ciałem, musimy wyzwolić się z niewoli klęsk moralnych i osiągnąć wolność dzieci Bożych”¹⁷³.

W dobie posoborowej postanowiono działania duszpasterstwa trzeźwości „związać ściśle z wielkim dziełem soborowej odnowy Kościoła jako jego integralną część”¹⁷⁴. Pracę nad odnową moralną narodu oparto o dwie centralne

¹⁶⁸ Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej akcji trzeźwości, W. Praca zbiorowa, Podręcznik alkoholologii duszpasterskiej, Warszawa 1963, s. 342-344.

¹⁶⁹ List Pasterski Episkopatu Polski „Wezwanie do trzeźwości”. LPEP, s. 387.

¹⁷⁰ J. Mazur, „Pro memoria w sprawie trzeźwości”, DTD t. I, s. 10.

¹⁷¹ W lutym 1967 roku bp J. Mazur pisał: „Z powodu trudności wykonania programu akcji trzeźwości w niedzielę Pięćdziesiątnicy przeznaczony w wielu parafiach naszej Ojczyzny na nabożeństwa 40-godzinne, należałoby kościelną akcję trzeźwości związać z I niedzielą Wielkiego Postu”, tamże s. 10.

¹⁷² Akt oddania Polski w macierzyńską niewolę Maryi Matki Kościoła za wolność Kościoła Chrystusowego, LPEP, s. 442-443.

¹⁷³ List Episkopatu Polski „Do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu”. LPEP, s. 508. Zob. także: „Wezwanie do walki z nietrzeźwością”. LPEP, s. 587.

¹⁷⁴ Tezka pomocy duszpasterskich „Chrześcijańska odnowa życia”. DTD t. I, s. 30.

idee soborowej odnowy; ideę personalizmu oraz ideę Kościoła jako nadprzyrodzonej wspólnoty Ludu Bożego¹⁷⁵. Pracy tej towarzyszyło przekonanie, że przeszkodą w realizacji tych dwóch idei soborowych jest w Polsce klęska alkoholizmu. W tej sytuacji zwalczanie alkoholizmu to była konieczność skutecznej realizacji programu odnowy Kościoła w Polsce¹⁷⁶.

W latach sześćdziesiątych ks. Antoni Cząstka i ks. Michał Żukowski założyli międzydiecezjalną ekipę misjonarzy trzeźwościowych, która do akcji przeciwalkoholowej włączyła również akcję antynikotynową. Ekipa ta zajęła się przygotowaniem materiałów edukacyjnych. Wydała pierwsze katolickie przeźrocza o tematyce trzeźwościowej, które można było prezentować i wykorzystywać w kościołach¹⁷⁷. Serię przeźroczy, składających się z trzech części, nazwano: „Przez trzeźwość do szczęścia”. Wyświetlano je podczas misji i rekolekcji trzeźwościowych. Objaśnienia do pierwszej serii napisał ks. Antoni Cząstka. Obrazy do przeźroczy przygotowała malarka s. Kazimiera, Felicjanka. Przeźrocza były rozprawdane przez diecezjalnych referentów trzeźwości¹⁷⁸.

Do akcji trzeźwościowej włączyli się zakonnicy¹⁷⁹, głównie kapucyini i redemptoryści. Prowadzili oni parafialne misje i rekolekcje trzeźwościowe, m.in. w diecezjach: włocławskiej, siedleckiej, katowickiej, tarnowskiej, łomżyńskiej, sandomierskiej a także częściowo w przemyskiej i opolskiej. Podczas rekolekcji mówiono o skutkach nadużywania alkoholu akcentując wartość ascetyczno-moralną i religijną a także społeczno-wychowawczą trzeźwości i abstynencji. Zgodnie z ideą hasła „Przez abstynencję wielu do trzeźwości wszystkich”, podejmowano się tworzenia wspólnot abstynenckich w parafiach. Parafialne Księgi Trzeźwości są dowodem, że podczas rekolekcji trzeźwościowych parafianie licznie podejmowali postanowienia abstynenckie od alkoholu¹⁸⁰.

¹⁷⁵ Tamże, s. 30. Zob. także „Duszpasterska troska o trzeźwość Narodu”. W: Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972-1979. t. 1. Przebieg prac synodalnych. Dokumenty Synodu. Kraków 1985. s. 526.

¹⁷⁶ „Duszpasterz wobec problemu alkoholizmu”. DTD t. I. s. 10-11.

¹⁷⁷ W. Osmólski, A. Cząstka – Apostoł Trzeźwości. W: Biuletyn DRDT w Zakroczymiu, 1980 nr 8, s.31.

¹⁷⁸ Tamże, s. 32.

¹⁷⁹ J. Mazur, Sprawozdanie z prac Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości. DTD T. III, s. 65.

¹⁸⁰ Zarys działalności trzeźwościowej i ruchu abstynenckiego. W: Biuletyn DRDT w Zakroczymiu, 1980 nr 8, s. 3 – 7.

W 1968 roku odbył się I Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, który poprzedziła Wielkopostna Akcja Trzeźwości¹⁸¹. W programie rozesłanym do diecezji podkreślono, że jest to parafialny tydzień, którego celem, przez modlitwy, ofiary i czyny, jest wybląganie Bożego miłosierdzia i Bożej pomocy dla ratowania Narodu oraz budzenie sumień ludzi niepijących napojów alkoholowych i pijących mało do odpowiedzialności za stan faktyczny rozpitego społeczeństwa polskiego¹⁸². Tygodnie Modlitw o Trzeźwość Narodu rozpoczynały się Środą Popielcową i trwały do środy po pierwszej niedzieli Wielkiego Postu¹⁸³. Podczas Tygodni Modlitw o Trzeźwość Narodu szczególny akcent położony był na przypominanie, aby przyjęcia rodzinne, zwłaszcza związane z przyjmowaniem sakramentów świętych oraz uroczystości kościelne, odbywały się bez alkoholu. Na ten temat wypowiediano się też wielokrotnie podczas spotkań Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości oraz diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości. Akcentowano na tych spotkaniach, że „jednolitość wymagań gwarantuje powodzenie”¹⁸⁴.

W 1970 roku Konferencja Episkopatu Polski powołała Komisję Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości¹⁸⁵, której działalność trwała do 1996 roku, a więc do czasu, gdy zmieniona została struktura Konferencji Episkopatu Polski. Kolejny ważny etap w rozwoju duszpasterstwa trzeźwości stanowiło założenie 1 kwietnia 1971 roku przy klasztorze OO. Kapucynów w Zakroczymiu Ośrodka Duszpasterstwa Trzeźwości. Na początku prowadził on działalność w ramach istniejącego Domu Rekolekcyjnego Apostolstwa Trzeźwości. Od roku 1973 funkcjonował już jako dom rekolekcyjny Duszpasterstwa Trzeźwości przy Klasztorze Ojców Kapucynów w Zakroczymiu. 18 września 1981 roku instytucja ta została przekształcona w Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości Warszawskiej Prowincji Braci Mniejszych Kapucynów. Otrzymała, decyzją Kapituły

¹⁸¹ H. Korża, Permanentna troska Kościoła o trzeźwość Narodu. DTD T. III, s. 44-45.

¹⁸² Parafialny Tydzień Modłów o Trzeźwość Narodu. Program. 1968, mps, s. 1.

¹⁸³ Z. Kaniecki, „Ja Jestem Dobry?”. W: Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 1999, s. 12 – 13.

¹⁸⁴ J. Mazur, Sprawozdanie z Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości. DTD T. III, s. 29.

¹⁸⁵ H. Korża, Permanentna troska Kościoła o trzeźwość Narodu, Zakroczym 1979 (mps).

Nadzwyczajnej tej prowincji, nowy regulamin. Celem ogólnym Ośrodka Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu było: „pogłębienie osobowości chrześcijańskiej, w oparciu o doświadczenie duszpasterskie Kościoła i franciszkańskie tradycje, w kontekście dziejów Zakonu w Polsce”. Celem szczegółowym zaś była „walka z alkoholizmem, nikotynizmem, narkomanią, zwłaszcza w ujęciu profilaktycznym”¹⁸⁶.

Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu pełnił rolę centralnego ośrodka, realizującego zadania duszpasterskie Kościoła w krzewieniu cnoty trzeźwości. Na początku omawiany Ośrodek Trzeźwości miał być organem wykonawczym zakonnej Podkomisji do spraw Trzeźwości w ramach Międzyzakonnej Komisji Dziel w Konsulcie Wyższych Przełożonych przy Komisji Episkopatu Polski. W stosunku do Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości i Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do Spraw Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych. Ośrodek w Zakroczymiu od początku był miejscem współpracy i pomocy, lecz jego istnienie było ustawione w odrębnym pionie zakonnym¹⁸⁷. Praca Ośrodka Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu oraz jego dyrektora Krzysztofa Kościeleckiego OFM Cap. została doceniona w roku 2004 przez władze państwowe nadaniem przez prezydenta Polski Srebrnego Krzyża Zasługi¹⁸⁸. Spośród wielorakich przedsięwzięć i płaszczyzn działalności tegoż Ośrodka należy wymienić organizowanie kursów duszpasterskich dla kleryków seminariów diecezjalnych i zakonnych oraz sióstr zakonnych a także sympozja trzeźwościowe dla osób świeckich. Wielu absolwentów tych zakroczymskich spotkań włączyło się później w realizację zadań apostolstwa trzeźwości. Ośrodek Zakroczymski OO. Kapucynów może poszczycić się także działalnością publicystyczną. Od 1978 roku wydawał publikacje, które stanowiły ogromną pomoc w duszpasterstwie trzeźwości. W grudniu 2020 roku ukazał się

¹⁸⁶ J. Kochański, Kapucyński Apostolat Trzeźwości. Zakroczym 2000, s. 38-50.

¹⁸⁷ Protokół zebrania zakonnych delegatów Apostolatu Trzeźwości z dnia 8 stycznia 1971 r. w klasztorze Ojców Kapucynów w Zakroczymiu. W: Uroczystości X-lecia Domu Rekolekcyjnego Duszpasterstwa Trzeźwości w Zakroczymiu, Zakroczym 1978, s. 93.

¹⁸⁸ List Dyrektora PARPY Prof. dr hab. Jerzego Mellibrudy do Prowincjała Kapucynów O. Sławomira Siczka, W: „Trzeźwymi bądźcie” 2004 nr 5, s. 11.

194 numer dwumiesięcznika „Trzeźwymi Bądźcie” wydawanego przez Ośrodka Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu.

1 kwietnia 1971 roku znowelizowano „Wytyczne dla kościelnej akcji trzeźwości”¹⁸⁹, przyjmując nazwę „Wytyczne dla kościelnej działalności trzeźwościowej”¹⁹⁰. Wprowadzono zmianę w nazwie zastępując nazwę „akcja” terminem „działalność”. W ten sposób Episkopat Polski podkreślił, iż duszpasterstwo trzeźwości należy do duszpasterstwa zwyczajnego w Kościele. W wytycznych dla organizacji i stowarzyszeń promujących życie bez alkoholu księża biskupi akcentowali zasadę i jednocześnie hasło kościelnej działalności trzeźwościowej „Przez dobrowolną, całkowitą abstynencję wielu, do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich”¹⁹¹.

Duszpasterstwo trzeźwości było od początku związane z ruchem maryjnym¹⁹², zwłaszcza po Wielkiej Nowennie 1956 - 1966. Maryjna pokora, ufność i całkowite zawierzenie się Bogu w najtrudniejszych sprawach były dla chrześcijan wzorem, a dla uzależnionych i ich rodzin także drogowskazem. Członkowie duszpasterstwa trzeźwości odwoływali się do Matki Boskiej Częstochowskiej oraz Matki Boskiej Fatimskiej i Gietrzwałdzkiej. Nawiązywali do idei maryjnej Maksymiliana Kolbego jeszcze przed jego zaliczeniem do grona błogosławionych¹⁹³. W ramionach Matki Boga leczyli zranienia, a w Jej oczach szukali nadziei.

Czytelny akt pielgrzymowania do Maryi, by odnaleźć Jezusa a wraz z nim dar trzeźwego życia to czas przygotowań do Tysiąclecia Chrztu Polski. Ósmy rok Wielkiej Nowenny na przełomie lat 1964/1965 poświęcony został problemom

¹⁸⁹ AK 1984 nr 394. s. 262-267.

¹⁹⁰ AK 1984 nr 394. s. 262-267.

¹⁹¹ Bp A. Dydycz zauważył: W połowie lat dziewięćdziesiątych Komisja Episkopatu ds. Trzeźwości podjęła a obecnie Zespół Apostolstwa Trzeźwości kontynuuje prace nad kolejną nowelizacją Wytycznych. Zob. Rozmowa z bp. A. Dydyczem, przewodniczącym Zespołu Apostolstwa Trzeźwości. W: „Magazyn-Słowo dziennik katolicki” 34/1995 z 26-27 sierpnia 1995 r. Zob. także: T. Syczewski Sprawozdanie z jesiennej Sesji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości. W: „Trzeźwymi bądźcie” 1999 nr 2. „Apostoł Trzeźwości” 1999 nr 7.

¹⁹² T. Syczewski, Trzeźwościowa sesja w Częstochowie. W: „Magazyn-Słowo dziennik katolicki” 1995 nr 52 z 29-31 grudnia 1995 r.

¹⁹³ Teczka pomocy duszpasterskich „Chrześcijańska odnowa życia”. DTD T. I, s. 30. Zob. także J. Mazur, Wskazania Kościelnej Działalności Trzeźwościowej. W: AK 1974 nr 394, s.266.

nietrzeźwości. Rozważano wówczas powszechnie znane, ale jakże trudne do realizacji dla wielu osób słowa Jasnogórskich Ślubów: „Przyrzekamy wypowiedzieć walkę lenistwu i lekkomyślności, marnotrawstwu, pijaństwu i rozwiązłości”¹⁹⁴.

Aby przyrzeczenia składane przez naród mogły być dotrzymane, w „Wytycznych Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej” zaprezentowano nowy podmiot duchowego wsparcia dla uzależnionych - Ruch Apostolski Pomocników Maryi Matki Kościoła. Informację połączono z życzeniami, aby przyczynił się do wzmożenia Kościelnej działalności trzeźwościowej. Ruch ten, inspirujący do nowych działań już z racji swej nazwy, stał się dojrzalym owocem Ślubów Jasnogórskich i posoborowej odnowy Kościoła. Jego członkowie zostali zobowiązani do „trzeźwości na całe życie oraz do upowszechniania abstynencji w swoich ogniskach domowych”¹⁹⁵. Warto dodać, że Ruch Apostolski Pomocników Maryi Matki Kościoła założył Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński. Jego początki wiążą się z Jasną Górą. To tam, w dniu 26 sierpnia 1969 roku kard. Stefan Wyszyński osobiście odczytał swój list, skierowany do Apostolskich Pomocników Maryi, a zawarł w nim m.in. takie słowa: „Prymas Polski wzywa ludzi dobrej woli do pomocy Kościołowi i chrześcijańskiej Ojczyźnie przez Bogurodnicę, Matkę Kościoła”. Była to lapidarna, ale wyczerpująca charakterystyka Ruchu opisana trzema słowami: pomocniczość, maryjność i eklezjalność, które są ze sobą powiązane¹⁹⁶.

Kolejnym istotnym wydarzeniem w duszpasterstwie trzeźwości było obranie Maryi za Opiekunkę kościelnej działalności trzeźwościowej w Polsce. Aktu tego dokonano 25 kwietnia 1972 roku na Jasnej Górze podczas ogólnopolskiej pielgrzymki kapłanów pracujących w duszpasterstwie trzeźwości¹⁹⁷. Podczas peregrynacji kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej po parafiach polskich wielokrotnie poruszano problem alkoholizmu i zachęcano

¹⁹⁴ Jasnogórskie Śluby Narodu. W: Listy Pastorskie Episkopatu Polski. Paryż 1975, s. 166-168.

¹⁹⁵ S. Wyszyński, Zachęta do rekolekcji trzeźwościowych. LPPP s. 654.

¹⁹⁶ A. Petrowa-Wasilewicz, Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele, Warszawa 2000, s.158.

¹⁹⁷ Sprawozdanie z Pielgrzymki Kapłanów. DTD T. II, s. 20.

do zobowiązań abstynenckich¹⁹⁸.

Do maryjnego kultu i maryjnej pobożności Polaków nawiązał również Kard. Karol Wojtyła 24 października 1976 roku na Jasnej Górze, podczas Krajowej Konferencji Trzeźwosciowej¹⁹⁹ Wspominając wartość i trwałość „Aktu oddania Polski w macierzyńską niewolę Maryi Matki Kościoła za wolność Kościoła Chrystusowego” wyjaśniał w homilii, że „jeżeli Episkopat Polski w roku milenijnym dokonał Aktu Oddania Ojczyzny i Kościoła w Polsce w macierzyńską niewolę Maryi, /.../, to nie uczynił tego z tą myślą i w tym celu, ażeby zdjąć z siebie odpowiedzialność, tylko w tym celu, ażeby tym pełniej i tym skuteczniej ją podjąć. I my tu także – mówił kard. Wojtyła – przybywamy w takim samym duchu, ażeby odpowiedzialność za tę wielką sprawę, jaką jest trzeźwość narodu, trzeźwość Polaków, trzeźwość młodego pokolenia, tym bardziej, tym pełniej, tym skuteczniej wziąć w swoje ręce”²⁰⁰. To jasnogórskie spotkanie przyczyniło się do powołania 11 lutego 1978 roku przez Komisję Episkopatu ds. Trzeźwości Ośrodka Trzeźwosciowego w Łomży pod nazwą Krajowy Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości „Wiara i Życie”²⁰¹.

Od początku istnienia duszpasterstwa trzeźwości podkreślano wartość parafialnej księgi trzeźwości. Zalecono, aby w każdej parafii była prowadzona Księga Trzeźwości, do której będą się wpisywać ci, którzy postanowili na całe życie czy choćby tylko na jakiś okres czasu, żyć w trzeźwości, nie używając żadnych napojów alkoholowych i nigdy nikogo do tego nie zachęcając. Zdecydowano, że Księga Trzeźwości powinna leżeć w kościele na miejscu

¹⁹⁸ Diecezjalny duszpasterz trzeźwości z Białegostoku przedstawił w jaki sposób przebiegały ślubowania abstynenckie składane przy okazji peregrynacji kopii cudownego obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. (Na 80 parafii, które uczestniczyły w peregrynacji aż 7 tysięcy osób złożyło deklarację abstynencji). Romaniuk M.P. Wiosenna Sesja Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości. W: „Trzeźwymi bądźcie” 1988 nr 4, s. 11. Zob. także: Gomółka J. Praca kapłanów i laikatu w Maksymiliańskim Ruchu Trzeźwości po nawiedzeniu Matki Bożej w kopii cudownego obrazu jasnogórskiego. W: Praca zbiorowa. Magnificat... dz. cyt., s. 84-86; Zarych S. Dar trzeźwości ofiarowany Maryi nawiedzającej rodzinę diecezjalną. W: Słowo Boże na Ambonie. Rok A Jarosław 2002, s.47 – 49.

¹⁹⁹ H. Korża, Permanentna troska Kościoła o trzeźwość Narodu. DTD T. III, s. 46.

²⁰⁰ K. Wojtyła, Oto matka Twoja. Rzym 1979, s. 296.

²⁰¹ Opiekunem ośrodka został ks. Henryk Korża. Zarys działalności trzeźwosciowej i ruchu abstynenckiego. W: Biuletyn DRDT w Zakroczymiu, 1980 nr 8, s. 7.

widocznym, aby była dostępna dla wszystkich²⁰².

Po wyborze kard. Karol Wojtyły na papieża, jego słowa wypowiedziane w pierwszych dniach pontyfikatu dały początek nowemu okresowi dla duszpasterstwa trzeźwości. Często nawiązywano do prośby Jana Pawła II do Polaków: „Proszę, abyście przeciwstawiali się wszystkiemu, co uwłacza ludzkiej godności i poniża obyczaje zdrowego społeczeństwa, co czasem może aż zagrażać jego egzystencji...”²⁰³. Odpowiadając na apel Papieża Jana Pawła II do Polaków, ks. Franciszek Blachnicki podjął działania, których uwieńczeniem było proklamowanie, 8 czerwca 1979 roku, podczas pierwszej wizyty Jana Pawła II w Polsce, Krucjaty Wyzwolenia Człowieka. W zamierzeniu organizatora Krucjaty Wstrzemięźliwości, założyciela Ruchu Światło-Życie i twórcy Krucjaty Wyzwolenia Człowieka „Krucjata Wyzwolenia Człowieka nie jest organizacją ani stowarzyszeniem, ale programem działania, wyrastającym z chrześcijańskiego poczucia odpowiedzialności i zaangażowania oraz formą chrześcijańskiego życia, działalności charytatywnej i apostołstwa”²⁰⁴.

Ks. F. Blachnicki w „Krucjacie Wyzwolenia Człowieka” podkreślił, że jest ona „ruchem maryjnym przeciwalkoholowym, który stoi zdecydowanie na stanowisku całkowitej abstynencji od alkoholu. Krucjata Wyzwolenia Człowieka zrzesza w swoich szeregach tylko całkowitych abstynentów i zmierza do tego, aby jak najwięcej ludzi w imię miłości do Niepokalanej nakłonić do decyzji całkowitej abstynencji od alkoholu”²⁰⁵. Ośrodkami inspirującymi i kierującymi w Krucjacie Wyzwolenia Człowieka są tzw. Stanice, erygowane przez ośrodek centralny²⁰⁶, a pismem Krucjaty jest kwartalnik „Eleuteria”²⁰⁷. Krucjata Wyzwolenia Człowieka nawiązywała do Krucjaty Wstrzemięźliwości, której

²⁰² Bp J. Mazur, Pro memoria. DTD T. I, s. 41. Zob. List Episkopatu Polski, „Zachęta do upowszechniania trzeźwości”. W: LPPE, 298; T. Syczewski, Jesienne Spotkanie Zespołu ds. Apostołstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości. W: „Trzeźwymi Bądźcie” 1998 nr 2. „Apostoł Trzeźwości” 1998 nr 1, s. 2.

²⁰³ Jan Paweł II., List do Polaków. W: Nauczanie Papieskie, T. 1., Poznań-Warszawa 1987, s. 23.

²⁰⁴ F. Blachnicki, Krucjata Wyzwolenia Człowieka – Podręcznik, Lublin 1997, s. 5.

²⁰⁵ F. Blachnicki F., Abstynenckie Credo Krucjaty Wyzwolenia Człowieka, Krościenko-Wrocław 2000 s. 3.

²⁰⁶ F. Blachnicki, Krucjata Wyzwolenia Człowieka – Podręcznik, Krościenko n. Dunajcem 2004, s. 29

²⁰⁷ Do grudnia 2020 roku ukazały się 122 numery pisma.

początki były w 1957 roku. Organizatorem Krucjaty Wstrzemięźliwości był również ks. F. Blachnicki, a samo powstanie wiązało się ze Ślubami Jasnogórskimi. Niestety, została ona zlikwidowana w 1960 roku przez władze państwowe²⁰⁸.

Do Krucjaty Wstrzemięźliwości nawiązywała także Dziecięca Krucjata Niepokalanej Królowej Polski²⁰⁹. Początki Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej Królowej Polski sięgają roku 1980, gdy w abstynenckiej grupie zwanej Wspólnotą Pomocników Niepokalanej, istniejącej przy parafii franciszkanów w Katowicach-Panewnikach, podjęta została myśl zorganizowania parafialnych grup Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej Królowej Polski. Na podstawie materiałów Krucjaty Wstrzemięźliwości opracowano materiały formacyjne do prowadzenia grup dzieci w ramach Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej Królowej Polski. Dzieci zobowiązywały się w formie przyrzeczenia codziennie odmówić przynajmniej dziesiątkę różańca, złożyć codziennie jakąś ofiarę (umartwienie) za grzeszników, nie używać żadnych napojów alkoholowych i tytoniu oraz walczyć z nieskromnością w swoim otoczeniu. Pomocą w tej działalności miało być wydawane od 1982 roku czasopismo dla dzieci pod tytułem „Promyk Jutrzenki”²¹⁰. Pismo osiągnęło nakład 80 tys. egzemplarzy. Było wydawane przez Apostolat „Signum Magnum”, który zajął się „dziećmi ubogimi, uzależnionymi i zagrożonymi patologiami społecznymi”²¹¹. W „Promyku Jutrzenki”, obok materiałów formacyjnych, poświęconych patronom dzieci, była drukowana Miesięczna Karta Zasługi, w której dzieci odnotowywały zrealizowane każdego dnia Obowiązki Dziecka Bożego: modlitwę poranną i wieczorną, udział we Mszy św. oraz realizowane posłuszeństwo, a także obowiązki, wynikające z

²⁰⁸ List Episkopatu do Pełnomocnika Rządu do spraw Stosunków z Kościołem J. Sztachelskiego w sprawie likwidacji Krucjaty Wstrzemięźliwości, 12 września 1960 r. W: Raina P. Kościół w PRL – dokumenty. Poznań 1995, s.24 – 26.

²⁰⁹ Krucjata Niepokalanej Królowej Polski w 1985 uzyskała aprobatę Komisji Maryjnej Episkopatu Polski, natomiast w 1990 stała się oficjalnym ruchem Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości”. List Sekretarza Zespołu Apostolstwa Trzeźwości do Ojca Prowincjała Józefa Czura. DTD T. VIII, s. 90.

²¹⁰ O. Puskiewicz, Krucjata Niepokalanej Królowej Polski W: Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości. Red. A. Odzimek, 1994, Radom 1994, s. 135.

²¹¹ A. Petrowa-Wasilewicz, Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele, Warszawa 2000, s.265.

przynależności do Dziecięcej Krucjaty. Były nimi modlitwa krucjaty, tj. jeden dziesiątek różańca, podejmowane ofiary, wstrzeźliwość oraz troska o skromność²¹².

Pierwszą dziecięcą grupę Krucjaty utworzono w Katowicach-Panewnikach²¹³. Koordynacją działalności poszczególnych grup w Polsce zajmowała się Centrala Krucjaty Niepokalanej, Królowej Polski z siedzibą w Rybniku. Dwa razy w roku odbywały się ogólnopolskie zjazdy wszystkich opiekunów i animatorów grup Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej Królowej Polski. Organizowano również rekolekcje wakacyjne dla dzieci oraz kurso-rekolekcje dla kandydatów na animatorów²¹⁴. W roku 2003 została podjęta próba odnowienia tego ruchu pod nazwą Krucjata Niepokalanej²¹⁵. W związku z tym materiały duszpastersko-liturgiczne na rok 2003 pracy trzeźwosciowej Kościoła w Polsce zostały poświęcone temu ruchowi²¹⁶. Przygotowano wówczas wiele pomocy liturgicznych na tydzień trzeźwości oraz broszury informacyjne i wskazówki, jak w parafii założyć grupę dziecięcą w ramach tego ruchu.

W roku 1982 Naród przeżywał uroczystości 600-lecia obecności wizerunku Maryi na Jasnej Górze. Przygotowania do tej uroczystości trwały przez sześć lat. Stały się one okazją, żeby Polacy uczynili rachunek sumienia z wypełnienia złożonych Maryi zobowiązań, zwłaszcza z przyrzeczeń i deklaracji podjęcia walki z wadami społecznymi²¹⁷. Obecność na stolicy piotrowej Papieża z Polski oraz trwające od 1976 roku przygotowania do jasnogórskich uroczystości, związanych z sześćsetleciem wizerunku Matki Bożej w tym narodowym sanktuarium sprawiły, że ponownie odżyła myśl odtworzenia Bractw Trzeźwości. W 1981 roku, w Liście do Księża Biskupów w Polsce, przewodniczący Komisji Episkopatu Polski bp Jan Mazur stwierdził: „Proponujemy reaktywowanie

²¹² O. Puskiewicz, *Krucjata Niepokalanej Królowej Polski – Dziecięcy ruch maryjny*. Katowice 1984, s. 11.

²¹³ W roku 1985 w grupie tej było 150, a w 1991 roku ponad 400 osób.

²¹⁴ O. Puskiewicz, *Krucjata Niepokalanej Królowej Polski – Dziecięcy ruch maryjny*. Katowice 1984, s. 2; *Dziecięca Krucjata Niepokalanej Królowej Polski, W: II Kongres Eucharystyczny w Polsce*, Warszawa 1987, s. 18.

²¹⁵ O. Puskiewicz, *Dziecięca Krucjata Niepokalanej*. DTD T. VIII, s. 104 – 106.

²¹⁶ *Apostoł Trzeźwości - Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości rok 2003*. Red. Z. Kaniecki, Płock 2003.

²¹⁷ *List Pastorski Episkopatu Polski, Zachęta do upowszechnienia trzeźwości*, LPPE, s. 294-298

kościelnych Bractw Trzeźwości”²¹⁸.

Myśl tę szybko wprowadzono w czyn. W dniu 19 września 1982 roku na Jasnej Górze, podczas I Krajowej Pielgrzymki Apostolstwa Trzeźwości, nastąpiło reaktywowanie Bractwa Trzeźwości jako Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego.²¹⁹ Ponieważ Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego był kontynuacją bractw trzeźwości sprzed 1939 roku, wrócono do realizacji jego podstawowego celu, zawartego w zawołaniu: „przez dobrowolną, całkowitą abstynencję wielu do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich”. Osiągnięciu celu służyć miały wszystkie środki nadprzyrodzone i przyrodzone moralnie godziwe²²⁰. Środki nadprzyrodzone, to modlitwa osobista oraz we wspólnocie parafialnej i podejmowane akty pokutne. Przyrodzone natomiast, to działania, które pomagały w realizacji działań nadprzyrodzonych. Domagano się, aby duszpasterze otoczyli opieką i posługą osoby, które podejmą abstynencję, by organizowali dla nich cztery razy w roku nabożeństwo z homilią i aktem zadośćuczynienia²²¹.

W ramach Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego Biskupi erygowali w swoich diecezjach stowarzyszenia trzeźwościowe, które często nosiły nazwę „Bractwo Trzeźwości”²²². Były to zazwyczaj grupy parafialne, które przygotowywały nabożeństwa w intencji trzeźwości narodu oraz Mszę św. w tej intencji. Od roku 1982 duszpasterze trzeźwości zaczęli gromadzić się na Jasnej Górze w każdą третią sobotę i niedzielę czerwca w ramach Ogólnopolskiej Pielgrzymki Apostolstwa Trzeźwości²²³.

²¹⁸ Bp J. Mazur, „Postulaty ze Spotkania Diecezjalnych Referentów Trzeźwości””. DTD t. III, s. 24 oraz Komisja Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości, Do najdostojniejszych Księża Biskupów w Polsce, DTD T. IV, s. 3.

²¹⁹ Zob. J. Mazur, Reaktywowanie Bractw Trzeźwości, DTD T. IV, s. 7-8. T. Falkowski, „Ocalić Naród – kazanie na Mszy św. podczas której odnowiono trzeźwościowe Ślubowania Jasnogórskie i proklamowano Ruch Trzeźwości im. Maksymiliana Kolbego. W: „Trzeźwymi bądźcie” 1982 nr 23 s.14 – 17.

²²⁰ List Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w związku z Ruchem Trzeźwości im. Maksymiliana Kolbego, W: MPP 1983 nr 2, s.67-70.

²²¹ Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej, W AK1974 nr 394, s. 262.

²²² Zob. Dekret kard. Józefa Glempa zatwierdzający Statut Bractw Trzeźwości w Archidiecezji Warszawskiej, W: DTD T. V, s. 23.

²²³ Dziewiąta Ogólnopolska Pielgrzymka Duszpasterstwa trzeźwości na Jasną Górę. Biuro Prasowe Episkopatu Polski Pismo Okólne, 1990 nr 32.

Powołanie Ruchu Trzeźwości oraz ogłoszenie przez Jana Pawła II roku 1983 Jubileuszowym Rokiem Odkupienia otworzyło nową przestrzeń dla wielu inicjatyw ze strony katolików świeckich, zatroskanych o to, aby zmniejszyć spożycie alkoholu i przyczynić się do otrzeźwienia Narodu. Ciekawą inicjatywą były ślubowania, podejmowane w intencji przyjazdu Ojca świętego do Polski. Przyrzekano wówczas trzeźwość i wyrzeczenie się wódki na czas Jubileuszowego Roku Świętego²²⁴. W Warszawie, w związku z Jubileuszowym Rokiem Odkupienia (25 III1983 - 22 IV1984) oraz duchowym przygotowaniem Narodu do drugiej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski została zainicjowana religijna i patriotyczna akcja uroczystych i publicznych ślubowań trzeźwości i zaniechania picia wódki. Inicjatorami akcji była grupa osób ze środowiska nauki i kultury²²⁵. W uroczystość Zesłania Ducha Świętego w kościele pod wezwaniem Dzieciątka Jezus, grupa osób²²⁶ złożyła ślubowanie wyrzeczenia się picia wódki na czas Jubileuszowego Roku Świętego w intencji przyjazdu Ojca Świętego do Polski, dla jego godnego powitania oraz w intencji uwolnienia niesprawiedliwie więzionych i zaniechania prześladowań. Składający ślubowanie wystosowali jednocześnie apel, w którym prosili: „Odrzućmy wódkę, połóżmy tamę zniewalającemu nas potokowi, zróbmy krok ku odmianie, przeciwstawmy się złu!”²²⁷. Wówczas tego rodzaju ślubowania były przeprowadzane w wielu ośrodkach duszpasterskich. W Łodzi zachęcano nie tylko do niespożywania wódki, ale także do rezygnacji z zakupu wódki i innych napojów alkoholowych²²⁸.

Był to więc czas, gdy rezygnacja z alkoholu stanowiła czytelny gest patriotyczny. Dnia 26 sierpnia 1983 roku Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana

²²⁴ Ślubowanie, DTD T. IV, s.30

²²⁵ B. Bijak, Duszpasterska akcja otrzeźwienia Narodu, DTD T. IV, s. 33.

²²⁶ Byli to: M. Krzysztof Byrski (indolog), Jan Kieniewicz (historyk), Jerzy Konarski (inżynier mech.), Romuald Kukołowicz (socjolog), Andrzej Kurylewicz (kompozytor), Tomasz Mańkowski (inżynier), Andrzej Szczepkowski (aktor), Andrzej Sieroszewski (filolog), Tomasz Strzembosz (historyk), Bogumił Studziński (prawnik), Stanisław Szostak (ekonomista), Jan Szymborski (ksiądz). Piotr Wojciechowski (pisarz).

²²⁷ Ślubowanie. DTD T. IV, s. 30.

²²⁸ Uchwała Zebrania Ogólnego członków Oddziału Wojewódzkiego Polskiego Związku Katolicko-Społecznego w Łodzi, DTD T. IV, s. 18.

Kolbego wystąpił z apelem o uroczyste i godne przeżycie I rocznicy proklamowania Ruchu. W odpowiedzi na ten apel w Archidiecezji warszawskiej została zainicjowana 19 września 1983 roku „Duszpasterska Akcja Otrzeźwienia Narodu”²²⁹. Jej celem było zdynamizowanie podejmowanych działań trzeźwościowych. Miało się to dokonać przez zorganizowanie w każdej parafii i ośrodku duszpasterskim Archidiecezji Warszawskiej, w dniu 18 XII 1983 roku, uroczystych ślubowań na wszystkich Mszach świętych podczas jednej z wybranych niedziel Adwentu. Składający ślubowania wyrzekali się wówczas produkowania, kupowania i spożywania alkoholu na czas Jubileuszowego Roku Świętego. Organizatorzy akcji podkreślali, że Akcja Otrzeźwienia Narodu nie może być aktem jednorazowym i zakończyć się na samych ślubowaniach. Apelowali, by po zakończeniu Roku Świętego wszyscy, którzy złożyli w tym czasie ślubowanie, dalej trwali w swych wyrzeczeniach. Pożądane było również, by świadectwem własnego życia i dobrym przykładem pociągnęli za sobą innych, tym samym włączając ich w dzieło otrzeźwienia Narodu. Godnym upamiętnienia jest fakt, że w akcję przyrzeczeń związanych z Rokiem Jubileuszowym, zapoczątkowaną ślubowaniem w katedrze warszawskiej podczas Apelu Jasnogórskiego w dniu 16 XI 1983 roku włączyło się wielu ludzi z różnych środowisk. Pod tekstem apelu podpisali się między innymi naukowcy Tadeusz Sołtyk, Jan Kieniewicz, oraz aktorzy Andrzej Łapicki, Andrzej Szczepkowski²³⁰.

W maju 1984 roku stwierdzono, że akcja otrzeźwienia²³¹, choć została zauważona w stolicy, nie stała się wydarzeniem. Nie mniej jednak zwróciła uwagę środowisk wielkich zakładów pracy i inteligencji twórczej. Została też potraktowana ze zrozumieniem przez ważne ośrodki opiniotwórcze²³². Oceniając pozytywnie działania akcji „Otrzeźwienie” stwierdzono konieczność poszerzenia

²²⁹ B. Bijak, Duszpasterska akcja otrzeźwienia Narodu, W: DTD T.4, s. 33-34. Zob. także Instrukcja Duszpasterskiej Akcji Otrzeźwienia Narodu, DTD T. IV, s.36-38.

²³⁰ Zob. Apel, DTD T. IV, s.35-36.

²³¹ Otrzeźwienie’ oznacza przyjęcie z motywów religijnych i patriotycznych modelu życia bez wódki. B. Bijak, Duszpasterska akcja otrzeźwienia Narodu, DTD t. IV, s. 34.

²³² „Otrzeźwienie”/Komunikat 1984 nr 2/, „Otrzeźwienie” – Biuletyn RTMK archidiecezji warszawskiej. Zob. także DTD T. IV, s. 44.

grona odbiorców i przyszłych adeptów tej cennej inicjatywy. Uznano za istotne skupienie uwagi na duszpasterstwie narzeczonych, wprowadzenie do nauk nie tylko problematyki antyalkoholowej, ale także podstaw etosu trzeźwości”. Podjęto też kolejne wyzwanie - popularyzowanie pomysłu na chrześcijańskie wesela bez alkoholu. Zwrócono uwagę, że pragnienie zorganizowania takiego przyjęcia przez narzeczonych i rodziców jest niewystarczające, potrzebne jest dowartościowanie ich przez autorytet duszpasterzy²³³.

Dzięki wspólnemu wysiłkowi kapłanów i świeckich ruch „Wesele wesel” powoli się rozwinął.²³⁴ Pierwsze wesela bezalkoholowe odbyły się, dzięki propagatorowi tego rodzaju przyjęć góralowi ks. Władysławowi Zązłowi, w roku 1986 w parafii Kamesznica w Beskidzie Żywieckim. Wydarzenie odbiło się szerokim echem w Polsce, a sama idea szybko rozprzestrzeniła się w całym kraju. Narzeczonych otwartych na tę formę chrześcijańskiego świętowania aktu małżeństwa przybywało. W 1995 roku możliwe było już zorganizowane w Kamesznicy spotkania małżeństw, które miały przyjęcia weselne bez alkoholu. Wtedy też przyjęła się nazwa tych spotkań „Wesele Wesel”. Były one organizowane co roku na przełomie lipca i sierpnia. Spotkaniom towarzyszyły liczne wykłady, dyskusje i wspólne modlitwy²³⁵. Inicjatywy związane z organizacją „Wesela Wesel” okazały się na tyle atrakcyjne, że wkrótce przeniknęły także do innych środowisk. Wiele organizacji i stowarzyszeń katolickich, w tym rodzinnych, zaczęło propagować karnawałowe bale bezalkoholowe. Uczyniła to też Świecka Rodzina Franciszkańska w Koszęcinie, która zorganizowała bezalkoholowy „Franz-bal” w Strzebieniu w 2002 r.²³⁶

Do roku 1984 okresami intensywniejszego zwracania uwagi na spożywanie alkoholu w Polsce był Advent i Wielki Post²³⁷. W 1984 roku 201 Konferencja

²³³ Tamże, s. 44-45.

²³⁴ W roku 2015 było już XXI Ogólnopolskie Spotkanie „Wesele wesel”. W: Chmieliński P., „Wesele Wesel”. W: „Niedziela”, 2004 nr 32, s. 23. B i M Kłopotek, „Wesele Wesel – dla lepszego jutra, „Trzeźwymi Bądźcie”, 2015 nr 6, s.43.

²³⁵ Duszpasterze trzeźwości, Red. M. Stokłosa i inni, Warszawa 2016, s.89-93.

²³⁶ „Franz-bal” w Strzebieniu w 2002 r. DTD T. VIII. s. 36.

²³⁷ Zob. Rozmowa z bpem A. Dydczem, Przewodniczącym Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości. W: „Magazyn-Słowo dziennik katolicki 1995 nr 34 z 26-27 sierpnia 1995 r.

Plenarna Episkopatu Polski podjęła uchwałę, że miesiąc sierpień, jako miesiąc ważnych świąt maryjnych i doniosłych rocznic narodowych²³⁸, będzie miesiącem trzeźwości Narodu²³⁹. W miesiącu sierpniu Episkopat Polski kierował do wiernych listy pasterskie. Także Biskupi poszczególnych diecezji zwracali się do wiernych z wezwaniem o zachowanie trzeźwości²⁴⁰. Początkowo wzywano do rezygnacji w miesiącu sierpniu z wódki, a dopiero w późniejszych latach wzywano do rezygnacji z wszystkich napojów alkoholowych²⁴¹. Także w poszczególnych diecezjach biskupi w listach pasterskich na miesiąc sierpień wzywali do rezygnacji z napojów alkoholowych, a nie tylko wódki. Apele te spotkały się z pozytywnym odzewem u wielu katolików w Polsce. Z przeprowadzonych badań w 1984 roku okazało się, że wódki wyrzekła się prawie połowa mieszkańców wielkich miast²⁴².

Do roku 2000 sierpień był obchodzony jako Miesiąc Trzeźwości, od 2001 natomiast określano go miesiącem abstynencji. Motywem tej zmiany był fakt, że znalazły się osoby, które zaczęły twierdzić, że nie chodzi o abstynencję, tylko o nienadużywanie alkoholu. W zaistniałej sytuacji pierwotna idea Episkopatu Polski została rozmyta. Zatem, żeby nie pozostawiać niejasności, sierpień stał się miesiącem abstynencji. Zmiana ta służyła dobrze przebudowie mentalności trzeźwościowej wielu Polaków²⁴³. Zabrakło jednak zaangażowaniem środków przekazu w poparcie wielu inicjatyw trzeźwościowych Episkopatu Polski.²⁴⁴

W roku 1989 Przewodniczącym Komisji Episkopatu Polski do Spraw

²³⁸ Do świąt maryjnych należą: 2 sierpnia - Matki Bożej Anielskiej, 6 sierpnia - Przemienienie Pańskie, 14 sierpnia - św. Maksymiliana Kolbego, 15 sierpnia Wniebowzięcie Matki Bożej, 26 sierpnia Matki Bożej Częstochowskiej. Zob. Komunikat Biskupa Diecezji Siedleckiej w sprawie sierpniowej abstynencji Polaków; DTD T. 5., s. 73.

²³⁹ Zob. Komunikat z 201 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski. W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. Pismo Okólne. 1984 nr 26, s. 2.

²⁴⁰ Wiele listów Episkopatu Polski oraz Biskupów poszczególnych diecezji zostało skierowanych do wiernych w związku z sierpniem jako miesiącem trzeźwości.

²⁴¹ W materiałach duszpasterskich „Duszpasterskie wezwanie do otrzeźwienia z 28 lipca 1985 roku” jest stwierdzenie, że „Sierpniowy akt sprzeciwu będzie polegał na niepicciu, niepodawaniu i nie-kupowaniu wódki, a także na jej niewytwarzaniu oraz na bezwzględny zachowaniu trzeźwości przy picciu wina i piwa”. DTD T. IV, s.63.

²⁴² Od Redakcji, W: „Trzeźwymi Bądźcie” 1985 nr 5, s. 1.

²⁴³ Rozmowa ks. Jana Augustynowicza z ks. Zbigniewem Kanieckim, sekretarzem Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski; w: *Apostoł Trzeźwości – Vademecum duszpasterstwa trzeźwości*, Płock 2002, s. 60 – 64.

²⁴⁴ Zob. Z. Kaniecki, *Posierpniowa refleksja*, „Niedziela płocka” 2003 nr 36.

Trzeźwości został Bp Adam Odzimek. Zaslugą tego przewodniczącego Komisji było zainspirowanie do organizowania Diecezjalnych Kongresów Trzeźwości. Odbyły się one w wielu diecezjach²⁴⁵, a ich ukoronowaniem w dniach 17-19 czerwca 1994 roku był II Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości na Jasnej Górze.²⁴⁶

W 1994 roku Przewodniczącym Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości został bp Antoni Pacyfik Dydycz. Pełnił tę funkcję do końca istnienia Komisji w 1996 roku. Sekretarzem Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości przez wszystkie lata jej istnienia był ks. Henryk Korża, któremu w międzyczasie pomagali: ks. Marek Dziewiecki (1989-1994) i ks. Tadeusz Syczewski (1994-1996) jako sekretarze pomocniczy.

Zmianom personalnym towarzyszyło nowe, często szersze spojrzenie na problematykę pijaństwa i alkoholizmu, a wraz z nią potrzeba szukania nowych rozwiązań protrzeźwościowych. Tematyka wyzwolenia ludzi z nietrzeźwości stała się przedmiotem głębokiej analizy i rozważań także w czasie sesji synodów polskich, które zostały zainicjowane po Soborze Watykańskim II²⁴⁷. Ojcowie synodalni wypracowali szereg postulatów dotyczących posługi duszpasterskiej wśród osób uzależnionych oraz krzewienia cnoty trzeźwości²⁴⁸.

W pracy Kościoła w Polsce położono mocniejszy akcent na zapobieganie

²⁴⁵ Kongres diecezji częstochowskiej (7 marca 1992), Podhalański Kongres Trzeźwości (Ludźmierz, 1-3 maja 1992), Kongres Trzeźwości Diecezji Kaliskiej (Kępno, 18-20 września 1992), Kongres Diecezji Radomskiej (Radom, 10-12 września 1993), Kongres Diecezji Płockiej (Ciechanów, 25-26 września 1993), Kongres Diecezji Kieleckiej (1-3 października 1993 r.), Kongres diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej 29 maja 1993 r. W Archidiecezji Gnieźnieńskiej Kongres odbył się 4 czerwca 1994 r. Zob. Zaproszenia Abpa Henryka Muszyńskiego do włączenia się w modlitwę o trzeźwość związaną z Diecezjalnym Kongresem Trzeźwości, DTD t. VI, s. 61. Zob. A. Odzimek, Komunikat z Jesiennej Sesji Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości. W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. Pismo Okólne 44/1992 oraz Dziewiecki M., Sesja Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości, W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. Pismo Okólne 1993 nr 21.

²⁴⁶ „Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości”. Red. Bp Adam Odzimek. Radom 1994. ss.175.

²⁴⁷ Odbyły się następujące synody: II Synod Diecezji Gdańskiej (1973), I Synod Diecezji Katowickiej (1972-1975), III Synod Archidiecezji Warszawskiej (1971-1974), Synod Krakowski (1972-1979), II Synod Diecezji Częstochowskiej (1976-1986), IV Synod Diecezji Tarnowskiej (1981-1986), I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzesckiej (1985-1990), Synod Archidiecezji w Lubaczowie (1987-1990), III Synod Diecezji Kieleckiej (1984-1991), XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991), II Synod Diecezji Włocławskiej (1985-1991), Synod Archidiecezji Białostockiej (1991-2000), Poznański Synod Archidiecezjalny (1992-1993), I Synod Diecezji Drohiczyńskiej (1994-1997), Synod Archidiecezji Przemyskiej (1995-2000), Synod Diecezji Sandomierskiej (1996-1999), Synod Diecezji Elckiej (1997-1999), II Synod Plenarny (1991-1999).

²⁴⁸ W roku 2003 na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego została obroniona praca magisterska przez Dariusza Rolińskiego „Duszpasterstwo trzeźwości w świetle uchwał synodów polskich po Soborze Watykańskim II”. Warszawa 2003.

z gubnym skutkiem nałogów i przygotowano ofertę pomocy w wychodzeniu z choroby alkoholowej. Została podjęta ściślejsza współpraca z pełnomocnikiem ministra zdrowia do spraw rozwiązywania problemów alkoholowych. Działalność Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości z czasem została ukierunkowana bardziej na pomoc alkoholikom i osobom współuzależnionym oraz na profilaktykę. Dostrzeżono ogromną rolę prewencji²⁴⁹.

Do roku 1998 Tygodnie Modlitw o Trzeźwość Narodu rozpoczynały się Środą Popielcową i trwały do środy po pierwszej niedzieli Wielkiego Postu. Od 1999 roku Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu rozpoczynał się w ostatnią niedzielę karnawału i trwa do pierwszej niedzieli Wielkiego Postu. Zmiana ta była podyktowana możliwością zorganizowania zabaw, rajdów, ognisk, imprez z tańcem i piosenką. Stała się także impulsem do tworzenia nowej kultury. Od Środy Popielcowej natomiast jest czas na modlitwę i dzieła pokutne w intencji trzeźwości narodu i jako wynagrodzenie Bogu za grzechy, których źródłem jest nadużywanie alkoholu²⁵⁰.

W roku 1996, została powołana nowa struktura Konferencji Episkopatu Polski. Przestała wówczas istnieć Komisja Episkopatu do Spraw Trzeźwości.²⁵¹ W roku 1997, jej miejsce zajął Zespół Konferencji Episkopatu Polski do Spraw Apostolstwa Trzeźwości, którego Przewodniczącym został bp Antoni Pacyfik Dydycz, pełniąc jednocześnie funkcję Krajowego Duszpasterza Trzeźwości²⁵².

Od marca 2003 roku w strukturach Episkopatu Polski obok Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości istniała funkcja

²⁴⁹ Ukazała się w tym czasie publikacja M. Dziewieckiego, „Przesłanie nadziei – przewodnik dla duszpasterstwa trzeźwości”. Warszawa 1993. II wydanie tego podręcznika nosiło tytuł Nowe przesłanie nadziei – podręcznik duszpasterstwa trzeźwości” i ukazało się w 2000 roku.

²⁵⁰ Z. Kaniecki Z. „Ja Jestem Dobry?”. W: Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 1999, s. 12 – 13.

²⁵¹ P. Dydycz, Działalność trzeźwościowa Kościoła w Polsce. W: Red. P. Kulbacki. Krucjata Wyzwolenia Człowieka w kościelnej i świeckiej działalności trzeźwościowej, Krościenko nad Dunajcem – Wrocław 2002 r., s. 16,

²⁵² Skład Zespołu: Bp Antoni Pacyfik Dydycz - przewodniczący, Ks. Henryk Korża – zastępca przewodniczącego do spraw koordynowania prac zespołu, ks. Zbigniew Kaniecki – sekretarz, ks. Tadeusz Syczewski – sekretarz pomocniczy oraz członkowie: ks. mjr Wiesław Bożejewicz, ks. Czesław Cekiera, ks. Marek Dziewiecki, o. Krzysztof Kościelecki OFM Cap, ks. Piotr Kulbacki, prof. Józef Styk, prof. Jan Szafraniec, ks. Wojciech Tokarz. Zob. Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości, Red. Z. Kaniecki. Płock 2002, s. 65.

Delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Trzeźwości²⁵³. Podjęto starania mające na celu zachowanie jednej struktury Konferencji Episkopatu Polski, która zajmowałaby się apostołstwem trzeźwości w Polsce. Decyzją 337 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski koordynowaniem duszpasterskiej pracy kościoła w Polsce na rzecz trzeźwości zajmował się Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości²⁵⁴. Z inicjatywy przewodniczącego Zespołu bp. Antoniego Dydycza zmieniono priorytet aktywności na polu duszpasterskim. Dotychczasowe działania duszpasterstwa trzeźwościowego podporządkowano propagowaniu cnoty trzeźwości²⁵⁵. Wywołało to niezrozumienie i pewien niepokój w szeregach organizacji rządowych, które wcześniej ściśle współpracowały z Komisją Episkopatu ds. Trzeźwości. Niektórzy jej przedstawiciele uznali to jako ograniczenie prac Kościoła na odcinku działalności trzeźwościowej²⁵⁶. Jednak zadaniem Kościoła jest kształtowanie cnoty trzeźwości a nie zajmowanie się leczeniem chorób. Cnota, która jest potrzebna człowiekowi, aby osiągnął cel ostateczny. Natomiast troska o zdrowie ciała obywateli jest w kompetencjach władzy państwowej, która ma troszczyć się o zdrowie fizyczne poprzez Służbę Zdrowia. Kościół może tylko kierować osoby chore do Ośrodków Służby Zdrowia. Po bp. A. Dydyczu przewodniczył Zespołowi Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości od marca 2008 roku bp Tadeusz Bronakowski, który podkreślał, że rolą Kościoła nie jest tworzenie ośrodków

²⁵³ Skład Zespołu II Kadencji: Bp Antoni Pacyfik Dydycz - przewodniczący, ks. Zbigniew Kaniecki – sekretarz, Ks. Henryk Korża – członek honorowy oraz członkowie: ks. komandor Janusz Bąk, ks. Henryk Grządko, ks. Wiesław Kondratowicz, o. Krzysztof Kościelecki OFM Cap, ks. Piotr Kulbacki, prof. Józef Styk, prof. Jan Szafranie, ks. prałat Marian Szewczyk, ks. prałat dr Stanisław Ulaczyk, dr Krzysztof Wojcieszek, ks. kan. Władysław Żązel.. Zob. *Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości 20004*. Red. Z. Kaniecki. Płock 2004, s. 65.

²⁵⁴ List Bp Piotra Libery, Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski do bp. Antoniego Dydycza oraz list Abp. Józefa Michalika, Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski do bp. Antoniego Dydycza. W: *„Apostoł Trzeźwości- Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości”* rok 2008. Red. Z. Kaniecki. Płock 2008, s. 51-52.

²⁵⁵ Podstawowe założenia duszpasterstwa trzeźwości, W: *„Apostoł Trzeźwości - Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości”* rok 2001. Red. Z. Kaniecki. Płock 2001, s. 5.

²⁵⁶ A. Dobrzyniecka, W Polsce piwem płynącej zaczął się miesiąc trzeźwości. W: *Wiadomości Kai* z 10 sierpnia 2000 r. Zob. także Wywiad z ks. Zbigniewem Kanieckim, sekretarzem Zespołu Apostolstwa Trzeźwości W: *„Apostoł Trzeźwości- Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości”* rok 2002. Red. Z. Kaniecki. Płock 2002. s. 60.

terapeutycznych dla osób uzależnionych czy współzależnionych. Jest to zadanie państwa, wymagające środków finansowych, kształcenia specjalistów w dziedzinie uzależnień, tworzenia struktur prawnych i organizacyjnych. Rolą Kościoła jest duchowe towarzyszenie ludziom uzależnionym i współzależnionym, ale nie zastępowanie zadań państwa i samorządów w tej dziedzinie²⁵⁷.

Od roku 1992 systematycznie realizowany był w Polsce program II Wielkiej Nowenny. Na ostatnim etapie został on zharmonizowany z programem Jana Pawła II „Tertio millennio adveniente”. Komisja Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości i Zespół Konferencji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości, zgodnie ze swoimi kompetencjami, opracowały programy duszpasterstwa trzeźwość i zorganizowały szereg sympozjów, kursów, rekolekcji i konferencji trzeźwościowych, a także opracowały i przekazały do użytku materiały duszpastersko-liturgiczne²⁵⁸.

Po powstaniu Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA), Komisja Episkopatu ds. Trzeźwości, a następnie Zespół Konferencji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości podjęli współpracę z tą rządową agendą. Przedstawiciele Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zapraszani byli na spotkania, podczas których prezentowali aktualne wydarzenia i dzielili się spostrzeżeniami z akcji, podejmowanych w trosce o minimalizowanie problemów alkoholowych w Polsce²⁵⁹. Przy współpracy z PARPA został zorganizowany kursy dla księży i

²⁵⁷ M. Stokłosa i inni, *Duszpasterze trzeźwości*, Warszawa 2016, s. 23.

²⁵⁸ Pod hasłem "Bogu dziękujecie, ducha nie gościacie" odbyło się w dniach 11-12 maja 1991 r. w sanktuarium maryjnym w Kałkowie (diec. radomska) sympozjum duszpasterstwa trzeźwości, połączone z całonocnym czuwaniem w intencji trzeźwości Narodu. Sympozjum 3 i 4 czerwca 1991 roku zostało zorganizowane przez Komisję Episkopatu Polski ds. Trzeźwości, jako bezpośrednie przygotowanie do spotkania duszpasterstwa trzeźwości z Ojcem Świętym w czasie Eucharystii w Radomiu, 4 czerwca 1991 r. M. Dziewiecki, *Sprawozdanie z Sympozjum Duszpasterstwa Trzeźwości, Kałków 11-12 maja 1991 r.* W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. *Pismo Okólne* 1991 nr 23.

²⁵⁹ T. Syczewski, *Sprawozdanie z wiosennej Konferencji Zespołu do Spraw Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości, Zakroczym 19 - 21 lutego 2001 roku.* DTD T. VIII, s. 8; Dydycz A., *Pro memoria w sprawie działalności Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski* W: „Poznać Chrystusa – Program duszpasterski na rok 2001/2002”, Katowice 2001, s.385 -388. Z. Kaniecki., *Sprawozdanie z Jesiennej Sesji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości*, 9 – 10 października 2001 roku.

członków gminnych (miejskich) Komisji Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych²⁶⁰.

Na spotkaniach Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości oraz Diecezjalnych Referentów Duszpasterstwa Trzeźwości zwrócono uwagę na problem z osobami produkującymi bimber oraz prowadzącymi meliny²⁶¹. Krytyka powyższych praktyk i sugestie związane z wyeliminowaniem tego procederu znajdowały często odzwierciedlenie w wydawanych dekretach. Jednoznaczne w tej kwestii było zarządzenie Prymasa S. Wyszyńskiego, skierowane do ordynariuszy diecezji „aby ze względu na tragiczny już w skutkach społecznych alkoholizm odmawiali zwykłych nabożeństw liturgicznych pogrzebowych osobom, które prowadzą tajną nielegalną sprzedaż alkoholu, oraz aby pomijali w czasie kolędy domy trudniące się tym handlem”²⁶². Biskupi wielu diecezji to zarządzenie Prymasa S. Wyszyńskiego zastosowali w swoich diecezjach²⁶³.

W trakcie przygotowań do II Krajowego Kongresu Eucharystycznego, Episkopat Polski, postanowił podzielić związaną z Kongresem duszpasterską działalność nad trzeźwością narodu na dwie formy. Jedną z nich miała obejmować długofalowe oddziaływanie prowadzące do trzeźwości narodu, druga, związana z niedzielą 24 maja 1987 roku, winna być poświęcona akcji trzeźwościowej przedkongresowej. Wśród wielu propozycji długofalowego oddziaływania znalazła się sugestia, by „odnowić i zaprowadzić jako obowiązkowe we wszystkich parafiach składanie zobowiązań abstynenckich (całkowitego wstrzymania się od napojów alkoholowych do czasu dojrzałości) przy I komunii św. i przy bierzmowaniu”. Ponadto Episkopat Polski zobowiązał kapłanów, aby

W „Niedziela” 2001 nr 44, s. 21; Z. Kaniecki, Sprawozdanie z Wiosennej Sesji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 4-6 lutego 2002 r. DTD T. VIII s. 36 – 41.

²⁶⁰ Odbył się on w maju i czerwcu 2001 roku. A. Dydycz, Sprawozdanie z działalności Zespołu Apostolstwa Trzeźwości za rok 2001. W: „Trzeźwymi bądźcie”, 2002 nr 3, „Apostoł Trzeźwości” 2002 nr 3.

²⁶¹ Zob. Przedłożenie ze spotkania diecezjalnych referentów duszpasterstwa trzeźwości”. DTD T. V, s. 26.; J. Śledzianowski, Rodzina wobec szczegółowych zagrożeń (Materiał dla Zespołów Synodalnych w diecezji kieleckiej na sierpień 1986 r.), DTD T. V. s. 14.

²⁶² Zarządzenie kard. Stefana Wyszyńskiego z 29.11.1980 r. DTD T. III. 67-68;

²⁶³ Zob. Zarządzenie Biskupa Siedleckiego W: Magnificat... dz. cyt., s. 100-101.

„przyjęcia z racji uroczystości kościelnych (przyjazd biskupa, odpust, spowiedź rekolekcyjna, zebrania dekanalne czy jubileuszowe) odbywały się bez podawania napojów alkoholowych”. Postulował też, aby wezwać wiernych do całkowitego wstrzymania się od napojów alkoholowych podczas pobytu Jana Pawła II od 7 do 14 czerwca 1987 w Polsce²⁶⁴.

24 maja 1987 roku, Polacy przeżyli dzień Kongresowej Akcji Trzeźwości²⁶⁵. W tym dniu wielu Polaków podjęło zobowiązania abstynenckie na okres pobytu Jana Pawła II w Polsce podczas III pielgrzymki do Ojczyzny²⁶⁶. W wielu diecezjach przeprowadzono parafialne misje trzeźwościowe, których ideą przewodnią była abstynencja. Celem tego dnia, obok zachęty do podjęcia abstynencji na czas pobytu Ojca Świętego w Polsce, było mobilizowanie wspólnot parafialnych do zakładania Bractw Trzeźwości. Działacze trzeźwości zachęcali, aby powstające Bractwa Trzeźwości były dziełem upamiętniającym Kongres Eucharystyczny²⁶⁷. Wśród proponowanych wówczas wspólnot trzeźwościowych wymieniano w materiałach duszpasterskich: Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego, Krucjatę Wyzwolenia Człowieka i Dziecięcą Krucjatę Niepokalanej Królowej Polski. Wszystkie te ruchy w tamtym czasie ożywiały działalność trzeźwościową.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku w wielu diecezjach odbyły się Diecezjalne Kongresy Trzeźwości, a w dniach 17-19 czerwca 1994 roku na Jasnej Górze odbył się Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości²⁶⁸. Rozwinął się także ruch pielgrzymkowy do Niepokalanowa. Od 1990 roku zaczęły

²⁶⁴ W. Miziołek, Propozycje związane z Kongresową Akcją Trzeźwości. W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. Pismo Okólne 1987 nr 13,

²⁶⁵ W „Przedłożeniu ze spotkania diecezjalnych referentów duszpasterstwa trzeźwości”, które odbyło się w dniach 28 - 29 kwietnia 1987 r. w Otmuchowie, Bp Jan Mazur, Przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości stwierdził, iż zebrani wnikliwie rozważyli propozycje 219 K.P.E, dotyczące przygotowania Narodu na II Kongres Eucharystyczny i przyjazd Ojca św. do Polski i prosił Biskupów Ordynariuszy, aby „przed Kongresem Eucharystycznym wezwali wiernych i duszpasterzy do przeżycia III niedzieli maja, jako dnia otrzeźwienia narodowego przez powszechny werbunek do Ruchu Trzeźwości oraz do ofiary całkowitej abstynencji na czas Kongresu i pobytu Ojca św. czyli od 8 do 14 czerwca br.” DTD T. V, s. 27.

²⁶⁶ J. Gomółka, Kongresowy czyn otrzeźwienia parafii jako istotny wkład w dzieło odrodzenia Narodu. W: Magnificat ... dz. cyt., s. 112-117.

²⁶⁷ II Kongres Eucharystyczny w Polsce, Warszawa 1987, s. 8-12.

²⁶⁸ Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości. Red. A. Odzimek, Radom 1994.

przychodzić do tego sanktuarium piesze pielgrzymki w intencji trzeźwości Narodu²⁶⁹. Podejmowano współpracę z różnymi grupami osób świeckich i instytucjami, które włączały się w dzieło apostołstwa trzeźwości²⁷⁰. Zaangażowanie to polegało na propagowaniu trzeźwości jako wartości koniecznej do odnowy duchowej i materialnej narodu polskiego oraz na organizowaniu i rozwijaniu usług terapeutycznych i rehabilitacyjnych dla osób uzależnionych od alkoholu i dla ich rodzin. Powstała wówczas Fundacja Centrum Trzeźwości Narodu Polskiego²⁷¹

O zaangażowaniu Kościoła w rozwój duszpasterstwa trzeźwości świadczą także pisma broniące prawa do troski o trzeźwość i zmniejszenie ilości alkoholu dopuszczanego do sprzedaży. Były to pisma Komisji Episkopatu do spraw Trzeźwości, kierowane do Sejmu i Rządu PRL, a dotyczące problemu alkoholowego w związku z przygotowywanymi przez Państwo ustawami. W marcu 1984 roku Komisja Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości skierowała do Sejmu „Uwagi i dezyderaty na tle projektu nowelizacji ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi”. W 1987 roku zostały skierowane przez Episkopat Polski do Sejmu PRL - do Zespołu Roboczego do spraw Trzeźwości przy Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu oraz Zarządu Głównego SKP w Warszawie „Dezyderaty pod adresem kompetentnych władz państwowych w sprawie wspólnego przezwyciężenia katastrofalnej plagi alkoholowej w Polsce” Podkreślono w nim, że alkoholizm nie jest problemem ani państwowym ani kościelnym tylko „problemem człowieka, któremu trzeba wspólnie pomagać wyzwalać się z uzależnienia alkoholowego i z obyczaju proalkoholowego”, stwierdzając, że wiele instytucji państwowych i społecznych swoją działalność i swój budżet opiera na dochodach z alkoholu a Kościół natrafia na bariery ze strony społecznej i instytucji państwowych w walce z zagrożeniem alkoholowym.

²⁶⁹ M. Dziewiecki, Sprawozdanie z Sesji Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości oraz spotkania diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości, W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. Pismo Okólne 1991 nr 17.

²⁷⁰ W listopadzie 2000 r. na Sesję Zespołu Apostołstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski zaproszony został Krakowski Impresariat Artystyczny ze spektaklem „Upojony wyobraźnią”.

²⁷¹ Fundacja Centrum Trzeźwości Narodu Polskiego. DTD, T. VI, s. 6-7.

Szczególnie domagano się usunięcia alkoholu ze sklepów spożywczych oraz barów i restauracji, które zlokalizowane są w pobliżu szkół i kościołów oraz znajdujących się przy drogach. Domagano się pełnej wolności dla kościelnych ruchów trzeźwościowych oraz traktowania ich na równi ze społecznymi organizacjami trzeźwościowymi²⁷².

W 1989 roku zostało również skierowane pismo w sprawie „przeciwstawienia się wariantom zmiany ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ustanowienia silnych i skutecznych obwarowań prawnych do art. 11, p. 5 ustawy o działalności gospodarczej, nie dopuszczenia do wzrostu marż gastronomicznych, zaniechania wykonania w zakresie produkcji i dostaw napojów alkoholowych w opakowaniach mniejszych niż 0,5 l i zwiększenia dostaw wyrobów spirytusowych w tychże opakowaniach do poziomu 11,0 % wszystkich dostaw, tworzenia społecznych warunków dla przywrócenia właściwego i godnego miejsca życia w trzeźwości w naszym kraju”²⁷³. W 1992 roku został wysłany „Memoriał Episkopatu Polski do Sejmu i Rządu w związku z rosnącym zagrożeniem alkoholowym.” Biskupi podkreślili w tym piśmie, że „Kościół katolicki będzie nadal traktował duszpasterską posługę na rzecz trzeźwości jako istotny wymiar troski o dobro poszczególnych osób i całego narodu”²⁷⁴. Jest to troska związana ze zbawczą funkcją Kościoła.

W 1996 roku także Komisja Episkopatu do spraw Trzeźwości skierowała do Parlamentarnego Zespołu do spraw Rodziny krytyczne uwagi w sprawie projektu „O zmianie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi” W dokumencie tym stwierdzono, iż jest skandalem „widzieć w alkoholu główny element składowy budżetu państwa powodowanego niespotykanymi dotąd w dziejach naszego narodu skutkami alkoholizmu”. Postulowano w nim m.in. uzależnić ilość punktów sprzedaży alkoholu od liczby

²⁷² J. Mazur, Dezyderaty pod adresem kompetentnych władz państwowych w sprawie wspólnego przewyciężenia katastrofalnej plagi alkoholowej w Polsce, W. Praca zbiorowa., Magnificat... dz. cyt., s. 87-90.

²⁷³ J. Mazur, List do Marszałka Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. DTD T. V, s. 51-53.

²⁷⁴ J. Glemp, Memoriał Biskupów Polskich do Władz Ustawodawczych i Wykonawczych w związku z rosnącymi zagrożeniami alkoholowymi, DTD T. VI, s. 30 -32.

ludności oraz obwarować koncesje na prowadzenie punktów sprzedaży alkoholu „warunkami gwarantującymi wychowanie i życie w codziennej trzeźwości danej wspólnoty lokalnej. Domagano się, aby wprowadzić wyraźnie określoną odległość punktów sprzedaży alkoholu od miejsc publicznej użyteczności (kościół, szkoły, koszary, drogi itp.)”²⁷⁵.

W podobnej opcji było pismo bpa A. Dydycza z 2006 roku, w którym informował rządzących o narastającym problemie picia alkoholu przez młodzież, a nawet dzieci i apelował o wzmożenie działań mających na celu troskę o prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży. Wyraził również prośbę o „nowelizację ustawy o wychowaniu w trzeźwości, aby służyła wychowawczej pracy rodziny, szkoły i Kościoła”²⁷⁶. W tym samym 2006 roku skierowano do Rządu RP pismo, w którym wskazano, że jedną z najbardziej skutecznych metod wpływających na obniżenie spożycia alkoholu jest odpowiednia polityka podatkowa państwa, a pomoc rządu jest w tych pracach niezbędna²⁷⁷. W kierowanych do Rządu RP pismach wzywano m.in. do ponownego przemyślenia projektu w kontekście handlu alkoholem²⁷⁸.

Kolejny etap w rozwoju duszpasterstwa trzeźwości związany był z okresem po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Kościół uważnie obserwował zmieniającą się rzeczywistość i był w gotowości reagować na bieżące wydarzenia, zwłaszcza na możliwość zwiększonej dostępności społeczeństwa do alkoholu. Dostosowanie form apostołstwa trzeźwości do nowych, zmieniających się warunków stało się dla Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości dużym wyzwaniem i jednocześnie koniecznością. Trzeba było uatrakcyjnić formy pracy z już uzależnionymi i zintensyfikować działania wśród młodzieży, aby potrafiła zachować dystans od alkoholu i poza nim szukała

²⁷⁵ „Uwagi krytyczne w sprawie projektu „o zmianie Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi”, DTD T. VII, s.4-6.

²⁷⁶ Apel do Rządu Rzeczypospolitej Polskiej, W. „Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości, Płock 2007. Red. Z. Kaniecki. s. 71-72.

²⁷⁷ Zob. „Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości, Płock 2007. Red. Z. Kaniecki. s. 69-71.

²⁷⁸ T. Bronakowski, Sekwencja wydarzeń związanych z protestem wobec regulacji umożliwiających handel piwem podczas imprez masowych, „Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości, Łomża 2010. Red. Z. Kaniecki. s. 79-80.

przestrzeni dla realizacji własnych ambicji i marzeń. Przemoc w rodzinie domagała się też proporcjonalnej i rzetelnej odpowiedzi i wskazania wizji zdrowej, trzeźwej rodziny, która daje wszystkim poczucie bezpieczeństwa, odpowiedzialności i wzajemnej miłości. Pojawiła się więc potrzeba szkoleń i nowej formacji księży oraz osób pracujących w Gminnych Komisjach Rozwiązywania Problemów Alkoholowych²⁷⁹.

W 2017 roku, w Warszawie, na III Narodowym Kongresie Trzeźwości²⁸⁰, który odbywał się pod hasłem: „Odpowiedzialność Rodziny, Kościoła, Państwa i Samorządu” podjęto dyskusję nad rolą państwa i samorządów w służbie trzeźwości Narodu. Przybliżono rolę organizacji pozarządowych, wspólnot, ruchów i bractw, ale także szczególną misję rodziny i Kościoła w służbie trzeźwości Narodu. Owocem tego Kongresu był Narodowy Program Trzeźwości.²⁸¹ z wyraźnym przesłaniem: „wybiła godzina zmagania o wolność, że od krzewienia trzeźwości zależeć będzie przyszłość Ojczyzny oraz wszystkie ambitne plany społeczno-gospodarcze, ponieważ straty z tytułu nadużywania alkoholu znacznie przewyższają zyski z jego sprzedaży”²⁸².

Powyższe fakty świadczą jednoznacznie o niestrudzonej duszpasterskiej aktywności Kościoła w obszarze ratowania osób uzależnionych, a także oddziaływania na społeczeństwo przez akty prawne najwyższych organów Państwa. Ich celem pozostaje wciąż skuteczne przeciwstawienie się pladze pijaństwa, troska o zdrowie, godne życie każdego człowieka, co bez wątpienia dotyczy w jednakowym stopniu sfery materialnej i duchowej. W tym kontekście niezwykle ważne są również podejmowane w ramach duszpasterstwa trzeźwości inicjatywy, mające podłoże religijne i patriotyczne. Harmonijna współpraca wszystkich organów państwa wokół tematyki trzeźwościowej z pewnością

²⁷⁹ T. Syczewski T. Sprawozdanie z wiosennej Konferencji Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości, Zakroczym 19 - 21 lutego 2001 roku. DTD t. 8, s. 6.

²⁸⁰ I Katolicki Kongres Przeciwalkoholowy odbył się w 1937 roku w Warszawie, II Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości odbył się na Jasnej Górze w roku 1994.

²⁸¹ Narodowy Program Trzeźwości, Warszawa 2018, ss.96.

²⁸² T. Bronakowski (red.), W trosce o wolność – Narodowy Kongres Trzeźwości 2017, Katowice 2019, s. 343.

zwiększa szansę cielesnego i duchowego uzdrowienie jednostek i społeczeństw, co jest procesem pożądanym i palącym. W polskich warunkach, mimo prób powszechnej laicyzacji, narastającego konsumpcjonizmu i hedonizmu, trzeźwość i abstynencja pozostają wciąż dużą wartością. Zadaniem duszpasterzy jest więc zachęcanie wiernych nie tylko okazjonalnego praktykowania cnoty trzeźwości, ale do pielęgnowania jej w życiu codziennym.

ROZDZIAŁ II

Założenia duszpasterstwa trzeźwości

W każdej ludzkiej społeczności, a więc także we wspólnotach, ruchach, stowarzyszeniach i innych formach duszpasterstwa, podstawowe znaczenie ma określenie założeń, kierunków, celów i zadań. Jednakże ich zdefiniowanie w ramach duszpasterstwa trzeźwości bywa niekiedy trudne. Na przykład w praktyce duszpasterskiej zachodzą poważne rozbieżności w rozumieniu niektórych zagadnień. Dotyczy to na przykład z jednej strony określenia cnoty trzeźwości, z drugiej zaś tego, czym jest pijaństwo czy choroba alkoholowa. Wielu duszpasterzy rozpatruje trzeźwość i pijaństwo jako przeciwstawne bieguny tego samego zagadnienia. Praktyka wskazuje, że takie podejście do sprawy jest uproszczone i nie wyczerpuje istoty problemu. Warto zatem, w odniesieniu do duszpasterstwa trzeźwości, przeanalizować i ujednoczyć stanowisko w kwestii jego przedmiotu. Należy przede wszystkim uściślić, kto jest podmiotem duszpasterstwa trzeźwości, bowiem jasność w tym obszarze, pozwoli sformułować cel i środki duszpasterstwa trzeźwości.

Wszystkie te zagadnienia można wydobyć z nauczania polskiego Episkopatu. Na jego podstawie ukażemy podstawowe założenia duszpasterstwa trzeźwości. Najpierw więc zostanie doprecyzowany przedmiot duszpasterstwa trzeźwości. Określimy, czym w świetle tego nauczania jest alkohol i choroba alkoholowa. Dalej przybliżymy zagadnienie istoty duszpasterstwa trzeźwości, jego podmiotowość i konkretne cele. Omówimy wreszcie środki przyrodzone i nadprzyrodzone duszpasterstwa trzeźwości.

2.1 Przedmiot duszpasterstwa trzeźwości

Jak sama nazwa wskazuje, przedmiotem duszpasterstwa trzeźwości jest trzeźwość. W dokumentach Kościoła w Polsce nie znajdujemy wyjaśnienia, czym ona jest. W Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej wpisano ją w rodzaj zasady duszpasterstwa trzeźwości: „Przez dobrowolną, całkowitą abstynencję wielu do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich”²⁸³. W Wytycznych Episkopatu Polski, w postawach człowieka wobec używania napojów alkoholowych, rozróżnia się zatem abstynencję i trzeźwość.

W nauczaniu Episkopatu Polski nie znajdujemy wypowiedzi o trzeźwości zawodowej i stanowej. Ks. H. Korża, sekretarz Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości powołując się nad dokumenty Soboru Watykańskiego II, stwierdził że Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym domaga się w sposób szczególny tej trzeźwości od kierowców pojazdów mechanicznych (por. KDK, n. 30). Jego zdaniem trzeźwość zawodowa, to co innego, niż umiarkowanie. To stan „pełnej sprawności psychomotorycznej i moralnej danego człowieka w wykonywaniu jego zawodu”²⁸⁴. W Wytycznych Episkopatu Polski zakłada się, iż trzeźwość, to cnota, która „reguluje używanie napojów alkoholowych przez zachowanie od przekraczania słusznej miary picia i popadania w pijaństwo”²⁸⁵. A Derdziuk stwierdza, że trzeźwość to postawa i cnota moralna „regulująca używanie napojów alkoholowych przez zachowanie od przekraczania słusznej miary picia i popadania w pijaństwo”²⁸⁶. Można zatem stwierdzić, że trzeźwość „usprawnia człowieka do zajmowania właściwej postawy wobec napojów alkoholowych w oparciu o zasady rozumu oświeconego wiarą i słuszną oceną każdorazowej sytuacji”²⁸⁷. Nietrzeźwość to jej

²⁸³ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej p. 16, AK 1974 nr 394, s. 264.

²⁸⁴ H. Korża, ABC wychowania trzeźwościowego, W. AK 1974 nr 394, s. 178.

²⁸⁵ A. Derdziuk, Trzeźwość. EK t. 19, k. 1118

²⁸⁶ A. Derdziuk, Trzeźwość, EK t. 19, kol. 1118.

²⁸⁷ A. Derdziuk, G. Waclawiak, Wychowanie do trzeźwości. W. Praca zb. Alkohol, Alkoholizm i Ja, Lublin 2002, s. 59.

przeciwnieństwo. Stwarza ona nieporządek w zakresie uczuć i woli, godzi wprost w mózg, organ rozumu powodując jego zaciemnienie²⁸⁸.

W jednej z definicji cnoty trzeźwości²⁸⁹ czytamy, że jest ona „sprawnością, (...) stale zabezpieczającą i ugruntowującą wolność w stosunku do napojów alkoholowych i innych używek (...) ukierunkowującą poprawne rozeznanie oraz oparte na uczuciach i woli właściwe wartościowanie, zdolną skutecznie opierać się wszelkim narkotycznym, wypaczającym charakter używkom i mirażom; gotową solidarnie angażować się w apostolat na rzecz wartości, którą praktycznie wciela i realizuje”²⁹⁰. Powyższe określenia rozszerzają zakres cnoty trzeźwości także na inne używki²⁹¹. Zgodnie z tradycją cnota trzeźwości dotyczyła właściwego posługiwania się napojami alkoholowymi. W niniejszej pracy cnotę trzeźwości będziemy odnosić tylko do napojów alkoholowych, dostrzegając różnicę jakościową między alkoholem a narkotykami. Jest ona zgodna ze stanowiskiem Jana Pawła II. Papież twierdził, że „istnieje wyraźna różnica między przyjmowaniem narkotyków a spożywaniem alkoholu: podczas gdy umiarkowana konsumpcja tego ostatniego jako napoju nie sprzeciwia się zakazom moralnym i tylko jego nadużywanie zasługuje na potępienie, przyjmowanie narkotyków jest zawsze niegodziwe, ponieważ oznacza nieuzasadnioną i irracjonalną odmowę myślenia, pragnienia i działania jako człowieka wolnego”²⁹². Używanie napojów alkoholowych jest zatem naturalnym korzystaniem z Bożych darów i nie powinno budzić kontrowersji. Problemem jest ich nadużywanie, czyli picie szkodliwe, aż do całkowitego lub częściowego

²⁸⁸ M. Lisowski, Cnota trzeźwości i trzeźwościowa formacja w Kościele, W: Praca zbiorowa, Bądźmy trzeźwi, Warszawa 1982, s.115.

²⁸⁹ Zob. J. Sieg. Powściągliwość, umiarkowanie i praca a rozwój ludów. Kraków – Struga 1981 s.14.

²⁹⁰ Z. Narecki. Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła, Lublin 2001, s.498.

²⁹¹ podobne podejście do tego zagadnienia spotykamy u Henryka Kościsz, zob. H. Kościsz, Duszpasterstwo trzeźwości, W: Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro, część I Wielcy duszpasterze. A. Michalik (red.), Tarnów 1997, s. 134-149.

²⁹² Jan Paweł II, Uwierzyć nadziei wbrew nadziei – Przemówienie Ojca Świętego do uczestników Międzynarodowej Konferencji na temat problemów narkomanii i alkoholizmu zorganizowanej przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Pracowników Służby Zdrowia 23.11.1991 r. W: W trosce o życie – wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej. Tarnów 1998 s. 228. Zob. także. Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, „Karta Pracowników Służby Zdrowia, W.: W: W trosce o życie – wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej. Tarnów 1998 s. 599.

zaniku świadomości moralnej²⁹³. Ten przekaz jest punktem wyjścia dla duszpasterstwa trzeźwości.

Cnotę trzeźwości można realizować przez umiarkowanie oraz całkowitą abstynencję. Odwoływano się, tak jak abp Józef Michalik w liście pasterskim do swoich diecezjan, przypominał co zawarł św. Tomasz z Akwinu w Sumie teologicznej o trzeźwości²⁹⁴. Cnota trzeźwości jest podrzędną kardynalnej cnoty umiarkowania. Ta zaś usprawnia do panowania nad pożądaniem zmysłowymi. Odnosi się do pożądliwości i przyjemności osobistych. Powstrzymuje porywcze popędy i nadaje im właściwą miarę. Dotyczy to zwłaszcza popędów związanych z czynnościami najbardziej koniecznymi do utrzymania życia ludzkiego na ziemi. Mają one czemuś służyć, a nie być prostym zaspokojeniem popędów. Chodzi przecież o to, aby „używanie przyjemności zmysłowych, związanych przez naturę z odpowiednimi im funkcjami, było wedle porządku wskazanego przez naturę i rozum, tj. by służyły dobrom i wartościom, które jako cele są czymś wyższym i doskonalszym”²⁹⁵.

Zaspokajanie podstawowych popędów, tzn. jedzenia, picia i przekazywania życia wywołuje uczucie zadowolenia i przyjemności. Odczuwane jest ono dzięki zmysłowi związanemu z dotykiem a także przez smak i węch. Inne zmysły, a więc wzrok i słuch, mają w poznaniu i doznaniu udział pośredni i pomocniczy. Odczuwanie przyjemności związane jest zawsze z osiągnięciem celu, ważnego dla poszczególnych osób i całego rodu ludzkiego. To Bóg - Dawca Życia - wyposażył naturę człowieka w przyjemności, towarzyszące czynnościom zmierzającym do urzeczywistnienia tego celu²⁹⁶. Dążenie do realizacji życiowych celów warunkuje nieustanny postęp i szczęśliwe ludzkie życie, jednak dopiero umiar w tym, co człowiek czyni, gwarantuje zdrowe relacje i pełnię szczęścia.

Odczuwanie przyjemności i zadowolenia, odnoszące się do czynności

²⁹³ W. Wicher, Podstawy teologii moralnej, Poznań 1969 s.637.

²⁹⁴ J. Michalik, Dlaczego Trzeźwość?, DTD t. VII, s. 42.

²⁹⁵ W. Wicher, Istota chrześcijańskiej trzeźwości, W: Biuletyn Domu Rekolekcyjnego Duszpasterstwa Trzeźwości w Zakroczymiu 1982 nr 23 s. 18.

²⁹⁶ Tomasz z Akwinu, Suma Teologiczna, Warszawa 2004, s. 610.

najbardziej koniecznej dla utrzymania życia ludzkiego na ziemi, w tym także do zaspokojenia pragnienia picia, które mają swoje źródło w dotyku i smaku, warto połączyć z cnotą trzeźwości. Dlatego, że ta dyspozycja ludzkiego rozumu potrafi ująć w karby wszelkie pożądania. Aby to zrozumieć, zwróćmy uwagę na dwa stopnie tego zjawiska – picie, dla utrzymania kondycji fizycznej i picie dla przyjemności. Pierwotna, naturalna potrzeba zaspokojenia pragnienia polega na odnalezieniu jakiegokolwiek napoju. Druga, to poszukiwanie napojów o konkretnych właściwościach. Mają one przynieść większe zadowolenie i spektakularne, choć nie zawsze pożądane, efekty już w trakcie ich spożywania.

Pogoń za silnymi doznaniem, a więc żądanie picia dla przyjemności prowadzi do frustracji i niekontrolowanych zachowań. Rodzi wewnętrzny przymus i nieład moralny. Jest zaprzeczeniem omawianej w tej pracy cnoty trzeźwości. Burzy oba jej filary: poczucie godności i odczuwanie wstydu.

Poczucie godności wyrasta ze świadomości rozumnego charakteru ludzkiej natury. Podpowiada człowiekowi, że nie wolno kierować się w życiu tylko pożądaniem zmysłowymi. Pożądania zmysłowe są domeną świata zwierzęcego. Człowiek, jako istota rozumna z wrodzonym poczuciem własnej godności nie może poprzestać na zaspokajaniu własnych przyjemności. Powinien, a nawet jest zobowiązany do kierowania się w swoich wyborach wyższymi uczuciami i motywacjami. Miarą człowieczeństwa nie są egoistyczne doznania. Człowieka definiuje otwarcie się na dobro i czynienie dobra, pomnażanie tego, co jest jednocześnie pożyteczne, przyjemne i godziwe. Aby ten stan osiągnąć, człowiek powinien korzystać z potęgi rozumu, panować nad budzącymi się pożądaniem i podporządkować je innym względem niż tylko zaspokojeniu własnej zmysłowości²⁹⁷.

O poczuciu wstydu - drugim filarze cnoty trzeźwości możemy mówić wówczas, gdy człowiek ma świadomość, że mógłby zrobić coś przeciwnego godności ludzkiej. Obawia się, że podejmowane przez niego czynności mogą go

²⁹⁷ Tomasz z Akwinu, *Suma Teologiczna*, Warszawa 2004, s. 611.

zniesławić w oczach innych lub odczuwa wewnętrzny dyskomfort, a więc wstydy się tego, co uczynił. Najbardziej dotkliwą przyczyną wstydu jest uświadomienie sobie nieracjonalnego postępowania i momentu, w którym przestało się kierować rozumem. Skuteczną ochroną przed wstydem jest cnota czystości i umiarkowania, a jej miarą wstrzemięźliwość. Św. Tomasz z Akwinu przyjmuje w tym względzie podobną klasyfikację. Przyjemności związane z dotykiem odnosi do spożywania pokarmów i czyni je przedmiotem wstrzemięźliwości. Korzystanie z napojów ogniskuje wokół zagadnień trzeźwości²⁹⁸.

Duszpasterstwo trzeźwości w nauczaniu Episkopatu Polski było przedstawiane jako troska Kościoła o zbawienie osób nadużywających alkoholu, osób nie posiadających trzeźwości. Aby pokonać ciemność, potrzebne jest światło. W duszpasterstwie trzeźwości tym światłem jest trzeźwość - najważniejszy atrybut, którego nie posiadają pijacy i czynni alkoholicy. Odnalezienie zgubionego atrybutu wymaga identyfikacji celu, autonomicznej decyzji i długiej wędrówki ku „światłu”. To nie jest jednorazowy akt, lecz proces. Zaczyna się często od profesjonalnej pomocy specjalistów i wsparcia środowisk abstynenckich, które są w stanie stworzyć uwikłanym w nałóg warunki do życia bez alkoholu. Następnym etapem jest podejmowanie przez nich pracy nad sobą w celu ukształtowania w sobie cnoty trzeźwości ponieważ nie wystarczy sama rezygnacja z napojów alkoholowych.

Duszpasterstwa trzeźwości nie można sprowadzić tylko do walki z pijaństwem i alkoholizmem. Potwierdzają to wypowiedzi wielu duszpasterzy. Bp Tadeusz Bronakowski stwierdził, że celem duszpasterstwa trzeźwości jest „kształtowanie dojrzałej, chrześcijańskiej, zgodnej z zasadami Ewangelii, postawy wobec życia”. Ponadto zauważał, że „jedynie człowiek dojrzały, cieszący się swoim istnieniem i w dojrzały sposób radzący sobie z bieżącymi zadaniami i obowiązkami jest w stanie żyć w trzeźwości”.²⁹⁹ Duszpasterz

²⁹⁸ Tomasz z Akwinu, *Suma Teologiczna*, Warszawa 2004, s. 612.

²⁹⁹ M. Stokłosa, A. Wójcik, M. Zdziarski, *Duszpasterze trzeźwości. Przewodnik po działalności trzeźwościowej Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych*, Warszawa 2016, s. 23.

trzeźwości diecezji siedleckiej twierdził, że „problemu duszpasterstwa trzeźwości nie możemy sprowadzać wyłącznie do walki z pijaństwem i alkoholizmem, a tym bardziej do samego upominania i poniżania ludzi, którzy temu złu ulegają; najważniejszym zadaniem będzie tu mądra profilaktyka wobec dzieci, młodzieży i dorosłych”³⁰⁰. Priorytetem jest więc prewencja i właściwe kształtowanie postaw wobec alkoholu. Dotyczy to zwłaszcza dzieci i młodzieży. W odniesieniu do dorosłych wskazana jest ciągła zachęta do odpowiedzialnych wyborów związanych ze zdobywaniem cnoty trzeźwości. Jest to także obszar działań profilaktycznych, jednak praca nad kształtowaniem cnoty trzeźwości musi być czymś więcej niż profilaktyką.

Warunkiem niezbędnym dla wszystkich zaangażowanych w duszpasterstwo trzeźwości musi być zrozumienie, czym naprawdę jest alkohol. Niestety, w środowiskach podejmujących apostołstwo trzeźwości spotkać można osoby, które alkohol traktują jako zło³⁰¹. Wynika to z faktu utożsamiania substancji z niewłaściwym jej używaniem. Takie rozumowanie odbiega od przekazu biblijnego. Pismo Święte odróżnia ocenę samej substancji od moralnej oceny czynów, będących konsekwencją jej używania a raczej nadużywania. Biblia wielokrotnie przedstawia wino, podobnie jak zboże i oliwę, jako jedno z najbardziej charakterystycznych bogactw palestyńskiej ziemi „rodzącej dzięki Bożemu błogosławieństwu” (por. Syr 39,31)³⁰². Łączy je z pojęciem życia, a nawet uznaje za symbol życia. Biblia wychwala wino, które „rozwesela Boga i ludzi”³⁰³. Cud przemiany wody w wino w Kanie Galilejskiej jest wyrazem zatroskania o szczęśliwy początek rodziny. To dar, który wyprowadza z zakłopotania małżonków, by nie burzyć ich szczęścia. W tekstach biblijnych są wprawdzie napomnienia skierowane przeciwko pijaństwu, ale samo picie wina

³⁰⁰ J. Gomółka, Komunikaty Referatu Duszpasterstwa Trzeźwości (dotyczy księży proboszczów, prefektów, wikariuszy oraz katechetów diecezji siedleckiej). DTD T. V, s. 42.

³⁰¹ Zob. A. Cząstka. Zdrowie i życie ludzkie w szponach alkoholu. Kraków 1958 oraz tenże Wino podczas ostatniej wieczerzy i chleb eucharystyczny. Kraków 1979 (mps) ss 114.

³⁰² Zob. J. Synowiec. Zagadnienie wina w Piśmie Świętym. W: Kurs trzeźwościowy II stopnia dla misjonarzy i referentów trzeźwościowych zakonów męskich. Zbiór referatów. Zakroczym 1972 (mps) s. 250.

³⁰³ F. Gryglewicz, Chleb, wino i Eucharystia w symbolice Nowego testamentu, Poznań 1968, s. 29.

nie zostało potępione³⁰⁴. Możemy tam znaleźć wzmianki o tym, że Chrystus z innymi pił wino, mimo że Go źle za to osądzano (Mt 11, 19)³⁰⁵.

Korzystanie z napojów alkoholowych nie jest złem, pod warunkiem, że człowiek potrafi odróżnić picie od upijania się. Teksty biblijne uczą tego różnicowania. W odniesieniu do spożywania wina lub innych napojów alkoholowych podkreślają, że używanie alkoholu, powinno być podporządkowane celowi ostatecznemu człowieka³⁰⁶. Bycie człowiekiem zobowiązuje do poszanowania własnej godności, a więc kierowania się w swoim postępowaniu cnotą umiarkowania³⁰⁷. Miarą kardynalnej cnoty umiarkowania jest cnota trzeźwości³⁰⁸. Jej zagrożeniem jest nadużywanie napojów alkoholowych. Niebezpieczny w tym obszarze jest brak poprawnego myślenia na temat trzeźwości³⁰⁹.

Praktykowanie cnoty trzeźwości zabezpiecza prawidłowe funkcjonowanie ludzkiego rozumu. Wpływa bezpośrednio na człowieka jako istotę rozumną i strzeże jego godności³¹⁰. Życie w trzeźwości jest wyrazem roztropnego korzystania z napojów alkoholowych³¹¹. Cnotę trzeźwości można realizować w dwojaki sposób: przez zachowanie umiarkowania oraz na drodze abstynencji, czyli całkowitego wstrzymania się od spożywania napojów alkoholowych³¹².

³⁰⁴ Zob. Życiński J. Pro memoria dla kapłanów, którzy spowiadają ludzi nadużywających alkoholu i używających narkotyków oraz innych środków odurzających W: *Currenda* 1995 nr 1, s. 23-27.

³⁰⁵ F. Gryglewicz. Chleb, wino i eucharystia w symbolice Nowego Testamentu. Poznań 1968 s. 29.

³⁰⁶ W. Wicher. Podstawy teologii moralnej. Poznań 1969 s. 541.

³⁰⁷ Zob. Jan Paweł II. Nauczanie papieskie T. I. Poznań 1987 s. 86 -87.

³⁰⁸ Duszpasterska troska o trzeźwość Narodu. Aneks Synodu Krakowskiego. Synod Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1979 t. 2. s. 527;

³⁰⁹ J. Michalik J. Dlaczego trzeźwość? DTD T. VII, s. 42. Zob. także: T. Syczewski, Sprawozdanie z wiosennej konferencji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości Zakroczym 19-21 lutego 2001 roku. DTD T. VIII, s. 6.

³¹⁰ A. Dydecz., przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości w rozmowie z Danutą Webską-Zajączkowską powiedział: „Walka o trzeźwość to walka o to, by człowiek mógł być sobą, by umiał być sobą”. W: „Słowo – dziennik katolicki” wyd. 1 z 20-22 I 1995 r. Zob. także: Bajda J. Abstynencja. Zakroczym 1993 s. 11. Zob. S. Gądecki Trzeźwość według Nowego Testamentu. W: Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości. Radom 1994 s. 75n. oraz M. Lisowski. Cnota trzeźwości i trzeźwościowa formacja w Kościele. W: Bądźmy trzeźwi. Red. J.K. Falewicz. Warszawa 1982 s. 112 – 127.

³¹¹ J. Michalik, Dlaczego trzeźwość? DTD T. VII, s. 43. Zob. także wywiad z bp A. Dydeczem, Przewodniczący Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski W: *Apostoł Trzeźwości – Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości* 2001. Red. Z. Kaniecki. Płock 2001, s. 6.

³¹² J. Życiński, Pro memoria dla kapłanów, którzy spowiadają ludzi nadużywających alkoholu i używających narkotyków oraz innych środków odurzających W: *Currenda* 1995 nr 1, s. 23-27. Duszpasterska troska o trzeźwość

Abstynencja to rodzaj postu, podejmowanego w tym celu, aby trzeźwość miała większą wartość³¹³. Prowadzenie trzeźwego życia jest czymś więcej niż tylko rezygnacją z namiastek radości, jakie powoduje używanie alkoholu³¹⁴. To wejście w przestrzeń dojrzałego myślenia, odnalezienie równowagi emocjonalnej, miłości i odpowiedzialności w kontakcie z samym sobą, z drugim człowiekiem i z Bogiem³¹⁵.

Episkopat Polski w nauczaniu odwoływał się do faktu nadużywania napojów alkoholowych podkreślając, że jest ono „wykroczeniem przeciwko miłości drugiego człowieka, a zwłaszcza przeciwko rodzinie”³¹⁶. Opisując problem pijaństwa, wokół którego koncentruje się działalność duszpasterstwa trzeźwości, warto zauważyć, że Biskupi Polscy nie zajmują się chorobą alkoholową. Człowiek, u którego stwierdzono chorobę alkoholową wymaga specjalistycznej opieki, wsparcia lekarzy oraz terapeutów, którzy są w stanie pomóc w leczeniu tej choroby. Nie znaczy to jednak, że duszpasterze trzeźwości mają prawo odwrócić się od alkoholików. Pozostawiając ciało specjalistom od zdrowia, mogą i powinni pospieszyć ze wsparciem duchowym, objąć chorych duszpasterską posługą zwłaszcza w wyspecjalizowanych ośrodkach, takich jak Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu czy Licheńskie Centrum Pomocy Rodzinie i Osobom Uzależnionym w Licheniu³¹⁷.

Pomoc świadczona wspomnianym osobom nie daje jednak podstaw do utożsamiania działającego w parafii duszpasterstwa trzeźwości z duszpasterstwem alkoholików. Czym innym jest duszpasterstwo trzeźwości i czego innego dotyczy duszpasterstwo alkoholików. Różnicę tę zauważa i

Narodu. Aneks Synodu Krakowskiego W: Synod Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1979 T. 2. s. 527. Zob. także: J. Sieg. Powściągliwość, umiarkowanie i praca a rozwój ludów. Kraków - Struga 1981 s. 14.

³¹³ H. Korża, sekretarz Komisji Episkopatu Polski do spraw trzeźwości w rozmowie z Edmundem Belterem. W: „Magazyn – Słowo Dziennik Katolicki” 1995 nr 8, s. 23.

³¹⁴ Zob. W. Wicher. Istota chrześcijańskiej trzeźwości. W: Biuletyn Domu Rekolekcyjnego Duszpasterstwa Trzeźwości w Zakroczymiu 1982 nr 23 s. 22 – 23.

³¹⁵ M. Dziewiecki, Pierwszy Radomski Kongres Trzeźwości, „Pismo Okólne” 1993 nr 44.

³¹⁶ List Episkopatu Polski „Zachęta do upowszechniania trzeźwości” LPEPiPP, s.294.

³¹⁷ A. Dydycz Pro memoria w sprawie działalności Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski. DTD t. VIII, s. 11. Zob. także Z. Kaniecki, Sprawozdanie z jesiennej sesji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 9 -10 października 2001 roku. DTD T. VIII, s. 21; Statut 921 III Synodu Gdańskiego. „III Synod Gdański”, Gdańsk 2001, s. 371.

definiuje ks. Marek Dziewiecki. Podkreśla, że duszpasterstwo trzeźwości to „wychowanie dzieci i młodzieży w abstynencji oraz pomaganie dorosłym, by zachowali trzeźwość”, natomiast duszpasterstwo alkoholików, to „troska duszpasterska o ludzi uzależnionych od alkoholu oraz o ich współcierpiące rodziny”³¹⁸.

Na różnice między duszpasterstwem trzeźwości a duszpasterstwem alkoholików zwracano uwagę podczas sesji Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości³¹⁹. Ks. H. Korża - znawca problematyki trzeźwościowej³²⁰ - stwierdził wyraźnie: „Jesteśmy, by krzewić cnotę trzeźwości”³²¹. Prof. J. Styk zwracał uwagę, że w duszpasterstwie powinno się kłaść większy nacisk na „abstynencję funkcjonalną i sposoby jej uzasadniania”, bowiem tworzenie duszpasterstwa ludzi nadmiernie pijących, „może powodować społeczny mechanizm wykluczenia”³²². Zwracali na to uwagę również członkowie Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Potwierdzili, że „Kościół nie jest wrogiem alkoholu, ale po prostu walczy o używanie go zgodnie z rozumem i wiarą”³²³. W licznych rozporządzeniach, swoją akceptację wobec używania napojów alkoholowych wyrażali także biskupi polscy. Podkreślali jednocześnie, że naganne jest ich nadużywanie³²⁴.

Jednoznacznie wypowiedział się w tej sprawie abp Józef Życiński: „napój alkoholowy może być spożytkowany dobrze lub źle. Zatem używanie go z

³¹⁸ M. Dziewiecki „Duszpasterstwo trzeźwości a duszpasterstwo alkoholików” W: „Trzeźwymi bądźcie” 1999 nr 3, s. 24.

³¹⁹ Z. Kaniecki Wiosenna sesja Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 4 – 6 lutego 2002 r. DTD T. VIII, s. 37; Z. Kaniecki Jesienna Sesja Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 8 – 9 października 2002. DTD T. VIII, s. 52 – 61.

³²⁰ M. Dziewiecki „Duszpasterstwo trzeźwości a duszpasterstwo alkoholików” W: „Trzeźwymi bądźcie” 1999 nr 3; „Apostoł Trzeźwości” 1999 nr 8 oraz 1999 nr 4 „Apostoł Trzeźwości” 1999 nr 9. J. Styk Duszpasterstwo trzeźwości a duszpasterstwo alkoholików. W: „Apostoł Trzeźwości - Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości 2003. Red. Z. Kaniecki. Płock 2003, 49 -51.

³²¹ Z. Kaniecki Wiosenna sesja Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 4 – 6 lutego 2002 r. DTD T. VIII, s. 37.

³²² Z. Kaniecki Wiosenna sesja Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 4 – 6 lutego 2002 r. DTD T. VIII, s. 38.

³²³ A. Dobrzeńcka, „W Polsce piwem płynącej zaczął się miesiąc trzeźwości”. „Wiadomości KAI” z 10 sierpnia 2000 r.

³²⁴ List Episkopatu Polski na Wielki Post „Wezwanie do Trzeźwości. LPEP, Paryż 1975, s. 587.

zachowaniem rozumnego umiaru nie może być czynem wewnętrznie złym. (...) Każde nadużycie napoju alkoholowego jest złe samo w sobie, a jeszcze dodatkowo z racji okoliczności”³²⁵. Właściwe rozumienie obszarów zainteresowania duszpasterstwa trzeźwości i duszpasterstwa alkoholików, czytelne definiowanie pojęć i adresatów podejmowanych działań, a nade wszystko rozróżnienie między używaniem i nadużywaniem alkoholu stanowi istotny element skuteczności obu duszpasterstw. Cena jest bardzo wysoka. Są nimi skutki wynikające z niewłaściwego korzystania z alkoholu, które zawarł w swoich listach Episkopat Polski. W każdym z listów pasterskich Biskupi stwierdzali, to co znajdujemy w „Wezwaniu do trzeźwości” z 27 stycznia 1965 roku, że „alkoholizm marnuje zdrowie, wpływa na upośledzenie potomstwa, jest przyczyną licznych wypadków, śmierci i kalectwa” oraz „poważną przeszkodą w zjednoczeniu człowieka z Bogiem i w budowaniu Bożego królestwa”³²⁶.

2.2 Podmiot duszpasterstwa trzeźwości

W roku 1955 powołany został delegat Episkopatu do Spraw Trzeźwości³²⁷. Uchwalając w 1971 roku Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej stwierdzono, że całością Kościelnej Działalności Trzeźwościowej w Polsce, z polecenia Konferencji Episkopatu³²⁸, kieruje Komisja Episkopatu do Spraw Trzeźwości, którą wówczas powołano. W roku 1996 miejsce Komisji Episkopatu do Spraw Trzeźwości zajął Zespół Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski. Od roku 2018 nosi on nazwę Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Merytorycznie poszerzono jego kompetencje o osoby uzależnione. W skład tych struktur Episkopatu Polski wchodzi znawcy alkoholologii pastoralnej i działacze

³²⁵ J. Życiński, Pro memoria dla kapłanów, którzy spowiadają ludzi nadużywających alkoholu i używających narkotyków oraz innych środków odurzających „Currenda” 1995 nr 1, s. 23-27

³²⁶ List Pasterski Episkopatu Polski „Wezwanie do trzeźwości” LPEP 1945 – 1974, Paryż 1975, s. 387

³²⁷ Dekret bpa Michała Klepacza, „Apostoł Trzeźwości” 2000 nr 11, s. IV, „Trzeźwymi Bądźcie” 2000 nr 1, s. 26.

³²⁸ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej p. 16, AK 1974 nr 394, s. 264.

trzeźwośćowi, zarówno duchowni, jak i świeccy. Najbliższymi współpracownikami Komisji a później Zespołu byli Diecezjalni Referenci Trzeźwośćowi. Komisja utrzymywała kontakty z innymi Komisjami Episkopatu, a zwłaszcza z Komisjami ds. duszpasterstwa ogólnego, katechizacji, duszpasterstwa kobiet, dobroczynności oraz apostołstwa świeckich. Współpracowała też z Instytutem Teologii Pastoralnej KUL oraz w miarę możliwości z innymi zakładami naukowymi i społecznymi. Na szczeblu diecezjalnym Kościelną Działalnością Trzeźwośći kieruje Biskup Ordynariusz za pośrednictwem Diecezjalnego Referenta Trzeźwośći, a w dekanacie Dekanalny Referent Trzeźwośći, mianowany przez Ordynariusza na wniosek Diecezjalnego Referenta Trzeźwośći. Na terenie parafii program pracy trzeźwośćowej realizują duszpasterze pod kierownictwem proboszcza. Swoich Referentów Trzeźwośći mogą mieć także zakony męskie i żeńskie. Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwośćowej sugerują włączenie w realizację programu Kościelnej Działalności Trzeźwośćowej także duszpasterstw akademickich i młodzieżowych oraz wszystkich wierzących, którzy dzięki wsparciu Ducha Świętego rozpoznali w sobie możliwości i zdolności do podjęcia działań trzeźwośćowych³²⁹.

Duchowni i świeccy współpracownicy Boga, świadomi swojej odpowiedzialności za powierzone im osoby, a nade wszystko za przywilej korzystania z przysługujących im praw i obowiązków wobec wspólnoty mogą w realny sposób pomóc innym ludziom odnaleźć utracony dar doczesnej wolności i wiecznej radości³³⁰.

Świadomość uczestnictwa w aktualizacji zbawczego posłannictwa Jezusa Chrystusa, które jest misją duszpasterstwa trzeźwośći ma tu ogromne znaczenie. Często decyduje o doborze osób i wzmacnia współpracę w planie podnoszenia upadających, ratowania błędzących i wskazywania drogi pogubionym w życiowych wyborach. Siłą duchownych i świeckich członków Kościoła,

³²⁹ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwośćowej p. 16, AK 1974 nr 394, s. 263

³³⁰ M. Olszewski, Duszpasterstwo parafialne, Białystok 2005, s. 106.

zjednoczonych wokół przyjętej misji duszpasterstwa, mimo zróżnicowania funkcji prorockich, kapłańskich i pasterskich, jest wspólna wizja i determinacja w posługiwaniu Bogu, ukrytym w każdym, zwłaszcza w słabym człowieku. Źródłem mocy owocnej posługi pozostaje Boża łaska i wzajemne wsparcie.

Respekt wobec własnych możliwości oraz umiejętność wykorzystania czasu ofiarowanego człowiekowi przez Stwórcę zarówno dla hierarchów, jak i osób konsekrowanych oraz laikatu, które są podmiotami duszpasterstwa trzeźwości jest niezwykle istotne, bowiem skuteczne duszpasterstwo jest zawsze owocem działania Boga i ludzi. Tylko w świetle tej współpracy człowiek jest w stanie odkryć na nowo przymioty Boga, dostrzec Boży obraz we własnym, nawet uśpionym przez alkohol umyśle i otworzyć niespokojne serce na strumienie łaski.

Różnorodność podmiotów duszpasterstwa trzeźwości: Kościoła, władzy państwowej, szkoły, parafii, służby zdrowia i środków społecznego przekazu³³¹ wzbogaca duszpasterstwo i czyni je skuteczniejszym. Komisja Episkopatu do Spraw Trzeźwości poprzez modelowanie programu prac trzeźwościowych ma realny wpływ na jego wartość merytoryczną, sposób realizacji i obszar działań. Służą temu bieżące i perspektywiczne programy duszpasterstwa trzeźwości, przygotowane i kolportowane materiały oraz cykl tematycznych kursów, organizowanych rekolekcji i konferencji trzeźwościowych. Ważnym elementem wymiany doświadczeń są organizowane przynajmniej dwa razy w roku spotkania Komisji Episkopatu do Spraw Trzeźwości z Diecezjalnymi Referentami Trzeźwości oraz współpraca z innymi Komisjami Episkopatu, zwłaszcza z Komisjami ds. duszpasterstwa ogólnego, katechizacji, duszpasterstwa kobiet, dobroczynności oraz apostołstwa świeckich. Wymierne korzyści przynosi współpraca Komisji z Instytutem Teologii Pastoralnej KUL oraz innymi zakładami naukowymi i społecznymi.

Na szczeblu diecezjalnym Kościelną Działalnością Trzeźwości kieruje Biskup Ordynariusz za pośrednictwem swego Diecezjalnego Referenta

³³¹ Troska o trzeźwe życie. Rozmowa z ks. Henrykiem Korzą, sekretarzem Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości W: „Magazyn – Słowo Dziennik Katolicki” 1995 nr 8, s. 23.

Trzeźwości.³³² Osobiste zaangażowanie biskupów w promocję trzeźwości i ich czytelną postawę wobec działań z nią związanych mają ogromne znaczenie dla krzewienia cnoty trzeźwości. Często decydują o jakości i skali podejmowanych przez kapłanów działań w apostołstwie trzeźwości i aktywności laikatu w tym obszarze, co bezpośrednio wpływa na stagnację lub powstrzymanie fali uzależnień w konkretnych środowiskach, a w konsekwencji w całym społeczeństwie. Jak istotne dla duszpasterstwa trzeźwości były i są inicjatywy różnych gremiów, świadczy choćby stanowisko Delegata Episkopatu do spraw Kościelnej Akcji Trzeźwości, który wprost apelował do biskupów, aby krzewili problematykę trzeźwości wśród diecezjan i zachęcali kapłanów do zainteresowania się tym problemem w najbliższym środowisku oraz w parafii. Sugerował, by okazywali zainteresowanie pracą kapłanów na tym odcinku, zwłaszcza podczas wizytacji kanonicznych, by zwracali uwagę na wysiłki podejmowane przez duszpasterzy oraz na Księgę Trzeźwości³³³. Zachęcał, aby prosili kapłanów o osobistą trzeźwość, o niepodawanie alkoholu przy okazji zebrań kapłańskich, na konferencjach, rekolekcjach, podczas pomocy w spowiedziach, podczas odpustów parafialnych, wizytacji kanonicznych oraz o możliwe rzetelne traktowanie akcji modlitewnych i pracy duszpasterskiej z okazji Tygodnia Modłów o Trzeźwość Narodu³³⁴. Prosił też, aby biskupi zwracali uwagę na przygotowanie alumnów Wyższego Seminarium Duchownego do przyszłej pracy trzeźwościowej w diecezji³³⁵.

Zgodnie z tą zasadą, że słowa mają moc, a przykłady pociągają także w „Pro memoria” Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości zawarto szereg apeli kierowanych do biskupów. Postulowano, by ordynariusze diecezji wykazywali systematyczną, całoroczną aktywność na polu trzeźwościowym, a na progu Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu oraz w miesiącu sierpniu.

³³² Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej p. 16, AK 1974 nr 394, s. 264.

³³³ Bp J. Mazur, Delegat Episkopatu do Kościelnej Akcji Trzeźwości, „Pro memoria w sprawach trzeźwości”, luty 1967. DTD T. I, s. 10.; Tenże, Pro memoria w sprawach trzeźwości, kwiecień 1967. DTD T. I, s. 11;

³³⁴ J. Mazur, „Pro memoria w zakresie walki o trzeźwość Narodu”, styczeń 1968. DTD T. I, s. 32.

³³⁵ J. Mazur, Przewodniczący Komisji Episkopatu do Spraw Trzeźwości, Pro memoria, 6.05.1970 r.. DTK T. I, s. 41.

zintensyfikowali pozytywną zachętę do abstynencji. W 1997 roku, przed Kongresem Eucharystycznym, byli proszeni o wyjście do wiernych i duszpasterzy z propozycją przeżywania III niedzieli maja, jako dnia otrzeźwienia narodowego. Znalazła się też oferta złożenia konkretnej, dobrowolnej ofiary - całkowitej abstynencji na czas Kongresu i pobytu papieża w Polsce³³⁶.

Nauki duszpasterskie, kierowane corocznie do diecezjan miały być połączone z autentyczną postawą służby w wypełnianiu misji oraz świadectwem własnego życia duszpasterzy. Dostrzegano w tym czynnik motywujący i jednoczący ów szczególnie podmiot duszpasterstwa trzeźwości jakim są kapłani. W wykonywaniu swojej władzy kapłani zależą od biskupów ale też są związani z biskupami godnością kapłańską³³⁷.

Znacząca rola w procesie kształtowania nowego stylu życia i propagowania idei trzeźwościowych przypada Diecezjalnemu Referentowi Trzeźwości. To w jego gestii jest powołanie Konsulty składającej się z duchownych i świeckich. Tworzą oni razem Kurialny Referat Trzeźwości i w ramach tej struktury inicjują działalność trzeźwościami w diecezji. Dostarczają duchowieństwu informacje o przepisach prawnych odnoszących się do zwalczania alkoholizmu i leczenia choroby alkoholowej, organizują w Kurii bibliotekę i składnicę przeciwalkoholową, wykorzystując również stosowne pomoce Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego, np. wydawnictwa książkowe, broszury, plakaty, afisze, obrazki, przeźrocza, filmy itp. Diecezjalny Referent Trzeźwości monitoruje organizowane w diecezji akcje trzeźwościowe, zbiera od duchowieństwa sprawozdania z tych przedsięwzięć i przekazuje Sekretarzowi Komisji dla Spraw Trzeźwości³³⁸.

Kościelną Działalność Trzeźwościami w dekanacie prowadzi i koordynuje Dekanalny Referent Trzeźwości, którego na wniosek Diecezjalnego Referenta Trzeźwości powołuje Ordynariusz³³⁹.

³³⁶ J. Mazur, Przedłożenia ze spotkania diecezjalnych referentów duszpasterstwa trzeźwości. DTD T. 5 s. 27.

³³⁷ KK, 28

³³⁸ Wytoczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościami, p. 18 AK 1974 nr 394, s. 264.

³³⁹ Wytoczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościami, p. 18 AK 1974 nr 394, s. 264.

Program pracy trzeźwościowej na terenie parafii realizują duszpasterze pod kierownictwem proboszcza. Proboszcz pełni bardzo ważną rolę w propagowaniu zadań trzeźwościowych. Powinien więc pozytywnie odpowiadać na wszystkie ważne dla wspólnoty propozycje. Pod kierownictwem proboszcza duszpasterze opracowują program pracy trzeźwościowej i dzięki jego wsparciu oraz podejmowanym zgodnie inicjatywom i przedsięwzięciom wprowadzają w życie. Proboszcz może też powołać Parafialną Komisję Trzeźwości złożoną ze świeckich³⁴⁰. Jej zadaniem jest wspieranie duszpasterzy w realizacji przyjętych programów trzeźwościowych.

Każda parafia jest wspólnotą przedstawiającą widzialny obraz Kościoła³⁴¹ a proboszcz animatorem życia parafialnego. Wraz z wikariuszami pełni dwie funkcje praktycznego duszpasterzowania. Po pierwsze, razem kształtują wspólnotę i jej przewodniczą, po drugie, jako wychowawcy w wierze, „prowadzą jej wewnętrzny proces duchowego dojrzewania w Chrystusie”³⁴².

Uczestnictwo w procesie duchowego dojrzewania nie może być jedynie kapłańską asystencją. Powinno być wspólnym poszukiwaniem drogi, spoglądaniem w jednym kierunku i osiąganiem celów, także kosztem osobistej rezygnacji z wcześniejszych przyzwyczajzeń. Wskazują na to Wytyczne Episkopatu Polski. Czytamy w nich: „Obecna chwila domaga się szczególnie zdecydowanej postawy kapłanów wobec zagrożenia alkoholizmu i przykładu ich całkowitej abstynencji. Dlatego Episkopat Polski wyraża gorące życzenia pod adresem wszystkich kapłanów, tak diecezjalnych, jak i zakonnych, aby wzięli sobie do serca sprawę wykorzeniania pijaństwa z pobudek społecznych oraz moralno-religijnych i w pierwszym rzędzie sami stanęli w szeregach abstynenckich”³⁴³.

³⁴⁰ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, p. 18 AK 1974 nr 394, s. 264. Z. Kamiński, Komunikat w sprawie trzeźwości w miesiącu sierpniu. W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej 1988 nr 18.

³⁴¹ KL, 42

³⁴² M. Olszewski, Duszpasterstwo parafialne, Białystok 2005, s. 115.

³⁴³ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, p. 2 AK 1974 nr 394, s. 264.

Dobra współpraca proboszcza z kapłanami i powierzonymi ich pieczy wiernymi służy dobru wspólnoty i całego Kościoła. Jeśli owocuje osobistymi decyzjami abstynenckimi i modlitwą w intencji trzeźwości, przyjmuje konkretny wymiar. Wzmacnia przekaz, że społeczeństwo, które nie ma możliwości wpływania na podaż alkoholu, a chce podjąć walkę z alkoholizowaniem się, musi dążyć do obniżenia popytu³⁴⁴.

Prymas Stefan Wyszyński, w 1979 roku, w liście do kapłanów napisał, że sytuacja „wymaga szczególnego wzmożenia trudu duszpasterskiego i osobistego poświęcenia wszystkich sług Bożych Narodu”. Prymas właściwie odczytywał znaki czasu. Był przekonany, że wielkie zagrożenia wymagają wielkich poświęceń i wyrzeczeń, zwłaszcza od duszpasterzy. Prosił więc duszpasterzy, aby sprawy trzeźwości i pijaństwa omawiali z rodzicami dzieci przygotowujących się do Pierwszej Komunii św. i do bierzmowania³⁴⁵.

Prymas S. Wyszyński wypowiadając się na temat potrzeby krzewienia cnoty trzeźwości, wielokrotnie akcentował wagę osobistego świadectwa duchownych. Łączył je zawsze z darem abstynencji. Kreśląc wizję przyszłych owoców na tym polu, pisał: „Przez całkowitą abstynencję duchowieństwa katolickiego, do trzeźwości całego Narodu Polskiego” Wezwanie to motywował wiernością otrzymanemu powołaniu. Uzasadniał, iż Bóg oczekuje od kapłanów ofiary, a wielkie zagrożenia wymagają wielkich poświęceń i wyrzeczeń zwłaszcza od duszpasterzy³⁴⁶. Ofiara złożona w dobrej sprawie jest zawsze miła Bogu. Stąd pewność Prymasa Tysiąclecia, że przez ofiarę własnej abstynencji oraz gorliwą posługę duszpasterską kapłani mogą w otrzeźwieniu narodu spełnić ogromną rolę. Pełnili ją już w poprzednich okresach zagrożenia alkoholowego. Idąc za przykładem Prymasa, biskupi polscy odwoływali się do postaw przodków. Apelowali do kapłanów w swoich diecezjach, aby biorąc przykład

³⁴⁴ „Słowo Biskupów Polskich wzywające wszystkich wiernych do abstynencji -w miesiącu sierpniu 1987”. DTD T. 5, s. 30.

³⁴⁵ List do kapłanów „W sprawie wzmożenia Kościelnej działalności trzeźwościowej, LPPP i EP, s. 148.

³⁴⁶ S. Wyszyński „W sprawie wzmożenia Kościelnej działalności trzeźwościowej, LPPP i EP, s. 148.

wstrzeźliwości od wielu świętych duszpasterzy, wskazywali wiernym drogę do odrodzenia Narodu³⁴⁷.

Stopniowo wzrastała świadomość, że w pewnych przypadkach zachęta duszpasterska nie wystarczy. Pojawiła się potrzeba postawienia stanowczej tamy alkoholizmowi, zwrócenia uwagi na wagę problemu oraz radykalny przykład duszpasterza³⁴⁸. Zaczęto sięgnąć po wzorce osobowe i kreślić osobowość kapłańską, zdolną do zachowania trzeźwości. Wzorem stał się autentyczny duszpasterz, który żyje w zgodzie z głoszonym słowem Bożym, który jest baczenie obserwowany przez wiernych, którego postawę konfrontuje się z głoszonym przez niego nauczaniem. Podkreślano, że nie kazania lecz czyny stały się miarą autentyczności i zaangażowania. Podczas, gdy sporadycznie pijący tylko dostrzegali rozdźwięk między jednym i drugim i komentowali to na swój sposób, nadużywający alkoholu wykorzystywali ten fakt jako usprawiedliwienie dla własnego pijaństwa. Aby zapobiec dysharmonii, a czasem nawet zgorzeniu, proklamowano radykalne zmiany w zakresie postaw duchowieństwa oraz ich kontaktów ze świeckimi. Obowiązującą miała być odtąd zasada całkowitej abstynencji. Kapłan, który popadłby w nałóg pijaństwa, powinien być wyłączony z pracy duszpasterskiej³⁴⁹.

Zdaniem Komisji Episkopatu do spraw Duchowieństwa, pożądanym stało się przygotowanie wszystkich prezbiterów do pracy duszpasterskiej na rzecz trzeźwości. Kapłani – duszpasterze, mieli zapoznać się z abc alkoholologii i przyswoić sobie podstawowe problemy z tej dziedziny. W celu ujednolicenia pracy trzeźwościowej i kształcenia Diecezjalnych Referentów w tym zakresie,

³⁴⁷ List Episkopatu Polski „Wezwanie do walki z nietrzeźwością”. LPEP, s. 589.

³⁴⁸ Komisja Episkopatu do spraw duchowieństwa „Duszpasterz wobec problemu alkoholizmu”, 15 stycznia 1971 r. DTD T. II, s. 8

³⁴⁹ Duszpasterska troska o trzeźwość Narodu - Aneks Synodu Krakowskiego. „Synod Archidiecezji Krakowskiej”, Kraków 1979. s. 526 – 533. Zob. J. Mazur, Zarządzenie (8 grudnia 1980 r.), W: Praca zbiorowa., „Magnificat Anima Mea”, Warszawa 1994, s. 100-101 oraz Tenże, Instrukcja w sprawie zaprowadzenia Ruchu Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego we wszystkich parafiach w Polsce. Zakroczym, 20 kwietnia 1983 r. DTK T. IV. s. 24-25

Komisja Episkopatu do spraw duchowieństwa zorganizowała kurs szkoleniowy poświęcony zagadnieniom pracy trzeźwościowej na terenie diecezji³⁵⁰.

W celu profesjonalnego przygotowania kandydatów do kapłaństwa do przyszłej pracy trzeźwościowej Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej zobowiązywały do podjęcia tematyki trzeźwościowej także w seminariach duchownych³⁵¹. Miało się to dokonywać poprzez systematyczne wykłady, prelekcje oraz prace w zespołach trzeźwościowych. Opracowano projekt Programu Pracy Trzeźwościowej, a misję wychowania do trzeźwości powierzono znawcom tematu - wykładowcom i prelegentom. Oczekiwano, że profesorowie teologii moralnej, pastoralnej, katechetyki i ascetyki uwzględnią w programie swoich wykładów wagę zagrożeń, które wynikają z plagi alkoholizmu oraz obowiązek solidnej pracy trzeźwościowej na rzecz narodu. Postulowano, by kwestię tę uwzględniła ratio studiorum, a tam, gdzie nie ma wykładów, kursy przeciwalkoholowe mogli prowadzić specjaliści. Chodziło o to, by abstynencja od napojów alkoholowych - jeden z najskuteczniejszych środków zwalczania alkoholizmu - była poważnie traktowana i właściwie ustawiona w programach akademickich. W celu lepszego merytorycznego przygotowania do działań profilaktycznych i trzeźwościowych polecono uwzględnić specjalny kurs informacyjno - instruktażowy lub rekolekcje dla seminaryjnych ojców duchownych w Polsce, a Wytyczne Episkopatu Polski w sprawie akcji trzeźwościowej były omawiane także w ramach wykładów prawa kanonicznego lub teologii pastoralnej³⁵².

„Wytyczne dla kościelnej działalności trzeźwościowej”, przypisały nowe zadania także osobom żyjącym w instytutach życia konsekrowanego, a więc męskim i żeńskim wspólnotom zakonnym, które składają śluby posłuszeństwa,

³⁵⁰ Zob. „Duszpasterz wobec problemu alkoholizmu”, 15 stycznia 1971 r. DTD T. II, s. 8; .Bp. J. Mazur, Delegat Episkopatu do Kościelnej Akcji Trzeźwości, „Pro memoria w sprawach trzeźwości”, czerwiec 1967. DTD T. 1, s. 11.

³⁵¹ Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej opracowany na sesji diecezjalnych referentów akcji trzeźwości odbytej w czasie od 1 do 12 VIII 1967 r. w Krościenku, pod przewodnictwem ks. bpa J. Mazura. „AK 1974 nr 394, s. 269-280.

³⁵² Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej. „AK 1974 nr 394, s. 271.

czystości i ubóstwa. Episkopat Polski uznał, że pełniąc różne zadania³⁵³, powinny włączyć się w Kościelną Działalność Trzeźwościową³⁵⁴ oraz gorliwie, planowo i systematycznie realizować założenia duszpasterstwa trzeźwości krzewić chrześcijańskie obyczaje. Bogactwo charyzmatów, wierność przepisom własnych Konstytucji i Reguł, poświęcenie całego życia Bogu i posłudze bliźnim oraz przywiązanie do modlitwy predysponuje wszystkie zakony do bycia cennym podmiotem duszpasterstwa trzeźwości.

Podobnego zdania byli biskupi diecezjalni. Podkreślając możliwości i misje rodzin zakonnych w swoich diecezjach, prosili, by w większym stopniu włączyły się w apostołstwo trzeźwości, by organizowały wokół siebie dynamiczne grupy laikatu, a zwłaszcza zakonne ośrodki apostołstwa trzeźwości³⁵⁵, ponieważ z racji swego powołania mają szczególny obowiązek korzystania z daru modlitwy i składania Bogu ofiary w celu wypraszenia alkoholikom łaski nawrócenia i wytrwania w trzeźwości³⁵⁶.

Aby wsparcie osób konsekrowanych miało charakter uporządkowany i było skuteczne, Episkopat Polski zaapelował o odpowiednią formację w zakonach oraz Stowarzyszeniach męskich i żeńskich. Zalecał, aby w nowicjatach zgromadzeń i zakonów wychowanie trzeźwościowe otoczone było należyłą troską, by możliwym stało się dotarcie do młodzieży z czytelnym przekazem, że abstynencja od alkoholu i tytoniu jest wartością doniosłą w formacji duchowej, osobistej i społecznej³⁵⁷.

³⁵³ Zob. K. Wójtowicz, Misja życia konsekrowanego w Polsce dzisiaj, W: Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła. Program duszpasterski na rok 1994/95, Katowice 1994, s. 204-206.

³⁵⁴ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, p. 19. AK 1974 nr 394 s. 265;

³⁵⁵ J. Mazur, „Pro Memoria dla duchowieństwa w Polsce w sprawie systematycznej realizacji Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, DTD T. V. s. 44.

³⁵⁶ Duszpasterska troska o trzeźwość Narodu - Aneks Synodu Krakowskiego. „Synod Archidiecezji Krakowskiej”, Kraków 1979. s. 526 – 533.

³⁵⁷ „Episkopat poleca, żeby we wszystkich Seminarjach Duchownych tak diecezjalnych, jak i zakonnych oraz we wszystkich nowicjatach zgromadzeń i zakonów żeńskich było poważnie potraktowane wychowanie trzeźwościowe, kształtujące właściwe postawy młodzieży i przygotowujące ją do przyszłej pracy na tym polu w naszym kraju. W seminarjach zaś należy wprowadzić przygotowania alumnów do przyszłej pracy duszpasterstwa trzeźwościowego przez systematyczne wykłady, prelekcje oraz pracę w zespołach trzeźwościowych”. W. Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej s. 261.

Odpowiedzialność za rzetelną formację, informację i uporządkowanie działalności trzeźwościowej w Polsce przyjął na siebie Ośrodek Trzeźwości w Zakroczymiu. Prowadzą go Kapucyni. Zakon Kapucynów w Zakroczymiu to nie tylko promotor apostołstwa trzeźwości i propagator cnoty trzeźwości, ale także studnia intelektualnych przemian w tym zakresie i organizator cyklu wakacyjnych kursów przygotowujących do pracy w duszpasterstwie trzeźwości. Ich beneficjentami byli i są klerycy seminariów diecezjalnych i zakonnych. Za poziom edukacji oraz formację przygotowujących się do kapłaństwa i życia zakonnego odpowiadają przełożeni seminaryjni i zakonni³⁵⁸.

Prognozowano, że kształtujący się w Polsce ruch trzeźwościowy ma duże szanse na rozwój, że dojrzeje w strumieniach nowych pomysłów i zaleceń, że wzmocni się wysiłkiem zaangażowanych duszpasterzy i współpracą z laikiem, że wreszcie zachwyci rozmachem nowych przedsięwzięć i różnych form pracy. Stało się jednak inaczej. Ilość alumnów podejmujących zobowiązania abstynenckie nie satysfakcjonowała, a uwikłanych w nałóg wciąż przybywało.

Poszerzał się krąg zagrożeń, ale, na szczęście, rosła też rzesza świeckich, którzy czując się częścią Kościoła, szukali w nim miejsca dla siebie i odkrywali nowe przestrzenie aktywności. Część z nich znalazła je w duszpasterstwie trzeźwości. Laikat szybko stał się znaczącym podmiotem omawianego duszpasterstwa. Jego zadania jasno wytyczył Sobór Watykański II. Warto je w tym miejscu przypomnieć: „pod nazwą świecki rozumie się wszystkich wiernych chrześcijan nie będących członkami stanu kapłańskiego i stanu zakonnego, którzy jako wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i świecie. Właściwością specyficzną laikatu jest ich charakter świecki”³⁵⁹. Świeccy zatem to ludzie ochrzczeni, którzy

³⁵⁸ J. Mazur, Przewodniczący Komisji Episkopatu do Spraw Trzeźwości, Pro memoria, 6.05.1970 r.. DTD T. 1, s. 41.

³⁵⁹ KK, 31

przez sakrament chrztu zostali wszczępieni w Chrystusa i obdarzeni uczestnictwem w Chrystusowym urzędzie kapłańskim, prorockim i królewskim. Należąc do Kościoła jako ochrzczeni, pozostają w świecie i pełnią swą misję w świecie, w środowisku zamieszkania, pracy, przebywania i spędzania wolnego czasu³⁶⁰.

Świadomość społecznych potrzeb, własnej misji w Kościele oraz powszechność posłannictwa trzeźwości otworzyła laikat na nową rzeczywistość. Ułatwiły to „Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej”, w których znalazła się prośba skierowana do ludzi świeckich, aby szczerze i odważnie przyłączyli się do kościelnej działalności trzeźwościowej³⁶¹. Świeccy odpowiedzieli pozytywnie na tę propozycję. Ofiarowując innym swój czas, możliwości i umiejętności byli gotowi wesprzeć konkretne wspólnoty zajmujące się problematyką trzeźwościową, a jednocześnie przyjąć na siebie odpowiedzialność za rozwój Królestwa Bożego na ziemi. Czyniąc swoją powinność, wsłuchiwali się w nauczanie biskupów. Ci zaś, podkreślając wartość każdej jednostki ludzkiej, przypominali o zagrożeniach płynących ze świata.

W liście na Wielki Post 1970 roku biskupi polscy akcentowali naukę soborową o godności świeckich, „którzy jako wcieleni poprzez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, proroczego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie”³⁶². Przestrzegali jednak przed konformizmem i hedonizmem, uleganiem duchowi świata i uczynom ciała, bowiem ich zadaniem jest uświęcanie siebie i pomoc innym w osiągnięciu zbawienia³⁶³. Wsłuchując się w

³⁶⁰ M. Olszewski, *Duszpasterstwo parafialne*, Białystok 2005, s. 125.

³⁶¹ „Episkopat Polski wzywał usilnie, „aby do kościelnej działalności trzeźwościowej, prowadzonej w myśl „Wytycznych”, włączali się szczerze i odważnie wszyscy ludzie wierzący dobrej woli, których Duch Święty na pewno do tej pracy wzywa i uzdalnia”. *Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej*, AK 1974 nr 394 s. 265; „zob. Rozmowa z Bp Albinem Małysiakiem „Niedziela” 1993 nr 9.

³⁶² LG nr 31; zob. LPEP „Wezwanie do walki z nietrzeźwością”, LPEP, s. 588.

³⁶³ KK 31.

nauczania Soboru Watykańskiego II świeccy odkrywali na nowo społeczne zadania katolików. Przypominali sobie, że "Bóg powołuje świeckich, aby kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako i w ten sposób przykładem swego życia, promieniując wiarą, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa"³⁶⁴ i że przynależność do uczniów i wyznawców Chrystusa nie pozwala hołdować modzie, ani naśladować niewierzących i ich słabości³⁶⁵.

Powrót do soborowego nauczania był nie tylko odświeżeniem starych zapisów. Był także renowacją chrześcijańskiej wizji świata i kondycji człowieka, która pokazała, że słabość i grzeszność przynależy każdej osobie, ale ponad nimi jest poczucie ludzkiej godności. Potępienie słabości i grzeszności nie jest tożsame z potępieniem człowieka. Alkoholicy i pijacy nie tracą własnej godności poprzez akt nieumiarkowanego picia. Popadając w chorobę i uzależnienie zachowują osobowość i mają prawo do pomocy innych.

Ludzie świeccy, jako ludzie spoza Kościoła hierarchicznego, podczas interpersonalnych relacji z uzależnionymi, odbierani są w swoim przekazie za autentycznych i wiarygodnych rozmówców. Zdaniem Episkopatu Polski mogą być skutecznymi partnerami w niesieniu pomocy bliźniemu: przy udzielaniu dobrej rady, odprowadzeniu do domu, spędzaniu razem chwil wolnych, aby uzależnionych nie ciągnęła pokusa do picia³⁶⁶. Bp J. Mazur twierdzi, w każdej parafii pożądany jest zespół ludzi świeckich dobrany spośród parafian rozumiejących problem alkoholowy³⁶⁷.

Kiedy biskupi polscy w listach pasterskich piszą o odpowiedzialności świeckich za kształtowanie cnoty trzeźwości, wskazują na ich indywidualne umiejętności oraz cechy powołania i stanu³⁶⁸. Nie dziwi zatem, że ważną rolę

³⁶⁴ KK 31.

³⁶⁵ LPEP „Wezwanie do walki z nietrzeźwością,” LPEP, s. 588.

³⁶⁶ LPEP „Wezwanie do trzeźwości”, LPEP, s. 390

³⁶⁷ Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej opracowany na sesji diecezjalnych referentów akcji trzeźwości odbytej czasie od 1 do 12 VIII 1967 r. w Krościenku, pod przewodnictwem ks. bpa J. Mazura - Przewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości. AK 1974 nr 394, s. 269-280. oraz DTD T. I s. 14.

³⁶⁸ zob. List Episkopatu Polski „Wezwanie do trzeźwości”, LPEP, s. 390.

przypisuje się w duszpasterstwie trzeźwości także rodzinie. Małżeństwo i rodzina jest „wspólnotą ewangelizowaną i ewangelizującą – podmiotem i przedmiotem misji i życia Kościoła”³⁶⁹. Biskupi polscy przypominają rodzicom, że dom rodzinny jest pierwszą szkołą obyczajów, a rodzice pierwszymi nauczycielami. Powinni zatem, przede wszystkim dawać dzieciom dobry przykład³⁷⁰. Proszą rodziców, aby własnym przykładem pomagali dzieciom dochować wierności przyrzeczeniom trzeźwościowym składanym z okazji Pierwszej Komunii świętej lub odnawianym w czasie udzielania sakramentu bierzmowania. Nie powinni też podczas uroczystości religijnych i rodzinnych, a takimi są Boże Narodzenie czy Wielkanoc, podawać alkoholu. Ważne jest, by dorośli mieli świadomość, że jeśli sami potrafią złożyć Bogu chrześcijańską ofiarę wynagrodzenia przez trzeźwość, znajdą i śmiałość i moc, by zachęcać do trzeźwości innych, zwłaszcza własne dzieci i młodzież. Wówczas duszpasterska troska wyrażona słowami: „Budźcie więc w waszych dzieciach ambicję dochowania przyrzeczeń i tworzenia nowego stylu życia bez palenia i bez picia”³⁷¹ będzie ich osobistym zatroskaniem o zdrową rodzinę i bezpieczną przyszłość narodu.

Warto zauważyć, że w czasie gdy współczesny świat potrzebuje wzorców osobowych, świadków i architektów szczęśliwej przyszłości, mogą się nimi stać chrześcijańscy rodzice i całe młode pokolenie. Wystarczy, by wsłuchali się w słowa biskupów, którzy „oczekują od młodych, że usuną z Polski ten stary, zły obyczaj”³⁷², i staną „do walki o zdrowie, obyczaj i o życie w trzeźwości”³⁷³.

Skuteczne dotarcie do ludzi o różnorodnej profesji i w różnym wieku zależy od wielu czynników, także form i treści. Trzeba uwzględnić fakt, że każdy wiek ma swoje prawa i każdy przekaz swoich adresatów. Jedną z ulubionych form

³⁶⁹ A. Liskowacka, Rodzina chrześcijańska w życiu i posłannictwie Kościoła w świetle adhortacji apostoelskiej Jana Pawła II „Familiaris consortio”, W: Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Program duszpasterski na rok 1993/94, Katowice 1993, s.298.

³⁷⁰ „Doceniając znaczenie funkcji wychowawczej rodziny, Episkopat domaga się od rodziców katolickich chrześcijańskiej postawy trzeźwości oraz zdobycia i w tym zakresie wiedzy pedagogicznej, a także ustawicznego wysiłku wychowawczego” (p. 9). Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, AK 1974 nr 394 s. 262.

³⁷¹ LPEP „Wezwanie do walki z nietrzeźwością”, LPEP, s 589.

³⁷² List Episkopatu Polski „Zachęta do upowszechniania trzeźwości”, LPPP i EP, s. 296

³⁷³ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, AK 1974 nr 394 s. 265.

kontaktu biskupów z wiernymi są listy pasterskie. List pasterski Episkopatu Polski z 1977 roku możemy nazwać ofertą dla młodzieży pracującej, kształcącej się w szkołach i na wyższych uczelniach, by stawali się liderami apostołstwa trzeźwości³⁷⁴. Propozycja dla pracowników przemysłowych, nauczycieli, wychowawców i lekarzy, propagowanie idei trzeźwego życia pośród dorosłych, którzy mają bezpośredni i realny wpływ na ludzi, z którymi się spotykają w ramach wykonywanych przez siebie zawodów stanowi konkretne zadanie³⁷⁵.

Szczególne zadania stoją przed szkołą, jako instytucją, która kontynuując proces wychowawczy zapoczątkowany w domach rodzinnych uczniów, legitymizuje pozytywne postawy i wzorce osobowe, a w przypadku dysfunkcji rodziny podejmuje program naprawczy i wskazuje możliwości wychodzenia z kryzysu. Czyni to poprzez pracę dydaktyczną i wychowawczą oraz realizowane programy profilaktyczne³⁷⁶. Uczy dzieci i młodzież właściwych wyborów i postaw, skutecznego zarządzania emocjami i niepoddawania się szkodliwym wpływom zewnętrznym. Chroni wychowanków przed uleganiem nałogom, nieprawidłowymi życiowymi wzorcami, nieodpowiednimi grupami odniesienia i niepożądanymi napięciami. W konsekwencji minimalizuje, a nawet eliminuje stres, agresję i depresję. Współpraca nauczycieli i katechetów wzmocniona programami profilaktycznymi umożliwia młodym ludziom zdobycie wiedzy i umiejętności w zakresie rozpoznawania zagrożeń i przyjmowania postaw asertywnych, ułatwia komunikację interpersonalną, pomaga w interpretacji i wyrażaniu emocji, poglądów i potrzeb bez ulegania presji, sugestii i manipulacji. W codziennym życiu łączy się to z równowagą psychiczną, w sferze duchowej z formacją moralną. Dobrze ukształtowany człowiek nie potrzebuje eksperymentować z używkami, rozkoszować się pierwszym papierosem czy lampką wina, ani demonstrować dorosłości poprzez zachowania destrukcyjne,

³⁷⁴ List Episkopatu Polski „Zachęta do upowszechniania trzeźwości”, LPPP i EP, s. 297.

³⁷⁵ Tamże, s. 297.

³⁷⁶ Praca zb., Drugi elementarz czyli program siedmiu kroków, Warszawa 1995.

ponieważ potrafi żyć bez alkoholu, czerpać radość z doświadczenia przyjaźni oraz selekcjonować treści i źródła informacji.

Dorośli, mieszkający na wsi, w ramach działań trzeźwościowych, zyskali jeszcze jedną formę przekazu - listy polskich biskupów do pracujących na roli. Są one zaproszeniem i przynagleniem do wierności tradycji i dobrym obyczajom, do tego, by zwłaszcza w miesiącu sierpniu zachować abstynencję od alkoholu i cieszyć się darem żniw na trzeźwo. By nie traktować wódki jako dodatku do zapłaty, nie żądać go, nie ofiarować i nie przyjmować, wszak „za chleb płaci się chlebem, za dobro dobrem, za wartość wartością. O tym, zdaniem autorów listu, powinni pamiętać synowie Narodu, który za skarb wolności płacił najwyższą cenę życia i krwi”³⁷⁷.

Odwoływanie się do postaw z przeszłości i doświadczeń minionych pokoleń jest cechą kolejnego podmiot duszpasterstwa trzeźwości, a więc ruchów religijnych, które zaznaczyły swoją obecność w minionych wiekach i odkryły szansę rozkwitu lub rozwoju w obecnej rzeczywistości. Najistotniejszymi ruchami w omawianym okresie były: Krucjata Wyzwolenia Człowieka, Dziecięca Krucjata Niepokalanej Królowej Polski, Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego i „Wesele Wesel”.

Skuteczność Krucjaty Wyzwolenia Człowieka była imponująca. Przyniosła ona wiele pięknych owoców apostołstwu trzeźwości. Afirmowała zasadę jedności porządku natury i łaski. Sięgała do wszelkich pomocy w przekonaniu, że wierność wobec praw łaski i natury warunkuje owocną i skuteczną działalność w apostołstwie trzeźwości. Członkowie Krucjaty angażowali się w różne akcje na niwie kościelnej i świeckiej. Przy parafiach skupiali się w grupach modlitewnych a na płaszczyźnie samorządowej podejmowali działania w gminnych komisjach przeciwalkoholowych. Podstawową formą działania Krucjaty Wyzwolenia

³⁷⁷ Zob. Kuria Metropolitalna Warszawska, „Duszpasterskie wezwanie do otrzeźwienia :Materiał duszpasterski na 28 lipca 1985 r.” DTD T. IV. s. 64.

Człowieka było świadectwo stylu życia jej członków. Pomocą w formacji służył im kwartalnik „Eleuteria”³⁷⁸.

Świadectwem pięknego życia zachwycali też członkowie Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej Królowej Polski. Obejmowała ona najmłodsze pokolenie Polaków. Jej celem było wychowanie dzieci do praktykowania abstynencji od napojów alkoholowych, ich ochrona przed zagrażającymi im zjawiskami patologii życia społecznego, szczególnie przed alkoholizmem, narkomanią, nikotynizmem i zepsuciem moralnym³⁷⁹. Krucjata kształtowała w dzieciach poczucie wewnętrznej harmonii i zewnętrznej dyscypliny, zachwytu nad dziełem stworzenia i wdzięczności wobec Stwórcy. Uczyła żyć w wolności od alkoholu, czystości w myślach i słowach, pokory w modlitwie i szacunku dla wszystkich ludzi.

Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego wprost nawiązywał do istniejących na przełomie XIX i XX wieku na ziemiach polskich Bractw Trzeźwości. Łączył teraźniejszość z przeszłością i otwierał na przyszłość. Cieszył się poparciem Episkopatu Polski, który był przekonany, że gwarantuje on zrealizowanie przyrzeczeń złożonych w Jasnogórskich Ślubach Narodu, tym samym ratuje i zabezpiecza „byt polskiego społeczeństwa, jego moralny i kulturalny rozwój, a nawet dobrobyt materialny”³⁸⁰. W związku z Ruchem Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego” Episkopat wystosował list do duchowieństwa i wiernych. Zapewniał w nim, że „w tej formie apostołstwa znajduje się miejsce dla każdego człowieka dobrej woli”. Zachęcał do powszechnego poparcia tego ruchu

O Jasnogórskich Ślubach Narodu myśleli także pomysłodawcy kolejnego Ruchu – „Wesela Wesel”. Sukces „Wesela Wesel” był spektakularny, bo oto niewielkie grono narzeczonych, którzy przy wsparciu duszpasterza trzeźwości

³⁷⁸ P. Kulbacki (red.), *Krucjata Wyzwolenia Człowieka w kościelnej i świeckiej działalności trzeźwościowej*, Krościenko n. Dunajcem – Wrocław 2002, s. 23-29.

³⁷⁹ O. Puzkiewicz, *Krucjata Niepokalanej Królowej Polski*, W. A. Odzimek (red.), *Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości*, Radom 1994, s. 136.

³⁸⁰ List Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w związku z Ruchem Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego. LPEP, t. 2. Michalium 2003, s. 1387-1390.

postanowili na serio i na trzeźwo rozpocząć nowy etap swojego życia, znajdowało coraz więcej naśladowców. Wbrew tradycji, przyjęcie weselne bez alkoholu okazało się możliwe, a ofiarowana Bogu abstynencja nowożeńców stała się darem dla wszystkich - dla Pana Boga, współmałżonków, ich rodzin i wszystkich uczestników uroczystości. Patrząc z perspektywy lat na to zjawisko, można powiedzieć, że „Wesele Wesel” to piękna promocja zdrowego stylu życia, rodzaj profilaktyki i skuteczne otwarcie na zespół działań prewencyjnych. Wszystkie te obszary wpisują się w program duszpasterstwa trzeźwości. Wszystkie ułatwiają moment spotkania się na tej płaszczyźnie Kościoła, rodziny, władzy i organizacji społecznych³⁸¹. Wartością dodaną pozostaje także czytelny przekaz, że propagowanie życia w trzeźwości oraz kształtowanie dobrych obyczajów i wzorców rodzinnych ma sens. Trzeba mieć tylko odwagę pójść pod prąd i zmierzyć się ze stereotypami.

Aby ujednoczyć zadania i cele organizacji i stowarzyszeń zaangażowanych w apostołstwo trzeźwości, Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości utworzył Wspólnotę Ruchów, Stowarzyszeń i Organizacji Apostolstwa Trzeźwości w Polsce³⁸². Jedynym kryterium przynależności do wspólnoty była wola członków organizacji do włączenia się w pracę nad kształtowaniem cnoty trzeźwości w oparciu o Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej. Wiodącą rolę pełniły tym czasie następujące organizacje: Centrum Psychologiczno-Pastoralne „Metanoia”, Fundacja „Abstynencja i Trzeźwość”, Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Uzależnionym „Agape” Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Uzależnionym i ich Rodzinom „Filadelfia”, Katolickie Stowarzyszenie Trzeźwości „Oliwia”, Licheńskie Centrum Pomocy Rodzinie i Osobom Uzależnionym, Ośrodek Trzeźwości Diecezji Płockiej, Stowarzyszenie Pomocy Osobom Uzależnionym i ich Rodzinom „Jest nadzieja”, Studium Animatorów

³⁸¹ W. Motyka, Góralski chodniecek Jegomościa Władysława Zązła, Żywiec 2006, s.25.

³⁸² Z. Kaniecki (red.), Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości, Płock 2004 – 2008.

Trzeźwości Archidiecezji Łódzkiej³⁸³. W pracy formacyjnej powyższych grup chodziło nie tylko o budowanie osobistej wolności i trzeźwości, lecz także o szukanie form bezpośredniego kontaktu z osobami ze środowisk szczególnie zagrożonych, aby dzielić się z nimi alternatywnymi wzorcami zachowań i stylami życia³⁸⁴. Akcentowano rolę Społecznej Krucjaty Miłości, której nadrzędnym zadaniem jest „przekonać ludzi o grozie pijaństwa i obowiązku trzeźwości”³⁸⁵. Liczono na wsparcie ze strony wspólnoty Pomocników Maryi Matki Kościoła. Episkopat Polski wyrażał życzenie, aby apostołstwo przyczyniało się do wzmocnienia Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej³⁸⁶. Ks. H. Korża, Sekretarz Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości szczegółowo opisał zadania Pomocników Maryi Matki Kościoła. Oczekiwał, że Pomocnicy Maryi Matki Kościoła zaangażują się bezgranicznie w krzewienie trzeźwości, że będą organizować „tygodniowe odprawy formacyjne, połączone z elementami życia ascetycznego i apostołskiego”³⁸⁷. W odniesieniu do duszpasterstwa akademickiego postulowano, aby wspólnie z młodzieżą włączyło się ono w „powszechną walkę z alkoholizmem i realizowało program Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej” zawarty w Wytycznych Episkopatu Polski³⁸⁸.

Konkretne oczekiwania w przygotowaniu apostołów trzeźwości zaczęto kierować także pod adresem uczelni katolickich³⁸⁹. Konferencja Episkopatu Polski prosiła wyższe uczelnie katolickie w Polsce, by wprowadziły do planu nauczania zajęcia dydaktyczne z zakresu alkoholologii. Bp. J. Mazur podkreślał, że na specjalistów i apostołów przygotowanych przez wyższe uczelnie „oczekuje duszpasterstwo parafialne” a nauka musi pośpieszyć z pomocą duszpasterstwu, bo „w dobie zagrożenia Narodu przez społeczne wady nie można posługiwać się

³⁸³ Z. Kaniecki (red.), *Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości*, Płock 2004 – 2008.

³⁸⁴ A. Odzimek, Komunikat z Jesiennej Sesji Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości Zakroczym, dnia 14 października 1992, „Pismo Okólne” 1992 nr 44, DTD, T. VI, s. 29

³⁸⁵ List Episkopatu Polski „Wezwanie do walki z nietrzeźwością”, LPEP, s. 590.

³⁸⁶ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej, p. 6. AK 1974 nr 394, s. 261-262.

³⁸⁷ H. Korża, Pomocnicy Matki Kościoła jako szerzyciele trzeźwości w Polsce, DTD T. 2. s. 37 n.

³⁸⁸ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej, AK 1974 nr 394, s. 265.

³⁸⁹ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej, AK 1974 nr 394, s. 261,

improwizacją”³⁹⁰. Jako potencjalne, prężne ośrodki edukacyjne i formacyjne wymieniano Katolicki Uniwersytet Lubelski, Akademię Teologii Katolickiej i Wyższe Seminarium Duchowne³⁹¹. Wyrażano życzenie, aby na tych uczelniach odbywały się specjalistyczne wykłady z zakresu alkoholologii³⁹².

Współpraca wszystkich podmiotów zaangażowanych w realizację zadań duszpasterstwa trzeźwości pozwalała odnaleźć pomagającym i otwartym na pomoc nową formułę wspólnych działań. Boża łaska i orędownictwo Prymasa S. Wyszyńskiego, było wsparciem dla wszystkich zaangażowanych w promowanie cnoty trzeźwości.

2.3 Cel duszpasterstwa trzeźwości

Ustalanie celów w życiu jest wartością samą w sobie. Udowadnia, że człowiek jest istotą myślącą, potrafiącą kierować własnym życiem, planować je, ustalać priorytety, rezygnować z tego, co mniej ważne, na rzecz tego, co w danej chwili istotne, pożądane, a czasem konieczne. Koncentracja wokół celu dowartościowuje człowieka. Uświadamia mu, że jest w stanie pokonać granice niemocy i uczynić coś, na co będzie miał realny wpływ.

Episkopat Polski w Wytycznych dla kościelnej działalności trzeźwościowej zawarł stwierdzenie, iż celem duszpasterstwa trzeźwości jest „wykorzenienie pijaństwa i ugruntowanie cnoty trzeźwości w Narodzie”³⁹³.

Prymas Stefan Wyszyński wiązał cnotę trzeźwości z wartością rodziny i narodu. Apelowal do społeczeństwa: „trzeba wywoływać zdecydowaną wolę życia w trzeźwości. Nasz wysiłek w tym kierunku trzeba wzmocnić do tego stopnia, by nie dopuścić do rozkładu rodziny, a następnie sprawić, żeby trzeźwość stała

³⁹⁰ J. Mazur, „Pro Memoria dla duchowieństwa w Polsce w sprawie systematycznej realizacji Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, DTD T. V. s. 45.

³⁹¹ Dzisiaj jest to Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

³⁹² Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej p. 3 i 4. AK 1974 nr 394, s. 261.

³⁹³ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 260.

się trwała cechą naszej osobowości i trwałym składnikiem naszych obyczajów”³⁹⁴.

Wołę otwarcia na życie bez alkoholu podkreślały też Synody Diecezjalne, organizowane po zakończeniu II Soboru Watykańskiego. W materiałach synodalnych, które precyzowały cel duszpasterstwa trzeźwości jako walkę z pijaństwem i alkoholizmem można znaleźć sposoby realizacji tego celu: zmianę społecznego obyczaju picia, wprowadzenie racjonalnych form spożycia alkoholu, propagowanie nowych wzorów życia towarzyskiego i zalecanie napojów bezalkoholowych³⁹⁵.

Diecezjalne kongresy trzeźwościowe z lat dziewięćdziesiątych XX, czyniąc troskę o trzeźwość i wolność człowieka myślą przewodnią prowadzonych debat i wystąpień, otwierały się na duchowość człowieka. Podkreślały, że prawdziwie wolny i trzeźwy człowiek buduje swoje życie na fundamencie miłości, odpowiedzialności i wierności. Według uczestników kongresów trzeźwościowych przymioty te gwarantowały ludzki rozwój, integrowały człowieka wewnątrz i uzdolniały go do opierania się naciskom zewnętrznym. Wolny, nieobciążony ciężkimi winami i krzywdami człowiek był w stanie żyć w przyjaźni z innymi ludźmi i z samym sobą³⁹⁶.

Wskazuje się też na zależność ludzkiego wnętrza od czynników zewnętrznych. Mówi się bowiem, że celem duszpasterstwa jest „prowadzenie ludzi, żyjących w rozmaitych splotach stosunków społecznych i podlegających oddziaływaniu różnych prądów społecznych i ideologicznych czasu do spotkania z Bogiem w wierze i miłości”³⁹⁷. Jeśli odniesiemy tę definicję do duszpasterstwa trzeźwości, zrozumiemy, że realizujący program duszpasterstwa trzeźwości

³⁹⁴ S. Wszyński, „List do kapłanów w sprawie wzmożenia kościelnej działalności trzeźwościowej”, LPEP s. 147

³⁹⁵ D. Roliński, *Duszpasterstwo trzeźwości w świetle uchwał synodów polskich po Soborze Watykańskim II*, Warszawa 2003.

³⁹⁶ M. Dziewiecki, *Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości: Główny wymiar i cele*, W. A. Odzimek (red.), *Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości*, Radom 1994, s. 19 – 23.

³⁹⁷ R. Kamiński, W. Przygoda, *Duszpasterstwo. W. Leksykon teolog pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Lublin 2006, s. 202.

eliminują pijaństwo i krzewią cnotę trzeźwości prowadząc innych na spotkanie z Bogiem w wierze i miłości.

Wiara buduje pewność, że utraconą cnotę trzeźwości i godność osobistą da się odnaleźć, a zaufanie tych, których się zawiodło można odzyskać. Miłość daje nadzieję na renowację społecznych relacji oraz rodzinnych i małżeńskich więzi. Aby to było możliwe, trzeba wyjść z samotni, zobaczyć wokół siebie ludzi i perspektywę nieba. Trzeba zacząć szukać ludzkiej i boskiej pomocy, daru przebaczenia i łaski miłosierdzia. Można ją znaleźć w ciszy kościoła, w jego posłudze sakramentalnej, przy konfesjonale i przy Stole Eucharystii.

Kościół był i jest miejscem spotkania grzeszników i świętych, zadających rany i poranionych, upadłych i powstających. Z tego powodu staje się naturalną przestrzenią oddziaływań duszpasterskich. Duszpasterstwo trzeźwości - zorganizowana działalność zbawcza Kościoła³⁹⁸, ukierunkowana na uświęcenie przez Chrystusa każdego człowieka, musi uwzględniać w nim atrybut trzeźwości. Domaga się tego Boża miłość. Nie ma w niej miejsca na nietrzeźwość, ponieważ zamroczony alkoholem umysł nie jest zdolny do dialogu z człowiekiem, tym bardziej do dialogu z Bogiem.

Tylko wolny, rozumny i zdolny do miłości człowiek potrafi rozeznaczyć, czym jest dobrze ukształtowana postawa trzeźwościowa i może zaakceptować trzeźwość jako wartość godną wolnego i świadomego wyboru³⁹⁹. Zadaniem dla duszpasterstwa trzeźwości jest więc trzeźwość wszystkich, a wyrażany nieustannie niepokój o pijaków i alkoholików uzasadniony. Zgodnie z nauczaniem Kościoła w Polsce nie są oni bowiem zdolni o własnych siłach osiągnąć nadrzędnego celu życia, którym pozostaje zbawienie i szczęście wieczne.

Zbawienie polega na „wybawieniu stworzonych osób od grzechu, zła i śmierci wiecznej oraz udzieleniu im nieskończenie doskonałej pełni życia we

³⁹⁸ R. Kamiński, W. Przygoda, Duszpasterstwo. „Leksykon teolog pastoralnej”, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Lublin 2006, s. 202.

³⁹⁹ H. Korża, ABC wychowania trzeźwościowego. AK 1974, nr 394 s. 182.

wspólnocie z Bogiem, w Bogu i przez Boga⁴⁰⁰. Ma więc wymiar powszechny. Do zbawienia zaproszeni są wszyscy ludzie. a ochrzczeni, Wezwanie to jest przestrzenią do budowania w sobie nowego człowieka, który ma udział w Bożej miłości i świętości, żyje w wolności i prawdzie, kieruje się w życiu miłością i odpowiedzialnością, jest trzeźwy w wymiarze indywidualnym i społecznym.

Duszpasterstwo trzeźwości stwierdza, że nadużywający alkoholu przestają być ludźmi wolnymi, gdyż alkohol odbiera im wolność, ale dzięki łasce Bożej może rozpocząć się w nich proces wewnętrznego wyzwolenia, który pozwoli im odzyskać utraconą wolność i godność osoby ludzkiej. Wolność jako przymiot ludzkiej natury jest darem Stwórcy, dlatego musi być przez człowieka pielęgnowana i wciąż zdobywana. Pismo św. łączy ją z prawdą: „Poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli (J 8,32-36) i z Chrystusem: „Ku wolności wyswobodził was Chrystus” (Ga 5, 1). Prawda to drogowskaz życia, gdyż wytycza kierunek ludzkiego dochodzenia do trzeźwości i przybliża do Chrystusa, który uosabia najwyższą Prawdę i jest jej źródłem. Chrystus pomaga wyjść z nietrzeźwości do trzeźwości. Otrzeźwia zniewolonych nałogami, by byli odzyskać wolność, odnaleźć Boga i prawdę o sobie.

Siłę trzeźwych umysłów w pomnażaniu ojczystego dobra wielokrotnie podkreślał Jan Paweł II. Domagał się radykalnych działań od rodaków i przynaglał: „trzeba iść pod prąd ludzkiej słabości i źle rozumianej wolności, bowiem wolność nie została człowiekowi dana przez Stwórcę do tego, żeby niszczył siebie i drugich⁴⁰¹. Ucieczkę przed zniszczeniem jednostki i społeczeństwa dostrzegał w wyrwaniu rodaków z pijaństwa oraz w rezygnacji z nieodpowiedzialnych zachowań i zgubnych obyczajów po to, by ochronić młode pokolenie przed skutkami nałogów. Ojciec Święty widział w Polsce szerokie pole działania dla duszpasterstwa trzeźwości. Z uznaniem wypowiadał się na temat wsparcia Kościoła w tej pracy. Na Jasnej Górze, podczas III pielgrzymki do

⁴⁰⁰ E. Wójcik. Zbawienie, EK t. 20, kol. 1299.

⁴⁰¹ M. Romaniuk, Święty Jan Paweł II w trosce o trzeźwość Narodu, Warszawa 2016, s. 137-138.

Ojczyzny mówił o wdzięczności wobec tych, którzy podejmują działalność trzeźwościową.

Papieskie spojrzenie na problematykę wolności i trzeźwości⁴⁰² podzielał ks. F. Blachnicki. W Orędziu wygłoszonym do uczestników Dnia Jedności Ruchu Światło-Życie, w październiku 1979 roku, najpierw przypomniał audiencję pożegnalną Jana Pawła II z dnia 23 października 1978 r. i Jego prośbę do Polaków, by „przeciwstawiali się wszystkiemu, co uwłacza ludzkiej godności i poniża obyczaje zdrowego społeczeństwa, co czasem może zagrażać jego egzystencji”⁴⁰³, a potem oznajmił: „Odpowiadając na tę prośbę, rozpoczynamy (...) przygotowanie do diakonii wyzwolenia, którą chcemy podjąć na rzecz całej polskiej młodzieży i narodu; przygotowanie do służby wyzwolenia z nałogów społecznych, zwłaszcza nałogu alkoholizmu, który nie pozwala człowiekowi urzeczywistniać siebie zgodnie z wzniosłym powołaniem osoby, aby stać się nowym człowiekiem na wzór Niepokalanej Matki Chrystusa i Kościoła”⁴⁰⁴.

Odwołanie się do autorytetu Polskiego papieża pomogło ks. F. Blachnickiemu połączyć dar młodzieńczej wolności z darem trzeźwości, a wezwanie do współpracy z Maryją Niepokalaną nadawało temu przedsięwzięciu wymiar szczególny. W ten sposób duszpasterstwo trzeźwości stało się naturalną przestrzenią budowania nowego człowieka i nowego stylu życia, a dojrzewanie do życia w abstynencji podążaniem za Chrystusem. Na drodze wspólnej wędrówki młodzi mogli doświadczyć wszystkich stanów uczuciowych, które mieściło serce Bożej Matki: fascynacji i determinacji, niepewności i trudu, pokory i zawierzenia. Także radości, nadziei i asystencji Ducha Świętego, który umacnia ludzi owocami miłości, pokoju, cierpliwości, dobroci, wierności i opanowania

⁴⁰² Dla duszpasterstwa trzeźwości szczególnie ważne są następujące dokumenty, które ukazały się podczas Jego pontyfikatu: „Przemówienie do uczestników Międzynarodowej Konferencji na temat Problemów Narkomanii i Alkoholizmu zorganizowanej przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Pracowników Służby Zdrowia z 23 listopada 1991 roku” W: W trosce o życie – wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej, Tarnów 1998, s. 226 - 230.; „Instrukcja o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu z 22 marca 1986 roku, W: W trosce o pełnię wiary – dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994. Tarnów 1995, s. 244 – 282; Encyklika „Veritatis Splendor” z 6 sierpnia 1993 roku, W: Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II T. II, Kraków 1996, s. 533 – 637; Karta Pracowników Służby Zdrowia z 1995 roku, Watykan 1995, ss. 130.

⁴⁰³ Jan Paweł II., List do Polaków. W: Nauczanie Papieskie, t. 1, Poznań-Warszawa 1987, s. 23.

⁴⁰⁴ F. Blachnicki, Krucjata Wyzwolenia Człowieka, czyli Dzieło Niepokalanej Matki Kościoła, Kraków 2013, s. 5.

(Ga 5,22). Otwarcie na Ducha Świętego pomagało w zrozumieniu sensu trwania w trzeźwości i podążaniu za apelem Prymasa S. Wyszyńskiego : „trzeba czuwać i czujność ta ma się rozciągnąć na kształtowanie obyczajów w postępowaniu, wytwarzając rodzaj życia, który ma cechować chrześcijanina w tym świecie”. Nawiązanie Prymasa do dokumentu papieża Pawła VI „Ecclesiam Suam” oraz pouczenie o owocach Ducha Świętego, które są „niezbędnym fundamentem naszego życia ascetycznego i trzeźwościowej działalności” wzmacniało i ukierunkowywało duszpasterstwo⁴⁰⁵.

O potrzebie czuwania i czujności w kształtowaniu chrześcijańskiego modelu życia oraz osiąganiu celów doczesnych i wiecznych mówił także ks. M. Dziewicki. Podkreślał on, że bycie czujnym pozwala człowiekowi skutecznie troszczyć się o cnotę trzeźwości, wprowadza w świat Bożej miłości i prawdy, dobra i piękna⁴⁰⁶.

Modelowanie obrazu miłosiernego Boga w duszpasterstwie trzeźwości uświadamia człowiekowi, iż w każdej sytuacji pozostaje on cenny w oczach Boga i sam też powinien przyjąć siebie i innych z miłością, przyjaźnią i cierpliwością.

Chrześcijańska powinność wyznacza duszpasterstwu dwa sposoby pielęgnowania lub zdobywania cnoty trzeźwości – absolutną abstynencję dla dzieci i młodzieży oraz dobrowolną abstynencję dla dorosłych. Oba sposoby zakotwiczone są w Dekalogu i przykazaniu miłości. Oba czerpią moc z Ewangelii. Jeśli wypływają z motywów religijnych i altruistycznych i są ofiarowane za innych w geście bezinteresownej miłości, stają się ofiarą miłą Bogu, pożyteczną dla ofiarodawcy i darem dla tych, w intencji których została podjęta⁴⁰⁷.

Ugruntowanie cnoty trzeźwości wymaga wysiłku, czasu i indywidualnych decyzji, które działacze trzeźwościowi zagospodarują dla ustalenia kierunków, poziomów i hierarchii działań, by osiągnąć cel zasadniczy. W dokumentach

⁴⁰⁵ Zob. S. Wyszyński, „List do kapłanów w sprawie wzmożenia kościelnej działalności trzeźwościowej”, LPEP s. 151.

⁴⁰⁶ M. Dziewicki, Teologia trzeźwości W. Nowe przesłanie nadziei, Red. M. Dziewicki. Warszawa 2000, s. 142.

⁴⁰⁷ H. Korża, ABC wychowania trzeźwościowego. AK 1974, nr 394 s. 182.

synodalnych jest on zapisany jako krzewienie trzeźwości, zgodnie z zasadą: „przez dobrowolną abstynencję wielu do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich, a przez abstynencję dzieci i młodzieży do trzeźwości dorosłych” lub też jako „szerzenie cnoty trzeźwości i czynienie wysiłku, aby ludzie używali napojów alkoholowych, kierując się rozumem i wiarą”⁴⁰⁸.

Rozum i wiara wytyczają duszpasterstwu trzeźwości czytelną drogę. Jest nią przekaz, że każdy człowiek ma moralny obowiązek troszczyć się o osobisty rozwój i wewnętrzną wolność. Jako chrześcijanin jest ponadto zobowiązany do pracy dla dobra drugiego człowieka. Powinien rozszerzać zakres wolności bliźniego, zabezpieczać go przed niewolą nałogu, ułatwiać uniknięcie choroby alkoholowej i pomagać w procesie rehabilitacji.

Potrzeby te uwzględniono podczas opracowywania trzeźwościowego programu katechetycznego⁴⁰⁹. Zaczęto tworzyć nową wizję pracy trzeźwościowej. Stopniowo odstępowano od negatywnego przekazu, upomnień i przestróg. Brak osobistej kontroli nad piciem i zewnętrzny przymus spożywania napojów alkoholowych nazywano wciąż grzechem przeciwko zdrowiu i wolności i ukazywano tragiczne skutki zniewolenia, ale pokazywano także pozytywny przekaz o darze wolności, który jest dobrodziejstwem i szansą rozwoju dla każdego człowieka.

Pozytywne podejście do prezentacji problematyki uzależnień jest wyraźnie widoczne w latach dziewięćdziesiątych XX wieku i na początku wieku XXI. Odnajdujemy je w listach Episkopatu poświęconych problemowi pijaństwa i alkoholizmu, w wypowiedziach wielu duszpasterzy trzeźwości i całym apostołstwie trzeźwości. Było ono niczym poszukiwanie światła pośród ciemności nałogów i nadziei przy powstawaniu z upadku pojedynczych osób.. Zaczęto podkreślać, że „Kościół nie prowadzi walki z alkoholizmem, ale troszczy

⁴⁰⁸ III Synod Gdański, Gdańsk 2001, s. 369.

⁴⁰⁹ Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej opracowany na sesji diecezjalnych referentów akcji trzeźwości odbytej czasie od 1 do 12 VIII 1967 r. w Krościenku, pod przewodnictwem ks. bpa J. Mazura - Przewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości. W: AK 1974 nr 394, s. 269-280.

się o zdobywanie przez człowieka cnoty trzeźwości⁴¹⁰. To pozytywne myślenie zaakcentował wyraźnie Bp Tadeusz Werno, kiedy pisał: „Celem wysiłku duszpasterskiego w dziedzinie trzeźwości jest pielęgnowanie cnoty trzeźwości oraz niesienie pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom⁴¹¹”.

Przejdźcie od mówienia o zgubnych skutkach spożywania napojów alkoholowych do sugerowania, by spożywano go rozumnie zmieniało percepcję ludzi i jakość nawiązywanych relacji. Zaczęto inaczej patrzeć na alkohol, na pijaków i alkoholików. Odejdźcie od niekontrolowanym pić następowo nie ze strachu przed wykluczeniem społecznym, ale po to, by chronić siebie i innych przed alkoholem. Zmieniło się też nastawienie Kościoła, który krytykę złych obyczajów zastąpił zaproszeniem do godnego odpoczynku i świętowania, by „po pracy i po wypłacie wracać do domu na trzeźwo; bawić się na trzeźwo; naradzać się na trzeźwo; o losach swoich decydować na trzeźwo, kolegom zaś, którzy się już rozpili, pomagajcie wyzwolić się z nałogu⁴¹²”.

Promocja pozytywnej wizji duszpasterstwa trzeźwości ułatwiała budowanie nowych relacji międzyludzkich i nowych przestrzeni współpracy. Integrowała duszpasterstwo trzeźwości z duszpasterstwem ogólnym i zwiększała ich skuteczność. W duszpasterzu trzeźwości łatwiej było dostrzec tego, kto wskazuje drogę i poprowadzi do celu, a więc na spotkanie z Jezusem. Jezus był powiernikiem największych tajemnic i terapeutą dusz. To On wzmacniał słabe ciało, umysł i dusze, które akt dochodzenia do trzeźwości czyniły niemożliwym lub nieskutecznym.

Podążanie za celem życiowym ma z reguły wymiar horyzontalny. Wyznacza kierunek aktywności, określa czas, tempo, krąg zainteresowań i punkt docelowy. Podążanie za darem trzeźwości i celem ostatecznym ma również wymiar wertrykalny. Łączy relacje międzyludzkie z relacją z Bogiem. Sprawia,

⁴¹⁰ J. Augustynowicz, W: „Apostoł Trzeźwości - Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości” rok 2001. Red. Z. Kaniecki. Płock 2001.

⁴¹¹ T. Werno, Wskazania duszpasterstwa trzeźwości, DTD T. VIII, s. 75.

⁴¹² „Zachęta Episkopatu Polski do upowszechniania trzeźwości”. LPPE, s. 296. Zob. „Sprawozdanie z Pielgrzymki kapłanów i laikatu w intencji trzeźwości”. DTD T. II, s. 20. Zob. „Zbyt wysoka jest stawka. Dlaczego Kongres Trzeźwości?” „Niedziela” 8/1992 nr 8 z 23 lutego 1992 roku.

że człowiek, żyjąc w teraźniejszości, pracuje na wieczność, a zakorzeniony w doczesności biegnie myślami ku eschatologii. Ks. H. Korża, przekładając tę wiedzę na wychowanie do trzeźwości, umiejscawia ją w środowisku parafialnym i opisuje ją jako program trójstopniowy: główny, optymalny i maksymalny. Według tego programu celem nadrzędnym jest dotarcie do jak największej ilości wiernych. Cele szczegółowe odnoszą się do konkretnych podmiotów i konkretnych zadań. Główny akt pierwszego etapu minimalnego brzmi: nie upijać się! „Niech nikt z naszego domu nie wyjdzie nigdy nietrzeźwy”. Drugi etap, optymalny, obejmuje chrześcijańską cnotą trzeźwości wszystkich ludzi dobrej woli, którzy walczą o trzeźwość, demaskują pijaństwo i obyczaje pijackie. Trzeci etap obejmuje program maksymalny, w którym podejmowana jest dobrowolna abstynencja dla celów wzbogacenia życia duchowego i apostołstwa trzeźwości. Za przykład ks. H. Korża podaje postawę św. Jana Chrzciciela⁴¹³.

Wiara w moc łaski połączonej z entuzjazmem ludzi zdrowych, zaangażowanych w pomoc uzależnionym sprawiła, że apele Kościoła o tworzenie nowego stylu życia zaczęto kierować w Polsce szczególnie do młodzieży⁴¹⁴. Połączenie doświadczenia z afirmacją życia rodziło nadzieję na stworzenie nowego stylu życia w duchu Ewangelii⁴¹⁵.

2.4 Środki duszpasterstwa trzeźwości

Trwanie w abstynencji i trzeźwości jest głównym zadaniem duszpasterstwa trzeźwości. W odniesieniu do osób wierzących to także dary, które prowadzą ich na spotkanie z Bogiem w wierze i miłości. By osiągnięcie tego celu życiowego było możliwe, potrzebne są odpowiednie środki duszpasterskie, dostosowane do kategorii wiekowych, bagażu doświadczeń, wpływów środowiskowych oraz kondycji moralnej, psychicznej i fizycznej adresatów oraz wiedzy, umiejętności i

⁴¹³ H. Korża, Permanentna troska Kościoła o trzeźwość narodu. DTD T. III. s. 47.

⁴¹⁴ K. Wojtyła, „Odpowiedzialność za trzeźwość narodu”. Homilia kardynała K. Wojtyły w dniu modlitw referentów do spraw Duszpasterstwa Trzeźwości. W: K. Wojtyła, Oto matka Twoja, Rzym 1979, s. 294 – 297.

⁴¹⁵ „Sprawozdanie z Pielgrzymki kapłanów i laikatu w intencji trzeźwości”. DTD T. 2, s. 20.

zaangażowania duszpasterzy. Inne środki trzeba wykorzystywać w pracy z dziećmi i młodzieżą, dla których abstynencja jest imperatywem, inne w procesie zdobywania daru trzeźwości przez osoby dorosłe. Wszystkie środki powinny angażować wzrok i słuch, umysł i serce, prowadzić do źródeł rzetelnej informacji oraz pomagać w kształtowaniu prawdziwego obrazu własnej osoby i świata.

W realizacji celów duszpasterstwo trzeźwości posługuje się środkami nadprzyrodzonymi i przyrodzonymi. Na taki podział wskazują Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej⁴¹⁶. Ponieważ duszpasterska troska Kościoła wypływa z nadprzyrodzonych motywów, szczególna rola przypada środkom nadprzyrodzonym. Do najskuteczniejszych środków nadprzyrodzonych w duszpasterstwie trzeźwości należy modlitwa, pokuta i świadectwo życia chrześcijańskiego⁴¹⁷.

W Wielkiej Księdze Anonimowych Alkoholików jest taki zapis: "W głębi każdego człowieka (...) tkwi fundamentalna idea istnienia Boga. (...) Może być przyćmiona przez nieszczęścia, przepych lub gloryfikowanie innych rzeczy, ale w takiej czy innej formie w nas istnieje"⁴¹⁸ Podkreśla ona odwieczną prawdę o dążeniu człowieka do transcendencji, a więc jego religijność.

Nieumiejętność odnalezienia w sobie tego "duchowego centrum" prowadzi do pustki, frustracji, wyobcowania i agresji" Aby zachować jedność ciała i duszy oraz Boży obraz w sobie, "człowiek jako osoba transcendująca siebie w czynie, nie może utracić swego centrum duchowego"⁴¹⁹. Musi go szukać i zdobywać.

Motywy religijne i wiara w Boga są czynnikiem, któremu zawdzięcza się więcej uzdrowień z alkoholizmu, niż wszystkim innym⁴²⁰. Trzeźwość nie jest tylko dziełem ludzkich inicjatyw i wysiłków, ale opiera się na nadprzyrodzonej

⁴¹⁶ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, AK 1974 nr 394 s. 262; Instrukcja o pracy trzeźwościowej i przeciwdziałaniu markomanii w Archidiecezji Przemyskiej. W: Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995 – 2000. Statuty i Aneksy. Przemyśl 2000.

⁴¹⁷ Zob. H. Korża „Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego”, DTD T. IV, Zakroczym 2003, s. 19.

⁴¹⁸ Wielka Księga Anonimowych Alkoholików, Tzew 1989, s. 56.

⁴¹⁹ I. Mroczkowski, Osoba i cielesność, Płock 1994, s. 78.

⁴²⁰ List Pastorski Episkopatu Polski „Wezwanie do trzeźwości”, LPEP, s. 389-390.

mocy. Stąd też troska o trzeźwość wyraża się w modlitwie o łaskę trzeźwości i o dar życia w wolności dzieci Bożych⁴²¹.

Dialog z Bogiem jest pozytywną odpowiedzią na zapewnienie Jezusa: „Proście, a będzie wam dane; szukajcie, a znajdziecie; kołaczcie, a otworzą wam. Każdy bowiem, kto prosi, otrzymuje; kto szuka, znajduje; a kołaczącemu otworzą” (Łk 11, 9-10). Może być początkiem świadomego przemieniania siebie i świata w procesie budowania Królestwa Bożego na ziemi oraz skutecznym środkiem odrodzenia człowieka.

Modlitwa może mieć wymiar indywidualny, wspólnotowo-charyzmatyczny i liturgiczny⁴²². O indywidualną modlitwę biskupi polscy proszą wszystkich, którzy uzależnili się od alkoholu. Polecają im przykład niewidomego z Jerycha i zalecają, by z podobną wiarą wołali do Boga: „Panie, abym przejrzał” (Łk 18,41). Proszą też, aby błagać Boga przez wstawiennictwo Matki Bożej Jasnogórskiej, dla której nie ma rzeczy niemożliwych, aby była siłą, pomocą i zwycięstwem, aby wyjednała skuteczną wolę wydobywania się z pijaństwa⁴²³.

Modlitwa liturgiczna Kościoła, zwłaszcza Msza święta otwiera na strumieniu Bożej łaski. Wzmacnia w uzależnionym postanowienie abstynencji i ma wpływ na jego trwałość. Ułatwia proces osobistego nawrócenia i uzdalnia odradzającego się człowieka do podejmowania kolejnych kroków na drodze trzeźwości.

Sakramenty święte to źródło mocy i światła koniecznego do tego, by człowiek umarł dla grzechu i powstał do życia w wolności dzieci Bożych. Komunię świętą nazywamy pokarmem duszy, ale leczy ona także wyniszczone ciało, przywraca wiarę, nadzieję i miłość. Wzmacnia poszukujących cnoty trzeźwości na drodze do zbawienia i uczy korzystania z pokarmów ziemskich. Komunia święta koncentruje ludzki umysł i serce wokół spraw najważniejszych i integruje z ludźmi wokół Stołu Słowa i Eucharystii.

⁴²¹ M. Dziewiecki, *Nadprzyrodzone formy troski o trzeźwość*. W: *Przesłanie nadziei*, Red. M. Dziewiecki. Warszawa 1993, s. 110.

⁴²² W. Słomka, *Modlitwa*, W. R. Kamiński (red.), *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin 2006, s.517.

⁴²³ List Episkopatu Polski na Wielki Post „Wezwanie do walki z nietrzeźwością”, LPEP, Paryż 1975, s. 590.

Korzystanie z sakramentu pokuty jest autonomicznym krokiem grzesznika ku miłosiernemu Ojcu, wyjściem chorego na spotkanie z lekarzem duszy. Niezwykle istotne są w tym momencie postawy penitenta i kapłana, gdyż akt pojednania możliwy jest tylko w atmosferze łagodności, otwartości i zawierzenia wszystkiego Bogu. Penitent winien być w tym czasie usposobiony do zmiany życia przez żal i postanowienie poprawy, spowiednik zaś do umocnienia człowieka w akcie nawrócenia i przekonaniu, że zerwanie z nałogiem jest możliwe, a porzucenia złego środowiska konieczne. Szczególnie istotne jest zrozumienie tej prawdy w młodzieńczym okresie rozwoju, gdy kształtują się podstawy charakteru i osobowość człowieka.

Obok Eucharystii i Sakramentu Pokuty każdy z sakramentów może mieć znaczenie dla życia w trzeźwości⁴²⁴. Ważne, by procesie trzeźwienia utrzymać więź ze wspólnotą kościoła i uczestniczyć w celebracjach roku liturgicznego. Advent, Wielki Post oraz miesiąc sierpień są w Polsce czasem szczególnych modlitw w intencji trzeźwości. We wskazaniach dotyczących realizacji Wytycznych Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej sugeruje się, by odbywały się one także w cztery niedziele w roku: w niedzielę na początku Adventu, w niedzielę po Bożym Narodzeniu oraz niedziele na początku maja i września. W tym duchu zaleca się urządzenie nabożeństw dla wiernych i sympatyków duszpasterstwa trzeźwości oraz proponuje się nawiązywanie dialogu z ludźmi dobrej woli i uaktywnienie ich w parafii poprzez realizację zadań Pomocników Matki Kościoła i Społecznej Krucjaty Miłości.

W świetle listu Episkopatu Polski z dnia 25 stycznia 1968 roku „zawierzenie Maryi i wypełnienie zobowiązań, podjętych w akcie oddania się w Jej macierzyńską niewolę za wolność Kościoła” jest cennym środkiem duszpasterstwa trzeźwości, ponieważ „Naród oddany w niewolę Maryi nie może

⁴²⁴ Tamże, s. 178. Zob. J. Życiński, Pro memoria dla kapłanów, którzy spowiadają ludzi nadużywających alkoholu i używających narkotyków oraz innych środków odurzających. *Currenda* 1995 nr 1, s. 23-27; M. Dziewiecki, Nadprzyrodzone formy troski o trzeźwość. W: *Nowe przesłanie nadziei*. Red. M. Dziewiecki. Warszawa 2000, s. 178-186; *Duszpasterska troska o trzeźwość narodu. Aneks synodu krakowskiego*. W: „Synod Archidiecezji Krakowskiej”. Kraków 1979. s. 526 – 533.

tkwić w niewoli grzechów i nałogów, demoralizacji i pijaństwa. Musi być Narodem dzieci Bożych, wolnych od osobistej niewoli zła, walczących z całej siły z największymi wadami narodowymi⁴²⁵. W poczuciu troski o przyszłość narodu i wolność jego członków od każdego zniewolenia często przypominano wiernym Jasnogórskie Śluby Narodu⁴²⁶. Ich wypełnienie, zwłaszcza walka z wadami narodowymi, takimi jak: lenistwo, lekkomyślność, marnotrawstwo, pijaństwo i rozwiązłość, stały u podstaw propagowania nabożeństwa do Matki Bożej⁴²⁷. Zalecano pielęgnowanie w parafiach nabożeństw dziękczynno-błagalnych przez przyczynę Matki Najświętszej. Proponowano, aby nabożeństwa te odbywały się we wszystkie święta Matki Bożej, a przynajmniej raz w miesiącu. Celebracje, połączone z konferencją o rozmiarach zagrożeń Narodu, winny budzić ducha apostołskiego i być przejściem od modlitwy do czynu⁴²⁸. To zadanie powinno być włączone w aktywność Parafialnego Apostolatu Trzeźwości, który tworzą zapisani do parafialnych Ksiąg Trzeźwości. Mają oni prawo, wraz z proboszczem, podejmować okresowe zadania apostołskie: uświadamiać parafian o problemach związanych z nadużywaniem alkoholu i o chorobie alkoholowej, zapoznawać ich z zagadnieniami obyczajowymi oraz organizować spotkania modlitewne w intencji trzeźwości.

Doniosłą rolę w kształtowaniu cnoty trzeźwości, zdaniem Kościoła w Polsce, pełnią misje i rekolekcje trzeźwościowe⁴²⁹. Trzeba jednak dbać o to, by te ćwiczenia duchowe miały charakter trzeźwościowy, a nie ogólny z dygresjami o alkoholizmie⁴³⁰. Pomocą mogłaby być silna grupa rekolekcjonistów, dobrze przygotowanych w tematyce trzeźwości i działających w sposób programowo ujednoliczony⁴³¹.

⁴²⁵ List Episkopatu Polski do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu narodu. LPEP, s.508

⁴²⁶ Jasnogórskie Śluby Narodu. Listy Pasterskie Episkopatu Polski 1945-2000 T. II. Michalineum 2003. s. 2165.

⁴²⁷ List Episkopatu Polski na Wielki Post - wezwanie do walki z nietrzeźwością. W: LPEP, s. 590. Zob. także. H. Korża, Pomocnicy Matki Kościoła jako szerzyciele trzeźwości w Polsce. DTD T. II. s. 37 – 43.

⁴²⁸ List Episkopatu Polski do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu narodu. LPEP, s. 511; List Episkopatu Polski na uroczystość Chrystusa Króla „Nieśmy pomoc zagrożonemu bratu”. LPEP, s. 721.

⁴²⁹ Zob. Zachęta Prymasa Polski Kard. Stefana Wyszyńskiego do rekolekcji trzeźwościowych, LPPP, s. 653-654

⁴³⁰ H. Korża, Regulamin Referenta Diecezjalnego ds. Trzeźwości. W. DTD T. III. s. 5.

⁴³¹ J. Mazur, Informacje z Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości. DTK T. III. s. 27.

Istotnym czynnikiem w utrzymaniu cnoty trzeźwości są nabożeństwa biblijne, podczas których rozważając Słowo Boże, duszpasterz może wskazywać na dojrzałe i odpowiedzialne postawy wobec alkoholu. Podobną rolę pełnią czuwania modlitewne i apostołstwo w konfesjonale.

W życiu parafialnym jest wiele okazji do wyrażanie postawy duchowieństwa wobec pijaństwa i alkoholizmu oraz do promowania abstynencji i trzeźwości. Jedną z takich okoliczności są wizyty duszpasterskie rodzin zwane kolędą⁴³². W przeszłości odbywały się one zgodnie z zaleceniami, aby kapłani w czasie kolędy pomijali domy, w których osoby prowadzą „tajną nielegalną sprzedaż alkoholu”, a w domach nie przyjmowali poczęstunku alkoholem⁴³³. Podkreślając rolę kapłanów w wspólnotach i wartość ich osobistego świadectwa, biskupi polscy żądali, by w kontaktach kapłanów ze świeckimi obowiązywała zasada absolutnej abstynencji: „Do wszystkiego, co czynione jest w dziele trzeźwości, trzeba dodać ofiarę polegającą na rezygnacji z używania napojów alkoholowych oraz niekupowaniu produktów alkoholowych i niefinansowaniu zakupu alkoholu dla innych osób⁴³⁴”.

Kształtowaniu nowego stylu życia sprzyjał ruch pielgrzymkowy w intencji trzeźwości. Od 1982 roku zaczęto organizować Krajową Pielgrzymkę Apostołstwa Trzeźwości na Jasną Górę. Pierwsza pielgrzymka odbyła się pod protektoratem Prymasa Józefa Glempa⁴³⁵. Od tamtego wydarzenia była przez agendy Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości organizowana Krajowa Pielgrzymka Apostołstwa Trzeźwości do sanktuarium na Jasnej Górze. Ponadto zaczęto organizować sympozja i konferencje naukowe w różnych ośrodkach apostołstwa trzeźwości w Polsce⁴³⁶. Dostrzeżono w nich wsparcie duchowe dla uczestników, a przez udział w warsztatach, wykładach i sympozjach także

⁴³² J. Mazur, Informacje z Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości. DTK T. III. s. 28.

⁴³³ S. Wyszyński, Zarządzenie, DTD T. III, s. 67-68; J. Mazur, Zarządzenie. DTD T. III, s. 68

⁴³⁴ Zob. Duszpasterska troska o trzeźwość narodu. Aneks synodu krakowskiego. „Synod Archidiecezji Krakowskiej”. Kraków 1979. s. 526 – 533.

⁴³⁵ „Trzeźwymi Bądźcie” nr 23/1982 s. 14-17.

⁴³⁶ Takie sympozja organizował m.in. Ośrodek Apostołstwa Trzeźwości w Zakrocymiu, Krucjata Wyzwolenia Człowieka w Łodzi.

wsparcie intelektualne, szansę do dawania świadectwa o pomocy Boga w dochodzeniu do trzeźwości, ochronę przed kolejnymi upadkami i drogowskaz powrotu do trzeźwego życia. Uczestnicy pielgrzymek i sympozjów, których integralną częścią był udział w Eucharystii mieli czas na osobiste spotkanie z Bogiem, samym sobą i drugim człowiekiem. Mogli w przestrzeni ciszy i bez skrepowania wypowiedzieć wszystko to, co było okryte grzechem, wstydem i bólem, prosić o przebaczenie za grzeszne życie i dziękować za dar odzyskanej trzeźwości.

Z biegiem czasu pojawiały się nowe środki w duszpasterstwie trzeźwości. Inspiracją do ich wykorzystania były pielgrzymki Jana Pawła II do Polski. Motywowały one m.in. do składania daru ołtarza w formie daru abstynencji. Proponowano składanie daru trzeźwości i apostolskiej pracy w Ruchu św. Maksymiliana, abstynencji od papierosów, abstynencji od środków toksycznych i narkotyków, abstynencji od napojów alkoholowych w duchu ofiary na rzecz służby Narodowi, a także dar rezygnacji z nieuczciwego dorabiania się, wszędzie tam, gdzie niszczy się człowieka⁴³⁷. Oceniając pozytywnie podejmowane zobowiązania, duszpasterze przypominali, że abstynencja wielu i grup abstynenckich to jedynie środki do celu, a nie cel sam w sobie⁴³⁸.

Jak ważny był to środek świadczą organizowane przez duszpasterstwo trzeźwości i bardzo popularne w minionym czasie wakacyjne obozy terapeutyczne młodych i parafialne grupy samopomocowe dorosłych⁴³⁹. Pozwalały one rozpoznać problem, zgłębić go i podjąć środki zaradcze w atmosferze zaufania człowiekowi i zawierzenia Bogu. Modlitewne wsparcie duszpasterzy i ukazywanie wzorców osobowych wzmacniały pozytywne nastawienie do trudu wewnętrznej przemiany. Dla dzieci i młodzieży punktem odniesienia był św. Stanisław Kostka i jego zawołanie: „Do wyższych rzeczy

⁴³⁷ Zob. J. Śledzianowski, Duszpasterskie wezwanie do chrześcijańskiego czynu ofiary i bratniej miłości, przed II pielgrzymką Ojca świętego do Ojczyzny. DTD T. IV, s. 29.

⁴³⁸ H. Korża, Permanentna troska Kościoła o trzeźwość narodu. DTD T. III. s. 47.

⁴³⁹ M. Żak, Duszpasterstwo trzeźwości Archidiecezji Krakowskiej, DTD T. VIII. S. 119-120.

jestem stworzony i dla nich pragnę żyć”⁴⁴⁰. Dla dorosłych heroiczny przykład życia Sługi Bożego Mateusza Talbota, alkoholika, abstynenta i apostoła trzeźwości, który powtarzał: „Przede wszystkim muszę wziąć pod uwagę interes duszy”⁴⁴¹. Idealnym środkiem wsparcia dla jednych i drugich był osobisty przykład chrześcijańskiego życia duszpasterzy i dar dobrowolnej abstynencji najbliższych.

W wychowaniu młodego pokolenia do trzeźwości ważna rola przypada katechezie. Na ten środek oddziaływania wskazują dokumenty Kościoła w Polsce⁴⁴². Są one zawarte także w nauczaniu biskupów polskich, odnoszących się do wychowania trzeźwościowego dzieci i młodzieży⁴⁴³. W nauczaniu Synodu Krakowskiego tym jednym ze środków do promowania trzeźwego życia są przyrzeczenia abstynenckie składane Bogu przy okazji pierwszej Komunii świętej, do których powinno się nawiązywać w następnych latach, zwłaszcza podczas rekolekcji oraz z okazji przyjmowania sakramentu bierzmowania⁴⁴⁴. W większości parafii przyrzeczenia te są traktowane poważnie. Są jednak przypadki, że poddaje się w wątpliwość ich sens i rezygnuje z nich pod różnymi pretekstami. Z tego powodu pod patronatem Przewodniczącego Zespołu Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa trzeźwości zostało zorganizowane ogólnopolskie sympozjum pod hasłem: „Profilaktyczne aspekty formacji rodziców i dzieci do I komunii świętej”. Podczas tego sympozjum podjęto refleksję nad możliwością i potrzebą wskazywania dzieciom ideałów i współdziałania przy ich realizacji oraz nad sposobem formułowania zobowiązań i ich okresowego odnawiania oraz potrzeby profilaktyki w okresie dzieciństwa⁴⁴⁵.

Wytyczne Episkopatu Polski wymagają, aby w celu ujednolicenia pracy duszpasterskiej wśród dzieci, we wszystkich diecezjach, przyjmowano od dzieci,

⁴⁴⁰ J. Kwiatkowski, P. Stefaniak, Święty Stanisław Kostka, Płock 2018.

⁴⁴¹ G. Jakielski, Matt Talbot. Święty alkoholik, Poznań 2020

⁴⁴² Zob. Trzeźwościowe minimum katechetyczne w „Projekcie programu pracy trzeźwościowej opracowanym na sesji diecezjalnych referentów akcji trzeźwości odbytej w czasie od 1 do 12 VIII 1967 r. w Krościenku”. AK 1974 nr 394 s. 273.

⁴⁴³ List Pastorski Episkopatu Polski „W obronie wiary świętej w Ojczyźnie”, W. LPPPiEP, Paryż 1988, s. 271.

⁴⁴⁴ Zob. Duszpasterska troska o trzeźwość narodu. Aneks synodu krakowskiego. „Synod Archidiecezji Krakowskiej”. Kraków 1979. s. 526 – 533.

⁴⁴⁵ O wielkich postanowieniach małego dziecka. Red. P. Kulbacki. Warszawa 2009, ss.64.

przy okazji Pierwszej Komunii św., uroczyste przyrzeczenia powstrzymania się od napojów alkoholowych i palenia papierosów aż do pełnoletności i zapisywania tych zobowiązań w Parafialnej Księdze Trzeźwości. Episkopat Polski domaga się też, aby od rodziców tych dzieci pobierać zobowiązanie, że zatroszczą się o wychowanie dzieci w trzeźwości oraz nie urządy przyjęcia pierwszokomunijnego w domu z alkoholem⁴⁴⁶.

W celu szerszego oddziaływania na społeczeństwo, odwoływano się do autorytetu Prymasa S. Wyszyńskiego, który kierował wobec kapłanów postulat, aby wytrwale zwracali uwagę na niewłaściwość spożywania alkoholu podczas spotkań rodzinnych związanych z praktykami religijnymi, takimi jak: chrzest, Pierwsza Komunia święta, bierzmowanie, sakrament małżeństwa i kapłaństwa, pogrzeb oraz inne uroczystości, nie wyłączając imienin i odpustów parafialnych. Kardynał Wyszyński wskazywał też na potrzebę nawiązywania kontaktów i podejmowanie współpracy duszpasterzy z „miejscowymi lekarzami, nauczycielami, młodzieżą harcerską, Polskim Czerwonym Krzyżem itp.”⁴⁴⁷. Postulował, aby były popierane społeczno-kulturowe przedsięwzięcia Kościoła oraz pozakościelnych instytucji i stowarzyszeń⁴⁴⁸.

W słowach kierowanych do młodzieży Episkopat Polski apelował o postawę szacunku wobec koleżanek i kolegów, którzy nie piją napojów alkoholowych oraz rodzin, w których nigdy nie częstuje się gości napojami alkoholowymi. Prosił, aby nie godzili się na namawianie kogokolwiek do picia, a zwłaszcza dzieci⁴⁴⁹.

Obowiązek ochrony dzieci i młodzież przed ucieczką w świat iluzji, grono wyluzowanych kolegów, alkohol i papierosy spoczywa na dorosłych. To oni muszą minimalizować zagubienie młodych ludzi w nieprzyjnym dla nich

⁴⁴⁶ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, AK 1974 nr 394 s. 263.

⁴⁴⁷ Kard. S. Wyszyński, List do kapłanów w sprawie wzmożenia kościelnej działalności trzeźwościowej. LPPE, s. 150.

⁴⁴⁸ Zob. J. Mazur, Ramowy regulamin Ruchu Trzeźwości im. Świętego Maksymiliana Kolbego. W: „Miesięcznik Pasterski Płocki”, 1985 nr 10, s. 358 – 373.

⁴⁴⁹ Zachęta Episkopatu Polski do upowszechniania trzeźwości. LPPE. s. 296.

świecie i pokazywać im świat prawdy i wartości⁴⁵⁰. Najprostszymi środkami są przyjacielskie rozmowy i otwarte dyskusje. Kiedy rozmowom towarzyszą emocje, które utrudniają kontakt lub czynią niemożliwym wzajemne zrozumienie, warto zaproponować komunikację listowną, poprosić o wyrażenie przemyśleń w ciszy, w chwili, gdy emocje opadną. Tą samą drogą warto przekazać informację zwrotną, jeśli o to poproszą. Sposób ten przypomina im szkolną skrzynkę pytań i odpowiedzi i ma znamiona pamiętnika, który lubią zwłaszcza dziewczęta. Dobrym wyjściem jest zaproponowanie odpowiedniej książki lub artykułu. Fundamentem osobistych spotkań i dyskusji może być wspólnie wysłuchana audycja radiowa, nagranie magnetofonowe, oglądanie przeźroczy i filmów związanych tematycznie z poruszonym problemem. Atrakcyjną formą komunikacji będą też programy komputerowe. Trzeba jednak zadbać o to, by uwzględniały oczekiwania młodych ludzi i ich zainteresowania. Poruszając tematykę uzależnień należy pamiętać o tym, że nie zawsze destrukcyjne zachowania są manifestacją dorosłości, częściej buntem wobec niepomysłnych sytuacji życiowych.

Zatrzymanie młodych wokół problematyki trzeźwościowej powinno być dla duszpasterzy szansą włączenia ich w tworzenie prezentacji pro trzeźwościowych i programów komputerowych. Będzie to zaproszeniem do przeżywania młodości bez używek, kształtowania nowych wzorców moralnych i umiejętności odmawiania udziału w pewnych grupach i sytuacjach bez obawy o odrzucenie i wyśmianie. Kreatywność i odpowiedzialność za wykonane dzieło może stać się dla nich środkiem budowania nowych relacji. Współpraca z rodzicami, wychowawcami i kapłanami w realizacji zadań trzeźwościowych może stać się dla młodego pokolenia atrakcyjną terapią, sprawdzone autorytety najlepszymi terapeutami, a wzajemna miłość skutecznym środkiem terapeutycznym⁴⁵¹.

⁴⁵⁰ Narodowy Program Trzeźwości, Warszawa 2018, s. 25.

⁴⁵¹ Abstynencja dzieci troską rodziny, Kościoła i Narodu, Apel na sierpień – miesiąc abstynencji 2015 r., W. T. Bronakowski, Ku trzeźwości Narodu, Warszawa 2017, s.48.

Duszpasterstwo trzeźwości ma do dyspozycji wiele środków, które może zastosować w ramach działań duszpasterskich i wiele miejsc, które może zagospodarować w tym celu. Najmłodszych może włączyć do wspólnej zabawy, a wzorce rodzinne ukazywać na festynach, loteriach, zajęciach sportowych i w trakcie spędzania wolnego czasu z rodziną⁴⁵².

Przed młodzieżą duszpasterstwo może otworzyć świetlice i sale katechetyczne, by mogła tam rozwijać swoje zainteresowania i pasje, a na wspólnych wyjazdach wakacyjnych i obozach sportowych doskonalić sprawności pod opieką cenionych instruktorów. Tych, którzy łakną strawy duchowej warto włączyć w przygotowania parafialnych spotkań rekolekcyjnych, a słabnących w wierze zaprosić do kontemplowania świata podczas rajdów, wycieczek i pielgrzymek, by poczuli, że nie alkohol lecz bliskość osób rodzi radość, bo akceptacja i empatia są wartościami, a tym, co definiuje człowieka jest stosunek do wolności i niezależności⁴⁵³.

Abstynencja daje poczucie bezpieczeństwa. Pozwala skoncentrować uwagę na rzeczach istotnych i chroni przed deprawacją. Ma też wymiar duchowy. Uzdalnia do budowania dobrych relacji z ludźmi i Bogiem. Jej wartość potwierdza kolejny środek pracy trzeźwościowej. Jest nim Parafialna Księga Trzeźwości. Nazywana w parafii znakiem życia z wiary, jest też wyrazem tego, jak w naszych czasach rozumiemy obowiązek chrześcijański i społeczno-obywatelski⁴⁵⁴. Do Parafialnej Księgi Trzeźwości wpisują się osoby, które nie spożywają napojów alkoholowych, a szczególnie ci, którzy wcześniej składali przyrzeczenia abstynenckie. Każdy taki wpis jest odnowieniem zobowiązań i świadectwem życia w trzeźwości. List Episkopatu Polski zalecał nie tylko zakładanie Księgi Trzeźwości, ale otaczanie opieką duszpasterską osób, które się do nich wpisują, m.in. przez odbywanie z nimi, przynajmniej co kwartał, spotkań

⁴⁵² List Pastorski Episkopatu Polski na sierpień 2012 r., Rodzina szkołą trzeźwości, W. T. Bronakowski, Ku trzeźwości Narodu, Warszawa 2017, s.30.

⁴⁵³ Apel Zespołu Konferencji Episkopatu Polski na sierpień 2016 r., W. T. Bronakowski, Ku trzeźwości Narodu, Warszawa 2017, s.54.

⁴⁵⁴ Zob. Zachęta Episkopatu Polski do upowszechnienia trzeźwości. LPPE. s. 297-298.

duszpasterskich a zwłaszcza organizując wspólne modlitwy wynagradzające i błagalne o ratowanie Polaków od klęski pijaństwa. Biskupi zachęcali kapłanów do propagowania wesel bezalkoholowych, na wzór bezalkoholowych przyjęć prymicyjnych oraz do składania przyrzeczeń abstynenckich⁴⁵⁵.

W trosce o poszanowanie godności każdego człowieka, biskupi apelowali, by w relacjach z uzależnionym osobami, zacząć od przyjaznych i życzliwych kontaktów⁴⁵⁶. Nie od oskarżeń, lecz od przekazywania rzetelnych informacji, które zaczynają drażnić świadomość zainteresowanego. Czasem konieczna okazuje się konfrontacja, mimo że jest ona trudna, bo pijący się broni, a interweniujący lęka się, że może go zranić lub zniechęcić. Stawką jest tu jednak ratowanie życia. Biskupi Polscy przypominają, że „najpewniejszym sposobem uniknięcia problemów związanych z alkoholem jest budowanie dojrzałej osobowości”⁴⁵⁷. Biskupi Polscy proszą aby zaczynać od dobrej rady oraz spędzać razem z zagrożonymi pijaństwem wolnych chwil, aby ludzie ci nie ulegali pokusie picia⁴⁵⁸. Niezbędne jest też przekazywanie rzetelnej informacji na temat pijaństwa i alkoholizmu, przyczyn uzależnień oraz fizycznych i moralnych konsekwencji. W tym informowaniu trzeba unikać fałszu, straszenia i wychowawczego moralizatorstwa. Jednocześnie nie można ograniczać się tylko do podania informacji i promowania określonych wzorców zachowań, ale trzeba sięgać głębiej tak, by służyć formowaniu dojrzałej i silnej osobowości⁴⁵⁹.

W definitywnym zerwaniu z nałogiem powinni pomagać uzależnionym członkowie najbliższej rodziny i przyjaciele. Mogą to czynić na wiele sposobów: przez promowanie trzeźwego życia, organizowanie bezalkoholowych spotkań rodzinnych i uroczystości religijnych, wskazanie w środowisku grup

⁴⁵⁵ List Episkopatu Polski na Wielki Post - wezwanie do walki z nietrzeźwością. LPEP, s. 589.

⁴⁵⁶ List Pasterski Episkopatu Polski na temat trzeźwości z racji Wielkiego Postu W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej 1992 nr 6.

⁴⁵⁷ List Pasterski Episkopatu Polski na temat trzeźwości z racji Wielkiego Postu W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej 1992 nr 6.

⁴⁵⁸ List Episkopatu Polski na Wielki Post - wezwanie do walki z nietrzeźwością. LPEP, s. 589; List Episkopatu Polski na uroczystość Chrystusa Króla „Nieśmy pomoc zagrożonemu bratu”. LPEP, s. 721.

⁴⁵⁹ List Pasterski Episkopatu Polski na temat trzeźwości z racji Wielkiego Postu. W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej 6/92.

abstynenckich i samopomocowych, aktywnych duszpasterzy trzeźwościowych i wspólnot religijnych, które propagują nabożeństwa pokutne za grzechy popełnione przez uzależnionych. Udział w tych grupach i spotkaniach może być początkiem duchowego dojrzewania do ostatecznego przebudzenia. W budzeniu się do nowego życia mogą pomagać podsunięte uzależnionemu świadectwa trzeźwych alkoholików i lektura tekstów o wspomnianym wcześniej Słudze Bożym Mateuszu Talbocie, zwłaszcza jego przesłanie „Bez komunii św. nie dam rady wytrwać”⁴⁶⁰.

Pomocą w powrocie na drogę trzeźwego życia mogą być też lokalne poradnie, punkty konsultacyjne i telefony zaufania. Dla wierzących i praktykujących również parafialne świetlice, kawiarenki i kluby sportowe, gdzie zagrożeni pijaństwem i alkoholizmem mogą spędzać wolny czas w gronie ludzi ceniących sobie wolność i niezależność. Te formy dodatkowo uatrakcyjnią kościelną działalność trzeźwościową. Na tej płaszczyźnie ożywią się też ruchy społeczne oraz organizacje, stowarzyszenia i małe grupy religijne⁴⁶¹.

Episkopat Polski, doceniając możliwości oddziaływań duszpasterskich w parafiach i ich wpływ na szerzenie się idei trzeźwościowych, prosił, by duszpasterze pilnowali, aby w pobliżu kościoła, kaplicy lub ośrodka katechetycznego nie zakładano, nie prowadzono punktów sprzedaży wyrobów alkoholowych i nie sytuowano barów, restauracji i sklepów spożywczych z alkoholem. Episkopat postulował, aby duszpasterze wnosili pisma do naczelnika gminy celem udaremnienia założenia takiego punktu sprzedaży, opatrywali je przepisami, które zakazują wydawania koncesji na sprzedaż alkoholu z uwagi na bliskość kościoła, a także zgłaszali sprzeciwy wobec już udzielonych zezwoleń na prowadzenie punktu sprzedaży napojów alkoholowych w pobliżu kościoła. Podkreślano w apelach nieustanną potrzebę czujności, aby ustawy regulujące sprzedaż alkoholu były przestrzegane.⁴⁶² Zwracano też uwagę na fakt, że

⁴⁶⁰ E. Wiater, Mateusz Talbot. Od alkoholika do kandydata na ołtarze, Kraków 2019.

⁴⁶¹ H. Korża, Permanentna troska Kościoła o trzeźwość narodu. DTD T. III. s. 43.

⁴⁶² Zob. Sekretariat Episkopatu Polski, Punkty sprzedaży alkoholu w pobliżu kościoła. „Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej” 1980 nr 13.

trzeźwość jest dobrem społecznym i dlatego dużą rolę w tworzeniu klimatu sprzyjającemu życiu bez alkoholu pełnią środki społecznego przekazu⁴⁶³.

Nie zabrakło propozycji o charakterze edukacyjnym i kulturalno-oświatowym. Prymas S. Wyszyński zachęcał kapłanów do organizowania wykładów tematycznych oraz wystaw przeciwalkoholowych powiązanych z wyświetlaniem odpowiednich filmów. Prosił, aby godziwe rozrywki⁴⁶⁴ i różne występy artystyczne, organizowane bez alkoholu, spotykały się nie tylko z ich życzliwym przyjęciem, ale były przedmiotem duszpasterskiej troski⁴⁶⁵. W wachlarzu różnorodnych przedsięwzięć duszpasterskich istotne było optymalne wykorzystanie wszystkich możliwości i środków, którymi dysponują parafie. Za przykład służy wywieszanie w gablotach przykościelnych afiszy, ulotek, informacji o Parafialnej Księdze Trzeźwości z nadzieją, że pomogą w dotarciu do osób z problemem alkoholowym oraz ich rodzin, że stworzą odpowiedni klimat i przestrzeń do niesienia pomocy⁴⁶⁶.

Niebagatelną rolę w zakresie promocji trzeźwościowych zadań duszpasterskich i zasięgu ich oddziaływań ogrywała kreatywność samych duszpasterzy, umiejętność dzielenia się ich wiedzą z innymi oraz wzajemna współpraca. Doceniał to Prymas S. Wyszyński i jednocześnie domagał się, by w kościelnej działalności trzeźwościowej kapłani tworzyli pełną życzliwości wspólnotę, ponieważ tylko charakteryzująca się życiem według zasad miłości wspólnota, skupiona wokół konkretnych zadań i trwająca na modlitwie, stanie się

⁴⁶³ W 1994 Przewodniczący Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości, Bp A. Odzimek utworzył funkcję sekretarza Komisji, którego zadaniem była współpraca ze środkami przekazu. Zob. Trzeźwość - rozmowa z biskupem Adamem Odzimekiem. „Niedziela” 1994 nr 32; T. Syczewski, Wiosenna Konferencja Komisji Episkopatu Polski i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości oraz Zakonnych Referentów i Asystentów Trzeźwości 1996 roku. DTD T. VII. s. 6-17.

⁴⁶⁴ W 1995 roku w Słowie pasterskim Biskupi Polscy pisali: „W szczególny sposób apelujemy do młodzieży, aby unikała dyskotek, nastawionych na zyski ze sprzedaży alkoholu”. Słowo Pasterskie Biskupów Polskich na niedzielę 30 lipca 1995 r. W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej 1995 nr 19.

⁴⁶⁵ S. Wyszyński, List do kapłanów w sprawie wzmocnienia kościelnej działalności trzeźwościowej. LPPE, s. 150.

⁴⁶⁶ „Pro memoria /Kościelna Akcja Trzeźwości” DTD t. I, s. 34. Zachęta do upowszechniania trzeźwości. LPPE. s. 296. Duszpasterska troska o trzeźwość narodu. Aneks synodu krakowskiego. W: „Synod Archidiecezji Krakowskiej”. Kraków 1979. s. 526 – 533. J. Mazur, Pro memoria - w sprawach trzeźwości. DTD T. I, s. 11; „Projekt programu pracy trzeźwościowej opracowany na sesji diecezjalnych referentów akcji trzeźwości odbytej w czasie od 1 do 12 VIII 1967 r. w Krościenku”. AK 1974 nr 394 s. 273.

czytelny znak dla spotkanych ludzi i będzie zdolna poprowadzić ich do Chrystusa⁴⁶⁷.

Zjednoczenie wokół boskich i ludzkich spraw jest swego rodzaju spoiwem, które pozwala człowiekowi wyjść ze swojej strefy komfortu. Otwiera ona na nową rzeczywistość, usuwa niepokój i łagodzi lęki, a niekiedy stwarza też klimat do budowania rzeczy ważnych. Mogą być nimi indywidualne rozmowy z tymi, którzy przeszli podobną drogę i pragną dzielić się uzyskanym darem trzeźwości z innymi. Przez fakt, że sami doświadczyli skutków niekontrolowanego picia oraz zagłuszenia lub odrzucenia w sobie wiary wydają się często wiarygodnymi doradcami i słuchaczami. Ich biografie i dramaty przeżywane w chwilach nietrzeźwości są często identyczne. Podobne mogą być zatem dalsze losy.

Zamknięte spotkania z trzeźwymi alkoholikami to często miejsca najskrytszych wyznań, prawie spowiedzi. Otwarte mitingi i nabożeństwa trzeźwościowe, połączone z dawaniem świadectwa, to z kolei czas dotykania i oczyszczania ran, ku przestrodze innych. To chwile rozpoznawania symptomów uzależnień, dzielenia się doświadczeniem pojednania z bliskimi i spotkaniem z Bogiem. Prawdziwe historie, burzliwe życiorysy i łzy radości z powodu powrotu do normalnego życia połączone z delikatnością, otwartością i empatią duszpasterzy bądź działaczy trzeźwościowych wzmacniają determinację w utrzymaniu trzeźwości.

Zaprezentowane w pracy środki nadprzyrodzone i przyrodzone ułatwiają duszpasterstwu trzeźwości realizację celu. Jego zasięg jest jednak ograniczony. Z racji swego posłannictwa i oparcia w strukturach Kościoła duszpasterstwo trzeźwości dociera do ludzi wierzących. Nie pozostawia jednak bez opieki tych, którzy z różnych powodów żyją poza Kościołem i odrzucają środki nadprzyrodzone, ponieważ nie chcą lub nie potrafią dostrzec wśród życiowych ciemności uzdrawiającego światła wiary. Dla niewierzących duszpasterstwo trzeźwości i instytucje państwowe mają inną propozycję. Nie wspominają o

⁴⁶⁷ S. Wszyński, List do kapłanów w sprawie wzmocnienia kościelnej działalności trzeźwościowej. LPPE, s. 150.

spotkaniu z Bogiem, ale o Sile Wyższej, która ma moc ich przemienić. Tą siłą może być pragnienie odzyskanie rodziny, pracy, stanowiska, domu, powrót do normalnego życia i odpowiedzialne korzystanie z dóbr doczesności⁴⁶⁸.

Zgoda na przemianę, także dla nich, jest rezygnacją z tego, co było i początkiem ciężkiej pracą nad sobą. To decydujący krok w stronę normalności. Nie można go jednak cofnąć, bo to oznacza życiową katastrofę, a zastosowane środki wsparcia czyni nieskutecznymi. Chwilowe będzie odtrucie organizmu w ramach prowadzonej detoksykacji i nikłe znaczenie farmakologii przy leczeniu zatrutego alkoholem organizmu, powracających depresji i stanów lękowych. Niewiele zmieni terapia, psychoterapia i udział w treningach psychologicznych. Wszystkie te przedsięwzięcia i stosowane w nich środki mają bowiem wartość wspomagającą. Odbudowują zdrowie, podtrzymują funkcje życiowe, korygują postawy i wyzwalają do osobistej aktywności i wysiłku. Ostatecznie jednak o nowej przyszłości lub o powrocie na dawną drogę, znacznie trudniejszą i bardziej brzemiennej w skutkach, decydują autonomiczne decyzje podjęte po zakończeniu leczenia czy terapii⁴⁶⁹.

Muszą to być decyzje radykalne i ostateczne, podjęte tu i teraz, nie za jakiś czas, nie na chwilę i nie na raty. Tego domaga się każde leczenie i każda terapia. O tym przypominają duszpasterze, działacze trzeźwości i lekarze. Równoczesne korzystanie ze środków przyrodzonych i nadprzyrodzonych optymalizuje proces dochodzenia do trzeźwości. Łączy radykalizm Jezusa, który oczekuje od wyruszających w drogę po nowe życie zaparcia się samych siebie ze zgodą na trud pracy nad sobą. Rezygnacja połączona z trudem umożliwia zerwanie z przeszłością, eliminuje pokusy terażniejszości i lęk przed przyszłością.

Wejście w nowe życie jest dla wierzących stanem łaski i oczyszczenia. Ukazuje im pomocną dłoń Boga i człowieka. Owocuje pogłębionym życiem religijnym oraz praktykowaniem abstynencji i trzeźwości. Dla niewierzących to powrót do normalnego życia, do ludzi, obowiązków i zadań.

⁴⁶⁸ M. Dziewiecki, Droga zwycięzców, Częstochowa 2011.

⁴⁶⁹ B. Woronowicz, Uzależnienia, Warszawa 2009, s. 383-384.

ROZDZIAŁ III

Organizacja duszpasterstwa trzeźwości w Polsce

Duszpasterstwo to zorganizowana działalność zbawcza Kościoła. Aby było skuteczne i mogło osiągać wyznaczone cele duszpasterskie potrzebuje określonych form organizacyjnych oraz zaangażowania duchownych i świeckich. Duszpasterstwo trzeźwości w Polsce w zorganizowanych formach duszpasterstwo trzeźwości działało od 1947 roku. Widoczne było ono w działalności wspólnot parafialnych, stowarzyszeń i ruchów abstynenckich oraz organizacji promujących trzeźwy styl życia.

Punktem odniesienia i jednocześnie dobrym zasiewem do przyszłych zadań był I Międzynarodowy Katolicki Kongres Przeciwalkoholowy, który odbył się w roku 1937 w Warszawie, pod patronatem kardynałów Aleksandra Kakowskiego i Augusta Hlonda. W czasie jego trwania wypracowano fundamentalne zasady organizacyjne i programowe dla duszpasterstwa trzeźwości. Owocowały one zaraz po kongresie i wiele lat później nowymi projektami. Z pozytywnym skutkiem realizowano je aż do wybuchu II wojny światowej. Działania wojenne zniweczyły dalsze plany i prawie wszystkie prace apostołstwa trzeźwości, których ośrodkami były Warszawa i Poznań.

Obiektywne trudności związane z realizacją postawionych wcześniej zadań potęgowała przemyślana strategia okupanta, który celowo rozpijał Polaków, gdyż wiedział, że nietrzeźwymi łatwiej manipulować i wykorzystywać do swoich celów. Podczas okupacji za zlecane prace płacono alkoholem, a pędzenie bimbru przez Polaków stało się łatwym i szybkim źródłem zdobycia pieniędzy. Alkohol był też stosowany w wojsku jako czynnik niwelujący lęk. Żołnierze będący pod

wpływem alkoholu łatwiej pokonywali bariery psychiczne związane z nierównym rozłożeniem sił i odważniej nacierali na wroga. Alkohol był potrzebny i dla wielu jawił się jako dobro. Wszystko to sprawiło, że okres II wojny światowej zapisał się jako czas, w którym spożycie alkoholu wzrosło drastycznie.

Koniec wojny nie oznaczał bynajmniej końca picia. Kiedy dawni żołnierze wrócili do swoich środowisk i rozpoczęli życie cywilne, przenieśli do nowego życia dawny obyczaj spożywania alkoholu na powitanie nowego świata, na zapomnienie o trudach wojny i przy każdej innej okazji. Bardzo szybko pojawił się problem nadużywania napojów alkoholowych. Nie uszło to uwagi Kościoła Katolickiego, który rozpoznawszy ten problem dostrzegł pilną potrzebę zorganizowania systemowego duszpasterstwa trzeźwości⁴⁷⁰.

3.1 Krajowe duszpasterstwo trzeźwości

Krajowe duszpasterstwo trzeźwości diagnozuje, moderuje, koordynuje i scala całą działalność trzeźwosciową członków kościoła katolickiego w Polsce. Opisuje niekorzystne zjawiska i wytycza kierunki działań naprawczych.

Istnienie problemu alkoholowego w narodzie Kościół w Polsce dostrzegł już w 1946 roku. Rok później mówiono wprost o pladze alkoholizmu w Polsce. W Liście pasterskim Episkopatu Polski „O pijaństwie” z lutego 1947 roku zwracano uwagę na skalę niebezpieczeństwa. Podkreślano, że „alkoholizm wyrządza wielkie szkody moralne i zdrowotne w narodzie”. Apelowano do kapłanów diecezjalnych i zakonnych o wzmożenie wysiłków w celu ratowania od pijaństwa wiernych powierzonych ich pieczy duszpasterskiej. Patrząc na zapisy Listu pasterskiego Episkopatu Polski z 1947 roku z dzisiejszej perspektywy, można powiedzieć, że był on ważnym wstępem i zachętą do akcji trzeźwosciowych, które należy podejmować przez zakładanie stowarzyszeń antyalkoholowych w formie związków i bractw⁴⁷¹.

Pozytywną odpowiedzią na trzeźwosciowe sugestie Episkopatu było powołanie w 1947 roku w Krakowie, przy Centrali „Caritas”, Krajowego Referatu

⁴⁷⁰ S. Kosiński, „Kardynał August Hlind (1881-1948)”; W. M. Romaniuk, *W trosce o trzeźwość Narodu T. 2*, Warszawa 1996, s. 150.

⁴⁷¹ List Pasterski Episkopatu Polski, „O pijaństwie”. LPEP 1945-2000, s. 31.

Trzeźwości. Kierownictwo nad tym referatem powierzono ks. Antoniemu Cząstce. Istotnym zadaniem, które w okresie swojej działalności podjął Ks. A. Cząstka było wskrzeszenie Bractwa Wstrzemięźliwości oraz opracowanie jego nowego statutu. Statut zatwierdził kard. Adam Sapieha, przewodniczący Episkopatu Polski do spraw Caritas. Wtedy też Bractwom Wstrzemięźliwości nadano nazwę Bractwa Trzeźwości⁴⁷². Zgodnie z założeniami ks. A. Cząstki, Bractwa Trzeźwości nie posiadały pełnej osobowości prawnej. Na zewnątrz miał je reprezentować biskup sufragan albo jeden z proboszczów. W instrukcji znalazł się zapis, że przyrzeczenie abstynenckie, wymagane od członków bractwa, nie jest ślubem⁴⁷³.

W 1947 roku rozpoczęto przygotowania związane z wydawaniem pisma „Bądź Trzeźwy” oraz opracowaniem materiałów pomocniczych na Tydzień Trzeźwości. Za konieczne Episkopat Polski uznał wznowienie w tym czasie działalności Związku Księży Abstynentów. Poruszono również sprawę leczenia księży alkoholików. Wszystkie postulaty wprowadzano w życie w ramach działalności bractw, które znalazły właściwy grunt do rozwoju. W ciągu dwóch lat funkcjonowania Krajowego Referatu Trzeźwości powołano 448 bractw skupiających około 119 000 członków, w tej liczbie było około 80,0 % abstynentów⁴⁷⁴.

Pozytywny trend wzrostu inicjatyw trzeźwościowych zahamował nieprzychylny istniejącym bractwom dekret rządu z dnia 4 sierpnia 1949 roku. Stanowił on, że, w ciągu 90 dni od dnia wejścia w życie dekretu, zrzeszenia religijne muszą uczynić zadość przepisom prawa o stowarzyszeniach, gdyż inaczej ulegną rozwiązaniu. W odpowiedzi na rządowy akt prawny Biskupi wydali Komunikat, dotyczący rozwiązania zrzeszeń religijnych w Polsce. Napisali w nim: „Nakazowi dekretu nie stało się zadość, gdyż zrzeszenia religijne nie są stowarzyszeniami, [takimi] jak je pojmuje państwowe prawo o stowarzyszeniach. Służą bowiem wyłącznie celom religijnym. Nie powstają one, jak stowarzyszenia świeckie, z woli członków założycieli; powołuje je do bytu

⁴⁷² M. Romaniuk, „Ksiądz Antoni Cząstka (1886-1976)” W: W trosce o trzeźwość Narodu T. 4, Warszawa 2007, s. 47-48.

⁴⁷³ A. Cząstka, Instrukcja oraz objaśnienia do Statutu Bractwa Trzeźwości. Kraków 1948, s. 3.

⁴⁷⁴ S. Kosiński, „Kardynał August Hlond (1881-1948)” W: W trosce o trzeźwość Narodu t. 2, Warszawa 1996, s. 151.

właściwa władza kościelna i kieruje nimi biskup diecezji lub z jego polecenia rządcą parafii, a nie zarząd wybrany przez członków”. W konsekwencji mocą dekretu rządowego z dnia 4 sierpnia 1949 roku rozwiązaniu uległy wszystkie organizacje abstynenckie i trzeźwościowe. Nie zrezygnowano jednak z konkretnych działań na niwie trzeźwościowej. Komunikat Episkopatu brzmiał jednoznacznie: „wierni spełniać będą tym gorliwiej i sumiennie swoje obowiązki wypływające z przynależności do Mistycznego Ciała Pana naszego Jezusa Chrystusa, zaniechawszy form organizacyjnych zrzeszeń religijnych”⁴⁷⁵.

Decyzje rządowe, które zapadały w kolejnych latach, przynosiły nowe zmiany organizacyjne i nowe wyzwania. Kiedy w styczniu 1950 roku została zlikwidowana kościelna „Caritas”, w ramach funkcjonujących wówczas Wydziałów Duszpasterskich powołano Referaty do spraw Trzeźwości. Referenci do spraw trzeźwości powrócili z „Caritasu” do kurii diecezjalnych. Organizacyjnie należeli do nich od czasu podjęcia swojej działalności w ramach „Caritasu”. Niestety, działalność tych referatów w latach 1950-1953 znacznie się uszczupliła. Ze wszystkich polskich diecezji tylko diecezja warszawska utrzymała bez przerwy swój referat, który działał na podstawie poprzednich wskazań i zarządzeń, wydanych za pośrednictwem zarządu diecezjalnego oddziału „Caritas”. Kierownikiem Referatu Akcji Trzeźwości w archidiecezji warszawskiej był ks. Władysław Padacz⁴⁷⁶. Tam, gdzie referaty przestały funkcjonować, akcję trzeźwościową podjęły Wydziały Duszpasterskie.

W utrzymaniu i rozwoju apostołstwa trzeźwości ogromną rolę odegrał Prymas Stefan Wyszyński. W 1953 roku wydał on specjalne „Zarządzenie w sprawie walki o cnotę trzeźwości”⁴⁷⁷. W dokumencie tym Prymas zobowiązywał wszystkich duszpasterzy do włączenia się w akcje trzeźwościowe i nakazywał powołanie dekanalnych duszpasterzy trzeźwości⁴⁷⁸. Priorytetem była działalność uświadamiająca katolikom świeckim wagę problemu i konieczność troski o cnotę trzeźwości. Pod nieobecność Prymasa S. Wyszyńskiego, 11 lutego 1954 roku

⁴⁷⁵ Komunikat Episkopatu Polski o rozwiązaniu zrzeszeń religijnych w Polsce. W. J. Żaryn (opr.), Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945-2000. Poznań 2006. s. 54.

⁴⁷⁶ M. Romaniuk, ks. Władysław Józef Padacz (1900-1974), W: W trosce o trzeźwość Narodu T. 3, Warszawa 2000, s. 243.

⁴⁷⁷ M. Romaniuk, Czcigodny Sługa Boży Kardynał Stefan Wyszyński w trosce o trzeźwość narodu. Warszawa 2018. s.125.

⁴⁷⁸ Tamże s. 125.

zgodnie z rozporządzeniem diecezjalnym, duszpasterze archidiecezji warszawskiej wystosowali apel do wiernych z prośbą o podjęcie abstynencji na Wielki Post. W każdej parafii obowiązkowo miała istnieć Księgi Trzeźwości. Do tej księgi parafialnej zachęcano by wpisywani byli podejmujący abstynencję. W tym samym czasie, bp Michał Klepacz, pełniący w latach uwięzienia Prymasa S. Wyszyńskiego obowiązki przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski, dekretem nr 38 z sierpnia 1954 roku ustanowił dzień Pięćdziesiątnicy dniem szerzenia cnoty trzeźwości⁴⁷⁹.

W podobnym duchu funkcję swą wypełniał ówczesny Kierownik referatu trzeźwości w Katowicach - ks. Franciszek Blachnicki. Wraz z grupą świeckich współpracowników przygotowywał on materiały do kazań, nauk, referatów i wystaw na temat trzeźwości. W tamtym czasie Referat ten przyjął nazwę „Krucjata Wstrzemięźliwości” i pod tą nazwą funkcjonował w latach 1957-1960⁴⁸⁰. Nowe inicjatywy ks. F. Blachnickiego przyniósł rok 1956. W listopadzie tegoż roku ks. F. Blachnicki został sekretarzem Referatu Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej w Katowicach. Natychmiast podjął myśl o zorganizowaniu Ośrodka Katechetycznego, który zainicjował w 1957 roku Apostolat Trzeźwości. Apostolat ten w 1958 roku został przekształcony w Krajową Centralę Krucjaty Wstrzemięźliwości.

Powołanie Krucjaty Wstrzemięźliwości miało na celu odnowę religijno-moralną polskiego społeczeństwa⁴⁸¹. Wzorując się na wielkich śląskich propagatorach życia w trzeźwości i abstynencji, Ks. F. Blachnicki stanął wobec wyzwań czasu i od samego początku zawierzył Krucjatę Wstrzemięźliwości opiece Matki Bożej, gdyż uważał, że „Maryjny charakter akcji przeciwalkoholowej wynika ze zrozumienia roli Niepokalanej w dziele ratowania człowieka i jest wyciągnięciem konsekwencji z dogmatu maryjnego Kościoła”⁴⁸². Bezpośrednie inspiracje do założenia tego działu czerpał z Milicji Niepokalanej

⁴⁷⁹ M. Romaniuk, *Czcigodny Sługa Boży Kardynał Stefan Wyszyński w trosce o trzeźwość narodu*. Warszawa 2018, s.126.

⁴⁸⁰ M. Romaniuk, „Sługa Boży Ksiądz Franciszek Blachnicki (1921-1987)”, W: *W trosce o trzeźwość Narodu T. 3*, Warszawa 2000, s. 59-64.

⁴⁸¹ Formalnie Krucjata Wstrzemięźliwości rozpoczęła działalność 8 września 1957. Została uroczystie proklamowana w sanktuarium maryjnym w Piekarach Śląskich.

⁴⁸² M. Romaniuk, „Sługa Boży Ksiądz Franciszek Blachnicki (1921-1987)”, W: *W trosce o trzeźwość Narodu T. 3*. Red. M. Romaniuk. Warszawa 2000, s. 119.

św. Maksymiliana Kolbego⁴⁸³. Krucjata Wstrzemięźliwości posługiwała się środkami wskazanymi przez Niepokalaną w 1917 roku, podczas objawień fatimskich. Należą do nich: modlitwa różańcowa oraz ofiara składana Bogu w duchu zadośćuczynienia za grzechy.

Centrala Krucjaty Wstrzemięźliwości mieściła się w Katowicach. Jej skład stanowił zespół ludzi świeckich, którymi kierował ks. F. Blachnicki. Wydawano różne materiały formacyjne. 13 października 1957 r. w rocznicę objawienia Matki Bożej w Fatimie ukazał się pierwszy numer dwutygodnika „Niepokalana Zwycięza”. Rozprowadzany jako dodatek do „Gościa Niedzielnego” miał na celu uświadamianie czytelnikom zagrożeń płynących z pijaństwa oraz zalet życia w wolności od nałogów. Powyższy dwutygodnik wychodził w nakładzie 120 tys. i był organem Krucjaty Trzeźwości. Dzięki niemu idea ruchu została rozpropagowana w całym kraju i zyskiwała wielu zwolenników⁴⁸⁴. Za pośrednictwem Ks. W. Padacza, który był kierownikiem Referatu Trzeźwości w Warszawie, nawiązywano kontakty z kierownikami ruchu trzeźwościowego w innych diecezjach i w ten sposób akcja trzeźwościowa toczyła się w całym kraju w sposób uporządkowany⁴⁸⁵. W celu ułatwienia pracy trzeźwościowej w Polsce i nadania jej odpowiedniej rangi, w dniu 7 listopada 1955 roku, decyzją bpa Michała Klepacza, pełniącego wówczas funkcję Przewodniczącego Episkopatu Polski, delegatem Episkopatu do Spraw Trzeźwości został bp Piotr Dudziec z Płocka⁴⁸⁶. Wiązało się to z powstaniem Krajowego Duszpasterstwa Trzeźwości⁴⁸⁷. Działania delegata Episkopatu Polski polegały na organizowaniu spotkań diecezjalnych referentów trzeźwości oraz na przekazywaniu biskupom diecezjalnym sugestii odnoszących się do kształtowania cnoty trzeźwości w Polsce⁴⁸⁸.

⁴⁸³ W. Wysocki, Święty Maksymilian Maria Kolbe (1894-1941), W: W trosce o trzeźwość Narodu T. 4, Red. M. Romaniuk. Warszawa 2007 135 – 147.

⁴⁸⁴ M. Romaniuk, „Sługa Boży Ksiądz Franciszek Blachnicki (1921-1987)”, W: W trosce o trzeźwość Narodu T. 3, Red. M. Romaniuk. Warszawa 2000, s. 119.

⁴⁸⁵ Marian Romaniuk, „Ksiądz Władysław Padacz (1900-1974)”, W: W trosce o trzeźwość Narodu T. 3, Red. M. Romaniuk. Warszawa 2000, s. 237-261.

⁴⁸⁶ Zob. Dekret bp Michała Klepacza, „Apostoł Trzeźwości” 2000 nr 11, s. IV, „Trzeźwymi Bądźcie” 2000 nr 1, s. 26.

⁴⁸⁷ W styczniu 1962 roku delegatem Episkopatu Polski ds. trzeźwości został bp Henryk Strąkowski, a po nim kolejno: bp Jan Mazur, bp Adam Odzimek, Bp Antoni Dydycz i obecnie bp Tadeusz Bronakowski.

⁴⁸⁸ Z problemów Duszpasterstwa Trzeźwości w Polsce W. DTD T. 1, s. 7; Pro memoria-w sprawach trzeźwości. DTD T. I, s. 10; „Pro memoria” w sprawie Kościelnej Akcji Trzeźwości. DTD T. I, s. 10-11.

Z biegiem czasu powstała konieczność odbywania okresowych narad i uzgadniania zamierzonych prac duszpasterstwa trzeźwości. Z tego powodu Prymas Stefan Wyszyński, po powrocie z uwięzienia, w 1956 roku powołał konsultę przy delegacie Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości. Jej celem była pomoc w koordynacji prac trzeźwościowych w poszczególnych diecezjach. Wymagała tego wzmożona działalność konsulaty przy delegacie Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości, inicjatywy poszczególnych referatów kurialnych oraz rozwijający się ruch Krucjaty Wstrzemięźliwości w Katowicach. Okoliczności te sprawiły, że Biskup P. Dudziec, pragnąc jeszcze bardziej skoordynować różnorodne wysiłki, przedstawił swoje spostrzeżenia i wnioski dotyczące Apostolstwa Trzeźwości, na Konferencji Episkopatu Polski. Owocem powyższych inicjatyw było przyjęcie przez Episkopat Polski w dniu 17 czerwca 1959 roku Wytycznych dla Kościelnej Akcji Trzeźwości Dokument ten wytyczył kierunki działalności trzeźwościowej na wiele lat. Doprecyzował, że całością akcji trzeźwościowej w Polsce będzie koordynował Delegat Episkopatu dla Spraw Trzeźwości. Równoległe z nim działa Kolegium złożone z kilku znawców alkoholologii i działaczy trzeźwościowych w celu opracowywania potrzebnych wskazań bieżących⁴⁸⁹. Wytyczne dla Kościelnej Akcji Trzeźwości stały się w diecezjach obowiązującym prawem po ogłoszeniu ich w urzędowym miesięczniku diecezjalnym lub poprzez zarządzenie przez ordynariuszy diecezji. Tak było np. w Archidiecezji Warszawskiej⁴⁹⁰. „Wytyczne dla Kościelnej Akcji Trzeźwości” mobilizowały kapłanów i świeckich do gorliwego zajęcia się problemem braku trzeźwości we wspólnotach parafialnych.

Owocem wieloletnich wysiłków jest „Projekt programu pracy trzeźwościowej” opracowany w 1967 roku przez diecezjalnych referentów duszpasterstwa trzeźwości. W myśl tego Dokumentu założenia i zalecenia podane w Wytycznych Episkopatu Polski dla kościelnej akcji trzeźwościowej z czerwca 1959 roku powinny być w całości realizowane na wszystkich szczeblach kościelnej administracji terenowej. Program obejmuje wielokierunkowe oddziaływania na rzecz rozwoju pracy trzeźwościowej. Sugeruje w nim m.in.

⁴⁸⁹ „Wytyczne dla Kościelnej Akcji Trzeźwości”, W: Praca zbiorowa, „Podręcznik alkoholologii duszpasterskiej”, Warszawa 1963 (mps), s. 342 – 344.

⁴⁹⁰ W. Padacz, dz. cyt. s.209.

dopilnowanie, aby na szczeblu ogólnopolskim wychowanie do trzeźwości było uwzględniane w ogólnopolskim programie nauczania religii i by powołać specjalny ośrodek leczenia odwykowego dla księży alkoholików, a księża uzależnieni od alkoholu mieli prawo do odprawiania Mszy św. na moszczu winogronowym. Proponowano też otwarcie nowych możliwości edukacyjnych dla duszpasterzy i apostołów trzeźwości w postaci zaplecza naukowego poprzez tworzenie bibliotek i gromadzenie materiałów naukowych z zakresu trzeźwości oraz kultury obyczajów. Postulowano, by niezbędne pomoce naukowe powstawały przy diecezjalnych referatach trzeźwości. Biorąc pod uwagę potrzebę powstawania materiałów różnorodnych i atrakcyjnych wskazywano też drogi ich pozyskiwania. Sugerowano otwarcie się na współpracę z katolickimi uczelniami w Polsce. Wyrażano nadzieję, że na odpowiednich wydziałach polskich uczelni mogą powstawać prace magisterskie, doktorskie i habilitacyjne, które byłyby przydatne w duszpasterstwie trzeźwości. Wśród proponowanych zagadnień widziano opracowania dotyczące problemu trzeźwości w Piśmie św., u Ojców Kościoła, w Magisterium Kościoła, w zarządzeniach Episkopatu Polski. Widziano także potrzebę opracowania duszpasterskiej metodologii i taktyki pracy trzeźwościowej⁴⁹¹.

W 1969 roku podjęto starania, aby utworzyć jednoosobowy Sekretariat Kościelnej Akcji Trzeźwości, który czuwałby nad działalnością trzeźwościową i przygotowywał materiały dla doskonalenia tej działalności. W związku z tym upoważniono delegata Episkopatu do spraw Trzeźwości do wystąpienia przed Konferencją Plenarną Episkopatu z prośbą o zatwierdzenie takiej instytucji⁴⁹².

Prace sfinalizowano dwa lata później. W roku 1971 na 124 Konferencji Episkopatu Polski uchwalono „Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej” Dokument obwieszczał, że kościelną działalnością trzeźwościową w Polsce kieruje Komisja Episkopatu do Spraw Trzeźwości. Opracowuje ona bieżące i perspektywiczne programy duszpasterstwa trzeźwości⁴⁹³. W skład Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości wchodził znawcy alkoholologii i działacze trzeźwościami, zarówno duchowni, jak i świeccy.

⁴⁹¹ Projekt programu pracy trzeźwościowej AK 1974 nr 394, s. 269 – 280.

⁴⁹² Delegat Episkopatu dla Kościelnej Akcji Trzeźwości, „Pro memoria”. DTD T. I, s. 36.

⁴⁹³ „Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej” AK 1974 nr 394, s. 260-265.

W ramach tej Komisji działał sekretarz jako Krajowy Duszpasterz do spraw Trzeźwości. Komisja utrzymywała kontakty i współpracowała z innymi Komisjami Episkopatu, zwłaszcza z Komisjami do spraw duszpasterstwa ogólnego, katechizacji, duszpasterstwa kobiet, dobroczynności oraz apostołstwa świeckich. Współpracowała ona również z Instytutem Teologii Pastoralnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz w miarę możliwości z innymi zakładami naukowymi. Komisja Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości organizowała przynajmniej dwa razy w roku spotkania diecezjalnych referentów trzeźwości⁴⁹⁴.

Aby ożywić duszpasterstwo trzeźwości, w 1971 roku powołano Komisję dla opracowania „Vademecum” duszpasterstwa trzeźwościowego. Wystąpiono także z sugestiami, aby biskupi diecezjalni zatroszczyli się o przygotowanie alumnów do pracy trzeźwościowej, a tematyka duszpasterstwa trzeźwości była włączona do problemów omawianych na egzaminach wikariuszowskich. W stosunku do sekretarza Komisji do spraw Trzeźwości, wysunięto także postulat zwiększenia troski o przygotowanie materiałów z zakresu duszpasterstwa trzeźwości dla księży pracujących w parafiach. Ustalono, że w tym celu przewodniczący Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości zwróci się do biskupów diecezjalnych z prośbą o jednorazową pomoc w pokryciu wydatków związanych z funkcjonowaniem tejże Komisji⁴⁹⁵.

Od 1972 roku poruszano sprawę powołania Biura Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości w celach skuteczniejszego programowania i koordynacji działalności trzeźwościowej⁴⁹⁶. 11 lutego 1978 roku został powołany przez Komisję Episkopatu do Spraw Trzeźwości Krajowy Ośrodek Apostołstwa Trzeźwości „Wiara i Życie” z siedzibą w Łomży⁴⁹⁷. Komisja przyjęła odpowiednie zapisy programowe. Według nich prerogatywami Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości jest: utrzymywanie stałych kontaktów z Komisją do spraw Duszpasterstwa Ogólnego, organizowanie ciągłego

⁴⁹⁴ Tamże s. 264.

⁴⁹⁵ Przewodniczący Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości, „Pro memoria”. DTD T. II, s. 18.

⁴⁹⁶ „Sprawozdanie z pielgrzymki kapłanów i laikatu w intencji trzeźwości Narodu”. DTD T. II. s. 20.

⁴⁹⁷ Opiekunem tego Ośrodka został ks. Henryk Korża, pełniący funkcję Sekretarza Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości. Zob. Korża H., *Permanენტna troska Kościoła o trzeźwość Narodu*, W: Praca zbiorowa., *Alkohol, alkoholizm i ja*, Lublin 2003. s. 92.

duszpasterstwa Parafialnych Apostolatów Trzeźwości w ciągu roku, zorganizowanie Apostolatu Miłośników Abstynencji dla księży, alumnów, młodych małżeństw, młodzieży i zakonnic oraz przygotowanie materiałów na wielkopostny Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu⁴⁹⁸.

Na fali duchowego przebudzenia narodu w 1981 roku podjęto inicjatywy, których celem miało być reaktywowanie Bractw Trzeźwości⁴⁹⁹. Pojawiła się prośba skierowana do Konferencji Episkopatu Polski o zezwolenie na reaktywowanie Polskiego Związku Księży Abstynentów i możliwość prowadzenia Kół Abstynentów w Seminariach Duchownych. Aby nadać przedsięwzięciu wymiar ogólnopolski, planowano zorganizowanie, w dniach 20 - 21 czerwca 1981 roku, pielgrzymki na Jasną Górę z udziałem animatorów bractw i młodzieży oraz rodzin, w których są osoby z problemami alkoholowymi. Nawiązano też kontakt z Niezależnym Samorządnym Związkiem Zawodowym „Solidarność” w sprawie możliwości organizowania w zakładach pracy, przy lokalnych związkach Kół Trzeźwościowych, mających za cel wykluczenie alkoholu z zakładów pracy i kształtowanie trzeźwościowych obyczajów ludzi pracy. Proponowano wprowadzenie Triduum modlitw o rozwój abstynencji i trzeźwości w Narodzie w związku ze świętami Zesłania Ducha św. Sugerowano, aby w sobotę przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego. było nabożeństwo do Maryi Królowej Polski, natomiast w niedzielę Zesłania Ducha Świętego. podejmowano rozważanie na temat opanowania i trzeźwości w życiu chrześcijan, dostrzegając w tych cnotach jeden z owoców Ducha Świętego. Święto Maryi Matki Kościoła, miało być dniem podjęcia przez Bractwa Trzeźwości dzieła Pomocników Matki Kościoła. Zdawano sobie sprawę, że potrzebne jest środowisko, które specjalizowałoby się w długofalowym przygotowaniu działaczy i instruktorów dla kościelnej akcji trzeźwości. Uznano, iż taką rolę może spełniać dom rekolekcyjny Duszpasterstwa Trzeźwości w Zakroczymiu. Zdawano jednak sobie sprawę z potrzeby formalnego uporządkowania tego zadania. W tym celu zostały załatwione formalności między Konferencją

⁴⁹⁸ Taamże s. 95.

⁴⁹⁹ Bractwa Trzeźwości zostały reaktywowane pod nazwą Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego na Jasnej Górze 19 września 1982 roku podczas Krajowej Pielgrzymki Apostolstwa Trzeźwości. Zob. Mazur J. „Pro memoria do najdosłojniejszych księży biskupów w Polsce”. DTD T. IV. s. 3.

Plenarną Episkopatu a zakonem Kapucynów. Sugerowano, że w południowej Polsce istniałaby konieczność stworzenia takiego ośrodka⁵⁰⁰.

W roku 1988 roku Przewodniczący Komisji Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości przypomniał, że Komisja Episkopatu Polski, zgodnie z wytycznymi Episkopatu „kieruje i odpowiada za duszpasterstwo trzeźwości w Polsce w jedności z Krajowym Duszpasterstwem Trzeźwości”. Postanowiono też ponowić prośbę do zgromadzeń zakonnych, aby utworzyły zakonne referaty trzeźwości i podjęły pracę trzeźwosciową według wskazań Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości, ubogacając ją charyzmatem własnych wspólnot⁵⁰¹. Już wcześniej Komisja Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości wielokrotnie zapraszała do współpracy również inne duszpasterstwa, np. akademickie oraz wszystkie Komisje duszpasterstwa istniejące przy Konferencji Episkopatu Polski. Wierzano, że wspólnymi siłami łatwiej będzie spełnić Jasnogórskie Śluby Narodu i razem toczyć walkę z wadami narodowymi⁵⁰². Komisja Episkopatu Polski do spraw trzeźwości przypominała ponadto o obowiązku przeprowadzania w parafiach Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu oraz o włączeniu w obchody tego Tygodnia różnych grup społecznych a zwłaszcza grup Anonimowych Alkoholików.

Zadaniem Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości było dążenie do wprowadzenia poważnych korekt w sferę obyczajową Polaków⁵⁰³. Komisja do Spraw Trzeźwości zajęła się kwestią uwspółcześnienia Wytycznych Episkopatu w odniesieniu do trzeźwosciowego duszpasterstwa oraz uaktywnienia współpracy ze środkami komunikacji społecznej w celu podjęcia starań o skuteczniejsze oddziaływanie na postawy społeczne w kierunku ich uwalniania od powiązań ze zwyczajami pijackimi⁵⁰⁴.

W 1996 roku nastąpiły zmiany w Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości. Wynikały one z reorganizacji struktur Konferencji Episkopatu

⁵⁰⁰ J. Mazur, „Pro memoria z czerwca 1981 roku”. DTD T. IV. s. 5.

⁵⁰¹ J. Mazur, Duszpasterskie pro memoria dla duchowieństwa w Polsce w sprawie systematycznej realizacji wytycznych Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwosciowej. DTD T. V. s. 47

⁵⁰² Zob. J. Mazur, Duszpasterskie pro memoria dla duchowieństwa w Polsce w sprawie systematycznej realizacji wytycznych Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwosciowej. DTD T. V. s. 47

⁵⁰³ Dar trzeźwości. Rozmowa Bpa Dydycza z E. Belterem. W: „Magazyn- Dziennik Katolicki” 1995 nr 34 z 26-27 sierpnia 1995, s. 12.

⁵⁰⁴ List Bpa A. Dydycza do kard. Józefa Glempa, Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski. DTD T. VII. s. 17-18

Polski i uwzględniały nowy statut Konferencji Episkopatu. Jako kryterium reformy przyjęto dopasowanie różnych instytucji do tych, jakie znajdują się aktualnie w Rzymie. Dlatego wszystkie komisje, które istniały, a miały charakter duszpasterski zostały zniesione. W to miejsce powołano duszpasterzy krajowych duszpasterstw różnych dziedzin specjalizacji. Bp A. Dydycz przewodniczący Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości przedłożył na Konferencji Episkopatu Polski propozycję powołania do istnienia Zespołu Apostolstwa Trzeźwości w miejsce dotychczas istniejącej komisji o takiej samej nazwie. W liście była też sugestia, aby ten Zespół „był bytem samoistnym”. Na 288 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski ustosunkował się pozytywnie do tej sugestii i w miejsce Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości, został utworzony Zespół Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski” (Zob. aneks nr 7)⁵⁰⁵.

Od 1997 roku prowadzono intensywne prace nad przygotowaniem regulaminu Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski⁵⁰⁶. Zgodnie z propozycją bpa Antoniego Dydycza z 1997 roku regulamin powinien zawierać skład osobowy, sposób powoływania członków, wewnętrzną organizację oraz zadania i cele. Programowanie należało powierzyć Zespołowi Apostolstwa Trzeźwości a jego wykonanie Krajowemu Duszpasterzowi. Zaproponowano wówczas powołanie sekcji do Spraw komunikacji społecznej, Anonimowych Alkoholików i innych grup samopomocowych, do Spraw duchowieństwa, do Spraw prawnych i materiałów problemowych⁵⁰⁷.

Od roku 1999 Zespół Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski opracowywał Vademecum duszpasterstwa trzeźwości „Apostoł Trzeźwości”, zawierające pomoce duszpasterskie na cały rok liturgiczny. W tym samym roku ponownie podjęto prace nad nowelizacją Wytycznych Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej zapoczątkowane wcześniej przez Komisję Episkopatu Polski do spraw

⁵⁰⁵ A. Dydycz., Działalność trzeźwościowa Kościoła w Polsce. W: Krucjata Wyzwolenia Człowieka w kościelnej i świeckiej działalności trzeźwościowej. Red. P. Kulbacki. Krościenko nad Dunajcem – Wrocław 2002. s. 16-17.

⁵⁰⁶ Tamże, s. 33; A. Dydycz, Pro memoria w sprawie działalności Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski. DTD, T. VIII. s. 11.

⁵⁰⁷ Tamże, s. 33.

Trzeźwości⁵⁰⁸. Bp A. Dydycz zaproponował, aby w nowych Wytycznych Episkopatu Polski opracować podstawowe założenia duszpasterstwa trzeźwości. W odniesieniu do zadań ogólnopolskich wskazano na statut, koordynację, promocję i formację zespołu oraz formację kleryków i zakonnic. Sugerował, aby w Wytycznych Episkopatu Polski znalazły się zapisy dotyczące opracowania materiałów duszpasterskich, organizacji pielgrzymek ogólnopolskich i trzeźwościowych; koordynacja wszystkich ruchów trzeźwościowych; aspekty ekumeniczne oraz zapis spotkań duszpasterzy trzeźwościowych.

W roku 2001 sfinalizowane zostały prace nad Regulaminem Zespołu do Spraw Trzeźwości, a dokument przekazano do Sekretariatu Episkopatu Polski celem uzyskania aprobaty⁵⁰⁹. Na sesjach podkreślano znaczenie pozyskania danych dotyczących organizacji oraz towarzystw kościelnych i rządowych związanych z apostołstwem trzeźwości⁵¹⁰.

W dniu 15 marca 2001 roku projekt Wskazań Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej z prośbą o uwagi i sugestie został przekazany wszystkim biskupom⁵¹¹. Zasadniczym *novum* przedłożonego projektu Wskazań Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej było podkreślenie dwóch płaszczyzn: płaszczyzny wychowania do trzeźwości i w trzeźwości (dział duszpasterstwa trzeźwości) oraz praca z ludźmi poszkodowanymi przez chorobę alkoholową (dział duszpasterstwa alkoholików). Zaproponowano termin „wskazania”, w miejsce „wytyczne”⁵¹². Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości spotykał się w ciągu roku dwukrotnie: na sesji wiosennej i jesiennej i przygotowywał materiały duszpastersko-liturgiczne na Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu. Wszystkie działania Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa

⁵⁰⁸ T. Syczewski, Sprawozdanie z wiosennej konferencji Zespołu do Spraw Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości. DTD T. VIII. s. 59-60

⁵⁰⁹ Regulamin Zespołu Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości /projekt/. DTD T. VIII. s. 25-26; A. Dydycz, Sprawozdanie z działalności Zespołu Apostolstwa Trzeźwości za rok 2001. DTD T. VIII, s. 24.

⁵¹⁰ Pełny wykaz organizacji i ruchów trzeźwościowych z którymi Zespół Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski nawiązał kontakt został opublikowany w *Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości* na rok 2003.

⁵¹¹ Wskazania Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej /Projekt/. DTD T. VIII. s. 32n.

⁵¹² A. Dydycz, Pro memoria w sprawie działalności Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski. DTD, T. VIII. s. 11.

Trzeźwości koncentrowały się wokół ruchów i stowarzyszeń apostołstwa trzeźwości i były skierowane na zwalczanie skutków alkoholizmu. Członkowie tegoż Zespołu brali udział w spotkaniach formacyjnych, uczestniczyli w pracach legislacyjnych parlamentu, przekazywali swoje uwagi i sugestie. Na podkreślenie zasługuje współpraca z Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Owocnym wyrazem tej współpracy była pomoc powyższej instytucji w znaczących przedsięwzięciach, np. w sejmowej promocji nowych pozycji książkowych.

Po wejściu w życie nowych ustaw Zespół do Spraw Trzeźwości przystąpił do organizowania kursów dla kapłanów, wchodzących w skład gminnych względnie miejskich Komisji do Spraw Zwalczania Skutków Alkoholizmu. Zespół animował też pielgrzymki trzeźwościowe na Jasną Górę, do Niepokalanowa i innych miejsc kultu religijnego. Troszczył się o odpowiednie przygotowanie nowych duszpasterzy trzeźwości, podejmował liczne apele o zwiększenie uczestnictwa alumnów seminariów tak diecezjalnych jak i zakonnych w wakacyjnych kursach trzeźwościowych, które miały miejsce w Zakroczymiu⁵¹³.

Działalność członków Zespołu do Spraw Trzeźwości odbywała się w ramach społecznych i opierała się na dobrowolnych składkach duszpasterzy. Wydatki biurowe były opłacane przez przewodniczącego lub sekretarza Zespołu. Aby podejmowana aktywność była transparentna i niekrępująca żadnej ze stron, bp Antoni Dydycz sugerował, że jest potrzeba opracowania rocznego budżetu i znalezienia środków na jego realizację⁵¹⁴.

Na początku XXI wieku istniały w ramach Konferencji Episkopatu Polski dwie struktury zajmujące się duszpasterstwem trzeźwości. Był to delegat Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Trzeźwości oraz Zespół Konferencji Episkopatu polski do Spraw Apostołstwa Trzeźwości. W trosce o uporządkowanie struktur trzeźwościowych w pracy duszpasterskiej bp A. Dydycz sugerował w liście do bp. P. Libery - sekretarza generalnego Konferencji

⁵¹³ A. Dydycz., Pro memoria w sprawie działalności Zespołu Apostołstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski. DTD, T. VIII. s. 10-11.

⁵¹⁴ Bp A. Dydycz, Działalność trzeźwościowa Kościoła w Polsce. W: Krucjata Wyzwolenia Człowieka w kościelnej i świeckiej działalności trzeźwościowej, Red. P. Kulbacki. Krościenko nad Dunajcem – Wrocław 2002. s. 11-17.

Episkopatu Polski, aby tylko jedna struktura Konferencji Episkopatu Polski zajmowała się apostołstwem trzeźwościowym w Polsce. Postulował, aby zrezygnować z instytucji Delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Trzeźwości⁵¹⁵. Sugestia ta spotkała się z pozytywną odpowiedzią. Decyzją 337 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski z października 2006 roku zrezygnowano z funkcji delegata Konferencji Episkopatu Polski do spraw Duszpasterstwa Trzeźwościowego. Od 2006 roku funkcję tę sprawuje przewodniczący Zespołu Konferencji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości⁵¹⁶.

Następcą bpa A. Dydycza na stanowisku przewodniczącego Zespołu do spraw Apostolstwa Trzeźwości został bp Tadeusz Bronakowski, według którego „Problem alkoholowy, chociaż tak bardzo indywidualny, to dotyczy wszystkich, członków Kościoła Katolickiego i polskiego społeczeństwa”⁵¹⁷. Zasługą bp Tadeusza Bronakowskiego było m.in. wprowadzenie do duszpasterstwa trzeźwości sztandaru apostołstwa trzeźwości. Według niego sztandar apostołstwa trzeźwości ma być znakiem, że postrzegamy apostołstwo trzeźwości „jako coś trwałego i coś większego niż nasz jednostkowy los”⁵¹⁸. Sztandar każdego roku przejmowały kolejne metropolie. W regulaminie Sztandaru Apostolstwa Trzeźwości w Polsce zapisano, że „w czasie przebywania Sztandaru w metropolii, należący do niej Diecezjalni Duszpasterze Trzeźwości podejmują różne działania na rzecz krzewienia trzeźwości i abstynencji”. W regulaminie Sztandaru Apostolstwa Trzeźwości zaproponowano zainicjowanie apostołatów trzeźwości przy każdej parafii, tworzenie grup abstynenckich dla dorosłych oraz Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej ponadto opracowanie programów pielgrzymek trzeźwościowych do lokalnych sanktuariów, konferencji sympozjów, kongresu trzeźwości, rekolekcji w parafiach i w ośrodkach rekolekcyjnych. W regulaminie Sztandaru Apostolstwa Trzeźwości zostało zawarte zalecenie powołania Zespołu

⁵¹⁵ List bpa A. Dydycza do bp. Piotra Libery W: „Trzeźwymi bądźcie” 2008 nr 4, s. IV.

⁵¹⁶ List bpa J. Michalika, Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski do bp. A. Dydycza. W: „Trzeźwymi bądźcie” 2008 nr 4, s. IV

⁵¹⁷ Zob. Z. Kaniecki, Apostoł Trzeźwości, „Trzeźwymi bądźcie” 2008 nr 4, s. I.

⁵¹⁸ Apostoł Trzeźwości 2014, Red. O. Puskiewicz. Łomża 2014, s. 102.

do Spraw Trzeźwości przy Kurii Diecezjalnej, jako organu doradczego i wspierającego działania diecezjalnego duszpasterza trzeźwości⁵¹⁹.

Podczas Krajowej Pielgrzymki Apostolstwa Trzeźwości na Jasną Górę w 2013 roku, bp Tadeusz Bronakowski po raz pierwszy wręczył działaczom trzeźwościowym statuetki św. Jana Chrzciciela oraz dyplomy „za wkład w apostołstwo trzeźwości i w dowód uznania za wieloletnią, wytrwałą pracę na rzecz krzewienia abstynencji i trzeźwości w Polsce”. Statuetka była symbolem wdzięczności, szacunku i podziwu dla osób, które niezłomnie, nie zważając na trudności i problemy, podejmowały przez lata codzienną troskę o trzeźwość narodu⁵²⁰.

Do 2015 roku Zespół Konferencji Episkopatu Polski do Spraw Apostolstwa Trzeźwości nie posiadał zatwierdzonego regulaminu przez Konferencję Episkopatu Polski. Pierwsze prace nad przygotowaniem tegoż regulaminu podjął w 1988 roku bp A. Dydycz. W marcu 2015 roku, podczas 368 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, został zatwierdzony Regulamin Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Wytyczał on ramy działalności Zespołu na najbliższe lata. Wskazywał, że zadaniem Zespołu jest opiniowanie spraw przekazanych przez Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski i pomaganie w ich rozwiązywaniu. Zespół ma też służyć pomocą i radą biskupom diecezjalnym w szerzeniu apostołstwa trzeźwości oraz przy rozwiązywaniu problemów alkoholowych⁵²¹.

Ważnymi wydarzeniami w duszpasterstwie trzeźwości były Kongresy o charakterze ogólnopolskim. Pierwszy Kongres zainicjowano w roku 1938, a więc tuż przed wybuchem II wojny światowej. Napięta sytuacja w Polsce i na arenie

⁵¹⁹ Regulamin Sztandaru Apostolstwa Trzeźwości w Polsce. „Apostoł Trzeźwości 2014”. Red. O. Puskiewicz. Łomża 2014, s. 104-109.

⁵²⁰W roku 2013 otrzymali ją: ks. Jan Gomółka, ks. Henryk Korża, o. Apolinary Kaźmierak OFM Cap, ks. Stanisław Zarych oraz Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów Prowincji Warszawskiej w Zakroczymiu. W roku 2014 natomiast Stanisława Orzeł, Zbigniew Wojciechowski, ks. Władysław Żązel oraz Sanktuarium Św. Michała Archanioła i bł. Bronisława Markiewicza w Miejscu Piastowym oraz Stowarzyszenie „Wesele Weseł”. W roku 2015 statuetki otrzymali: ks. Henryk Grządko, ks. Zbigniew Kaniecki, ks. Krzysztof Włodarczyk, Bractwo Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego w Łomży i diecezjalny Ośrodek Duszpasterstwa Trzeźwości im. Św. Józefa Opiekuna w Kowalewie. Zob. „Apostoł Trzeźwości 2016”. Red. O. Puskiewicz. Łomża 2016, s. 198-199. T. Bronakowski, Apostolstwo Trzeźwości ma swój sztandar, „Apostoł Trzeźwości 2014”, Red. O. Puskiewicz. Łomża 2014, s. 102.

⁵²¹ Regulamin Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości, W. „Apostoł Trzeźwości 2016”, Red. O. Puskiewicz, Łomża 2016, s. 208.

międzynarodowej sprawie, że nie odegrał on znaczącej roli w duszpasterstwie trzeźwości. Lata wojny, okupacji, a także czas powojenny stawiały inne zadania i nie sprzyjały organizowaniu kongresów. Dopiero rok 1994 zrodził nowe możliwości. Postanowił je wykorzystać ówczesny Przewodniczący Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości bp Adam Odzimek. Podejmując się zorganizowania II Ogólnopolskiego Kongresu Duszpasterstwa Trzeźwości bp Odzimek informował, że będzie to czas, aby w świetle Bożej prawdy i Bożej miłości wpatrywać się w tajemnicę człowieka i sytuację naszego społeczeństwa, aby szukać pogłębionego spojrzenia na dojrzałą trzeźwość⁵²². Mimo iż cele Kongresu z 1994 roku nie zostały osiągnięte, a jego czas nie został dostatecznie wykorzystany, bp T. Bronakowski postanowił kontynuować to dzieło. Jesienią 2017 roku zorganizował w Warszawie III Narodowy Kongres Trzeźwości. Odbył się on pod hasłem. „Ku trzeźwości Narodu, Odpowiedzialność rodziny, Kościoła, państwa i samorządu”. Jeden z prelegentów - Prof. Krzysztof Wojcieszek podejmując tematykę odpowiedzialności za tę sferę ludzkiego życia, mówił, iż celem Kongresu jest „zmiana miejsca używania alkoholu w świadomości Polaków, (...) rezygnacja z dominacji „narkotycznego używania alkoholu w kulturze życia codziennego”⁵²³. Znakiem i jednocześnie owocem tego kongresu był ogłoszony Narodowy Program Trzeźwości, który był ukierunkowaniem na dalsze skuteczne inicjatywy. Według Bpa Bronakowskiego „ma to być drogowskaz działań dla wszystkich odpowiedzialnych ludzi”, a duszpasterstwo trzeźwości jest czynieniem dobrego użytku z wolności i tamą postawioną niszczeniu życia przez nałogi⁵²⁴.

W czerwcu 2018 roku została zmieniona nazwa Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Odtąd nosi on nazwę: Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych. Biorąc pod uwagę, że Zespół dotyczy także osób uzależnionych, zmiana nazwy poszerza zakres prac Zespołu, który odtąd zajmuje się alkoholikami.

⁵²² A. Odzimek, *Apel z racji Ogólnopolskiego Kongresu Duszpasterstwa Trzeźwości*, W. Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości, Red. A. Odzimek. Radom 1994, s.9.

⁵²³ K. Wojcieszek, *Zarys Narodowego Programu Trzeźwości*, „Eleuteria” nr 109 (3/2017), s. 7.

⁵²⁴ T. Bronakowski, *„W trosce o wolność. Narodowy Kongres Trzeźwości 2017.”*, Katowice 2019, s.6.

3.2 Diecezjalne duszpasterstwo trzeźwości

Ważną rolę w prowadzeniu pracy trzeźwościowej Kościoła w Polsce odgrywa duszpasterstwo diecezjalne. Swoją obecność zaznaczyło już w pierwszych latach powojennych. Tuz po zakończeniu II wojny światowej duszpasterze trzeźwościowi wznowili swoją działalność w poszczególnych diecezjach, a po ogłoszeniu listu Episkopatu Polski z 9 lutego 1947 roku „O pijaństwie”⁵²⁵ nastąpiło wyraźne ożywienie duszpasterstwa trzeźwości w strukturach diecezjalnych. Zaczęto powoływać Referaty Trzeźwości także w tych diecezjach, w których wcześniej one nie istniały. Mobilizacją i zachętą były listy biskupów do diecezjan. Trzeba wspomnieć tu list do diecezjan, który wystosował biskup podlaski Ignacy Świrski⁵²⁶. W diecezji płockiej w 1948 roku ważną rolę odegrał w tym zakresie biskup Tadeusz Zakrzewski. Powołał on do istnienia Diecezjalny Referat Trzeźwości, za który był odpowiedzialny Diecezjalny Referent do spraw Duszpasterskich w łączności z „Caritas”⁵²⁷.

Kolejne ożywienie duszpasterstwa diecezjalnego w Polsce nastąpiło z chwilą powołanie Krucjaty Wstrzemięźliwości w Katowicach oraz uchwalenie przez Episkopat Polski w dniu 17 czerwca 1959 roku „Wytycznych dla Kościelnej Akcji Trzeźwości”, które sprecyzowały zadania diecezjalnych referatów trzeźwości i przyczyniły się do powołania przez biskupów diecezjalnych na terenie diecezji oddzielnych Referatów Trzeźwości. Unormowano też, że referatem duszpasterstwa trzeźwości kieruje referent, posiadający swoje biuro. W niektórych diecezjach ich rolę pełniły referaty duszpasterstwa ogólnego⁵²⁸.

⁵²⁵ List Pastorski Episkopatu Polski „O pijaństwie” W: LPEP, Michalium 2003, s.29n.

⁵²⁶ „Podlaskie w ataku na alkoholizm”, „Słowo Powszechne” nr 35, 5 II 1949 r.

⁵²⁷ Zob. K. Kaniecki, Odpowiedzialność Kościoła Płockiego za trzeźwość wiernych w świetle nauczania biskupów Płockich w latach 1945 – 1995”. Warszawa-Płock 1996. mps. s. 49.

⁵²⁸ „Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Akcji Trzeźwości”, W: Praca zbiorowa Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa-Lublin-Krakow 1963. s. 343. K. Kaniecki, Odpowiedzialność Kościoła Płockiego za trzeźwość wiernych w świetle nauczania biskupów Płockich w latach 1945 – 1995”. Warszawa-Płock 1996. mps. s.49.

Kierunki pracy Referatu Trzeźwości określały Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Akcji Trzeźwości. Stanowiły one, że kurialne referaty Akcji Trzeźwości w swojej działalności mają stosować się do wytycznych ogólnokrajowych, wykorzystując swoje dotychczasowe doświadczenia lokalne⁵²⁹. Ponadto uszczegóławiały one zadania duszpasterstwa diecezjalnego. Głównym zaś zadaniem było dążenie, aby trzeźwość i abstynencja znalazły właściwe traktowanie w parafiach i aby każda parafia posiadała Księgę Trzeźwości, która miała spełniać „rolę profilaktyczną dla niepijących i rolę leczniczą dla pijących”⁵³⁰.

W Wytycznych Episkopatu Polski wymieniono dni, w które problematyka trzeźwości miała być poruszana. Były to: Niedziela Pięćdziesiątnicy, jedna niedziela Adwentu i jedna niedziela Wielkiego Postu. Sugerowano, że najlepsza byłaby niedziela przy okazji rekolekcji. W głoszonych wtedy naukach poruszano sprawę trzeźwości, umartwienia i abstynencji. Podkreślano w Wytyczne Episkopatu, aby motywacji abstynencji miała charakter nadprzyrodzony w duchu ekspiacji za grzechy pijaństwa i z miłości ku bliźnim⁵³¹. Zachęcano, by tematyka powyższa znalazła swe odbicie w modlitwach, kazaniach, zebraniach i innych obchodach tej niedzieli. Akcentowano potrzebę wsparcia w ramach diecezjalnego duszpasterstwa, które powinno zatroszczyć się o zapoznanie się duszpasterzy z przepisami prawa odnoszącymi się do ograniczeń w nabywaniu i konsumpcji alkoholu. Wzrastało przekonanie, że diecezjalne duszpasterstwo trzeźwości powinno dysponować pomocami duszpasterskimi w postaci książek, czasopism, afiszów itd. Funkcję ich gromadzenia przypisano też Kurialnym Referatom Trzeźwości. Miały one tworzyć u siebie biblioteki i składnice przeciwalkoholowe, wykorzystując pomoce Krucjaty Wstrzemięźliwości oraz wszelkie inne wydawnictwa, plakaty, afisze, obrazki, przeźrocza i filmy, by

⁵²⁹ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Akcji Trzeźwości”, W: Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa-Lublin-Krakow 1963. s. 343.

⁵³⁰ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Akcji Trzeźwości”, W: Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa-Lublin-Krakow 1963. s. 343.

⁵³¹ Tamże, s. 344.

pracującym w parafiach kapłanom dostarczać „informacje o wszelkich przepisach prawnych odnoszących się do ograniczeń w nabywaniu i konsumpcji alkoholu”. Aby usprawnić przepływu informacji Kurialne Referaty Trzeźwości zostały zobowiązane do zbierania sprawozdań z przeprowadzanych akcji w parafiach i składania sprawozdań z dokonanych działań trzeźwościowych na ręce delegata Episkopatu dla Spraw Trzeźwości⁵³².

W trosce o optymalizację wysiłków i skuteczność pracy diecezjalni duszpasterze trzeźwości na sesji w 1967 roku w Krościenku, przygotowali dokument zatytułowany „Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej”. Zawarli w nim pragnienie cykliczności prowadzonych działań, aby „corocznie, w okresie środy popielcowej, urządzać we wszystkich parafiach tydzień trzeźwości i uwrażliwiać wiernych na niebezpieczeństwo alkoholizmu i zmobilizować do pozytywnej pracy trzeźwościowej”⁵³³. Sugerowali też, że diecezjalni referenci trzeźwości powinni być etatowi, bo wtedy odpowiedzialność za przyjętą funkcję, wizja konkretnej pracy i perspektywa samorozwoju mogłyby stać się czynnikiem generującym nowe pomysły i inicjatywy łączące wspólnoty. Projekt kładł szczególny nacisk na organizację przyjęć bezalkoholowych nie tylko z okazji uroczystości rodzinnych i religijnych. Zgodnie z Wytycznymi Episkopatu Polski zalecenia owe dotyczyły także oficjalnych przyjęć księży biskupów, biskupów i kapłanów np. podczas wizytacji biskupich oraz samych księży np. podczas uroczystości imieninowych i odpustów⁵³⁴.

Świadectwo chrześcijańskiego życia oraz osobista postawa biskupów diecezjalnych ma tu znaczenie ogromne. Wyzwalała pozytywne postawy wśród wiernych, motywuje do dobrego przygotowania nowych kapłanów oraz inspiruje już zaangażowanych do troski o trzeźwość swoją i wiernych⁵³⁵. Wytyczne Episkopatu Polski kierują konkretne oczekiwania także w stronę profesorów

⁵³² Tamże s. 344.

⁵³³ „Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 272.

⁵³⁴ Bp J. Mazur, Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 272.

⁵³⁵ Zob. Bp Jan Mazur, Pro memoria (z zakresu walki o trzeźwość Narodu). DTD T. I. s. 32-33; Tenże, „Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 270.

teologii moralnej, pastoralnej, katechetyki i ascetyki. Sugerują, żeby w programach swoich wykładów uwzględniali oni sprawę zagrożenia narodu z powodu alkoholizmu i obowiązek pracy trzeźwościowej. Postulowano poszerzenie kręgu osób zainteresowanych tematyką trzeźwością poprzez włączenie w nią gremia współpracowników świeckich. Pożądanym było, aby referat trzeźwości w każdej diecezji pozyskiwał w ten sposób zespół pomocniczy, rekrutujący spośród osób świeckich⁵³⁶. Sprawa posiadania przez diecezjalnego referenta grupy osób świeckich jako współpracowników wielokrotnie powracała w dokumentach i wypowiedziach odnoszących się do diecezjalnego duszpasterstwa trzeźwości. Traktują o tym uchwalone przez Episkopat w 1971 roku nowe „Wytyczne dla Kościelnej działalności trzeźwościowej”. Nawiązują wprost do „Wytycznych” z 1959 roku. Odnosząc się do diecezjalnego duszpasterstwa trzeźwości podkreślały, że na szczeblu diecezjalnym kościelną działalnością trzeźwością kieruje biskup ordynariusz za pośrednictwem diecezjalnego referenta trzeźwości, który powinien posiadać Konsultę utworzoną z duchownych i świeckich i wraz z nią tworzyć Kurialny Referat Trzeźwości, który był odpowiedzialny za działalność trzeźwością w diecezji⁵³⁷.

W znowelizowanych Wytycznych dla kościelnej działalności trzeźwościowej, zostały wymienione zadania i cele działalności trzeźwościowej. Wyakcentowano w nich, iż Diecezjalny Referat Trzeźwości powinien służyć duchowieństwu informacjami o wymaganiach prawnych odnoszących się do zwalczania alkoholizmu i leczenia choroby alkoholowej. Stwierdzono także, że Diecezjalny Referat Trzeźwości powinien utworzyć w Kurii Diecezjalnej bibliotekę i składnicę przeciwalkoholową oraz zbierać od duchowieństwa sprawozdania z przeprowadzonych akcji trzeźwościowych i przekazać je sekretarzowi Komisji dla Spraw Trzeźwości⁵³⁸.

⁵³⁶ Bp Jan Mazur, Pro memoria /Kościelna Akcja Trzeźwości/. DTD T. I. s. 36. Tenże, „Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 270.

⁵³⁷ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s.263-265.

⁵³⁸ Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s.263.

O skuteczności diecezjalnego referenta trzeźwości decydują bez wątpienia jego kwalifikacje oraz odpowiednie warunki do rozwijania działalności trzeźwościowej. Nieodzowną sprawą jest pełne poparcie biskupa diecezjalnego, bowiem tylko wtedy będzie miał on zapewnioną współpracę innych referentów diecezjalnych⁵³⁹. Regulamin Referenta Diecezjalnego ds. Trzeźwości, przedstawiając organizację Referatu do Spraw Trzeźwości, wskazywał też na tę potrzebę⁵⁴⁰.

Diecezjalne duszpasterstwo trzeźwości w diecezji, w których odbyły się synody diecezjalne zostało uwzględnione w Statutach synodalnych oraz przyjętych przez Synod Instrukcjach Duszpasterstwa Trzeźwości⁵⁴¹. Potwierdzają one przyjęte ustalenia, że w diecezjach koordynacją działań na rzecz trzeźwości zajmuje się wyznaczony przez biskupa diecezjalny duszpasterz trzeźwości, który wraz z duchownymi i świeckimi apostołami trzeźwości tworzą Diecezjalny Apostolat Trzeźwości odpowiedzialny za działalność trzeźwościową w diecezji. Przypominają one o obowiązkach duszpasterza trzeźwości, który wraz z Diecezjalnym Apostolatem Trzeźwości prowadzi szkolenia, konferencje, seminaria i warsztaty dla księży oraz alumnów seminarium. Mają one na celu pogłębienie wiedzy i umiejętności rozpoznawania problemów alkoholowych rodzin oraz organizowanie odpowiedniej pomocy. Realizacja przyjętych obowiązków wymaga od obu podmiotów ciągłego pogłębiania znajomości mechanizmów uzależnienia i współuzależnienia. Diecezjalny Referent Trzeźwości obejmuje troską zarówno wiernych znajdujących się w nałogach alkoholizmu i narkomanii, którym należy pomóc z nich powstać, jak i wiernych żyjących w trzeźwości, lecz zagrożonych popadnięciem w nałóg.

⁵³⁹ Bp J. Mazur, Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 272.

⁵⁴⁰ H. Korża, Regulamin Referenta Diecezjalnego ds. Trzeźwości. DTD T. III. s. 2 – 11; T. Syczewski, Wiosennej Konferencji Zespołu do Spraw. Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości. DTD T. VIII. s. 58.

⁵⁴¹ D. Roliński, Duszpasterstwo trzeźwości w świetle uchwał synodów polskich po Soborze Watykańskim II, Warszawa 2003. Na realizację Wytycznych Episkopatu Polski wskazują m.in. III Synod Gdański, I Synod Diecezji Drohiczyńskiej, XLII Synod Płocki, Synod Krakowski.

Wielorakość grup, podmiotów i spraw pozostających w gestii duszpasterstwa trzeźwości sprawia, że w poszczególnych diecezjach występują różnice w podejściu do duszpasterstwa trzeźwości i pomocy osobom uzależnionym. W statutach Synodu Archidiecezji Przemyskiej nie ma konkretnych informacji o organizacji duszpasterstwa diecezjalnego poza wzmianką, że „Wszyscy duszpasterze Archidiecezji Przemyskiej są zobowiązani do pielęgnowania trzeźwości w swoim życiu oraz do pracy trzeźwościowej w swoich parafiach”⁵⁴². W statutach Synodu Archidiecezji Warszawskiej jest stwierdzenie, że „działalność duszpasterstwa trzeźwości w skali całej Archidiecezji jest prowadzona, koordynowana i wspierana przez diecezjalnego duszpasterza do spraw trzeźwości.”⁵⁴³ W diecezji, gdańskiej, lubelskiej, siedleckiej oraz warmińskiej jest zapis mówiący o mianowaniu duszpasterzy trzeźwości oraz oddzielnie duszpasterzy ludzi uzależnionych. W diecezji sandomierskiej, łódzkiej i białostockiej, biskup mianował tylko duszpasterzy ludzi uzależnionych. W niektórych diecezjach te dwa duszpasterstwa zostały połączone. Duszpasterz Trzeźwości diecezji bielsko-żywieckiej jest jednocześnie kapłanem Klubów Abstynenckich⁵⁴⁴. W diecezji kieleckiej duszpasterz trzeźwości jest jednocześnie duszpasterzem osób patologicznych, a w diecezji przemyskiej i bydgoskiej duszpasterz trzeźwości jest jednocześnie duszpasterzem Alkoholików Anonimowych. W diecezji bydgoskiej duszpasterz trzeźwości jest jednocześnie duszpasterzem osób uzależnionych. Wynika z powyższego, że tylko w części diecezji w Polsce istnieją duszpasterze trzeźwości, którzy zajmują się tylko duszpasterstwem trzeźwości w konkretnym obszarze problemów. Większość duszpasterzy trzeźwości łączy funkcję duszpasterza trzeźwości z innymi posługami. Przykładem jest diecezja tarnowska, w której był powołany Wydział Duszpasterstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych kierowany przez diecezjalnego duszpasterza trzeźwości⁵⁴⁵.

⁵⁴² Zob. Statut 119. W: Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995 – 2000. Przemysł 2000.

⁵⁴³ Statut 426. IV Synod Archidiecezji Warszawskiej. Warszawa 2003. s. 92-93.

⁵⁴⁴ „Apostoł Trzeźwości 2010”, Red. Z. Kaniecki, Łomża 2010, s. 93-98.

⁵⁴⁵ Apostoł trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 2009, s. 74.

3.3 Dekanalne i parafialne duszpasterstwo trzeźwości

Skuteczność duszpasterstwa trzeźwości w diecezji zależy w dużej mierze od pracy dekanalnych duszpasterzy trzeźwości. Wytyczne Episkopatu Polski z 1959 roku stwierdzają, że dekanalni duszpasterze trzeźwości powinni pomagać diecezjalnemu referentowi trzeźwości. W Wytycznych Episkopatu Polski z 1971 roku nie ma sugestii w jaki sposób mają oni być powoływani. Dekanalni duszpasterze trzeźwości swoją posługę pełnią z wyboru księży dekanalnych lub z mianowania biskupa. Wytyczne Episkopatu Polski z 1971 roku mówią jednak, że dekanalny referent trzeźwości jest „mianowany przez Biskupa Ordynariusza na wniosek diecezjalnego referenta trzeźwości⁵⁴⁶”. Pozycja dekanalnych duszpasterzy trzeźwości w dekanacie zależy od sposobu otrzymania nominacji. W znowelizowanych Wytycznych Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej została uszczegółowiona rola dekanalnych referentów trzeźwości. Mowa jest tam, że w dekanacie kościelną działalność trzeźwościową koordynuje i rozwija dekanalny referent trzeźwości⁵⁴⁷. W niektórych diecezjach w Polsce są ponadto rejonowi duszpasterze trzeźwości, którzy pełnią również zadania dekanalnych duszpasterzy trzeźwości⁵⁴⁸.

Zadaniem dekanalnego duszpasterza trzeźwości jest inspirowanie parafialnych duszpasterzy do pracy na rzecz trzeźwości. We wspomnianych „Wytycznych” Episkopatu Polski mowa jest o tym, że w parafii program pracy trzeźwościowej wprowadzają w życie miejscowi duszpasterze pod przewodnictwem proboszcza. Aktywność duszpasterska parafii w zakresie apostołstwa trzeźwości zależy więc od proboszcza. Jeśli proboszcz chce zaangażować się w pomoc osobom uzależnionym oraz propagować cnotę trzeźwości, ma liczne możliwości

⁵⁴⁶ „W dekanacie Kościelną Działalność Trzeźwościową koordynuje i popiera Dekanalny Referent Trzeźwości, mianowany przez Ordynariusza na wniosek Diecezjalnego Referenta Trzeźwości.” „Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej” AK 1974 nr 394. s. 264

⁵⁴⁷ „Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej” AK 1974, nr 394. s. 264.

⁵⁴⁸ Tak jest w diecezji płockiej. Zob. „Gdzie jest Bóg tam jest przyszłość” XLIII Synod Diecezji Płockiej, Płock 2015, s. 570.

wymienione w Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej a także w dokumentach synodów diecezjalnych.

Proboszcz może powołać Parafialną Komisję Trzeźwościową złożoną z osób świeckich dla popierania programu trzeźwości na terenie parafii⁵⁴⁹. Osoby należące do Parafialnej Komisji Trzeźwości, popierające program trzeźwości w parafii, powinny być przygotowane merytorycznie do tej posługi. Tę rolę pełnią powołane w niektórych diecezjach Diecezjalne Studia Trzeźwościowe, których celem jest przygotowanie świeckich do takiej posługi⁵⁵⁰. Obok absolwentów Studium Trzeźwościowego do Parafialnej Komisji Trzeźwości powinni należeć przedstawiciele młodzieży, wybrani spośród tych, którzy przy bierzmowaniu zobowiązali się do abstynencji. Biskup A. Małysiak postulował, aby do Parafialnej Wspólnoty Trzeźwościowej należeli przede wszystkim abstynenci, którzy zobowiązują się też do modlitwy w intencji trzeźwości w parafii⁵⁵¹.

W 1973 roku bp Jan Mazur jako Przewodniczący Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości wydał Wskazania Kościelnej Działalności Trzeźwościowej i zaproponował „by zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II do Duszpasterskiej Rady Parafialnej dołączyli także przedstawiciele Parafialnego Apostolatu Trzeźwości”⁵⁵². Sugerował, aby w parafiach wszystkie grupy osób podejmujących apostolat trzeźwości ożywiać ideą Pomocników Matki Kościoła oraz realizować program Społecznej Krucjaty Miłości⁵⁵³

Obowiązkiem każdej parafii było prowadzenie Parafialnej Księgi Trzeźwości. W Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej, stwierdzono, że Parafialna Księga Trzeźwości jest „dowodem społecznej i wychowawczej, profilaktycznej i pomocniczej działalności Kościoła

⁵⁴⁹ „Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej” AK 1874 nr 394. s. 264; „Projekt Programu Pracy Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 272.

⁵⁵⁰ W 1986 roku na polecenie kard. Franciszka Macharskiego powstało Studium Trzeźwości w Archidiecezji krakowskiej. W Archidiecezji Łódzkiej w roku 2005 abp Władysław Ziółek powołał Studium Animatorów Trzeźwości. Zob. „Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości 2006, Płock 2006, s. 106-107.

⁵⁵¹ „Strumieniami wlewa się w naszą ojczyznę...”, Rozmowa z bp. Albinem Małysiakiem W: „Niedziela” 1993 nr 9.

⁵⁵² J. Mazur, Wskazania Kościelnej Działalności Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394, s. 266-268.

⁵⁵³ J. Mazur, Wskazania Kościelnej Działalności Trzeźwościowej. AK 1974 nr 394. S. 267.

oraz wyrazem apostołskiego dążenia Ludu Bożego do pełni chrześcijaństwa”⁵⁵⁴. Rolę Księgi Trzeźwości wyjaśniono w propozycji ogłoszeń parafialnych na Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu. Zachęcano tam, by do Księgi Trzeźwości wpisywali się, w ten sposób uzewnętrzniając swoje decyzje abstynenckie ci, którzy nie piją w okresie Wielkiego Postu, ale także osoby, które kiedyś takie zobowiązanie składali na całe życie. Dla tych abstynentów jest to odnowienie podjętych wcześniej przyrzeczeń, a dla parafii świadectwo, że są w niej ludzie niepijący alkoholu⁵⁵⁵.

Wspólnota wierzących w porządku wertykalnym jest jednością ukierunkowaną na Boga a w porządku horyzontalnym grupa osób zróżnicowanych pod względem, stosunku do problemu uzależnień, dochodzenia do trzeźwości i propagowania cnoty trzeźwości. Charyzmatyczny duszpasterz trzeźwości, dzięki wsparciu miejscowego proboszcza, swojego biskupa i Wytycznych Episkopatu ma jednak szansę przekuć tę różnorodność w siłę i skuteczność wspólnych działań. Kościół w Polsce wielokrotnie oferował w tej sprawie swoją pomoc. Podpowiadał, by podczas organizowanych akcji związanych z różnymi wydarzeniami duszpasterskimi akcentowano w kazaniach i katechezach kwestię nadużywania alkoholu i propagowano życie w trzeźwości. Sprawdziło się to podczas Wielkiej Nowenny przed Jubileuszem Tysiąclecia Chrztu Polski, który był poświęcony sprawom wychowania do trzeźwości i w czasie powołana do życia Ruchu Trzeźwości im. Maksymiliana Kolbego. Wówczas Episkopat Polski przekazał szereg propozycji dla pracy w parafii na rzecz trzeźwości. Propozycje te dotyczyły formacji wewnętrznej uczestników Ruchu Trzeźwości. Proponowano między innymi miesięczne dni skupienia w parafii dla apostołów trzeźwości, udział w kurso-rekolekcjach w Ośrodku Trzeźwości w Zakroczymiu oraz codzienną modlitwę różańcową połączoną z aktem osobistego oddania Matce Bożej i noszeniem cudownego medalika. Propozycje dotyczące działalności apostołskiej członków Ruchu Trzeźwości

⁵⁵⁴ „Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej” AK 1974 nr 394. s. 260-265.

⁵⁵⁵ Apostoł Trzeźwości – Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 2005, s.10.

sprowadzały się do świadectwa życia bez używania alkoholu oraz ukazywania, że można żyć w trzeźwości, a nawet całkowitej abstynencji w każdych warunkach i okolicznościach życia. Była też zachęta do „propagowania przyrzeczeń abstynenckich dzieci, młodzieży i dorosłych przez pomaganie w ich wypełnianiu. Sugerowano, aby apostołowie trzeźwości troszczyli się o „zapełnianie pustki egzystencjalnej człowieka” przez ukazywanie sensu pracy i odpoczynku, zabawy i cierpienia. Ważną rolę widziano w przestrzeganiu i egzekwowaniu prawa i ustaw przeciwalkoholowych⁵⁵⁶.

W 1983 roku w archidiecezji warszawskiej została ogłoszona Duszpasterska Akcja Otrzeźwienia Narodu Polskiego związana z Jubileuszem Roku Świętego 1983. W materiałach związanych z tą akcją znajdują się instrukcje jak trzeźwość promować w parafii. Szczególną rolę widziano w propagowaniu przyrzeczeń abstynenckich dla dorosłych oraz młodzieży na czas Jubileuszowego Roku Świętego. Proponowano, aby niezależnie od ślubowań dla parafian urządzać ślubowania dla specjalnych środowisk np. dla konkretnych zakładów pracy⁵⁵⁷. Jako wnioski z tej akcji zauważono, że istnieje duża grupa świeckich gotowych zaangażować się w apostołstwo trzeźwości. Sugerowano podejmowanie różnych działań parafialnych zmierzających do skupienia ludzi „wokół podstawowych wartości a przeciwko wódce i pijaństwu”. Ponadto zauważono potrzebę wprowadzenia etosu trzeźwości do nauk dla narzeczonych i popularyzowanie „wesel bez wódki”⁵⁵⁸.

W 1987 roku ogłoszono Kongresową Akcją Trzeźwości. Motywem zorganizowania tej akcji w niedzielę 24 maja 1987 roku był Kongres Eucharystyczny w Polsce z udziałem papieża Jana Pawła II. Wówczas 219 Konferencja Plenarna Episkopatu Polski przyjęła i upowszechniła „Propozycje związane z Kongresową Akcją Trzeźwości”. Postulowano, aby wezwać parafian do całkowitego wstrzymania się od napojów alkoholowych w tygodniu przyjazdu

⁵⁵⁶ J. Gomółka, Praca kapłanów i laikatu w Maksymiliańskim Ruchu Trzeźwości po Nawiedzeniu Matki Bożej w Kopii Cudownego Obrazu Jasnogórskiego. W. Praca zbiorowa, Magnificat anima mea. Siedlce 1993. s. 84-90.

⁵⁵⁷ B. Bijak, Duszpasterska akcja otrzeźwienia narodu, DTD T. IV. S. 33-34.

⁵⁵⁸ Komunikat z nr. 2/maj 1984/ biuletynu RTMK archidiecezji warszawskiej. DTD T. IV. S. 43.

Ojca św. do Polski od 7 do 14 czerwca 1987 roku. Proponowano, aby w nauczaniu na ambonie i w konfesjonale zwalczać zwyczaje prowadzące do pijaństwa, łączenie spotkań ze spożywaniem wódki, namawianie i zmuszanie do picia alkoholu. Proponowano, aby domagać się, aby przyjęcia związane z Pierwszą Komunią św., bierzmowaniem, chrztem, pogrzebem odbywały się bez alkoholu. Proszono także, aby bez podawania alkoholu odbywały się na plebaniach przyjęcia z racji uroczystości kościelnych takich jak przyjazd biskupa, odpust, spowiedź rekolekcyjna, zebrania dekanalne czy jubileuszowe⁵⁵⁹.

⁵⁵⁹ W. Miziołek, Propozycje związane z Kongresową Akcją Trzeźwości 219 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski. „Pismo Okólne 1987 nr 13.

ROZDZIAŁ IV

Formy duszpasterstwa trzeźwości

Duszpasterstwo trzeźwości jest zorganizowaną działalnością Kościoła mającą na celu wychowanie chrześcijan do świadomej akceptacji trzeźwości, doprowadzenie do trzeźwości pijących nadmiernie oraz pomoc ludziom obciążonym chorobą alkoholową⁵⁶⁰. Duszpasterstwo trzeźwości realizowane jest w ramach duszpasterstwa ogólnego, jako integralny element duszpasterstwa parafialnego oraz w ramach duszpasterstwa nadzwyczajnego zaadresowanego do osób i grup nadużywających alkohol i obciążonych chorobą alkoholową⁵⁶¹.

4.1 Troska o trzeźwość w duszpasterstwie zwyczajnym

Istotnym celem duszpasterstwa zwyczajnego, które zmierza bezpośrednio do osiągnięcia celów Kościoła, jest przepowiadanie Słowa Bożego, działalność liturgiczna, posługa pasterska. Z troską Kościoła o życie w trzeźwości uznajemy przede wszystkim, za domenę duszpasterstwa zwyczajnego. Stanowi ono ważny obszar do realizacji duszpasterstwa trzeźwościowego. Formy tego duszpasterstwa zwyczajnego dotyczą wszystkich ludzi, także ludzi uzależnionych od alkoholu. Pojęcie trzeźwości obejmuje szerokie spectrum. Jest wartością, którą winien respektować każdy człowiek, ponieważ życie w trzeźwości jest warunkiem osiągnięcia zbawienia.

⁵⁶⁰ J. Kochański. Duszpasterstwo trzeźwości W : Leksykon teologii pastoralnej. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 865.

⁵⁶¹ R. Kamiński, Duszpasterstwo nadzwyczajne W. Leksykon teologii pastoralnej. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 209.

Posługa nauczania, czyli przepowiadanie Słowa Bożego, będące podstawową funkcją Kościoła, jest zarazem podstawowym zadaniem duszpasterzy. W szerokim rozumieniu obejmuje ona wykład teologiczny, katechezę, dialog religijny, utwory pisane, pantomimę i film. W niniejszej pracy rozumienie to zostało zacieśnione do kaznodziejstwa i katechezy⁵⁶². W odniesieniu do kazań trzeźwościowych pożądanym jest, by motywowały one wiernych do podjęcia abstynencji od napojów alkoholowych oraz zrodziły wewnętrzne przekonanie, że wzrastająca liczba abstynentów zmniejsza populację pijaków. Owocne kazanie trzeźwościowe powinno nie tylko poruszyć słuchacza, ale i skłonić go do przeciwstawienia się zwyczajom pijackim. Winno być otwarciem na osobistą dyspozycyjność, by pospieszyć z pomocą tym, którzy rozpoznali swój nałóg i zapragnęli wyzwolenia z alkoholizmu bądź pijaństwa, dojrzeli do pokuty wynagradzającej Bogu za zniewagi spowodowane przez pijaństwo oraz do oderwania się od złego towarzystwa⁵⁶³. Autorzy publikacji o wpływie kaznodziei na tworzenie obyczaju trzeźwości zauważają ogromną rolę ambony w tym procesie. Podkreślają, iż ta forma przekazu zwiększa komunikację interpersonalną, stanowi bezpośredni kontakt ze słuchaczem, pomaga tworzyć klimat wzajemnego zaufania, otwarcia umysłów i serc w atmosferze wolności i miłości a to pomaga tworzyć nowe wartości⁵⁶⁴.

Dobre kazanie trzeźwościowe powinno głosić prawdy objawione przez Boga. Najważniejszą z tych prawd jest bez wątpienia Boży nakaz szanowania zdrowia i życia. Mówi o tym piąte przykazanie dekalogu, które alkoholizm drastycznie narusza. Winna być też głoszona nauka o cnotach, szczególnie zaś akcentowana cnota roztropności i wstrzeźliwości opierająca się na Objawieniu Bożym. Druga cecha kazania trzeźwościowego koncentruje się na aprobacie Kościoła. Kościół zobowiązuje kapłanów do usprawniania dyspozycji

⁵⁶² G. Siwek, Przepowiadanie Słowa Bożego, W. R. Kamiński, Teologia Pastoralna T. 2, Lublin 2002, s.131.

⁵⁶³ W. Osmólski, Kaznodziejstwo trzeźwościowe, W. Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa 1963, s.244.

⁵⁶⁴ H. Pagiewski, Konfesjonał i ambona jako pole działania kapłana w tworzeniu obyczaju trzeźwości, W. Kurs trzeźwościowy II-go stopnia dla misjonarzy i kaznodziejów trzeźwościowych zakonów męskich, Zakroczym 1974, s. 127 – 143.

człowieka ku czynom moralnie dobrym i do zwalczania w sobie skłonności do grzechów, zwłaszcza grzechu pijaństwa, który jest źródłem wielu ludzkich upadków. Trzecia cecha łączy się z powszechnością i dostępnością kazania. Wskazuje ona, że kazanie trzeźwościowe ma być głoszone publicznie. Skoro nie ma bardziej publicznego grzechu niż grzech wynikający z alkoholizmu, to i mowa na ten temat musi być też publiczna. Czwarta cecha dotyczy wprost sposobu głoszenia kazania trzeźwościowego. Powinien on być taki, by zapewniał skuteczny wpływ na życie słuchaczy. Kazania powinny mieć w sobie wiele życia i werwy, łączyć rzeczywistość ziemską z perspektywą odradzającej miłości Chrystusa. Nie mogą mieć personalnych odniesień ani nikogo obrażać. Słuchacze powinni dostrzec w kaznodziei przede wszystkim serce. Kazanie, zwłaszcza w przypadku alkoholika, powinno go obudzić i nim wstrząsnąć, bowiem alkoholik to człowiek o drzemających szlachetnych porywach, o uśpionych chęciach do pracy duchowej, umysłowej i fizycznej⁵⁶⁵.

W publikacjach na temat głoszenia słowa Bożego można znaleźć konkretne tematy kazań trzeźwościowych. Oto niektóre z nich: Pijaństwo ruiną duszy i ciała. Alkoholizm przyczyną naruszania przykazań Bożych. Cnota trzeźwości podporą moralną człowieka. Walka ze zwyczajami pijackimi obowiązkiem moralnym, indywidualnym i społecznym. Abstynencja jest cnotą umartwienia, umocnieniem we wszystkich cnotach⁵⁶⁶. Wszystkie cnoty mówią o wzroście moralnym, duchowym i fizycznym, wszystkie znajdują swoje źródło w Piśmie świętym i mówią o osobistym wysiłku i umartwieniu.

Człowiek zdolny jest do zwiększenia pracy nad sobą w konkretnym czasie i w konkretnych okolicznościach. Na tym oparto przekonanie, że skuteczność i zakres oddziaływań duszpasterskich ma szansę wzrosnąć w okresach liturgicznych, które naznaczone są większą frekwencją wiernych w kościołach i zwiększoną pobożnością. Zaproponowano, by kazania trzeźwościowe głoszono w I Niedzielę Adwentu i w I Niedzielę Wielkiego Postu. Postulowano objęcie

⁵⁶⁵ W. Osmólski, *Kaznodziejstwo Trzeźwościowe*.... s.241.

⁵⁶⁶ Tamże, s.243.

tematyką trzeźwościową także nauki stanowe dla młodzieży i dorosłych. Sugerowano, aby co kilka lat kazanie odpustowe w parafii było poświęcone problemom alkoholowym. W latach 60 – 80 – tych XX wieku zachęcano do organizowania rekolekcji i misji poświęconych sprawom uzależnień i trzeźwości⁵⁶⁷.

Pomoce do przepowiadania trzeźwościowego były zamieszczane w pismach homiletycznych⁵⁶⁸. Zawarta w nich była różnorodność przedstawianej argumentacji na rzecz trzeźwości. Kazania w „Bibliotece Kaznodziejskiej” oparte były na argumentach biblijnych, patriotycznych, teologicznych, medycznych i społecznych. W odpowiednio dobranych argumentach biblijnych dopatrywano się pierwszorzędnych środków, pomagających uwrażliwiać słuchaczy słowa Bożego na tematykę trzeźwościową⁵⁶⁹.

Istotnym elementem wsparcia działań trzeźwościowych były również listy pasterskie, poprzez które Episkopat Polski docierał do wiernych z Bożym słowem. Były one kierowane do wszystkich Polaków i odczytywane podczas zgromadzeń eucharystycznych, najczęściej w niedziele rozpoczynające Wielki Post⁵⁷⁰. Biskupi Polscy pisali w nich o naturze, przyczynach i skutkach alkoholizmu⁵⁷¹ oraz o sposobach ratowaniach alkoholików. Apelowali do rodziców o życie w trzeźwości. Prosiли ich, aby z miłości do swoich dzieci zachowali abstynencję, żeby nie częstowali napojami alkoholowymi gości w związku z przyjęciami z okazji I komunii św. Zwracali się także do młodzieży. Prosiли o odmianę obyczajów, o to, by nie upijali się przy byle okazji, by młodzi pokochali „wolne przestrzenie pól, łąk, lasów i gór, otwarte boiska sportowe i jasne izby świetlic, gdzie przy orzeźwiających napojach bezalkoholowych miło

⁵⁶⁷ M. Puta, Misje trzeźwościowe jako nadzwyczajna akcja duszpasterska na przykładzie diecezji tarnowskiej – relacja o ankiecie”, W. Kurs trzeźwościowy II-go stopnia dla misjonarzy i kaznodziejów trzeźwościowych zakonów męskich, Zakroczym 1974, s. 154 – 159.

⁵⁶⁸ Ks. Bogdan Walczykiewicz zajął się tą posługą w świetle kazań drukowanych w „Bibliotece Kaznodziejskiej” w latach 1957 – 1975.

⁵⁶⁹ B. Walczykiewicz, Posługa słowa w trosce o trzeźwość Narodu w świetle kazań drukowanych w „Bibliotece Kaznodziejskiej” w latach 1957 – 1975, W. Długofalowy kurs alkoholologii dla alumnów seminarium – IV rok studiów, Zakroczym 1977, s. 15 – 52.

⁵⁷⁰ Takie listy powstały na Wielki Post roku 1965; 1970; 1977; 1992.

⁵⁷¹ List Pasterski Episkopatu Polski „Zachęta do upowszechniania trzeźwości” LPEPiPP Paryż 1988, s. 294.

gawędzić, słuchać koncertu lub śpiewu⁵⁷². Zwracali uwagę, że skuteczne zapobieganie nie może ograniczać się tylko do podania informacji i promowania określonych wzorców zachowań, ale musi sięgać głębiej, tak, by służyć formowaniu dojrzałej i silnej osobowości⁵⁷³.

Od roku 1986 Episkopat Polski kierował do wiernych listy pasterskie głównie w miesiącu sierpniu, obchodzonym w Polsce jako miesiąc trzeźwości. Podkreślali w nich, że trzeźwość jest jednym z warunków odnowy religijno-moralnej oraz że powstrzymanie się w sierpniu od spożywania napojów alkoholowych jest znakiem pragnienia życia w wolności⁵⁷⁴. Zwracając się do osób starszych, po II Krajowym Kongresie Eucharystycznym w Polsce i wizycie Papieża Jana Pawła II, Biskupi polscy, nie tylko prosili dorosłych o zachowanie abstynencji w miesiącu sierpniu, lecz przypominali o ich zobowiązaniu do wychowania dzieci i młodzieży – słowem i przykładem. Kierując swe słowa do młodzieży, biskupi akcentowali ich odpowiedzialność za przyszłość ojczyzny, o zachowanie polskiej kultury i jej rozwój. Przestrzegali, że alkohol jest wrogiem tego zadania⁵⁷⁵. Wielokrotnie, w związku z sierpniową abstynencją, Episkopat Polski odwoływał się w listach pasterskich do motywów patriotycznych. Stwierdzali, że trzeźwość jest koniecznym warunkiem rozwoju osób, rodzin i społeczeństwa. Podkreślali, że Kościół czuje się wezwany do troski o trzeźwość a moc Kościoła płynie z jego nierozrwalnego związku z Chrystusem-Odkupicielem człowieka⁵⁷⁶.

W sytuacji, gdy zabrakło okolicznościowego listu Episkopatu Polski na sierpień, wezwania do swoich diecezjan kierowali biskupi diecezjalni⁵⁷⁷ albo Przewodniczący Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości⁵⁷⁸ a następnie

⁵⁷² List Pasterski Biskupów Polskich „Wezwanie do trzeźwości”, LPEP, Paryż 1975, s. 387.

⁵⁷³ List Pasterski Episkopatu Polski na temat trzeźwości z racji Wielkiego Postu. DTD T. VIII, s. 20-23.

⁵⁷⁴ Wezwanie Episkopatu Polski do wzmożenia odpowiedzialności za trzeźwość Narodu, W. LPEP 19945-2000, Michalineum 2003, część II, s. 1503-1507.

⁵⁷⁵ Słowo Biskupów Polskich wzywające wiernych do abstynencji w miesiącu sierpniu. DTD T. V, s. 29-31.

⁵⁷⁶ List Pasterski Episkopatu Polski w związku z sierpniowym wezwaniem do trzeźwości 1991. W. MPP 1991 nr 10, s. 414-418.

⁵⁷⁷ Z. Kamiński, Komunikat w sprawie trzeźwości w miesiącu sierpniu, W. Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej nr 1988 nr 18; J. Mazur, Komunikat w sprawie sierpniowej abstynencji Polaków. DTD T. V, s. 73-74.

⁵⁷⁸ A. Odzimek, Apel Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości. W.KAI Biuletyn 1994 nr 68.

Przewodniczący Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości⁵⁷⁹. Niektóre diecezje przygotowywały też materiały liturgiczne na poszczególne dni sierpnia z propozycjami homilii⁵⁸⁰.

Ważnym sposobem przekazywania słowa Bożego, od roku 1968, były przygotowywane przez Komisję Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości pomoce ułatwiające organizowanie Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu w poszczególnych parafiach. Wykorzystywano w nich biblijną symbolikę, ważne teksty i obrazy. Nawiązywano m.in. do słów niewidomego, który prosi Jezusa: „Panie spraw, abym przejrzał”. Zachęcano wszystkich, którzy utracili kontrolę nad używaniem alkoholu, by uczynili tę prośbę niewidomego osobistą modlitwą i również przejrzeni, by także ich bliscy i znajomi zrozumieli swoją odpowiedzialność za zmianę zwyczajów alkoholowych, by nie było przymusu picia alkoholu. Motywem wszystkich ludzkich relacji, podobnie jak motywem apostołstwa trzeźwości, powinna być miłość, o którą prosi Jezus: „To jest moje przykazanie, abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowalem” (J, 15,12)⁵⁸¹. Miłością do Boga i ludzi były nacechowane wszystkie ówczesne pomoce do kazań dla dorosłych, dla młodzieży i dla dzieci⁵⁸². W programie Tygodnia Modlitw znalazły się również pomoce do prelekcji na temat pomocy alkoholikowi i jego najbliższej rodzinie. Płynęło z nich przesłanie, że tylko wiara w Boga i pomoc wsparta łaską Bożą oraz środkami naturalnymi może uratować alkoholika⁵⁸³.

Kolejnym ważnym elementem skutecznej pracy duszpasterskiej była katecheza. Stanowi ona centralną funkcję Kościoła w realizacji jego zbawczej misji. Jej celem jest doprowadzenie człowieka do spotkania z Bogiem oraz do

⁵⁷⁹ A. Dydycz, Apel Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości na miesiąc sierpień 1998 roku. W. „Trzeźwymi bądźcie” 1998 nr 6.; T. Bronakowski, Ku trzeźwości Narodu, Warszawa 2017, s. 7 – 2017,

⁵⁸⁰ Ku trzeźwości. Agenda Liturgiczna na sierpień 2001 r. Red. K. Kołodziejczyk. Lublin 2001.

⁵⁸¹ Kuria Diecezjalna Płocka, Teczka Duszpasterska 3/68, Tydzień Trzeźwości (mps).

⁵⁸² Referat Duszpasterstwa Trzeźwości Archidiecezji Poznańskiej, V Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, Poznań 1972 (mps.)

⁵⁸³ Łomżyński Ośrodek Duszpasterstwa Trzeźwości, III Tydzień modłów o Trzeźwość Narodu, Łomża 1970, (mps.)

pogłębienia wiary chrześcijańskiej, a przez formację sumienia do wewnętrznej przemiany i kształtowania charakteru moralnego⁵⁸⁴. Katecheza w służbie trzeźwości ma za zadanie przekazanie prawdy o zgubnym działaniu alkoholu na relacje człowieka z Bogiem, gdy jest on nadużywany. Jest też ukierunkowaniem na wychowanie do zdobywania cnoty trzeźwości przez katechizowanych.

O skuteczności działań w parafii decyduje wiele czynników, między innymi systematyczność, atrakcyjność, dostępność i korelacja wielorakich zadań. Owoce duszpasterskiej aktywności będą bardziej widoczne, jeśli katecheza zostanie zapoczątkowana wśród dzieci⁵⁸⁵, kontynuowana w wieku młodzieńczym i obejmie także dorosłych⁵⁸⁶. W projekcie programu pracy trzeźwościowej z 1967 roku zamieszczono „trzeźwościowe minimum katechetyczne”. Zaproponowano po 2 godziny lekcyjne przeznaczone na zagadnienia związane ze spożyciem alkoholu. W projekcie znalazły się niezbędne wiadomości związane ze spożyciem alkoholu oraz z wprowadzaniem dobrych zmian w codziennym życiu. Przewodnią ideą programu stała się zasada dobra moralnego, która wyznacza rozwój osobowości człowieka. Szczególny akcent położono na wewnętrzną wolność człowieka opartą o trzeźwy rozum i wolną wolę. Uznano, że każdorazowe upicie, choroba alkoholowa oraz przymus towarzyski stanowi poważne zagrożenie dla wolności wewnętrznej. W promowaniu tej prawdy oraz konstatacji faktów widziano przestrzeń dla zmiany panującego obyczaju, w którym człowiek spotyka się z namawianiem do picia⁵⁸⁷.

Również w posłudze uświęcania znalazło się miejsce na duszpasterstwo trzeźwościowe. Przykładem jest próba wprowadzenia zmian w ramach przygotowań do przyjęcia Pierwszej Komunii św. Zaproponowano, by dzieci pierwszokomunijne mogły zadeklarować powstrzymanie się od spożywania alkoholu aż do czasu osiągnięcia pełnoletności. Była to realizacja „Wytycznych

⁵⁸⁴ H. Wrońska, Katechizacja. W: Teologia Pastoralna T. 2 Red. R. Kamiński, Lublin 2002., s. 179-184.

⁵⁸⁵ F. Kirstein, Duszpasterstwo zwyczajne w służbie trzeźwości, W. Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa 1963, s.231.

⁵⁸⁶ Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. J. Piwowarczyk. Kraków 1971, s. 27n. (mps.)

⁵⁸⁷ Projekt programu pracy trzeźwościowej. Red. J. Mazur. AK 1974 nr 394, s. 273.

Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej”, w których Episkopat zachęcał katechetów do „przyjmowania od dzieci przy Pierwszej Komunii św. przyrzeczenia powstrzymania się od napojów alkoholowych do dojścia do pełnoletniości (nie może to być okres mniejszy niż do 18 roku życia)”⁵⁸⁸. Korzystając z doświadczeń duszpasterskich oraz wiedzy o tym, że czasami poddaje się w wątpliwość sens takich przyrzeczeń i rezygnuje się z ich wypełniania pod różnymi pretekstami, zorganizowano w Łomży symposium. Jego celem było „poddanie refleksji zagadnienia możliwości i potrzeby wskazania dzieciom ideałów i współdziałania przy ich realizacji, sposobu formułowania zobowiązań i ich okresowego odnawiania, roli łaski i natury, wagi profilaktyki w okresie dzieciństwa”⁵⁸⁹.

Episkopat Polski domagał się, aby składane przyrzeczenia powstrzymania się od spożywania alkoholu dzieci przy okazji Pierwszej Komunii świętej były odnawiane na początku i przy zakończeniu roku katechetycznego oraz wobec biskupa przy okazji otrzymania sakramentu bierzmowania⁵⁹⁰. Sugerował, aby od rodziców dzieci przystępujących do Pierwszej Komunii św. „pobierać zobowiązanie, że nie urządzią przyjęcia pierwszokomunijnego z alkoholem i zatroszczą się o wychowanie dzieci w trzeźwości”⁵⁹¹. W związku z tym przygotowywano stosowne deklaracje⁵⁹². W diecezjach dostępne były konspekty konferencji dla rodziców oraz katechez dla dzieci i młodzieży do wykorzystania w parafiach i na katechezach⁵⁹³. Cenne propozycje katechez trzeźwościowych przygotowywał Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości⁵⁹⁴.

⁵⁸⁸ „Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej”. AK 1974 nr 394, s.262.

⁵⁸⁹ O wielkich postanowieniach małego dziecka. Profilaktyczne aspekty formacji rodziców i dzieci do I Komunii świętej. Red. P. Kulbacki, Warszawa 2009, s. 10.

⁵⁹⁰ „Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej” W. AK 1974 nr 394; s.263.

⁵⁹¹ Tamże, 262.

⁵⁹² J. Gomółka, Duszpasterstwo trzeźwości, W. Praca zbiorowa, Magnificat anima mea, s. 66.

⁵⁹³ Tamże, s. 62-122.

⁵⁹⁴ R. Ziarko-Podlaska, Katechezy. W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości., Red. Z. Kaniecki, Płock 1999. S. 34-43.

Duszpasterstwo trzeźwości było prowadzone w posłudze liturgicznej Kościoła. Znaczącym wydarzeniem stało się podjęcie przez duszpasterzy inicjatywy, związanej z zawieraniem małżeństw sakramentalnych oraz organizowaniem przyjęć weselnych. Dogodną sposobność do przekazywania pouczeń w dziedzinie trzeźwości upatrywano w kursach przedślubnych⁵⁹⁵. W „Wytycznych Episkopatu” proszono, aby przyjęcia wiernych z okazji ślubów oraz innych uroczystości rodzinnych odbywały się bez alkoholu. W związku z sakramentem małżeństwa przygotowywano pomoce na przeżycie uroczystości rodzinnej w domu, po przeżyciu udzielenia sakramentu małżeństwa w kościele⁵⁹⁶. Dużą zasługę w promowaniu przyjęć weselnych bez alkoholu miał ks. Władysław Zązel, proboszcz z Kamesznicy⁵⁹⁷.

Stopniowo zaczynano dostrzegać coraz większą wartość sakramentu pokuty. Uznano, że pośród udzielanych sakramentów pełni on rolę szczególną. Ma tę przewagę nad innymi, że stanowi formę bezpośredniego kontaktu z wiernym. Wobec osób uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem pełni on rolę szczególną. Posługa duszpasterza w konfesjonale daje okazje do tego, by zapobiec niebezpieczeństwu rozwinięcia się nałogu pijaństwa oraz pomóc uzależnionemu wyrwać się z nałogu. Trzeba jednak pamiętać, by pokuta była dostosowana do osoby penitenta i miała charakter leczniczy⁵⁹⁸. Poprzez sakrament pokuty można trafić także do tych, którzy potrafią pomóc pijącym czy zagrożonym, można wytwarzać nowy styl życia, odpoczynku i zabawy bez alkoholu⁵⁹⁹.

Głosy podnoszące nieskuteczność sakramentalnej posługi nie biorą pod uwagę faktu, że w wielu sytuacjach uwikłani w uzależnienia często unikają sakramentu pojednania. Kościół trwa jednak w oczekiwaniu na powrót

⁵⁹⁵ F. Kirstein, Duszpasterstwo zwyczajne w służbie trzeźwości, W. Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa 1963, s.219.

⁵⁹⁶ Urządzamy wesele bez alkoholu, Zakroczym 1990, ss.60.

⁵⁹⁷ W. Motyka, Góralski chodniecek Jegomością Władysława Zązła, Żywiec 2006, s. 22-27.

⁵⁹⁸ F. Kirstein, dz. cyt. s. 216.

⁵⁹⁹ H. Pagiewski, Konfesjonał i ambona jako pole działania kapłana w tworzeniu obyczaju trzeźwości, W. Kurs trzeźwościowy II-go stopnia dla misjonarzy i kaznodziejów trzeźwościowych zakonów męskich, Zakroczym 1974, s. 138.

marnotrawnych synów i nie przestaje szukać nowych dróg dotarcia do ludzkich sumień. W okresie Wielkiego Postu, w ramach Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu wychodzi z propozycją różnych nabożeństw. Przede wszystkim skupia wiernych na nabożeństwach Drogi Krzyżowej, zatrzymuje przy rozważaniach odnoszących się do pijaństwa i braku trzeźwości⁶⁰⁰. Gromadzi też na rozważaniach różańcowych uwzględniających sprawy trzeźwościowe oraz na adoracji Najświętszego Sakramentu⁶⁰¹.

W posłudze pasterskiej występowały także elementy trzeźwościowe. Sobór Watykański II naucza, że posługa pasterska Kościoła jest służbą, posługiwaniem (KK 24). Zasadą w realizacji funkcji pasterskiej w Kościele jest służba braciom na wzór Chrystusa, który przyjął postać sługi (Flp 2,6) i przyszedł po to, aby służyć (Łk 22,26). Posługa pasterska na wzór Chrystusa polega na oddaniu się do dyspozycji potrzebujących wsparcia osób⁶⁰².

Zaangażowanie Episkopatu Polski zaowocowało przyjęciem wytycznych dla kościelnej działalności trzeźwościowej, które uporządkowały apostołstwo trzeźwości w Polsce i były inspiracją do nowych form działalności trzeźwościowej. W oparciu o Wytyczne Episkopatu Polski angażowano ludzi świeckich do współpracy w apostołstwie trzeźwości przez włączano ich do struktur trzeźwościowych zarówno na szczeblu ogólnopolskim jak i parafialnym⁶⁰³.

W 1982 roku wznowiono działalność Bractw Trzeźwości w ramach powołanego Ruchu Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego⁶⁰⁴. Od roku 1979 dzięki powołaniu Krucjaty Wyzwolenia Człowieka poprzez Diakonię Wyzwolenia w apostołstwo trzeźwości włączyło się wielu kapłanów i

⁶⁰⁰ Apostoł trzeźwości, vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki, Płock.2007, s. 24-26.

⁶⁰¹ Apostoł trzeźwości, vademecum apostołstwa trzeźwości. Red. O. Puskiewicz, Katowice.2020, s. 48 n.

⁶⁰² R. Kamiński (red.), Teologia pastoralna t. 2. Lublin 2002, s. 290-292.

⁶⁰³ Apostoł trzeźwości, vademecum apostołstwa trzeźwości. Red. O. Puskiewicz, Łomża.2015, s. 231.

⁶⁰⁴ Ramowy Regulamin Ruchu Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego, Zakroczym 1986, ss.22.

świeckich⁶⁰⁵. Wielu katechetów wsparło działalność powołanej w 1980 roku Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej Królowej Polski⁶⁰⁶.

Lata 1991-1994 były czasem w którym organizowano w diecezjach Diecezjalne Kongresy Trzeźwości m.in. w Częstochowie, Łomży, Przemyślu, Lublinie, Kaliszu, Tarnowie, Radomiu, Kielcach, Płocku⁶⁰⁷. Ich uwieńczeniem był w 1994 roku na Jasnej Górze Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości, który był zaproszeniem do „spotkania i współpracy różnych wspólnot i instytucji troszczących się o trzeźwość ludzi w Polsce”⁶⁰⁸. W 2017 roku w Warszawie odbył się w Warszawie Narodowy Kongres Trzeźwości, którego owocem był Narodowy Program Trzeźwości. Hasło Kongresu „Ku trzeźwości Narodu. Odpowiedzialność rodziny, Kościoła, państwa i samorządu” budziła nadzieję, że „każda z wymienionych instytucji podejmie to, co należy do jej podstawowych zadań”⁶⁰⁹.

Szczególną rolę spełniały Tygodnie Modlitw o Trzeźwość Narodu organizowane od 1968 roku od Środy Popielcowej do środy po I Niedzieli Wielkiego Postu⁶¹⁰ a od roku 1999 od ostatniej niedzieli karnawału do soboty przed I Niedzielą Wielkiego Postu. Motywem zmiany dni Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu była możliwość organizowania zabaw, rajdów, ognisk, imprez z tańcem i piosenką, aby pokazać, że można tańczyć, śpiewać, cieszyć się bez alkoholu. W ciągu roku liturgicznego Tygodnie Modlitw o Trzeźwość Narodu były czasem intensywniejszych działań duszpasterskich na rzecz trzeźwości. Episkopat Polski wielokrotnie w związku z tymi dniami modlitw i działań na niwie trzeźwości kierował listy pasterskie. W diecezjach biskupi diecezjalni również na te dni w swoich listach pasterskich podnosili fakt braku trzeźwości w Polsce i próbowali przedstawić działania aby zaradzić temu problemowi.

⁶⁰⁵ P. Kulbacki, *Krucjata Wyzwolenia Człowieka w kościelnej i świeckiej działalności trzeźwościowej*, Krościenko-Wrocław 2002, ss. 74.

⁶⁰⁶ O. Puskiewicz, *Krucjata Niepokalanej Królowej Polski*. W. A. Odzimek (red.), *Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości*, Radom 1994, s. 135.

⁶⁰⁷ M. Dziewiecki, *Sesja Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości w Zakroczymiu*, „Pismo Okólne” nr 44/1993.

⁶⁰⁸ A. Odzimek (red.), *Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości*, Radom 1994, s. 3.

⁶⁰⁹ T. Bronakowski (red.), *W trosce o wolność – Narodowy Kongres Trzeźwości 2017*, Katowice 2019.

⁶¹⁰ J. Mazur, *Pro memoria w zakresie walki o trzeźwość Narodu*, W. DTD t. 1, s. 33-34.

Tygodnie Modlitw o Trzeźwość Narodu łączyły się z wykładaniem w kościołach Parafialnych Ksiąg Trzeźwości, które dawały możliwość uzewnętrznienia decyzji abstynenckich. Decyzja, aby wpisać swoje nazwisko do Księgi Trzeźwości była znakiem, że w parafii nie wszyscy piją. Takie świadectwo pociągało innych do rezygnacji z używania alkoholu⁶¹¹.

Niektórzy kapłani odkrywając charyzmat do apostołstwa trzeźwości podejmowali inicjatywy, które ogarniały całą Polskę. Takim kapłanem był ks. Władysław Zązel, kapelan Związku Podhalan, który najpierw w Kamesznicy, parafii której był proboszczem zachęcał narzeczonych do organizowania przyjęć związanych z zawarciem sakramentu małżeństwa bez alkoholu. Ta parafialna inicjatywa ogarnęła całą Polskę i dała początek Ruchowi „Wesele Wesel”⁶¹². Działania apostołskie na rzecz trzeźwości pracującego w Przemyślu ks. Stanisława Zarycha przekroczyły granice diecezji przemyskiej. Należał on do pierwszych kapłanów, którzy zaangażowali się najpierw w działalność Krucjaty Wstrzemięźliwości a później w Krucjatę Wyzwolenia Człowieka. Ks. Zarych świadom, że najlepiej przemawia do ludzkiej wyobraźni żywe świadectwo drugiego człowieka, postanowił wykorzystać doświadczenia niepijących alkoholików. Z niepijącymi alkoholikami i dla niepijących alkoholików organizował rekolekcje, które gromadziły licznych uczestników⁶¹³. Duszpasterstwo trzeźwości w parafiach będzie się rozwijało, jeśli duszpasterze tam, gdzie zostali posłani będą inicjowali formy duszpasterstwa trzeźwości, które proponuje Episkopat Polski czy poszczególni biskupi w swoich diecezjach.

⁶¹¹ Z. Kaniecki, XXXII Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, W. Z. Kaniecki, Vademecum duszpasterstwa trzeźwości, Płock 1999, s. 12-13.

⁶¹² W. Motyka, Góralski chodniecek Jegomości Władysława Zązła, Żywiec 2006.

⁶¹³ K. Fil, Pasterz. Ks. Stanisław Zarych Apostołem Trzeźwości, Przemyśl 2008.

4.2 Duszpasterstwo trzeźwości jako forma duszpasterstwa nadzwyczajnego

Zarówno duszpasterstwo zwyczajne jak i nadzwyczajne zmierzają do wspólnego celu. Jest nim spotkanie ludzi z Bogiem w wierze i w miłości. Duszpasterstwo nadzwyczajne obejmuje środki i akcje duszpasterskie podejmowane sporadycznie, odznaczające się jakąś szczególną atrakcyjnością i psychologiczną siłą oddziaływania, mające wywołać wstrząs dobroczynny i religijno-moralny w życiu wiernych, których owocem ma być nowy zryw w spełnianiu obowiązków religijnych⁶¹⁴. Duszpasterstwo nadzwyczajne powinno być inspiracją dla duszpasterstwa zwyczajnego i jego uzupełnieniem. Powinno mu też służyć pomocą. Pomoc ta winna obejmować dostarczanie materiałów, ale także przygotowywanie osób i grup wiernych przygotowanych do realizacji duszpasterstwa trzeźwości, przekraczającego możliwości pastoralne parafii⁶¹⁵. Przez nadzwyczajne duszpasterstwo trzeźwości należy rozumieć akcje trzeźwościowe o takim nasileniu i zakresie, aby mogły one skutecznie przeciwdziałać klęsce nowoczesnego alkoholizmu. Szczególna rola w apostołstwie trzeźwości przypadła misjom i rekolekcjom trzeźwościowym. Biskupi wydawali rozporządzenie, aby w każdych parafialnych rekolekcjach przynajmniej jedna nauka poświęcona była zagadnieniu pijaństwa i trzeźwości⁶¹⁶.

W procesie realizacji przyjętych zadań niezwykle istotne były lata 1964/1965. W ósmym roku przygotowań do Jasnogórskich Ślubów Narodu rozważano ślubowanie dotyczące wad narodowych. Kard. S. Wyszyński pisał: „Bój z naszymi wadami narodowymi i zdobywanie cnót nazwaliśmy najświętszym i najcięższym. Bo to jest bój z samym sobą”⁶¹⁷. Tę samą myśl

⁶¹⁴ F. Blachnicki, Nadzwyczajne duszpasterstwo trzeźwości. W. Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa 1963, s.270-271.

⁶¹⁵ R. Kamiński, Duszpasterstwo nadzwyczajne. W. Teologia Pastoralne T. 2, Red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 309-310.

⁶¹⁶ Z. Kaniecki, Nadzwyczajne duszpasterstwo trzeźwości. W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości, Red. Z. Kaniecki, Płock 2000, s. 5-7.

⁶¹⁷ S. Wyszyński, Królowo Polski przyrzekamy. Warszawa 2006. S. 131.

zawarł w rozważaniach majowych, mówiąc: „Wiemy, że najtrudniejsza to walka, ale niezbędna dla ocalenia Narodu. Bijemy się w piersi, lecz nie upadamy na duchu”⁶¹⁸. Posłuszni prymasowskiemu wezwaniu Polacy powtarzali: Przyrzekamy stoczyć bój z naszymi wadami narodowymi. Przyrzekamy wypowiedzieć walkę pijaństwu. Przyrzekamy zdobywać cnoty. Przyrzekając walkę z wadami, szukali wsparcia u Matki Boga, która w tym czasie wędrowała po Polsce w kopii Cudownego Jasnogórskiego Obrazu.

Wszystko to pobudziło protrzeźwościowe postawy Polaków. W księgach parafialnych wzrosła liczba składanych przez parafian deklaracji całkowitej abstynencji do końca życia. Pojawili się nowi duszpasterze trzeźwości. W związku z realizacją programu duszpasterskiego Wielkiej Nowenny przy Warszawskim Referacie Trzeźwości powstało koło kaznodziejów, które podjęło się głoszenia rekolekcji trzeźwościowych⁶¹⁹. W tym czasie Delegat Episkopatu Polski do Spraw Trzeźwości przedstawił Listę Kapłanów polecanych z prelekcjami dla Alumnów Seminariów Duchownych⁶²⁰.

W związku z II Kongresem Eucharystycznym, w 1987 roku, podjęto Kongresową Akcję Trzeźwości. Niedzielę 24 maja 1987 roku w całej Polsce poświęcono akcji trzeźwościowej przedkongresowej. Podczas sprawowanych Mszy świętych głoszone kazania na temat wyzwolenia człowieka i narodu od pijaństwa oraz odprawiano nabożeństwa przebłagalne. Pojawiły się apele do wiernych, by w tygodniu przyjazdu Ojca świętego Jana Pawła II czyli od 7 do 14 czerwca 1987 roku podjęli całkowitą rezygnację z napojów alkoholowych. Przygotowano na tę okoliczność odpowiednie teksty przyrzeczenia⁶²¹.

⁶¹⁸ S. Wyszynski, Wypełniamy Śluby Jasnogórskie. Warszawa 1957. s.428.

⁶¹⁹ Do owego zespołu należeli księża: Antoni Cząstka, Wiesław Osmólski, Władysław Padacz, Benignus Jan Sosnowski, Stefan Tarasiuk i Michał Żukowski. Zob. M.P. Romaniuk, Czcigodny Sługa Boży kardynał Stefan Wyszynski. Warszawa 2018, s. 127.

⁶²⁰ Kapłanami tymi byli: Stanisław Zarych, Wiesław Osmólski, Jan Piwowarczyk, Władysław Bakalarz, Franciszek Blachnicki, Mikołaj Sasinowski, Władysław Padacz, Henryk Korża oraz OO. Kapucyni, O. Benignus, O. Apolinary, O. Sylwester. DTD T. I, s. 9.

⁶²¹ W. Miziołek, Propozycje związane z kongresową akcją trzeźwości. „Pismo Okólne” 1987 nr 13.

W celu promowania życia bez alkoholu, od 1999 r. rozpoczęto obchody Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu w ostatnią niedzielę karnawału. Od 1968 roku Środa Popielcowa otwierała Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu⁶²². W tamtym czasie w ten sposób odkreślano wyjątkowość Wielkiego Postu, okresu liturgicznego naznaczonego Chrystusowym cierpieniem. Przyjęcie nowego terminu dla obchodów Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu motywowano potrzebą spędzenia ostatnich dni karnawału w radości, bez alkoholu. Pojawiły się propozycje, aby grupy istniejące przy parafiach organizowały zabawy, rajdy, ogniska, imprezy z tańcem i piosenką. Z bezalkoholowych imprez płynął czytelny przekaz, że można tańczyć, śpiewać i cieszyć się bez alkoholu⁶²³. Drugim celem Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu było wybląganie Bożego miłosierdzia i Bożej pomocy dla ratowania Narodu przez modlitwy, ofiary i dobre czyny duszpasterzy, parafian i wszystkich ludzi dobrej woli. To był również akt włączenia wspólnoty w życie Kościoła i uwrażliwienie jej na niedolę bliźniego, dotkniętego klęską pijaństwa i alkoholizmu. Istotnym elementem stało się budzenie sumień ludzi niepijących napojów alkoholowych i pijących mało do odpowiedzialności za społeczeństwo polskie.

Dla wielu wiernych Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu był szansą nowego spojrzenia na problemy innych, a dla duszpasterzy okazją do podjęcia pracy wychowawczej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych. Wychowanie do trzeźwości i przez trzeźwość wiązało się też z przekazywaniem popularnej oświaty z zakresu kultury polskich obyczajów i ukazywaniem niebezpieczeństwa popadnięcia w nałóg alkoholizmu⁶²⁴. W tym celu były przygotowane propozycje homilii na niedziele w Tygodniu Modlitw o Trzeźwość Narodu. Szczególny nacisk położono na wyłożenie w parafiach Ksiąg Trzeźwości, do których miały się zapisywać osoby podejmujące decyzję rezygnacji z używania napojów

⁶²² W roku 2020 odbył się 53 Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu.

⁶²³ Z. Kaniecki, XXXII Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 1999. s. 12-13.

⁶²⁴ Kuria Diecezjalna Płocka, Teczka duszpasterska 1968 nr 3, s. 1.

alkoholowych na Wielki Post. Zalecano, by Środę Popielcową przeżywać jako dzień pokuty za grzechy pijaństwa i zaniedbania w szerzeniu cnoty trzeźwości. Modlitwą ogarniano wszystkie stany w Kościele: matki, ojców, dzieci i młodzież. Zwracano też uwagę na użytkowników dróg i kierowców. Proponowano przeprowadzić nabożeństwo ekspiacyjne oraz nabożeństwo Drogi Krzyżowej w intencji trzeźwości. Na Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu były przygotowywane pomoce liturgiczne na poszczególne dni oraz propozycje konferencji do różnych grup w parafii. Proponowano też przeprowadzanie katechez dla dzieci szkół podstawowych i młodzieży szkół średnich⁶²⁵.

Niezwykle ważną rolę w przygotowywaniu różnych form nadzwyczajnego duszpasterstwa trzeźwości spełniał Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu. W ośrodku odbywały się kursy trzeźwości, bezpośrednio przygotowujące zakonników do prowadzenia rekolekcji i misji o tematyce trzeźwościowej. Tu szkolono również zakonnych referentów trzeźwości a także kleryków, kapłanów, siostry zakonne i ludzi świeckich⁶²⁶. Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości wydawał pismo „Trzeźwymi Bądźcie”⁶²⁷, w którym zamieszczano m.in. pomoce duszpasterskie dla duszpasterstwa parafialnego⁶²⁸. Były też wydawane pomoce do nabożeństw trzeźwościowych⁶²⁹. W Ośrodku Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu odbywały się sympozja, których owocem były publikacje pomocne w apostołstwie trzeźwości⁶³⁰.

W latach osiemdziesiątych zaczęto organizować pielgrzymki w intencji trzeźwości Narodu. W 1982 roku na Jasnej Górze odbyła się I Krajowa

⁶²⁵ Referat Duszpasterstwa Trzeźwości Archidiecezji Poznańskiej, V Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, Poznań 1972. S. 22-23.

⁶²⁶ J. Kochański, Kapucyński Apostolat Trzeźwości, Zakroczym 2000, s. 49.

⁶²⁷ Numery 1-23 ukazały się jako Biuletyn Domu Rekolekcyjnego Duszpasterstwa Trzeźwości w Zakroczymiu. Pierwszy numer nosi datę Październik 1978. Od numeru 24 z datą styczeń-luty 1983 Biuletyn ukazywał się jako dwumiesięcznik pod tytułem „Trzeźwymi Bądźcie”. W grudniu 2020 roku ukazał się ostatni numer tego Pisma.

⁶²⁸ T. Pulcyn, Sugestie homiletyczne, W. Trzeźwymi Bądźcie nr 2/1987. S. 2-8.

⁶²⁹ Praca zbiorowa, Nabożeństwa Trzeźwościowe, Zakroczym 1988.

⁶³⁰ Rozwój osób uzależnionych w procesie zdrowienia. Red. M. Tatala, K. Kościeleck., Zakroczym 2002; Drogi rozwoju od uzależnienia do wolności. Red. M. Tatala, J. Karczewski. Zakroczym 2007; Alkohol w Biblii. Red. K. Kościelecki, A. Kiejza. Zakroczym 2010.

Pielgrzymka Apostolstwa Trzeźwości⁶³¹ a w roku 2020 odbyła się 39 Ogólnopolska Pielgrzymka na Jasną Górę w intencji trzeźwości i odnowy moralnej Narodu Polskiego. Pielgrzymki na Jasną Górę, odbywające się w III sobotę i niedzielę czerwca, miały charakter pokutno-ekspiacyjny za grzechy pijaństwa. Podczas czuwań modlitewnych, drogi krzyżowej i różańca pielgrzymi prosili Boga o przebudzenie sumień w kierunku obrony, ratowania i pomocy wobec uzależnienia alkoholowego dla Narodu polskiego. W tych pielgrzymkach brały udział liczne grupy apostolstwa trzeźwości z polskich parafii⁶³².

Wzrastał ruch pątniczy, rozwinęły się pielgrzymki diecezjalne i poszerzył się krąg miejsc pielgrzymkowych. Wciąż przyciągał obraz Czarnej Madonny, ale Obok Jasnej Góry miejscem pielgrzymkowym stało się Sanktuarium Matki Bożej w Niepokalanowie. W czerwcu roku 1990 wyruszyli na pielgrzymi szlak i do Niepokalanowa w intencji trzeźwości Narodu pątnicy z Radomia i Bieżunia w diecezji płockiej⁶³³. Niebawem dołączyli do nich pielgrzymi diecezji łomżyńskiej, wyruszający z Ostrołeki⁶³⁴. W kolejnych latach także w innych miejscach organizowano diecezjalne pielgrzymki⁶³⁵ do sanktuariów maryjnych⁶³⁶. Dzięki środkom przekazu tzn. Radiu Maryja i Telewizji „Trwam” dużego znaczenia nabrała Pielgrzymka do Sanktuarium bł. Ks. Bronisława Markiewicza w Miejscu Piastowym. Jest ona nazywana Narodową Modlitwą o Trzeźwość Narodu. W 2020 roku odbyła się po raz 16. W wielu parafiach organizowano Msze św. o wyzwolenie z nałogów a także Drogi Krzyżowe i Modlitwy Różańcowe⁶³⁷.

Wspólnotowe modlitwy, nabożeństwa, pielgrzymki i spotkania w ramach duszpasterstwa trzeźwości gromadziły ludzi i rodziły nowe grupy trzeźwościowe.

⁶³¹ H. Korża, XVI Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, Lublin-Łomża 1982, s.2.

⁶³² VI Pielgrzymka Apostolstwa Trzeźwości na Jasną Górę, Trzeźwymi Bądźcie 1987 nr 3 s. 4-12.

⁶³³ „Pismo Okólne” 1990 nr 32.

⁶³⁴ Apostoł Trzeźwości. Red. O. Puskiewicz. Katowice 2020, s.214.

⁶³⁵ Z. Kaniecki, Pielgrzymki Apostolstwa Trzeźwości. W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 2004. s. 95-103.

⁶³⁶ Sanktuariami tymi były m.in. Obory, Gietrzwałd, Kalwaria Paclawska, Kalwaria Zebrzydowska, Krzeszów, Świąta Góra w Gostyniu, Rokitno

⁶³⁷ Kalendarium. W. Apostoł Trzeźwości. Red. O. Puskiewicz. Katowice 2020, s.204-228.

Konkretną odpowiedzią na prośbę Jana Pawła II, wyrażoną po jego wyborze na Stolicę Piotrową, było powołanie w dniu 8 czerwca 1979 roku Krucjaty Wyzwolenia Człowieka. Miało to miejsce podczas I Pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny i było inicjatywą ks. Franciszka Blachnickiego. Krucjata Wyzwolenia Człowiek to ruch maryjny, który zrzesza całkowitych abstynentów i zmierza do tego, aby jak najwięcej ludzi w imię miłości do Niepokalanej podjęło całkowitą abstynencję od alkoholu. Jej członkowie nie podzielają zdania, że każda najmniejsza dawka alkoholu jest szkodliwa dla zdrowia. Zasadniczo zgadzają się z twierdzeniem medycyny, że alkohol jest „truczną komórkową (zwłaszcza dla mózgu) i narkotykiem numer jeden”⁶³⁸. Abstynencja w Krucjacie Wyzwolenia Człowieka nie wypływa z argumentów medycznych i zdrowotnych. Krucjata propaguje abstynencję z motywów nadprzyrodzonych i społecznych. Uważa ją za skuteczny środek do osiągnięcia celu, jakim jest zwalczanie społecznej klęski alkoholizmu⁶³⁹. Krucjata Wyzwolenia Człowieka organizuje pielgrzymki swoich członków w intencji trzeźwości do różnych sanktuariów⁶⁴⁰. Z jej charyzmatu korzysta wiele innych wspólnot diecezjalnych, które organizują rekolekcje Krucjaty Wyzwolenia Człowieka dla swoich członków. Istotną rolę w formacji członków Krucjaty Wyzwolenia Człowieka odgrywa kwartalnik „Eleuteria”.

Ruch Krucjaty Niepokalanej Królowej Polski, ukierunkowany był na wychowanie młodego pokolenia Polaków do praktykowania abstynencji. Program formacyjny opiera się na czterech podstawowych wartościach, do wypełnienia których zobowiązują się członkowie Krucjaty Niepokalanej. Wartościami tymi są: modlitwa, ofiara, wstrzemięźliwość i skromność. Krucjata Niepokalanej Królowej Polski wydawała pismo formacyjne „Promyk Jutrzenki” oraz organizowała rekolekcje formacyjne dla animatorów tego ruchu⁶⁴¹.

⁶³⁸ Abstynenckie „Credo” Krucjaty Wyzwolenia Człowieka. W: Wolni i wyzwajający. Red. P. Kulbacki. Krościenko 1999, s.41.

⁶³⁹ Wolni i wyzwajający. Red. P. Kulbacki. Krościenko 1999, s.39- 46.

⁶⁴⁰ Kalendarium. W: Apostoł Trzeźwości. Red. O. Puskiewicz. Katowice 2020, s.204-228.

⁶⁴¹ O. Puskiewicz, Krucjata Niepokalanej Królowej Polski. W: Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości. Red. A. Odzimek, Radom 1994. s. 135-140.

W 1982 roku zostały reaktywowane Bractwa Trzeźwości jako Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego. Zasadą tego Ruchu było: „Przez dobrowolną abstynencję wielu do trzeźwości wszystkich” oraz „Przez dobrowolną abstynencję wszystkich kapłanów do trzeźwości narodu Polskiego”. Celem tego Ruchu było zdobycie całej Polski dla trzeźwości w duchu Chrystusowym. Program wychowawczo-formacyjny polegał na praktykowaniu w życiu osobistym cnoty trzeźwości lub abstynencji, uznawaniu i przestrzeganiu ABC społecznej Krucjaty Miłości oraz opieraniu się na założeniach Maryjnych Pomocników Kościoła w zakresie pracy nad rozwojem życia wewnętrznego i apostołskiego.

Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego dzielił się na trzy kręgi Apostolstwa Trzeźwości. Pierwszy krąg, zwany sympatykami Apostolstwa Trzeźwości obejmował dorosłych, którzy zobowiązywali się bez deklaracji pisemnej do zachowania osobistej trzeźwości lub abstynencji. Drugi krąg to Przyjaciele Apostolstwa Trzeźwości. Należeli do niego dorośli, dzieci i młodzież oraz osoby duchowne. Wszyscy oni zobowiązywali się do przestrzegania trzeźwości, ewentualnie do abstynencji okresowej lub na całe życie i zobowiązanie to potwierdzali wpisem do Parafialnej Księgi Trzeźwości. Trzeci krąg stanowili Współpracownicy Apostolstwa Trzeźwości „Maksymiliańska Służba”. Tworzyli go przedstawiciele wszystkich grup trzeźwościowych i abstynenckich jako Animatorzy idei trzeźwości oraz Moderatorzy grup trzeźwościowych lub abstynenckich w Apostolstwie Trzeźwości⁶⁴². W diecezjach Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego funkcjonował jako Bractwa Trzeźwości powoływane przez biskupa diecezjalnego⁶⁴³.

W organizowaniu przyjęć weselnych bez alkoholu szczególną rolę odegrał Ruch „Wesele Wesel”. Ruch ten ma swój początek w Parafii Kamesznica.

⁶⁴² H. Korża, Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego. W. XVI Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, Red. H. Korża, Lublin-Łomża 1982. s. 2-20.

⁶⁴³ Prymas J. Glemp wydał 30.04.1987 roku Dekret zatwierdzający statut Bractw Trzeźwości w Archidiecezji Warszawskiej

Proboszcz tej parafii - ks. Władysław Zązel - postanowił, że narzeczeni, którzy zdecydują się na przyjęcie weselne bez alkoholu, będą mieli pewne przywileje. Gdy okazało się, że w różnych regionach Polski takie przyjęcia się odbywają, Ks. Zązel zorganizował w 1995 roku ogólnopolskie spotkania małżeństw, które miały wesela bezalkoholowe⁶⁴⁴. Ta ogólnopolska impreza otrzymała nazwę „Wesele Wesel” i dała początek Ruchowi pod tą nazwą. Celem tego ruchu była wymiana doświadczeń związanych z promowaniem życia bez alkoholu, pokazanie, że życie w abstynencji jest możliwe i że małżeństwa, które nie używają alkoholu nie należą do rzadkości. Dodatkową korzyścią było poznanie nowych możliwości organizowania wesel i zabaw bezalkoholowych, dzielenie się sposobami uatrakcyjniania takich spotkań oraz dostęp do sprawdzonych wodzirejów, którzy czuwają nad całością zabawy tanecznej. Cenną wartością Ruchu okazało się także wspieranie się małżeństw w kontynuowaniu podjętych w dniu ślubu zobowiązań oraz pogłębianie życia religijnego⁶⁴⁵. Oprócz wspomnianych ruchów w poszczególnych diecezjach istniały różne inne stowarzyszenia i organizacje trzeźwościowe o mniejszym zasięgu działania⁶⁴⁶. Nadzwyczajne duszpasterstwo trzeźwości służące pomocą duszpasterstwu zwyczajnemu winno podejmować akcje trzeźwościowe w taki sposób, aby mogły one skutecznie przeciwdziałać nadużywaniu napojów alkoholowych.

⁶⁴⁴ W roku 2020 odbyło się w Radomiu XXVI Ogólnopolskie Spotkanie Małżeństw, które miały wesela bezalkoholowe „Wesele Wesel”.

⁶⁴⁵ W. Zązel, Wesele Wesel. W: Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki, Płock 2004. s. 95-103.

⁶⁴⁶ Z. Kaniecki, Organizacje Apostolstwa Trzeźwości w Polsce. W: Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki, Płock 2003. s. 67-77.

ROZDZIAŁ V

Ocena duszpasterstwa trzeźwości

Próba oceny skuteczności działań duszpasterstwa trzeźwości domaga się odpowiedzi na kilka pytań. Pierwsze z nich zdaje się być zasadnicze: Czy wysiłki Episkopatu Polski podejmowane w celu ograniczenia spożycia alkoholu i propagowania życia w trzeźwości były wystarczające w stosunku do potrzeb? Odpowiedzi na to pytanie nie można ograniczyć jedynie do stwierdzenia „tak” lub „nie”, ponieważ decyzja wykracza poza sferę woli jednego podmiotu. Obejmuje szerszą przestrzeń i rodzi kolejne pytania, np. w jakim stopniu zalecenia, sugestie i zadania proponowane przez Episkopat Polski były realizowane w diecezjach i parafiach? Stosownych informacji na ten temat należy szukać w dokumentach Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości oraz dokumentach Kościoła powszechnego i Episkopatu Polski. To one stanowią wiarygodne źródło i mogą być podstawą do klasyfikacji wysiłków biskupiego gremium, księży zaangażowanych w to dzieło oraz świeckich apostołów trzeźwości.

Stwierdzenie, iż głównym zadaniem duszpasterstwa trzeźwości jest pomaganie ludziom w budowaniu życia wolnego od alkoholu i ukierunkowane na cnotę trzeźwości jest kluczem otwierającym drogę do kolejnych rozważań. W cnocie trzeźwości chodzi przecież o to, aby przyjemności związane z funkcją odżywczą, tj. piciem, używać wedle porządku wskazanego przez naturę i rozum. Mają one służyć tym wartościom, które jako cele są czymś wyższym i

doskonalszym. Przekonanie o tym, że alkoholicy nie posiadają cnoty trzeźwości, determinuje duszpasterzy trzeźwościowych do pracy właśnie z nimi.

Alkoholikom czynnym, w pierwszym etapie pracy nad sobą, niezbędna jest systematyczna pomoc w radzeniu sobie z chorobą alkoholową oraz wadą moralną jaką jest pijaństwo. Świadczyć ją mogą i powinni ludzie do tego przygotowani, zaangażowani i zmotywowani do konkretnych działań w ramach duszpasterstwa uzależnionych.

W niniejszym rozdziale przybliżymy istotne obszary zainteresowań duszpasterstwu trzeźwości Kościoła w Polsce, przedstawimy ocenę dotychczasowych działań i zaproponujemy nowe kierunki aktywności, mogące zdynamizować duszpasterstwo trzeźwości w Polsce.

5.1 Ocena założeń duszpasterstwa trzeźwości

Zgodnie z założeniami Episkopatu Polski w duszpasterstwie trzeźwości obowiązuje zasada: „Przez dobrowolną, całkowitą abstynencję wielu do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich”. Wytycza ona konkretne cele. Są one bardzo wyraźnie zdefiniowane w nauczaniu Kościoła w Polsce i zmaterializowane w stosownych wytycznych. Pierwszy cel i zadanie Kościoła w Polsce, dotyczy rozwijania i ugruntowania cnoty trzeźwości. Drugi wiąże się z pomaganiem alkoholikom i pijakom w odzyskaniu cnoty trzeźwości.

Pierwotnie, aż do lat osiemdziesiątych kładziono w duszpasterstwie trzeźwości akcent na słowo „promocja”. Promowano cnotę trzeźwości. W świadomości istniało powszechne przekonanie, że Kościół nie ma wpływu na podaż napojów alkoholowych, może tylko oddziaływać na jego popyt. Z tego też powodu ks. F. Blachnicki, tworząc Krucjatę Wyzwolenia Człowieka, promował modę na niepicie. Gromadził wokół siebie osoby, które dobrowolnie podejmowały decyzję o rezygnacji ze spożywania napojów alkoholowych i ich kupowania oraz składały deklarację, że nie będą częstować nimi innych. To przekładało się wprost na rozumne gospodarowanie własnymi finansami. Nie

wydawano bowiem pieniędzy na zakup napojów alkoholowych, a więc pośrednio stało się sposobem na oszczędzanie własnego zdrowia i przychodów. Pomysł okazał się skuteczny i szybko wydał dobre owoce.

Oddolne akcje nie zyskały jednak powszechnej akceptacji. Kościelne inicjatywy duszpasterskie spotkały się z niezrozumieniem. Nie otrzymały w tamtym czasie wsparcia ani ze strony instytucji ogólnopolskich, ani samorządowych. Po roku 1989 zrodził się pomysł na nowe działania. Zaczęły powstawać Grupy Anonimowych Alkoholików. Parafie udostępniały sale na spotkania Grup Anonimowych Alkoholików. Wówczas też powstawały Kluby Abstynenta. Organizowano też Ośrodki Leczenia Alkoholików. Teraz to one wyznaczały główne działania Kościoła w Polsce. W centrum zainteresowań było pomaganie alkoholikom i ich rodzinom. W dyskusjach nad przyczynami nadużywania napojów alkoholowych pomijano fakt, że alkohol jest często używany jako środek znieczulający brak duchowego pokarmu, a narastająca fala alkoholizmu ukazuje kryzys duchowy, którego przyczyną jest „brak życia sakramentalnego, życia modlitwą i odsunięcia się od osobowej relacji z Bogiem”⁶⁴⁷. Kierowano mało skuteczne apele do alkoholików i pijaków o powstrzymanie się od spożywania napojów alkoholowych. Nie rozumiano dramatu ludzi zmagających się z uzależnieniem, którzy na pierwszym etapie wychodzenia z kryzysu potrzebują pomocy specjalistów w radzeniu sobie z chorobą alkoholową a nie informacji na temat zdobywania cnoty trzeźwości. Problem narastał, a Kościół nie dysponował ośrodkami leczenia choroby alkoholowej. Nikła też była wśród ludzi wiedza na temat przyczyn samej choroby.

Różnica między trzeźwością a problemami alkoholowymi nie była też podnoszona w nauczaniu Episkopatu Polski. Wprawdzie pisano i mówiono o potrzebie trzeźwości, ale nie konkretyzowano czym jest owa trzeźwość. Nie analizowano tego zagadnienia. W świadomości przeciętnego chrześcijanina nietrzeźwość i choroba alkoholowa wciąż były postrzegane jako tożsame.

⁶⁴⁷ J. Kołak, *Życie duchowe w codzienności*, Częstochowa 2015, s. 165.

Odzewem na słowa kaznodziejów, którzy podejmowali w wystąpieniach tematy dotyczące cnoty trzeźwości były często negatywne reakcje i słowa „mnie to nie dotyczy”.

Wypieranie zagrożenia mogło mieć związek z tendencją sprowadzania trzeźwości tylko do nienadużywania napojów alkoholowych. Widać ją także w nauczaniu Biskupów Polskich. Przedstawiciele wielu gremiów i uczestnicy sympozjów koncentrowali się głównie na zagadnieniach związanych z nadużywaniem alkoholu. Domagali się ograniczenia reklam alkoholu, zmniejszenia punktów sprzedaży alkoholu i usuwania alkoholu ze stacji paliw. Alkohol przedstawiano jako truciznę. Przywoływano statystyki, które świadczyły o tym, że w dwudziestym pierwszym wieku nadużywa się w Polsce napojów alkoholowych. Dominował wymiar negatywny. Alkohol jawił się jako zakazany owoc. Zaczęto więc stawiać pytania o zasadność używanie wina w czasie Eucharystii. Pytano, czy podczas Eucharystii stosowana jest trucizna, skoro alkohol jest trucizną? Artykułowane wprost wątpliwości nie tylko rodziły niebezpieczeństwo niezrozumieniu istoty spraw Boskich i ludzkich, ale też dylematy związane z przeżywaniem Eucharystii.

Warto w tym miejscu podkreślić, że w żadnym z opisów ustanowienia Eucharystii nie pojawia się termin „wino”. Jest mowa o kielichu, który Jezus błogosławił i podał swoim uczniom. Przesłanką, pozwalającą sądzić, że w czasie Ostatniej Wieczerzy Jezus wraz z uczniami spożywał wino i właśnie je uczynił jedną z materii Eucharystii, jest fakt, iż Nauczyciel wypowiada nad kielichem błogosławieństwo, które można było wypowiadać tylko nad chlebem i winem. To właśnie miało miejsce podczas Ostatniej Wieczerzy⁶⁴⁸. Istnieją wspólnoty a także apostołowie trzeźwości, którzy negują używanie moszczu sfermentowanego przez Jezusa podczas Ostatniej Wieczerzy. Twierdzą, że błogosławieństwa odnoszące się do wina skierowane są do używania moszczu niesfermentowanego. Przewodzą w tym środowiska protestanckie, które twierdzą,

⁶⁴⁸ A. Kiejza, Czy Biblia rzeczywiście mówi o alkoholu? W: Biblia o alkoholu, Red. K. Kościelecki, A. Kiejza, Zakroczym 2010, s. 17.

że Pismo św. naucza całkowitej abstynencji wobec wszelkich napojów alkoholowych jako Bożego nakazu⁶⁴⁹. W tym kontekście koniecznym wydaje się tłumaczenie ludziom, że umiarkowane spożywanie alkoholu jest dozwolone bo nie jest ono grzechem. Grzechem jest nadużywanie napojów alkoholowych. Te zagadnienia, pod koniec XX i na początku XXI wieku, nie były jednak w sferze zainteresowań duszpasterstwa trzeźwości w Polsce.

Brak rozróżnienia między wartością, jaką jest cnota trzeźwości i wadą, jaką jest choroba alkoholowa generuje problemy. Dotyczą one choćby doboru środków i metod pracy. Inne środki są konieczne do propagowania cnoty trzeźwości i innych wymaga skuteczne leczenie choroby alkoholowej. Początkiem merytorycznej dyskusji nad rolą duszpasterstwa trzeźwości winno być zatem jasne przedstawienie w nauczaniu Kościoła w Polsce tego, czym ono się zajmuje.

Punktem wyjścia dla duszpasterstwa trzeźwości jest konstatacja, iż w Polsce mamy do czynienia z nadużywaniem napojów alkoholowych. Świadczy o tym wiele informacji, które znajdujemy w nauczaniu duszpasterzy i apostołów trzeźwości. Ich obfitość w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych wynikała z faktu, że władza państwowa unikała mówienia o problemie alkoholowym w Polsce. Episkopat Polski informował o tym problemie za pośrednictwem listów pasterskich, co było dla społeczeństwa zrozumiałe. Na przełomie XX i XXI wieku sytuacja się zmieniła. Nauczanie Episkopatu Polski o wielości spożycia alkoholu w Polsce raczej zniechęcało do zajmowania się duszpasterstwem trzeźwości. Ponadto mówienie przez duchownych o skutkach nadużywania alkoholu było zbyt słabe, bowiem środki przekazu ten problem podejmowały i nagłaśniały.

Słabą stroną nauczania Kościoła w Polsce w odniesieniu do zagadnień duszpasterstwa trzeźwości był brak klarownej i wyczerpującej informacji o tym, na czym polega życie w trzeźwości. Jedynym aspektem podnoszonym za życia w trzeźwości była konieczność zaszczepienia w sobie motywacji, aby nie popaść

⁶⁴⁹ S. Bacchiocchi, Wino w Biblii, Radom 2012.

w uzależnienie od alkoholu, bowiem alkohol człowieka zniewala, a człowiek powinien być istotą wolną. Problematyka wolności w życiu człowieka była sprawą nadrzędną. Dominujące było też hasło: „Trzeźwość równa się wolność”. Wielokrotnie przywoływano słowa św. Pawła z listu do Galatów: „Ku wolności wyswobodził nas Chrystus. A zatem trwajcie w niej i nie poddawajcie się na nowo pod jarzmo niewoli!” (Gal 5,1) Świadomość tego Bożego daru jest bez wątpienia ogromną wartością, ale nie jedyną. Nie można motywacji do zdobywania cnoty trzeźwości ograniczyć jedynie do życia w wolności. Potrzebne były kolejne kroki.

Trzeba pamiętać, że trzeźwość jest gatunkiem kardynalnej cnoty wstrzemięźliwości. To ona kształtuje w człowieku umiejętność zachowania umiaru nad wolą, uczuciami i emocjami. Wstrzemięźliwość obejmuje opanowanie w zakresie pożądań zmysłowych m.in. w zakresie jedzenia i picia a także uzdalnia człowieka do korzystania z pokarmów i napojów według miary zdrowego rozumu⁶⁵⁰. Umiarkowanie obejmuje trzy rodzaje przyjemności. Pierwszymi są przyjemności płynące z jedzenia. Drugie to przyjemności związane z pićciem. Trzecie dotyczą funkcji przedłużania gatunku. Duszpasterstwo trzeźwości zajmuje się przyjemnościami związanymi z pićciem.

Analiza treści nauczania Kościoła w Polsce na temat trzeźwości, która odnosi się do kierowania przyjemnościami złączonymi z funkcją odżywczą, a więc z pićciem wedle wskazań rozumu i dobra moralnego, pozwala stwierdzić, że ten aspekt nie był w ogóle podnoszony. Przyjemność jako „uczucie zadowolenia wywołane dodatnimi bodźcami zmysłowymi, przeżyciami duchowymi i religijnymi ma charakter indywidualistyczny i najczęściej jest ukierunkowana na doraźne zaspokojenie sfery cielesnej, zmysłowej”⁶⁵¹. W obecnych czasach odnajdujemy wiele treści, płynących choćby z reklam, które odwołują się do życia polegającego na zdobywaniu przyjemności. Hedonizm według treści reklam jest wręcz pożądany. Dla wielu ludzi staje się podstawowym celem życia.

⁶⁵⁰ T. Zadykiewicz, Wstrzemięźliwość, EK T. 20, kol.. 1009-1010.

⁶⁵¹ G. Glombik, Przyjemność, W: Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005, s. 441.

Potwierdzają to liczne wypowiedzi i stwierdzenia : „piję bo lubię, bo sprawia mi to przyjemność”. Nie ma w tym zdaniu żadnej refleksji, ani odniesienia do potencjalnych skutków czy konsekwencji wynikających z tego „hobby”.

Konieczną wydaje się więc potrzeba podjęcia nowego dyskursu w tym zakresie oraz nauczania, które przeżywanie przyjemności podczas picia połączy z cnotą trzeźwości. Przyjemność sama w sobie nie jest złem i może pełnić pozytywną rolę w życiu człowieka. Musi mieć tylko swój fundament w prawdziwej radości i miłości. Winna także odnosić się do wszystkich płaszczyzn podmiotowości człowieka. Musi być zgodna z uczciwością człowieka i być podporządkowana bojaźni Bożej. Staje się zła wówczas, gdy zaczyna kształtować postawę życiową polegającą na dążeniu do zaspokajania wszelkich pragnień z pominięciem obiektywnych wymagań prawdziwego dobra⁶⁵².

W nauczaniu Episkopatu Polski nie znajdujemy odniesień do ascezy moralnej, która jest ćwiczeniem w panowaniu nad sobą w celu osiągnięcia wewnętrznej harmonii. Sprawa samowychowania i samokontroli była rzadko podnoszona. Braki w tym zakresie mają ogromne znaczenie, ponieważ podejmowane ćwiczenia ascetyczne są środkiem do zdobycia wszelkiej cnoty, także cnoty trzeźwości⁶⁵³.

Działania Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości obejmujące XXI wiek zdominowała troska o osoby uzależnione, alkoholików i pijaków oraz ich rodziny. Podczas organizowanych sympozjów i konferencji wypowiadali się lekarze, psychologowie i psychiatry. Przedstawiali problem ze swojego punktu widzenia. Zabrakło w nich jednak odniesienia do współczesnych teorii na temat źródeł alkoholizmu. Ważne jest to i z tej racji, że od pewnego czasu szczególniejszą wagę przypisuje się uwarunkowaniom fizjologiczno-religijnym, jak zauważa O. Marian Lisowski⁶⁵⁴. Nie podjęto jednak, podczas sympozjów i konferencji teologów, próby przedstawiania programu powstawania

⁶⁵² T. Zadykiewicz, *Przyjemność*. EK, T.16, kol.760 - 761

⁶⁵³ J. Gogola, *Asceza*, W: *Leksykon teologii duchowości*. Red. M. Chmielewski. Lublin-Kraków 2002, s. 64.

⁶⁵⁴ M. Lisowski, *Współczesne teorie źródeł alkoholizmu*, Zakroczym 1982.

z nałogu i życia według Ewangelii dla osób uzależnionych. Pominięto fakt, że troska Kościoła o alkoholików jest czymś więcej niż formułowaniem apeli moralnych. Jest próbą dotknięcia i uzdrowienia ludzkiego ciała i duszy. Stąd apele o program pracy nad sobą, który uwzględnia duchowy i religijny wymiar osoby ludzkiej. Powstało wprawdzie wiele publikacji, które mogą być pomocą dla duszpasterstwa trzeźwości w Polsce ale nie zostały wykorzystane w tworzeniu programu powstawania z nałogu dla alkoholików⁶⁵⁵.

Środki duszpasterstwa trzeźwości, którymi posługuje się Kościół według Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej dzielimy na dwie kategorie: nadprzyrodzone i przyrodzone. W zakresie ich użycia widać również ślady zaniechania. Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości przygotował wiele pomocy do nabożeństw i Mszy św. w intencji trzeźwości. Niestety, nie zostały one w pełni wykorzystywane w życiu parafialnym. Sporadycznie, zwłaszcza w trakcie trwania Tygodnia Modlitw w intencji trzeźwości Narodu, wierni uczestniczyli w nabożeństwach i Mszach św. w intencji trzeźwości. W ciągu roku brakowało jednak stałych modlitw o trzeźwość podejmowanych oddolnie przez wspólnoty parafialne. Być może wyjaśnia to mizerne efekty duszpasterskiej działalności trzeźwościowej. wszak trzeźwość jest przede wszystkim owocem mocy nadprzyrodzonej. Ludzkie inicjatywy i wysiłki są tylko jej emanacją.

5.2 Ocena organizacji duszpasterstwa trzeźwości

Na skuteczność i obszar oddziaływań każdej organizacji ma wpływ wiele czynników, w tym także jej struktura. Aby poznać strukturę organizacji duszpasterstwa trzeźwości, trzeba uwzględnić wytyczne Episkopatu Polski dla

⁶⁵⁵ Publikacjami pomocnymi dla duszpasterstwa trzeźwości są m.in. N. Synofzik, H. Seekamp, Po prostu wreszcie żyć! (Chrześcijański program 12 kroków. Rozwój osobowości w małych grupach), Płock 2019; J. Morris, Droga pogody ducha, Poznań 2017; A. Jucewicz, Program Anonimowych Alkoholików w perspektywie teologicznomoralnej, Olsztyn 2018; M. Pietrachowicz, Psychoterapia Ewangelia. Warszawa 2021; M. Dziewiecki, Droga zwycięzców, Warszawa 2016.

Kościelnej działalności trzeźwościowej. Czytamy w nich, że najważniejszą rolę pełni Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Według Regulaminu Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości jego celem jest wspomaganie Konferencji Episkopatu Polski w jej pracach i w podejmowaniu decyzji. Głównymi zadaniami tegoż Zespołu są: „opiniowanie spraw przekazanych przez Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski lub Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski i pomaganie w ich rozwiązywaniu” a także „służenie pomocą i radą biskupom diecezjalnym w szerzeniu apostolstwa trzeźwości oraz przy rozwiązywaniu problemów alkoholowych”. Znajdujemy też zapis, iż Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości „koordynuje współpracę między diecezjalnymi duszpasterzami i zakonnymi referentami trzeźwości” oraz „troszczy się o właściwe funkcjonowanie diecezjalnych struktur Apostolstwa i Duszpasterstwa Trzeźwości”⁶⁵⁶.

Ponadto w Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej znajduje się zapis, iż „całością Kościelnej Działalności trzeźwościowej w Polsce kieruje Komisja Episkopatu do spraw trzeźwości”. Regulamin Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości szczegółowo wylicza poszczególne zadania. Biorąc pod uwagę fakt, iż Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości pełni rolę pomocową i doradczą należy stwierdzić, że wszystkie działania Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości na forum ogólnopolskim przedstawiają się bardzo pozytywnie. Przygotowane i przeprowadzone kongresy trzeźwości, wydawane co roku materiały liturgiczne oraz organizowane sympozja i konferencje zawierają dużo interesujących treści, gotowych do zastosowania duszpasterskiego.

Mniej optymistycznie wygląda ta sprawa w diecezjach, gdzie odbywa się cała praca duszpasterstwa trzeźwości. Wiadomo, iż w diecezji za duszpasterstwo

⁶⁵⁶ Regulamin Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. W: *Apostoł Trzeźwości*. Red. O. Puskiewicz. Katowice 2016, s.206-213.

trzeźwości odpowiada biskup diecezjalny za pośrednictwem diecezjalnego duszpasterza (referenta) trzeźwości. Komisja Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości opracowała Regulamin Referenta Diecezjalnego do spraw Trzeźwości (Aneks nr 3). Dokument ten szczegółowo przedstawia organizację biura oraz pracę diecezjalnego duszpasterza trzeźwości⁶⁵⁷. Z jego realizacją bywało jednak różnie.

Ponieważ Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości jest organem doradczym i pomocniczym, może jedynie służyć pomocą i radą biskupom diecezjalnym w szerzeniu apostolstwa trzeźwości oraz przy rozwiązywaniu problemów alkoholowych. Ostatecznie każdy biskup decyduje sam o tym, czy i w jakim zakresie będzie korzystać z pomocy Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Ma prawo podjąć też decyzję negatywną. Całość duszpasterstwa trzeźwości w diecezji spoczywa na barkach diecezjalnego duszpasterza trzeźwości, który reprezentuje biskupa diecezjalnego. Tempo prac, obszar aktywności oraz formy i efekty stają się wypadkową misji, wizji, dostępnych środków i osobistego zaangażowania duszpasterza trzeźwości. To generuje różnice w funkcjonowaniu duszpasterstw trzeźwości w Polsce i problemy w prowadzeniu duszpasterstwa trzeźwości w diecezji i parafiach.

Punktem wyjścia dla prowadzenia duszpasterstwa trzeźwości w diecezji jest przede wszystkim postawa biskupa diecezjalnego wobec zagadnienia trzeźwości oraz stosunek do uzależnionych kapłanów i biskupów. W omawianym okresie ujawniono wiele przypadków uzależnienia alkoholowego pośród osób duchownych, w tym także wśród biskupów. W publikacji „Wyznania księży alkoholików” cały jeden rozdział został poświęcony temu zagadnieniu. Człowiek uzależniony nie tylko nie przyznaje się do swojego osobistego dramatu, ale też unika wszystkiego, co wiąże się z problemem braku trzeźwości. Trudno było zatem oczekiwać, aby w diecezjach, którymi zarządzają ordynariusze uwikłani

⁶⁵⁷ H. Korża, Regulamin Referenta Diecezjalnego do spraw Trzeźwości, DTD T. III, s. 2 – 11.

osobiście w problemy alkoholowe, sprawy duszpasterstwa trzeźwości były doceniane i realizowane według Wytycznych Episkopatu Polski⁶⁵⁸.

Realną przeszkodą były też praktyki związane z powoływaniem diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości. Od momentu, gdy rozwinął się ruch Anonimowych Alkoholików, wśród podejmujących pracę nad sobą według programu 12 kroków znaleźli się także księża z problemem alkoholowym. W niektórych diecezjach biskupi diecezjalni mianowali Diecezjalnymi Duszpasterzami Trzeźwości właśnie takich księży - niepijących alkoholików. Podejmując pracę diecezjalnego duszpasterza trzeźwości, kapłani ci często realizowali własne potrzeby, a więc sprowadzali duszpasterstwo trzeźwości do duszpasterstwa osób uzależnionych. Dobrym posunięciem w niektórych diecezjach była właściwa diagnoza zjawiska i podjęcie przez biskupów decyzji o mianowaniu w swoich diecezjach zarówno diecezjalnego duszpasterza trzeźwości jak i diecezjalnego duszpasterza osób uzależnionych.

W przygotowanie kapłanów do pełnienia wyżej wspomnianych posług włączył się od początku swojego istnienia Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu. Prowadził kursy przygotowujące także dla kleryków, jako potencjalnych duszpasterzy apostolstwa trzeźwości. Niestety, zainteresowanie nie było duże. Niewielu spośród kapłanów diecezjalnych i duszpasterzy trzeźwości takie przygotowanie odbyło.

Nie wszyscy diecezjalni duszpasterze byli także otwarci na nominację duszpasterza trzeźwości. Dla niektórych nie była ona powodem do chluby, inni jej po prostu nie akceptowali, nie wiązali z niej swojej przyszłości. Pojawił się zatem pomysł utworzenia wspólnoty diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości przy Zespole Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości. Było to dobre rozwiązanie. Osłabiły je jednak czynniki zewnętrzne. W wieku XXI zabrakło spotkań, podczas których diecezjalni duszpasterze trzeźwości mogliby dzielić się swoimi doświadczeniami, dyskutować o problemach, z którymi

⁶⁵⁸ S. Zasada, Wyznania księży alkoholików, Kraków 2011, s. 213.

spotykają się na forum diecezji. Z tej racji to, co było przygotowywane przez Zespół Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości nie było przenoszone na forum diecezji. Wielu duszpasterzy trzeźwości uczestniczyło w sympozjach czy konferencjach organizowanych przez Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości, niejako z obowiązku, część tylko dla zaliczenia swojej obecności, bowiem o nieobecności diecezjalnego duszpasterza trzeźwości byli informowani biskupi diecezjalni. Często nominacja na diecezjalnego duszpasterza trzeźwości była jedną z wielu, które kapłani otrzymywali. Przytłoczeni pracą na wielu płaszczyznach doświadczali zmęczenia, zniechęcenia a z czasem i wypalenia. Obowiązków przybywało, a efekty były niewidoczne lub coraz słabsze. Wsparciem w działalności duszpasterskiej na rzecz trzeźwości mogły stać się Wydziały Duszpasterstwa Trzeźwości. Zorganizowano je jednak tylko w diecezji tarnowskiej. Tam też Wydziałem Duszpasterstwa Trzeźwości i Uzależnień kierował Diecezjalny Duszpasterz Trzeźwości na stanowisku dyrektora. Istniało przekonanie, że takie rozwiązania powinny funkcjonować w każdej diecezji. Wówczas prace nad krzewieniem trzeźwości w diecezjach polskich byłyby bardziej owocne.

Niestety, w wielu diecezjach funkcjonował tylko diecezjalny duszpasterz trzeźwości. Nie istniała funkcja dekanalnych duszpasterzy trzeźwości. W terminie późniejszym pojawiła się w formie zróżnicowanej. Obok dekanalnych duszpasterzy trzeźwości z nominacją biskupa diecezjalnego funkcjonowali duszpasterze trzeźwości wybrani przez księży dekanalnych. Pierwsi z nich byli bardziej honorowani i ich znaczenie było większe. Drudzy przyjmowali tę funkcję dla samej funkcji. Nie podejmowali żadnej aktywności na polu trzeźwościowym. Ważnym czynnikiem w organizowaniu zadań był ponadto ksiądz proboszcz odpowiedzialny z racji urzędu za duszpasterstwo trzeźwości w parafii. Jeśli w parafiach byli świeccy, dla których sprawa trzeźwości była ważna, wówczas proboszcz ze świeckimi podejmował działania modlitewne i organizował akcje na rzecz trzeźwości. Jeśli kapłan nie miał wsparcia wśród świeckich, wówczas w parafii nie było żadnych specjalnych działań

duszpasterskich na rzecz trzeźwości. Tam, gdzie istniał problem z kapłanami uzależnionymi od alkoholu, także wśród proboszczów i administratorów, sprawy trzeźwości w ramach duszpasterstwa były pomijane.

Etapy rozwoju duszpasterstwa trzeźwości i ich efekty na przestrzeni analizowanych lat odzwierciedlają różnorodność ludzkich losów, postaw, aspiracji i uwikłań w to, co niesie codzienność. Fakt, że wciąż rodzą się nowe pomysły i próby wyjścia naprzeciw ludziom uwikłanym w nałogi jest dowodem na to, że prawda ewangeliczna o „ wolności, do której wyswobodził nas Chrystus” jest wciąż aktualna, że otwiera oczy na prawdę i porusza umysły, by w służbie ludziom szukały nowych rozwiązań.

5.3 Ocena oddziaływania duszpasterstwa trzeźwości

W duszpasterstwie zwyczajnym przepowiadanie słowa Bożego, będące podstawową funkcją Kościoła jest również w duszpasterstwie trzeźwości realizowane przez homilie, kazania oraz katechezę. Aby skutecznie przepowiadać słowo Boże, trzeba najpierw zdefiniować cel przepowiadania, a więc uświadomić sobie i innym, iż najważniejszą rzeczą jest uobecnianie Chrystusa i Jego dzieła zbawczego oraz budowanie i jednoczenie wspólnoty wierzących wokół tych wartości.

Koncentracja wokół powyższych zagadnień zawsze wskazywała kierunki działań duszpasterskich i katechetycznych oraz tematykę homilii i kazań, które nawiązywały do aktualnej sytuacji w kraju. Tak było i w okresie, który jest przedmiotem niniejszej pracy. Mocno akcentowano wówczas stan rozpicia społeczeństwa polskiego i często odwoływano się do statystyk, aby podkreślić grozę sytuacji. Ważnym punktem odniesienia, oprócz sfery zdrowotnej i moralnej, był w tym wymiarze czynnik ludzkiej duchowości. Ukazywano, iż ostatecznym celem ludzkiej egzystencji jest zbawienie i podkreślano, że celu tego człowiek nadużywający alkoholu nie będzie w stanie osiągnąć. Ostatecznie, jednak, bardziej nośne było akcentowanie potrzeby wolności. Wolność sama w

sobie stała się wartością szczególnie atrakcyjną. Pomijano natomiast zagadnienia trzeźwościowe. Jeśli już podejmowano w kazaniach sprawy związane z życiem w trzeźwości, najczęściej sprowadzono je do rezygnacji ze spożywania alkoholu oraz częstowania alkoholem innych. Brakowało prezentacji pozytywnych cech trzeźwego życia, które zdobywa się pracą nad sobą.

W zbiorze materiałów kaznodziejskich⁶⁵⁹ z 1981 roku autorstwa O. Benignusa Sosnowskiego, OFM Cap., ks. Franciszka Blachnickiego, O. Aleksandra Smereckiego, OFM Cap., O. Damiana Zawitkowskiego OFM Cap., jest wiele pomocy do kazań, które koncentrowały się głównie na złu wynikającym z nadużywania alkoholu. Jedynie materiały przygotowane przez ks. Franciszka Blachnickiego próbowały ukazać apostołstwo trzeźwości w świetle pozytywnych zadań i rozwiązań. Na ten element wskazują już same propozycje tematyczne do kazań. Wystarczy wspomnieć choćby takie jak: ratunek przez ofiarę abstynencji, ratunek przez Niepokalaną czy ratunek przez różaniec. Wszystkie one proponowały pozytywne środki w apostołstwie trzeźwości. Pomocy homiletycznych nie było jednak dużo. Nie zaspokajały one potrzeb związanych z pozytywnym podejściem do tematów trzeźwościowych. Generowały de facto pewną stagnację, trwanie przy spowszedniałej tematyce, starych metodach i utartych formach przekazu. Nie służyły konstruktywnemu myśleniu i kreatywności w przygotowywaniu propozycji kaznodziejskich.

Druga połowa XX wieku przyniosła w tej dziedzinie pewne zmiany. W celu przygotowania kapłanów do podejmowania się posługi głoszenia rekolekcji i misji trzeźwościowych, Dom Rekolekcyjny Duszpasterstwa Trzeźwości przy Klasztorze Ojców Kapucynów w Zakroczymiu - poprzednik późniejszego Ośrodka Apostolstwa Trzeźwości – zaczął organizować dni skupienia i warsztaty dla kaznodziejów i misjonarzy rekolekcji trzeźwościowych. Aktywność ta przyniosła dobre owoce. Grono nowych, dobrze przygotowanych głosicieli trzeźwości podjęło trud prowadzenia rekolekcji i misji trzeźwościowych w wielu

⁶⁵⁹ Praca Zbiorowa, Bądźcie Trzeźwi, materiały kaznodziejskie, Płock 1981, ss. 272.

diecezjach. Rekolekcje trzeźwościowe charakteryzowały się tym, iż wszystkie konferencje i modlitwy w czasie ich trwania odnosiły się do choroby alkoholowej, pijaństwa i cnoty trzeźwości.

W XXI wieku zdecydowanie brakowało tego rodzaju spotkań i warsztatów dla głosicieli trzeźwości. Brakowało zatem kaznodziejów trzeźwościowych i doprowadziło to do sytuacji iż w parafiach zanikły rekolekcje i misje trzeźwościowe. W tej sytuacji zasugerowano, aby podczas typowych rekolekcji parafialnych wygospodarować czas na jedną konferencję poświęconą sprawom trzeźwości w życiu człowieka. Wynikła zatem potrzeba aby Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu powrócił do praktyki spotkań dla kaznodziejów trzeźwościowych. W jakiejś mierze przygotowywały przyszłych apostołów trzeźwości organizowane kursy duszpasterskie dla księży, alumnów seminariów duchownych diecezjalnych i zakonnych oraz sióstr zakonnych. Jednak nie powrócono już do spotkań przygotowujących kaznodziejów trzeźwościowych.

W ramach poszukiwań sprzymierzeńców odkryto, iż szczególną rolę w apostołstwie trzeźwości może spełniać katecheza. W „trzeźwościowym minimum katechetycznym” z 1967 roku⁶⁶⁰, w tezach do programu nauczania katechetycznego dla uczniów w wieku szkolnym, odnośnie do zagadnień związanych ze spożyciem alkoholu również dominuje przekaz wiadomości związanych z tym zagadnieniem. Zwracając uwagę na stan obyczajowości w Polsce, zaproponowano w katechezie konkretne zalecenia i sformułowania normatywne z nadzieją na pozytywne zmiany w obszarze zwyczajów i obyczajów. Idea dobra moralnego była nicią przewodnią wspomnianego programu, dominantą zaś praca nad rozwojem osobowości człowieka. Podkreślało się głównie troskę o rozwój wolności wewnętrznej, opartej o rozum i wolę.

W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych oczekiwano pewnej modyfikacji. Pożądaną wydawała się wówczas korelacja informacji związanych

⁶⁶⁰ Projekt programu pracy trzeźwościowej. Red. Bp J. Mazur, AK 1974, nr 394, s. 273.

z trzeźwością w szerokim tego słowa znaczeniu z przekazem treści pomagających w osobistym spotkaniu człowieka z Bogiem i pogłębieniem wiary chrześcijańskiej. Przekaz katechetyczny, dotyczący apostołstwa trzeźwości, miał prowadzić do kształtowania charakteru, formacji sumienia, moralnego wzrostu i wewnętrznej przemiany. Wspomniane minimum katechetyczne było jedynym dokumentem, który korespondował wprost z przekazem treści trzeźwościowych na katechezie w latach omawianych w niniejszej pracy.

Jedną z nielicznych pomocy katechetycznych jest zbiór katechez ks. Jana Gomułki z Siedlec⁶⁶¹. Zbiór ten wymaga jednak aktualizacji, bowiem powstał, gdy funkcjonowały w Polsce gimnazja. Zaletą tej publikacji było to, że oprócz konspektu katechez zawierał pomoce duszpasterskie do przyjmowania przyrzeczeń abstynenckich od dzieci i młodzieży.

W roku 2008 w Łomży odbyło się ogólnopolskie sympozjum zorganizowane m.in. przez Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostołstwa Trzeźwości, na temat: „Profilaktyczne aspekty formacji rodziców i dzieci do I Komunii Świętej”⁶⁶². Podczas sympozjum omówiono zagadnienia, które „Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwościowej” zaprezentowały jako propozycje do wykorzystania na katechezie. Jedną z nich była możliwość podejmowania przyrzeczenia abstynenckiego przez dzieci w związku z przyjęciem po raz pierwszy Komunii świętej. Brakowało wówczas spotkań poświęconych moralnemu wymiarowi przyrzeczeń pierwszokomunijnych czy abstynencji dzieci. Istniała też potrzeba większej ilości spotkań dla katechetów oraz przygotowania pomocy dla prowadzenia apostołstwa trzeźwości podczas katechezy.

Sprawy trzeźwości nie zostały docenione w katechezie. W Leksykonie katechetycznym⁶⁶³ nie znalazła się informacja o propagowaniu trzeźwości ani też nie ukazano trzeźwości jako wartości. Ograniczono się do problematyki

⁶⁶¹ J. Gomułka, *Abstynencja dzieci i młodzieży nadzieją trzeźwości dorosłych*, Warszawa 2004.

⁶⁶² *O wielkich postanowieniach małego dziecka. Profilaktyczne aspekty formacji rodziców i dzieci do I Komunii świętej*, Red. P. Kulbacki, Warszawa 2009.

⁶⁶³ *Leksykon katechetyczny*, Red. J. Kochel, J. Kostorz, Kielce 2022.

uzależnienia. Ks. Marek Dziewiecki⁶⁶⁴ przedstawił jego objawy, profilaktykę i terapię. Zaproponował też opracowanie programów profilaktycznych, które promują dojrzałą postawę we wszystkich dziedzinach życia.

Podniosłe chwile, w zestawieniu z innymi podmiotami, w omawianym okresie - po zakończeniu Soboru Watykańskiego II - miało natomiast duszpasterstwo nadzwyczajne, czyli akcje duszpasterskie podejmowane sporadycznie w ramach apostołstwa trzeźwości.

W wielu diecezjach trwała jeszcze peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, rozpoczęta 26 sierpnia 1957 roku na Jasnej Górze. Wiązały się z nią odniesienia do Jasnogórskich Ślubów Narodu, które złożono 26 sierpnia 1956 roku. Wtedy to przyrzeczono wypowiedzieć walkę pijaństwu. Rekolekcjoniści, podczas nawiedzenia poszczególnych parafii przez kopię Cudownego Obrazu z Jasnej Góry, zachęcali wiernych do podejmowania decyzji o rezygnacji z używania napojów alkoholowych. Apele te spotkały się z pozytywnym odzewem.

Ks. F. Blachnicki, osobiście, na podstawie Jasnogórskich Ślubów Narodu i Wielkiej Nowenny, przygotował i powołał Krucjatę Wstrzemięźliwości, która stała się szansą dla ludzi i wielkim wyzwaniem dla ówczesnych władz. Był to imponujący niezależny ruch społeczny, który zgromadził ponad milionową rzeszę dobrowolnych abstynentów. Bo wyborze Kardynała Wojtyły na papieża, w 1978 roku, Krucjata Wstrzemięźliwości została wskrzeszona jako Krucjata Wyzwolenia Człowieka. Animatorów dla Krucjaty Wyzwolenia Człowieka uformował Ruch Światło-Życie. W to dzieło włączyły się także osoby nie związane z tym ruchem. Najistotniejszą rolą Krucjaty Wyzwolenia Człowieka była formacja kandydatów i jej członków. Powstał Podręcznik rekolekcji parafialnych „Wyzwoleni w Chrystusie”⁶⁶⁵. Krucjata Wyzwolenia Człowieka stworzyła pozytywny klimat do pracy nad krzewieniem cnoty trzeźwości.

⁶⁶⁴ M. Dziewiecki, *Uzależnienia*, W. Leksykon katechetyczny, Red. J. Kochel, J. Kistorz, Kielce 2022, s. 704-706.

⁶⁶⁵ F. Blachnicki, *Wyzwoleni w Chrystusie*, Podręcznik rekolekcji parafialnych, Kraków 2005.

Należący do Krucjaty Wyzwolenia Człowieka otrzymywali, dzięki pismu „Eleuteria”, propozycje twórczego stylu życia, opartego na dwóch fundamentach - promowaniu człowieka wolnego i jednocześnie wspierającego ludzi uzależnionych.

Drugi z ruchów, powstały w 1982 Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego, który miał być kontynuacją Bractw Trzeźwości z okresu międzywojennego oraz zaraz po zakończeniu II wojny światowej, nie zyskał już takiej aprobaty ani wśród kapłanów, ani wśród świeckich. Jednym z powodów braku powszechnej akceptacji Ruchu Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego była bardzo rozbudowana struktura tego ruchu. Obejmowała ona wszystkich należących do Kościoła, zarówno abstynentów jak i umiarkowanie spożywających napoje alkoholowe. Mimo zaangażowania Konferencji Episkopatu Polski, nie rozwinęły się struktury parafialne ani diecezjalne. W niektórych parafiach powstawały Bractwa Trzeźwości. Zaczęto używać tej nazwy dla grup parafialnych związanych z Ruchem Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego. Były one jednak nieliczne. Nie powstała też żadna struktura, która jednoczyłaby bractwa trzeźwości w Polsce. Taką rolę mógłby spełniać Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu, jednak tak się nie stało. Nie powstał organ prasowy, poprzez który członkowie bractw trzeźwości dzieliliby się swoim doświadczeniem i zaangażowaniem w apostołstwo trzeźwości.

Swoją działalność wydawniczą prowadził wspomniany wyżej Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu. Wydawał najpierw Biuletyn Domu Rekolekcyjnego Duszpasterstwa Trzeźwości, któremu później nadano nazwę „Trzeźwymi Bądźcie”. W latach 1978-1989 drukowano w tych pismach materiały przygotowywane w celu wykorzystania duszpasterskiego w parafiach oraz informacje i świadectwa z życia parafialnego w Polsce. Podnosiło to na duchu apostołów trzeźwości i inspirowało ich do podejmowania działalności w powierzonych im wspólnotach. Od lipca 1989 pismo „Trzeźwymi Bądźcie” zmieniło swój charakter. Spełniało na pewno nadal pozytywną rolę w apostołstwie trzeźwości, nie zawierało jednak materiałów, które budowałyby

jedność apostołów trzeźwości działających w parafiach. Potrzebne było zatem pismo, które wypełniłoby potrzebę dzielenia się pracą i problemami duszpasterskimi związanymi z apostołstwem trzeźwości w parafii.

W latach osiemdziesiątych XX wieku powstało wiele grup Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej Królowej Polski. Ruch ten zyskał wówczas aprobatę wielu katechetów. Choć nie przyniósł pożądanych owoców we wszystkich środowiskach i na wszystkich płaszczyznach, to w niektórych przypadkach odegrał pozytywną rolę w wychowaniu dzieci do życia bez alkoholu. Szczególną zasługę miało w tej dziedzinie pismo dla dzieci „Promyk Jutrzenki”. Drukowało ono „Karty Zasługi”, które pomagały w pracy nad sobą, uczyły asertywności i zdrowej rywalizacji. Dziecięce pismo szybko zyskało popularność a nowy rodzaj działania w apostołstwie trzeźwości okazał się skuteczny, godny naśladowania i rozwijania.

Cenną inicjatywą było rozpropagowanie w Polsce programu dwunastu kroków ruchu Anonimowych Alkoholików. Powstało wówczas w kraju wiele wspólnot, które zaczęły się na nim wzorować. Rodziny katolickie założyły np. w Legionowie Wspólnotę Rodzin Katolickich z Problemem Alkoholowym⁶⁶⁶. Opracowany w oparciu o dziesięć przykazań Boskich program spotkań był wkrótce realizowany w kilkunastu wspólnotach powstałych na terenie różnych diecezji. Czas pokazał, że w XXI wieku potrzebne są takie wspólnoty dla rodzin, które przeżywają problemy alkoholowe swoich bliskich.

Dojrzewanie do trzeźwości było i jest wyzwaniem dla wielu wspólnot. Przed II wojną światową ożywiały apostołstwo trzeźwości organizacje abstynenckie takie jak Związki Księży Abstynentów, Nauczycieli Abstynentów czy Lekarzy Abstynentów. Spełniły one ważną rolę w apostołstwie trzeźwości. Dla ożywienia apostołstwa trzeźwości powstała potrzeba do wznowienia takich organizacji stanowych. Obecność kapłanów w grupach abstynenckich, zarówno jako wspierających uzależnionych jak i potrzebujących wsparcia w podnoszeniu

⁶⁶⁶ Ukazały się dwie publikacje poświęcone tej wspólnotie: B. Pietruczanis, *Blaski i cienie rodziny*, Zakroczym 2015 oraz E. Świerczyńska, *Blaski i cienie rodziny część II, Niepokalanów 2021*.

się z własnego upadku przestała być w pewnym momencie tematem tabu. Wiek XXI stał się czasem dawania świadectwa także w tym obszarze. Godny odnotowania jest fakt, iż Zespół Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości podjął próbę powołania wspólnoty kapłanów abstynentów i prowadził Krajową Księgę Kapłanów Abstynentów. Księga była drukowana w *Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości*, po raz ostatni w 2010 roku⁶⁶⁷. Zawierała wówczas nazwiska 172 kapłanów. Duszpasterstwo trzeźwości zawsze było mocno związane z zaangażowaniem kapłanów. Wydaje się, że takie wspólnoty kapłanów są potrzebne, gdyż tworzą klimat dla szerzenia cnoty trzeźwości w Polsce.

Dzięki zaangażowaniu ks. Wiesława Kondratowicza niepijący księża alkoholicy tworzą nieformalną wspólnotę ARKA - Abstynencki Ruch Księży Alkoholików. Mogą się spotykać ze sobą, wspierać w utrzymaniu trzeźwości i umacniać w przekonaniu, że dobrowolnie i z miłością podjęta abstynencja jest wielką wartością. Świadectwo ich osobistego dochodzenia do trzeźwości tworzy pozytywny klimat dla duszpasterstwa trzeźwości w diecezjach i jest siłą motywującą do wyjścia z kryzysu dla innych.

Rola kapłanów w apostołstwie trzeźwości jest wyjątkowa. Organizowane piesze pielgrzymki w intencji trzeźwości narodu do sanktuariów w dużej mierze powstały dzięki ich zaangażowaniu. Tam, gdzie zabrakło kapłanów, pielgrzymki skończyły swój żywot. Doskonale wyczuwał to kard. Wyszyński. Widział w kapłanach przewodników i inicjatorów dobrych dzieł, dlatego w swoim liście do kapłanów pisał: „Przez całkowitą abstynencję duchowieństwa katolickiego - do trzeźwości całego Narodu polskiego”⁶⁶⁸.

Kapłan to także moderator wspólnotowych przedsięwzięć i kreator atmosfery w parafii. W przestrzeni apostołstwa trzeźwości atmosfera ta owocuje zadaniami, które jednoczą wobec wspólnych celów, czasem także

⁶⁶⁷ *Apostoł trzeźwości - Vademecum duszpasterstwa trzeźwości*. Red. Z. Kaniecki, Płock 2010, s. 103 – 110.

⁶⁶⁸ S. Wyszyński, *List do kapłanów w sprawie wzmożenia Kościelnej działalności trzeźwościowej*. LPPPiE, Paryż 1988, s. 148.

spontanicznych, sprzyjają godnemu życiu oraz formowaniu postaw moralnych zgodnych z podpowiedziami sumienia. Przykładem tego może być rok 1987. W związku z II Kongresem Eucharystycznym i pielgrzymką Papieża Jana Pawła II do Polski w wielu wspólnotach podjęto akcję trzeźwościową, która spotkała się z życzliwym przyjęciem. Osobiste świadectwo i zachęta księży sprawiły, że wiele osób czynnie odpowiedziało na apel duchowieństwa. Parafialne Księgi Trzeźwości wypełniły się nazwiskami osób, które wpisem potwierdziły osobistą decyzję o niepicciu alkoholu, niekupowaniu alkoholu i niewydawaniu pieniędzy na alkohol.

Wciąż istnieje potrzeba stałej współpracy duchowieństwa z laikatem, wzajemnego zrozumienia i podejmowania na szerszą skalę różnorodnych inicjatyw w ramach apostołstwa trzeźwości. Wiele akcji duszpasterskich, podejmowanych z rozwagą i poszanowaniem godności każdego człowieka, spotyka się w Polsce z pozytywnym odzewem, ponieważ wciąż istnieje potrzeba wspólnego działania duchowieństwa i laikatu oraz poczucie jedności w sprawach wiary i narodowej tożsamości.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiona dysertacja koncentrowała się wokół zagadnień, związanych z krzewieniem trzeźwości w Polsce, podejmowanych przez Episkopat Polski. Duszpasterstwo trzeźwości, z racji przyjętych na siebie zadań, kieruje swoją ofertę pomocy do wszystkich ludzi. Niosąc pomoc wielu wspólnotom, różnicuje zadania, by wesprzeć pojedynczego człowieka w procesie bezpiecznego, wewnętrznego i duchowego dojrzewania do osiągnięcia zbawienia. Zjednoczenie ludzi wokół celu i otwarcie na wspólną wędrówkę daje szansę duszpasterstwu stać się zaczynem roztropnego budowania trzeźwego życia.

Celem pracy jest ukazanie, w świetle dokumentów Kościoła w Polsce, koncepcji duszpasterstwa i jej realizacji w Polsce w latach 1965-2015.

Zostały w niej ukazane w 5 rozdziałach geneza i podstawowe elementy składające się na koncepcję duszpasterstwa trzeźwościowego. W rozdziale pierwszym zostały przedstawione uwarunkowania duszpasterstwa trzeźwości w Polsce w latach 1965-2015. Są to uwarunkowania społeczno-polityczne, prawne i duszpasterskie. Czas realizacji duszpasterstwa trzeźwości dotyczy okresu posoborowego i dzieli się na dwa podokresy. Pierwszy z nich obejmuje lata 1965-1989 i drugi zaś lata 1989-2015. Oba podokresy różnią się radykalnie pod względem warunków współpracy Kościoła i Państwa w zakresie przeciwdziałania pladze pijaństwa i realizacji duszpasterstwa trzeźwościowego.

W rozdziale II omówione zostały założenia duszpasterstwa trzeźwości. Jego istota, cel i środki konieczne do realizacji zadań.

Duszpasterstwo trzeźwości opiera się na fundamencie cnoty trzeźwości, która jest gatunkiem kardynalnej cnoty umiarkowania i dotyczy zachowania umiaru w spożywaniu napojów alkoholowych. Słowo „umiarkowanie” ma w tym wypadku duże znaczenie. Wyklucza bowiem jakikolwiek zakaz. Alkohol jest jednym z wielu Bożych darów i jako taki jest dobry. Złem jest niezachowanie umiaru w picciu, a więc upijanie się oraz konsekwencje nadmiernego picia. Zrozumienie tej prawdy owocuje tworzeniem społecznych warunków trzeźwego życia. Jest zadaniem i powinnością każdego człowieka. W odniesieniu do katolików i wspólnot Kościoła winno mieć wymiar powszechny, ponieważ każdy, kto stawia tamę pijaństwu i alkoholizmowi, wchodzi w przestrzeń dobra i zmierza ku osiągnięciu cielesno - duchowej harmonii z drugim człowiekiem i ze Stwórcą.

Realizując swoje cele, duszpasterstwo trzeźwości posługuje się środkami nadprzyrodzonymi i przyrodzonymi. W duszpasterstwie trzeźwości mogą być stosowane wszelkie środki nadprzyrodzone i przyrodzone. Za najskuteczniejsze zostały uznane: modlitwa, pokuta i świadectwo życia chrześcijańskiego. Szczególna rola przypada środkom nadprzyrodzonym, albowiem duszpasterska troska Kościoła wypływa z nadprzyrodzonych motywów. Motywy religijne mają wielkie znaczenie, bowiem wiara w Boga jest czynnikiem, któremu zawdzięcza się więcej uzdrowień z alkoholizmu niż wszystkim innym. Świadczy o tym często przywoływany w tym kontekście przez duszpasterzy trzeźwościowych przykład życia Mateusza Talbota. Dzięki praktykom religijnym, codziennej Eucharystii i umartwieniom poradził on sobie ze swoim uzależnieniem w czasach, gdy nie istniały instytucje zajmujące się osobami uzależnionymi. Dodatkowo przykład życia Mateusza Talbota pokazuje, że trzeźwość nie jest dziełem ludzkich inicjatyw i wysiłków, ale opiera się na nadprzyrodzonej mocy. Modlitwy o łaskę trzeźwości i o dar życia w wolności dzieci Bożych są wielką siłą powstających z upadku. W wychowaniu młodego pokolenia do trzeźwości ważna rola przypada katechezie.

Rozdział trzeci został poświęcony organizacji duszpasterstwa trzeźwości w Polsce. Przedstawiono krajowe, diecezjalne oraz dekanalne i parafialne

duszpasterstwa trzeźwości. Uwzględniając hierarchię poszczególnych podmiotów, ich wspólne cele i zadania lokalne podkreśliliśmy, że w prowadzeniu pracy trzeźwościowej Kościoła w Polsce istotną rolę odgrywało duszpasterstwo diecezjalne. Kierunki pracy diecezjalnego referatu trzeźwości wyznaczały „Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej działalności trzeźwościowej” Stanowiły one, że Kurialne Referaty Duszpasterstwa Trzeźwości w swej działalności mają stosować się do wytycznych ogólnokrajowych, wykorzystując swoje dotychczasowe doświadczenia lokalne. Głównym ich zadaniem było dążenie, aby trzeźwość i abstynencja były właściwie traktowane w parafiach i aby każda parafia posiadała Księgę Trzeźwości, do której wpisywali się ci, którzy podejmowali decyzję o rezygnacji z napojów alkoholowych.

Duszpasterstwo trzeźwości najprężniej rozwijało się w diecezjach. Tam byli powoływani dekanalni duszpasterze trzeźwości. Ich zadaniem było inspirowanie duszpasterzy w parafiach dekanatu do pracy na rzecz trzeźwości. Aktywność duszpasterska parafii w zakresie apostołstwa trzeźwości zależała od proboszcza. Proboszcz mógł powołać Parafialną Komisję Trzeźwościową złożoną ze świeckich dla popierania programu trzeźwości na terenie parafii. Domagano się, aby osoby należące do Parafialnej Komisji Trzeźwości, były przygotowane merytorycznie do tej posługi. Rolę moderatorów i edukatorów, przygotowujących świeckich do posługi w parafialnym apostołstwie trzeźwości pełnili powołane w niektórych diecezjach Diecezjalne Studia Trzeźwościowe.

W rozdziale czwartym zostały omówione formy duszpasterstwa trzeźwości związane z duszpasterstwem zwyczajnym oraz duszpasterstwo trzeźwości nadzwyczajne. Przedstawiona w niniejszej pracy posługa nauczania w kaznodziejstwie i w katechezie podtrzymuje przekonanie, iż przepowiadanie Słowa Bożego, będące podstawową funkcją Kościoła, było podstawowym zadaniem duszpasterzy trzeźwości.

Zewnętrznym wyrazem aktywności duszpasterstwa trzeźwości jako formy duszpasterstwa nadzwyczajnego były pielgrzymki do sanktuariów i innych miejsc kultu religijnego oraz akcje związane z wydarzeniami religijnymi. Należały do

nich m.in. nawiedzanie parafii przez kopię Jasnogórskiego Obrazu Maryi czy Kongres Eucharystyczny, które gromadziły wiernych w całej Polsce i przynosiły duchowe owoce.

Przeprowadzona w pracy refleksja naukowa skłania do sformułowania następujących wniosków i postulatów pastoralnych.

1). Słabą stroną nauczania Kościoła w Polsce był brak wyczerpującej informacji czym jest trzeźwość. Motywacja życia w trzeźwości nie miała trwałego fundamentu i dlatego często okazywała się nieskuteczna. Był brak klarownej i wyczerpującej informacji o tym, na czym polega życie w trzeźwości. Często podnoszono jedynie jeden aspekt motywacji za życiem w trzeźwości. Była nim troska o to, by nie popaść w uzależnienie od alkoholu, bowiem alkohol człowieka zniewala, a człowiek powinien być istotą wolną.

2. Ze względu na fakt, iż trzeźwość jest gatunkiem kardynalnej cnoty wstrzemięźliwości i że cnota wstrzemięźliwości kształtuje w człowieku umiejętność zachowania umiaru nad wolą, uczuciami i emocjami, pożądane jest uwzględnienie tych treści w kaznodziejstwie i w katechezie. Mimo iż w kręgu zainteresowań duszpasterstwa trzeźwości są przyjemności związane z pićm, w nauczaniu Kościoła w Polsce na temat trzeźwości, ten aspekt nie był podnoszony. Pozostaje zatem przestrzeń, którą trzeba wypełnić.

3. Pomijana była sprawa samowychowania i samokontroli. Ten aspekt pracy nad sobą winien być odkryty w duszpasterstwie trzeźwości.

4. Cała praca duszpasterstwa trzeźwości odbywa się w diecezjach. Owoce duszpasterstwa trzeźwości w diecezji zależą od Biskupa Diecezjalnego. W omawianym okresie ujawniono wiele przypadków uzależnienia alkoholowego pośród osób duchownych, w tym także wśród biskupów. Trudno było zatem oczekiwać, aby w diecezjach, którymi zarządzali biskupi mający ze sobą problemy alkoholowe, sprawy trzeźwości były doceniane i realizowane według Wytycznych Episkopatu Polski.

5. Istniejące dawniej Związki Księży Abstynentów, Nauczycieli Abstynentów czy Lekarzy Abstynentów były wielką wartością. Ich reaktywacja jest wciąż pożądana. O tym, że apostołstwo trzeźwości potrzebuje kapłanów abstynentów mawiał sam kard. Stefan Wyszyński. W liście do kapłanów pisał: „Przez całkowitą abstynencję duchowieństwa katolickiego - do trzeźwości całego Narodu polskiego”.

6. Rola duchownych w apostołstwie trzeźwości była wyjątkowa. Piesze pielgrzymki w intencji trzeźwości narodu do sanktuariów maryjnych i innych obiektów sakralnych oraz różnorodne akcje trzeźwościowe organizowane w parafiach są możliwe dzięki ich osobistemu zaangażowaniu. Kapłan to moderator wspólnotowych przedsięwzięć i kreator atmosfery w parafii. Inicjuje, aranżuje, nadzoruje i puentuje wydarzenia, które w przestrzeni apostołstwa trzeźwości owocują jednością i wspólnym dążeniem do celów. Często sprzyjają powrotom do godnego życia oraz formowaniu postaw moralnych zgodnych z podpowiedziami sumienia. Dobra współpraca kapłanów i świeckich w apostołstwie trzeźwości jest gwarancją sukcesu.

Treść mniejszej dysertacji z pewnością nie wyczerpuje w pełni problematyki podjętej w temacie pracy. W toku prowadzonych analiz pojawiły się nowe zagadnienia które mogą być tematem dalszych poszerzonych badań naukowych. Niemniej przedstawiona rozprawa doktorska wnosi pewien naukowy wkład do rozwoju teologii pastoralnej. Rezultaty powyższych analiz, a zwłaszcza wnioski i postulaty pastoralne mogą być przydatne w opracowaniu modelu duszpasterstwa trzeźwościowego. Mogą one też być cenną pomocą w przygotowaniu materiałów duszpasterskich wypracowanych dla duszpasterstwa trzeźwości w Polsce, Materiały duszpasterskie bazujące na solidnych podstawach naukowych oraz trafnie uwzględniające uwarunkowania społeczno kulturowe i cechujące się dobrą jakością merytoryczną i przystępnością treści są dziś bardzo potrzebne. Takie pomoce duszpasterskie mogą dobrze służyć nie tylko duszpasterzom i pracownikom socjalnym, ale także wiernym, którym z różnych względów, sytuacja trzeźwościowa w Polsce jest bliska.

W toku prowadzonych analiz pojawiły się nowe zagadnienia które mogą być tematem dalszych, poszerzonych badań naukowych. Dogłębna analiza współpracy Kościoła i Państwa w zakresie walki z problemem nadużywania napojów alkoholowych, bowiem były powoływane komisje w zakresie współpracy Kościoła i Państwa w rozwiązywaniu problemów alkoholowych. To zagadnienie wymaga pogłębionego i źródłowego opracowania historycznego. Podobnie wymaga pogłębienia w osobnej rozprawie problem zaangażowania zakonów męskich i żeńskich w zakresie szerzenia cnoty trzeźwości oraz pomagania osobom z problemem alkoholowym i ich rodzinom.

Świat wciąż potrzebuje autentycznych uczniów Chrystusa, a duszpasterstwo trzeźwości kapłanów – abstynentów, którzy własnym przykładem pociągną innych do realizacji zadań trzeźwościowych. Owocem współpracy kapłanów między sobą i ze świeckimi w apostołstwie trzeźwości są zawsze dobre inicjatywy i przedsięwzięcia. Prowadzą one nie tylko do indywidualnie wyznaczonych celów i kształtują postawy moralne zgodne z podpowiedziami sumienia. Pomagają także wrócić do godnego ziemskiego życia i pracowania na szczęśliwą wieczność.

BIBLIOGRAFIA

1. Nauczanie Kościoła współczesnego

a) Dokumenty Soboru Watykańskiego II

Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*.

b) Nauczanie papieży

Jan Paweł II., List do Polaków. W: Nauczanie Papieskie, t. 1., Poznań-Warszawa 1987, s. 23.

Jan Paweł II, Przemówienie do uczestników Międzynarodowej Konferencji na temat problemów narkomanii i alkoholizmu zorganizowanej przez Papieską Radę do spraw Duszpasterstwa Pracowników Służby Zdrowia z 23 listopada 1991 r., L'Osservatore Romano, (Wyd. polskie) 2/1992, s. 16.

Benedykt XVI, Pomagajcie uzależnionym otworzyć się na Boga. Spotkanie ze wspólnotą „Farmy nadziei”, L'Osservatore Romano, (Wyd. polskie) 9/2007, s. 31-32.

c) Dokumenty Stolicy Apostolskiej

Instrukcja o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu. W: W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966 -1994. Tarnów 1995 s.244 – 282.

Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, Karta Pracowników Służby Zdrowia, W. Trosce o życie. Wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej. Tarnów 1998, s. 599.

2. Nauczanie Kościoła w Polsce

a) Dokumenty Episkopatu i Prymasa Polski

Glemp J. Dekret zatwierdzający Statut Bractw Trzeźwości w Archidiecezji Warszawskiej, W: DTD T. 5, s. 23.

Jasnogórskie Śluby Narodu. W: Listy Pasterskie Episkopatu Polski. Paryż 1975, s. 166-168.

Jeż I., Listy pasterskie 1972-1988, Szczecin 1990.

Kamiński Z., Komunikat w sprawie trzeźwości w miesiącu sierpniu, W. Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej 1988 nr 18;

List Biskupów Diecezji Radomskiej z racji Diecezjalnego Kongresu Trzeźwości, DTD T. VI, s. 49.

List Biskupów Polskich z racji sierpniowego wezwania do abstynencji i trzeźwości, W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej 1993 nr 20.

List Pasterski Episkopatu Polski „Do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu”. LPEP, s. 508.

List Pasterski Episkopatu Polski na temat trzeźwości z racji Wielkiego Postu W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej 1992 nr 6.

List Pasterski Episkopatu Polski „Wezwanie do trzeźwości”. LPEP, s. 387.

List Episkopatu Polski na uroczystość Chrystusa Króla „Nieśmy pomoc zagrożonemu bratu”. LPEP, s. 721.

List Episkopatu do Pełnomocnika Rządu do spraw Stosunków z Kościołem J. Sztachelskiego w sprawie likwidacji Krucjaty Wstrzemięźliwości, 12 września 1960 r. W: Raina P. Kościół w PRL – dokumenty. Poznań 1995, s.24 – 26.

List Episkopatu Polski, „Zachęta do upowszechniania trzeźwości”, luty 1977. W: LPPE, 294;

List Pasterski Episkopatu Polski na Wielki Post 1970 „Wezwanie do walki z nietrzeźwością”. LPEP, s. 587.

List Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w związku z Ruchem Trzeźwości im. Maksymiliana Kolbego, W: MPP 1983 nr 2, s.67-70.

List Episkopatu Polski w związku z sierpniowym wezwaniem do trzeźwości. W: MPP 1991 nr 10, s. 417.

List Pasterski Episkopatu Polski na temat trzeźwości z racji Wielkiego Postu W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej /92 nr 6.

Libera P., List Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski do bp. Antoniego Dydycza. W: „Apostoł Trzeźwości- Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości” rok 2008; Płock 2008, s. 51-52.

Komisja Episkopatu ds. Trzeźwości. Apel w sprawie pilnej”. DTD T. 2. s. 22.

Komisja Episkopatu do spraw duchowieństwa „Duszpasterz wobec problemu alkoholizmu”, 15 stycznia 1971 r. DTD T. 2, s. 8

Komunikat Episkopatu Polski o rozwiązaniu zrzeszeń religijnych w Polsce. W: Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945-2000. Poznań 2006. s.54.

Komunikat z 201 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski. W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. Pismo Okólne. Nr 26/84/825 Warszawa 1984, s. 2.

Komunikat z 295 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, 4 – 6 czerwca 1998 r. Akta Konferencji Episkopatu Polski 1998 nr 2, s. 49 – 51.

Pismo konferencji plenarnej Episkopatu Polski do Premiera P. Jaroszewicza w sprawie walki z alkoholizmem W: Raina P., Kościół w PRL. Dokumenty 1975 – 1989, Poznań-Pelplin 1996, s.7-9.

Słowo Biskupów Polskich wzywające wszystkich wiernych do abstynencji -w miesiącu sierpniu 1987. DTD T. 5, s. 30.

Wezwanie Episkopatu Polski do wzmożenia odpowiedzialności za trzeźwość Narodu, W. LPEP 19945-2000, Michalineum 2003, część II, s. 1503-1507.

Wyszyński S., List do kapłanów w sprawie wzmożenia kościelnej działalności trzeźwościowej LPPE, s. 146-151.

Wyszyński S., Zachęta do rekolekcji trzeźwościowych. LPPP s. 654.

Wyszyńskiego S., Zarządzenie z 29.11.1980 r. DTD T. 3. 67-68;

Wyszyński S., Królowo Polski przyrzekamy. Warszawa 2006. S. 131.

Wyszyński S., Wypełniamy Śluby Jasnogórskie. Warszawa 1957. s.428.

Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, W: AK 1974 nr 394 s. 265

Żaryn J. (opr.), Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945-2000, Poznań 2006, s.54.

b) Dokumenty Synodów Diecezjalnych

„Duszpasterska troska o trzeźwość Narodu”. W: Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972-1979. T. 1. Przebieg prac synodalnych. Dokumenty Synodu. Kraków 1985. s. 526.

„III Synod Gdański”, Gdańsk 2001, s. 369.

Statuty Synodu Diecezji Tarnowskiej:. W: Statuty Synodu Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 1986, Statut 705. § 1, s. 389.

d) Dokumenty Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości

a) Wytyczne Episkopatu Polski i Pro Memoria

A. Dydycz, Apel Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości na miesiąc sierpień 1998 roku. W. „Trzeźwymi bądźcie” 1998 nr 6.

Dydycz A., Pro memoria w sprawie działalności Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski W: „Poznać Chrystusa – Program duszpasterski na rok 2001/2002”, Katowice 2001, s.385 -388.

Mazur J., „Pro memoria w sprawie trzeźwości”, DTD T. 1, s. 10.

Mazur J., Delegat Episkopatu do Kościelnej Akcji Trzeźwości, „Pro memoria w sprawach trzeźwości”, kwiecień 1967. DTD T. 1, s. 11;

Mazur J., Instrukcja w sprawie zaprowadzenia Ruchu Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego we wszystkich parafiach w Polsce. Zakroczym, dnia 20 kwietnia 1983 r. DTD T. 4. s. 24-25

Mazur J., Komunikat w sprawie sierpniowej abstynencji Polaków. DTD T. 5, s. 73-74.

Mazur J., „Pro memoria w zakresie walki o trzeźwość Narodu”, styczeń 1968. DTD T. 1, s. 32.

Mazur J., Pro memoria Duszpasterstwa Trzeźwościowego W: Praca zbiorowa, Magnificat anima mea, Warszawa 1993 r. s.80-81.

Mazur J., Pro memoria” 6 maja 1970. DTD T. 1, s. 41.

Mazur J., Próba duszpasterskiego rozplanowania problematyki alkoholizmu polskiego”. DTD T. 1, s. 41-43.

Mazur J., Wskazania Kościelnej Działalności Trzeźwościowej. W: AK nr 394, s.266.

Mazur J., „Postulaty ze Spotkania Diecezjalnych Referentów Trzeźwości”. DTD T. 3, s. 24

Mazur J., „Pro Memoria dla duchowieństwa w Polsce w sprawie systematycznej realizacji Wytocznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, DTD T. 5. s. 44.

Mazur J., Reaktywowanie Bractw Trzeźwości, DTD T. 4, s. 7-8.

Narodowy Program Trzeźwości, Warszawa 2018, ss.96.

Komisja Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości, Do najdosłojniejszych Księży Biskupów w Polsce, DTD T. 4, s. 3.

List Sekretarza Zespołu Apostolstwa Trzeźwości do Ojca Prowincjała Józefa Czura. DTD T. 8, s. 90.

Odzimek A., Apel Komisji Episkopatu Polski do spraw Trzeźwości. W.KAI Biuletyn 1994 nr 68.

Podstawowe założenia duszpasterstwa trzeźwości, W: „Apostoł Trzeźwości- Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości” rok 2001. Red. Z. Kaniecki. Płock 2001, s. 5.

Projekt Programu Pracy Trzeźwosciowej opracowany na sesji diecezjalnych referentów akcji trzeźwości odbytej czasie od 1 do 12 VIII 1967 r. w Krościenku, pod przewodnictwem ks. bpa J. Mazura - Przewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości. W: AK 1974 nr 394, s. 269-280.

Wytyczne dla Kościelnej Akcji Trzeźwości. W: Praca zbiorowa. „Podręcznik alkoholologii duszpasterskiej. Warszawa 1963. s. 358-360.

Wytyczne Episkopatu Polski dla kościelnej działalności trzeźwosciowej. W: AK 1974 nr 394, s. 260.

b) Sprawozdania

Dziewiecki M., I Radomski Kongres Trzeźwości, W: „Pismo Okólne” 44/93.

Dziewiecki M., Sprawozdanie z Sesji Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości oraz spotkania diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości, W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. Pismo Okólne 1991 nr 17.

Dydycz A., Pro memoria w sprawie działalności Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski. DTD T. 8, s. 11.

Kaniecki Z., Sprawozdanie z Jesiennej Sesji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 9 – 10 października 2001 roku. W „Niedziela” 2001 nr 44, s. 21;

Kaniecki Z., Sprawozdanie z Wiosennej Sesji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 4-6 lutego 2002 r. DTD T. 8, s. 36 – 41.

Kaniecki Z., Jesienna Sesja Zespołu Apostolstwa Trzeźwości i Diecezjalnych Duszpasterzy Trzeźwości, 8 – 9 października 2002. DTD T. 8, s. 52 – 61.

Mazur J., Informacje z Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości. DTD T. 3. s. 27.

Mazur J., Przedłożenia ze spotkania diecezjalnych referentów duszpasterstwa trzeźwości. DTD T. 5 s. 27.

Mazur J., Sprawozdanie z Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości. DTD T. 3, s. 29.

Mazur J., Sprawozdanie z prac Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości. DTD T. 3, s. 65.

Protokół zebrania zakonnych delegatów Apostolatu Trzeźwości z dnia 8 stycznia 1971 r. w klasztorze Ojców Kapucynów w Zakroczymiu. W: Uroczystości X-lecia Domu Rekolekcyjnego Duszpasterstwa Trzeźwości w Zakroczymiu, Zakroczym 1978, s. 93.

Odzimek A., Komunikat z Jesiennej Sesji Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości Zakroczym, dnia 14 października 1992, W: „Pismo Okólne” 1992 nr 44.

„Sprawozdanie z Pielgrzymki kapłanów i laikatu w intencji trzeźwości”. DTD T. 2, s. 20.

Syczewski T., Sesja Trzeźwościowa, W: „Słowo – dziennik katolicki” 1995 nr 34

Syczewski T., Trzeźwościowa sesja w Częstochowie. W: „Magazyn-Słowo dziennik katolicki” 1995 nr 52.

Syczewski T. Jesienne Spotkanie Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości. W: „Trzeźwymi bądźcie” 1998 nr 2.

Syczewski T. Sprawozdanie z wiosennej konferencji Zespołu Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości Zakroczym 21-22 kwietnia 1999 roku. DTD T. 7, s.39.

Syczewski T., Sprawozdanie z wiosennej Konferencji Zespołu do spraw Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i asystentów trzeźwości. Zakroczym 9 - 10 maja 2000 roku. DTD T. 7, s. 42.

Syczewski T. Sprawozdanie z wiosennej Konferencji Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski i diecezjalnych duszpasterzy trzeźwości oraz zakonnych referentów i

asystentów trzeźwości, Zakroczym 19 - 21 lutego 2001 roku. DTD T. 8, s. 6.

e) Literatura przedmiotu

Bajda J. Abstynencja. Zakroczym 1993.

Bazyli Wielki. Wybór homilii i kazań. Kraków 1947.

Belter E., Troska o trzeźwe życie. Rozmowa z ks. Henrykiem Korzą, sekretarzem Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości W: „Magazyn – Słowo Dziennik Katolicki” 1995 nr 8, s. 23.

Bijak B., Duszpasterska akcja otrzeźwienia Narodu, DTD T.4, s. 33.

Blachnicki F., Duszpasterstwo trzeźwości, „Trzeźwymi Bądźcie 1983 nr 2 s. 3-7.;

Blachnicki F., Abstynenckie Credo Krucjaty Wyzwolenia Człowieka, Krościenko-Wrocław 2000.

Blachnicki F., Krucjata Wyzwolenia Człowieka – Podręcznik, Krościenko n. Dunajcem 2004.

Blachnicki F., Nadzwyczajne duszpasterstwo trzeźwości. W. Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa 1963, s.270-271.

Bronakowski T., Sekwencja wydarzeń związanych z protestem wobec regulacji umożliwiających handel piwem podczas imprez masowych, „Apostoł Trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości, Łomża 2010, s. 79-80.

W trosce o wolność – Narodowy Kongres Trzeźwości 2017. Red. Bronakowski T. Katowice 2019

Cekiera C., Rozwój osoby ku wyższym wartościom drogą do wyzwolenia z uzależnienia” W: Rozwój osób uzależnionych w procesie zdrowienia, Red. M. Tatala, K. Kościelecki, Zakroczym 2002, s. 11n.,

Cząstka A., Wino podczas ostatniej wieczerzy i chleb eucharystyczny. Kraków 1979 (mps).

Cząstka A., Zdrowie i życie ludzkie w szponach alkoholu. Kraków 1958

Dobrzyniecka A., W Polsce piwem płynącej zaczął się miesiąc trzeźwości. W: „Wiadomości Kai” z 10 VIII 2000 r.

M. Dziewiecki „Duszpasterstwo trzeźwości a duszpasterstwo alkoholików” W: „Trzeźwymi bądźcie” 1999 nr 3;

M. Dziewiecki, Nadprzyrodzone formy troski o trzeźwość. W: Przesłanie nadziei, Red. M. Dziewiecki. Warszawa 1993, s. 110.

Przesłanie nadziei – przewodni dla duszpasterstwa trzeźwości. Red. Dziewiecki M., Warszawa 1993. ss.252.

Nowe przesłanie nadziei – podręcznik duszpasterstwa trzeźwości. Red. Dziewiecki M., Warszawa 2000. ss. 358.

Dziewiąta Ogólnopolska Pielgrzymka Duszpasterstwa trzeźwości na Jasną Górę. Biuro Prasowe Episkopatu Polski Pismo Okólne, 1990 nr 32.

Dziewiecki M., Teologia trzeźwości W: Nowe przesłanie nadziei, Red. M. Dziewiecki, Warszawa 2000, s. 142.

Falkowski S., „Ocalić Naród – Przemówienie podczas pielgrzymki na której odnowiono trzeźwościowe Ślubowania Jasnogórskie i proklamowano Ruch Trzeźwości im. Maksymiliana Kolbego. W: Biuletyn DRDT 1982 nr 23, s.14 – 17.

Fil K., Pasterz, Apostoł Trzeźwości, Przemyśl 2008.

Filon Aleksandryjski. Pisma. Kraków 1994.

Fundacja Centrum Trzeźwości Narodu Polskiego, DTD, T. 6, s. 6-7.
Instrukcja Duszpasterskiej Akcji Otrzeźwienia Narodu, DTD T. 4, s.36-38.

Gomółka J., Duszpasterstwo trzeźwości, W. Praca zbiorowa, Magnificat anima mea, s. 66.

Gryglewicz F., Chleb, wino i Eucharystia w symbolice Nowego testamentu, Poznań 1968.

Janicki K., Pijana wojna. Alkohol podczas II wojny światowej, Warszawa 2012.

Kamiński R., Działalność zbawcza Kościoła. Lublin 2007.

Kamiński R., Duszpasterstwo nadzwyczajne. W. Teologia Pastoralne T. 2, Red. R. Kamiński, , Lublin 2002, s. 309-310.

Kamiński R., Przygoda W., Duszpasterstwo, W. Leksykon teologii pastoralnej, Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Lublin 2006, s. 201.

Kamiński R., Komplementarność duszpasterstwa i apostołstwa. W: RT 2002 nr 6, s.27

Kamiński Z., Komunikat w sprawie trzeźwości w miesiącu sierpniu. W: Okólnik Kurii Diecezjalnej Płockiej nr 1988 nr 18.

Kaniecki Z., Organizacje Apostołstwa Trzeźwości w Polsce. W: Apostoł trzeźwości – vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 2003, s. 67 – 77.

Kaniecki Z., Duszpasterstwo Trzeźwości. W: Duszpasterstwo Specjalne. Red. R. Kamiński, Lublin 1998, s.367.

Kaniecki Z., Nadzwyczajne duszpasterstwo trzeźwości. W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki, Płock 2000. S. 5-7.

Kaniecki Z., Posierpniowa refleksja, „Niedziela płocka” 2003 nr 36.

Kaniecki Z., „Inspiracje biblijne we współczesnych ruchach trzeźwościowych” W: „Biblia o Alkoholu”, Red. K. Kościelecki, A. Kejza, Zakroczym 2010, s. 127

Kaniecki Z., „Ja Jestem Dobry?”. W: Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości. Red. Z. Kaniecki. Płock 1999, s. 12 – 13.

Kaniecki Z., Pielgrzymki Apostołstwa Trzeźwości. W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki, Płock 2004. s. 95-103.

Kaniecki Z., Organizacje Apostołstwa Trzeźwości w Polsce. W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki, Płock 2003. s. 67-77.

Kaniecki Z., kard. S. Wyszyński Apostoł Trzeźwości, W: Trzeźwymi bądźcie 2020 nr 2, s. 18-25.

Kieniewicz J., Polski alkoholizm i trzeźwość. W: W trosce o trzeźwość Narodu. Sylwetki trzeźwościowych działaczy XIX w. oraz antologia ich pism. Red. M.P. Romaniuk. T. 1. Warszawa 1994. s.17-25.

Kirstein F., Duszpasterstwo zwyczajne w służbie trzeźwości, W. Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa 1963, s.231.

Kochański J., Duszpasterstwo trzeźwość, W Teologia Pastoralna, T.2, Red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 378-391;

Kochański J., Kapucyński apostołat trzeźwości, Zakroczym 2000.

Ku trzeźwości. Agenda Liturgiczna na sierpień 2001 r., Red. Kołodziejczyk K., Lublin 2001.

Korża H., XVI Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, Lublin-Łomża 1982.

Korża H., ABC wychowania trzeźwościowego. AK 1974 nr 394 s. 182.

Korża H., Abstynencki ruch, EK, T. 1, Lublin 1985, s.43-44.

Korża H., Permanentna troska Kościoła o trzeźwość Narodu, Zakroczym 1979 (mps).

Korża H., Pomocnicy Matki Kościoła jako szerzyciele trzeźwości w Polsce. DTD T. 2, s. 38.

Korża H., Regulamin Referenta Diecezjalnego ds. Trzeźwości. DTD T. 3. s. 5.

Korża H., „Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego”, DTD T. IV, Zakroczym 2003, s. 19.

Kosiński S., Kardynał August Hlond.: W trosce o trzeźwość Narodu. Sylwetki Trzeźwościowych działaczy XIX w. oraz antologia ich pism. Red. Romaniuk M.P., T. 2. Warszawa 1996.

Alkohol w Biblii, Red. Kościelecki K., Kiejza A. Zakroczym 2010.

Kościsz H., Duszpasterstwo trzeźwości. W: Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro, część III, Red. A. Michalik. Tarnów 1997, s.134-149.

O wielkich postanowieniach małego dziecka, Red. Kulbacki P. Warszawa 2009, ss.64.

- Wolni i wyzwalający, Red. Kulbacki P. Krościenko 1999, s.39- 46.
- Kuria Metropolitalna Warszawska, „Duszpasterskie wezwanie do otrzeźwienia” „Materiał duszpasterski” na 28 lipca 1985 r. DTD T. 4. s. 64.
- Mazur J., Wskazania Kościelnej Działalności Trzeźwościowej, AK 1974 nr 394 s. 267
- Michalik J., Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski do bp. Antoniego Dydycza. W: „Apostoł Trzeźwości- Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości” rok 2008; Red. Z. Kaniecki. Płock 2008, s. 51-52.
- Miziołek W., Propozycje związane z Kongresową Akcją Trzeźwości. W: Biuro Prasowe Episkopatu Polski. Pismo Okólne 1987 nr 13.
- Lisowski M., „Cnota trzeźwości” Biuletyn DRDT 13.
- Lisowski M., Współczesne teorie źródeł alkoholizmu, mps. Zakroczym.
- Łomżyński Ośrodek Duszpasterstwa Trzeźwości, III Tydzień modłów o Trzeźwość Narodu, Łomża 1970, (mps.)
- Mellibruda J. List Dyrektora PARPY do Prowincjała Kapucynów O. Sławomira Siczka, W: „Trzeźwymi bądźcie” 5/2004 nr 5, s. 11.
- Narecki Z., Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła. Lublin 2001. s. 497
- Niparko R., Duszpasterstwo, W. EK T. 4, s.390.
- Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości. Red. A. Odzimek ,Radom 1994. ss.175.
- Osmólski W., Kaznodziejstwo Trzeźwościowe, W. Praca zbiorowa, Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa 1963, s.243.
- Osmólski W., A. Cząstka – Apostoł Trzeźwości. W: Biuletyn DRDT w Zakroczymiu, 1980 nr 8, s.31.
- Padacz W., Wysiłki i prace Kościoła Katolickiego w szerzeniu cnoty trzeźwości na ziemiach polskich. W. Praca zb. , Podręcznik alkoholologii duszpasterskiej, Lublin 1963, s.187

Papczyński S., Reguła życia zakonnego. Warszawa 1966, s.21-22.

Puszkiewicz O., Krucjata Niepokalanej Królowej Polski. W. Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości. Red. A. Odzimek, Radom 1994. s. 135-140.

VI Pielgrzymka Apostolstwa Trzeźwości na Jasną Górę, Trzeźwymi Bądźcie 1987 nr 3, s. 4-12.

Romaniuk M.P., Czcigodny Sługa Boży Kardynał Stefan Wyszyński w trosce o trzeźwość narodu, Warszawa 2018, s. 125

Pagiewski H., Konfesjonał i ambona jako pole działania kapłana w tworzeniu obyczaju trzeźwości, W. Kurs trzeźwościowy II-go stopnia dla misjonarzy i kaznodziejów trzeźwościowych zakonów męskich, Zakroczym 1974, s. 127 – 143.

Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. J. Piwowarczyk. Kraków 1971. (mps.)

Praca zbiorowa, Nabożeństwa Trzeźwościowe, Zakroczym 1988.

Pokrywka M., Troska Kościoła o trzeźwość Narodu. „Trzeźwymi bądźcie” 2003 nr 5, s. 10.

Pulcyn T., Sugestie homiletyczne, „Trzeźwymi Bądźcie” 1987 nr 2. S. 2-8.

Puszkiewicz O., Krucjata Niepokalanej Królowej Polski – Dziecięcy ruch maryjny. Katowice 1984, s. 11.

Puszkiewicz O., Krucjata Niepokalanej Królowej Polski W: Ogólnopolski Kongres Duszpasterstwa Trzeźwości 1994, Red. A. Odzimek, Radom 1994, s. 135.

Putta M., Misje trzeźwościowe jako nadzwyczajna akcja duszpasterska na przykładzie diecezji tarnowskiej – relacja o ankiecie”, W. Kurs trzeźwościowy II-go stopnia dla misjonarzy i kaznodziejów trzeźwościowych zakonów męskich, Zakroczym 1974, s. 154 – 159.

Pyrek J. „Cnota trzeźwości według św. Tomasza z Akwinu” W: „Biblia o Alkoholu”, Red. K. Kościelecki, A. Kejza, Zakroczym 2010, s. 95

Referat Duszpasterstwa Trzeźwości Archidiecezji Poznańskiej, V Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu, Poznań 1972 (mps.)

W trosce o trzeźwość Narodu. Sylwetki Trzeźwościowych działaczy XIX w. oraz antologia ich pism, T. 1. Warszawa 1994; T.2. Warszawa 1996; T.3. Warszawa 2000; T. 4. Red. Romaniuk M.P, Warszawa 2007.

W. Słomka, Modlitwa, W. Leksykon teologii pastoralnej, Red. R. Kamiński, Lublin 2006, s.517.

Sieg J., Powściągliwość, umiarkowanie i praca a rozwój ludów, Kraków 1981, s. 14.

Styk J., Duszpasterstwo trzeźwości a duszpasterstwo alkoholików. W: „Apostoł Trzeźwości - Vademecum Duszpasterstwa Trzeźwości 2003”. Red. Z. Kaniecki, Płock 2003, 49 -51.

Siwek G., Przepowiadanie Słowa Bożego, W. Teologia Pastoralna T. 2, Red. R. Kamiński, Lublin 2002, s.131.

Synowiec J., Zagadnienie wina w Piśmie Świętym. W: Kurs trzeźwościowy II stopnia dla misjonarzy i referentów trzeźwościowych zakonów męskich. Zbiór referatów. Zakroczym 1972 (mps) s. 250.

Śledzianowski J., Alkoholizm w świetle chrześcijańskich zasad moralnych W: Odrodzenie jest możliwe, Red. B. Bejze, Warszawa 1988, s.351.

Śledzianowski J., Duszpasterskie wezwanie do chrześcijańskiego czynu ofiary i bratniej miłości, przed II pielgrzymką Ojca świętego do Ojczyzny. W: DDK T. 4, s. 29.

Śledzianowski J., Rodzina wobec szczegółowych zagrożeń (Materiał dla Zespołów Synodalnych w diecezji kieleckiej na sierpień 1986 r.), W: DTD T. 5. s. 14.

Rozwój osób uzależnionych w procesie zdrowienia, Red. Tatala M., K. Kościelecki, Zakroczym 2002;

Drogi rozwoju od uzależnienia do wolności, Red. Tatala M., J. Karczewski, Zakroczym 2007;

Uchwała Zebrania Ogólnego członków Oddziału Wojewódzkiego Polskiego Związku Katolicko-Społecznego w Łodzi, DTD T. 4, s. 18.

Urządzamy wesele bez alkoholu, Zakroczym 1990, ss.60.

Walczykiewicz B., Posługa słowa w trosce o trzeźwość Narodu w świetle kazań drukowanych w „Bibliotece Kaznodziejskiej” w latach 1957 – 1975, W. Długofalowy kurs alkoholologii dla alumnów seminarium – IV rok studiów, Zakroczym 1977, s. 15 – 52.

Werno T., Wskazania duszpasterstwa trzeźwości, W: DTD T. VIII, s. 75.

Wicher W., Istota chrześcijańskiej trzeźwości. W: Biuletyn Domu Rekolekcyjnego Duszpasterstwa Trzeźwości w Zakroczymiu 1982 nr 23, s. 22 – 23.

Wicher W., Podstawy teologii moralnej, Poznań 1969, s. 638.

Wojtyła K., Oto matka Twoja. Rzym 1979.

Wojtyła K., „Odpowiedzialność za trzeźwość narodu”. W: K. Wojtyła, Oto matka Twoja, Rzym 1979, s. 294 – 297.

Wrońska H., Katechizacja. W. Teologia Pastoralna T. 2. Red. R. Kamiński, Lublin 2002., s. 179-184.

Zązel W., Wesele Wesel. W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki, Płock 2004. s. 95-103.

Ziarko-Podlaska R., Katechezy. W. Vademecum duszpasterstwa trzeźwości. Red. Z. Kaniecki, Płock 1999. S. 34-43.

Życiński J. Pro memoria dla kapłanów, którzy spowiadają ludzi nadużywających alkoholu i używających narkotyków oraz innych środków odurzających. Currenda 1995 nr 1, s. 23-27.

f) Literatura pomocnicza

Arystoteles, Etyka nikomachejska, 1106a; W: Arystoteles, Dzieła wszystkie, T.5, Warszawa 1996, s.111.

Biuletyn Informacyjny „Miting pod gwiazdami”, Licheń 2008.

Derdziuk A., Trzeźwość, EK T. 19, kol. 1118.

Dziewiecki M., Droga zwycięzców, Warszawa 2016.

- Kamiński R., *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii praktycznej*, Siedlce 2017.
- Kamiński R., *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, Kraków 2001,
- Kamiński R., *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, Kraków 2001,
- Lisowski M., *Cnota trzeźwości i trzeźwościowa formacja w Kościele*, W: *Praca zbiorowa. Bądźmy trzeźwi*, Warszawa 1982, s.115.
- Lisowski M., *Nałóg pijaństwa. Studium moralne*. Poznań 1958.
- Narecki N., *Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła*, Lublin 2001, s.498.
- Ostrowski M., *Duchowe i religijne ruchy*. W: *Kościół i religijność Polaków 1945 – 1999*, Red. W. Zdaniewicz, Warszawa 2000.
- Petrowa-Wasilewicz A., *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*, Warszawa 2000.
- Przygoda W., *Istota i posłannictwo Kościoła*. W: *Teologia Pastoralna T.1*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 132-133.
- Sądej J., „Tragiczne statystyki”, „*Nasz Dziennik*” 2019 nr 291, s. 8.
- J. Sieg. *Powściągliwość, umiarkowanie i praca a rozwój ludów*. Kraków - Struga 1981.
- Trzeźwość, W. *Słownik języka polskiego*, Red. Szymczak M., Warszawa 1989, T. 3, s. 546.
- Synofzik N., Seekamp H., „*Po prostu wreszcie żyć! – Chrześcijański program 12 kroków*”, Płock, 2019.
- Tomasz z Akwinu, *Suma Teologiczna*, Warszawa 2004, s. 610.
- Wicher W., *Istota chrześcijańskiej trzeźwości*, *Biuletyn DRDT* 1982 nr 23, s.18.
- W. Wicher. *Podstawy teologii moralnej*. Poznań 1969.
- Wierzbicki Z.T., *Abstynencja czy „kultura picia”?* AK 1974 nr 394 s. 225.-226.

Woronowicz B. T., Alkoholowe vademecum dla każdego, Zakroczym 1993, s. 116.

Woronowicz B.T.. Bez tajemnic o uzależnieniach i ich leczeniu. Warszawa 2003. s.64.

Woronowicz B.T., Uzależnienia. Warszawa 2009, s. 51.

Woronowicz B.T., Mały słownik doktora Woronowicza. Warszawa 1994, s. 179.

ANEKS 1

WYTYCZNE DLA KOŚCIELNEJ AKCJI TRZEŹWOŚCI

uchwalone i przyjęte przez Episkopat Polski na Konferencji Plenarnej w dniu 17 czerwca 1959 roku

I. ZASADY OGÓLNE

1. W obliczu ciągłego wzrostu alkoholizmu w społeczeństwie polskim, powodującego głównie zdziczenie obyczajów i upadek moralności, zwłaszcza wśród młodego pokolenia, Episkopat Polski, nawiązując do chwalebnej tradycji pracy Kościoła w Polsce nad trzeźwością narodu i uznając zarazem konieczność wzmoczenia intensywności wysiłków duszpasterskich na tym odcinku – ujmuje w niniejsze ogólne ramy kościelną akcję nad wykorzeniem pijaństwa i ugruntowaniem cnoty trzeźwości w kraju.

2. Kościelna Akcja Trzeźwości przyjmuje jako kierowniczą zasadę hasło uznawane zawsze przez wszystkich wybitnych działaczy na tym polu: „Przez dobrowolną abstynencję wielu do umiarkowania wszystkich”. Duszpasterze – będąc daleko od wszelkiej niezdrowej przesady w motywowaniu konieczności abstynencji względami moralnymi i zdrowotnymi oraz zachowując pełny szacunek wobec tych, którzy w sposób umiarkowany i godny używają czasami napojów alkoholowych – niechaj zdecydowanie zachęcają wiernych do składania dobrowolnej ofiary całkowitej abstynencji od alkoholu na pewien okres lub na całe życie w nadprzyrodzonym duchu ekspiacji za grzechy pijaństwa z miłości ku bliźnim nieszczęśliwym ofiarom nałogu pijaństwa i dla skutecznego zaprotestowania przeciw powszechnej tyranii towarzyskiego przymusu pijackiego, a także dla osobistego urobienia wewnętrznego. Do abstynencji niech zachęcają przede wszystkim dzieci i młodzież.

3. Obecna chwila domaga się szczególnie zdecydowanej postawy kapłanów wobec problemu alkoholizmu i przykładu ich osobistej abstynencji. Dlatego Episkopat wyraża gorące życzenie pod adresem wszystkich kapłanów, tak diecezjalnych jak i zakonnych, aby wzięli sobie głęboko do serca sprawę wykorzenia pijaństwa i aby sami w pierwszym, rzędzie stanęli w szeregach abstynenckich.

4. Praca nad trzeźwością, posługując się środkami przyrodzonymi i nadprzyrodzonymi, powinna być ciągła i obejmować wszystkich, ale szczególne natężenie będzie przybierała w okresach przed Bożym Narodzeniem i przed Wielkanocą, opiekując się przede wszystkim młodzieżą i tymi, którzy się stali niewolnikami nałogu.

5. Episkopat z zadowoleniem notuje fakt powstania w ostatnim czasie w Polsce, w ramach realizacji Ślubów Jasnogórskich, dynamicznego i skutecznego ruchu abstynenckiego, mobilizującego pod sztandarem Niepokalanej jednostki ofiarne do walki o Polską trzeźwą i czystą i wyraża życzenie, aby ruch ten rozszerzał się jak najbardziej, zdobywając przekonanych wyznawców swej idei.

6. Całość katolickiej akcji trzeźwościowej w Polsce koordynuje Delegat Episkopatu dla Spraw Trzeźwości, obok którego działa Kolegium złożone z kilku znawców alkoholologii i działaczy trzeźwościowych dla opracowania potrzebnych wskazań bieżących.

II. WYTYCZNE SZCZEGÓŁOWE

7. Dla jednolitości pracy na terenie poszczególnych diecezji działają w każdej Kurii Diecezjalnej oddzielne Kurialne Referaty Trzeźwości, kierowane przez posiadającego swe biuro specjalnego Referenta, któremu pomagają referenci dekanalni.

8 Kurialne Referaty Akcji Trzeźwości w swej działalności stosują się do wytycznych ogólnokrajowych, wykorzystując swoje dotychczasowe doświadczenia lokalne.

9. Kurialne Referaty Akcji Trzeźwości starać się będą, aby w misjach parafialnych, w rekolekcjach wielkopostnych, w duszpasterstwie stanowym, w rekolekcjach dla kapłanów i w wykładach dla alumnów seminariów duchownych, trzeźwość i abstynencja znalazły swoje właściwe miejsce i należyte uwzględnienie. Przygotowanie kleryków przez odpowiednie wykłady i kursy do prowadzenia duszpasterskiej akcji przeciwalkoholowej powinno wejść do stałego programu szkoleniowego i wychowawczego we wszystkich seminariach duchownych.

10. Kurialne Referaty Akcji Trzeźwości spowodują posiadanie przez każdą parafię Księgi Trzeźwości, w której będą się zapisywać wszyscy wyrzekający się okresowo (przynajmniej na rok) lub na zawsze napojów alkoholowych, a która razem z innymi księgami parafialnymi ma być dawana do przeglądu i podpisu podczas wizytacji dziekańskich i pasterskich. Księga Trzeźwości ma spełniać rolę profilaktyczną dla niepijących i rolę leczniczą dla pijących.

11. Kurialne Referaty Akcji Trzeźwości usilnie zachęcają i skłaniają Księży Proboszczów i Katechetów, żeby przyjmowali od dzieci przy okazji I Komunii św., uroczystej przysięgi powstrzymania się od napojów alkoholowych do czasu dojścia do pełnoletniości i zapisywali te zobowiązania w Księdze Trzeźwości.

12. Kurialne Referaty Akcji Trzeźwości wpływają i przyczyniają się, aby odbywały się bez alkoholu przede wszystkim prymicje kapłańskie, jak również wszelkie oficjalne zebrania duchowieństwa, a także przyjęcia z okazji ślubów, chrztów i innych uroczystości kościelnych. Za wesela bezalkoholowe należy przesyłać nowożeńcom specjalne błogosławieństwo biskupie.

13. Jedną niedzielą w roku, mianowicie Pięćdziesiątnica, ma być szczególnie poświęcona problemom wstrzeźliwości, umartwienia, trzeźwości i abstynencji. Winny one znaleźć swoje uwzględnienie w modlitwach, kazaniach, zebraniach i innych obchodach tej niedzieli we wszystkich kościołach i kaplicach.

14. W jedną niedzielę Adwentu i w jedną niedzielę Wielkiego Postu, najlepiej przy okazji rekolekcji, należy urządzić we wszystkich kościołach specjalne nabożeństwa ekspiacyjne za grzechy pijaństwa i popełnione pod wpływem alkoholu. Zarówno te niedziele, jak i Pięćdziesiątnica, bardzo się nadają do przyjmowania i zapisywania w Księdze Trzeźwości przyrzeczeń powstrzymania się od alkoholu.

15. Kurialne Referaty Akcji Trzeźwości będą służyć duchowieństwu informacjami o wszelkich przepisach prawnych odnoszących się do ograniczeń w nabywaniu i konsumpcji alkoholu

16. Kurialne Referaty Akcji Trzeźwości tworzą u siebie biblioteki i składnice przeciwalkoholowe, wykorzystując pomoce Krucjaty Wstrzeźliwości oraz wszelkie odnośne wydawnictwa, plakaty, afisze, obrazki, przeźrocza i filmy.

17. Kurialne Referaty Akcji Trzeźwości będą żądać od duchowieństwa rocznych sprawozdań z przeprowadzonych prac trzeźwości, same zaś podobne sprawozdania i zestawienia z dokonań ogólnodiecezjalnych prześlą na ręce Delegata Episkopatu dla Spraw Trzeźwości.

18. Do kościelnej akcji trzeźwości, prowadzonej w myśl powyższych wytycznych, powinny szczerze włączyć się wszystkie zakony męskie i żeńskie w Polsce, stosownie do swoich warunków i możliwości. W tym celu poleca się utworzenie referatów trzeźwości, działających w porozumieniu z Delegatem Episkopatu przy Radzie Wyższych Przełożonych Zakonnych oraz przy poszczególnych prowincjalatach.

„Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Akcji Trzeźwości”, W: Praca zb. Podręcznik Alkoholologii Duszpasterskiej, Warszawa-Lublin-Krakow 1963. s. 342-344.

ANEKS 2

WYTYCZNE EPISKOPATU POLSKI DLA KOŚCIELNEJ DZIAŁALNOŚCI TRZEŻWOŚCIOWEJ *przyjęte przez Episkopat w dniu 17 VI 1959 r., a znowelizowane 1 IV 1971 r. na 124 Konferencji Plenarnej w Warszawie.*

I. ZASADY DZIAŁALNOŚCI

UZASADNIENIE DZIAŁALNOŚCI

W trosce o realizację życia w pełni ewangelicznego zgodnie z nauką II Soboru Watykańskiego oraz w obliczu ciągłego wzrostu alkoholizmu w społeczeństwie polskim Episkopat Polski — nawiązując do tradycji pracy Kościoła w Polsce nad trzeźwością Narodu i uznając konieczność wzmoczenia wysiłków duszpasterskich na tym odcinku, nie umniejszając przy tym znaczenia walki z innymi wadami i zagrożeniami — ujmuje w niniejszym ogólne ramy Kościelną Działalność Trzeźwościową nad wykorzenieniem pijaństwa i ugruntowaniem cnoty trzeźwości w Narodzie.

CEL I MOTYWACJA DZIAŁALNOŚCI

1. Kościelna Działalność Trzeźwościową kieruje się zasadą: „Przez dobrowolną, całkowitą abstynencję wielu do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich”. Duszpasterze — będąc daleko od przesady w motywacji konieczności abstynencji względami moralnymi i zdrowotnymi, zachowują pełny szacunek wobec tych, którzy w sposób godny chrześcijanina i katolika używają czasami napojów alkoholowych — niechaj zachęcają wiernych do składania dobrowolnej ofiary całkowitej abstynencji na pewien okres lub na całe życie, w nadprzyrodzonym duchu wynagrodzenia za grzechy alkoholizmu z miłości ku Bogu i bliźnim, a zwłaszcza nieszczęśliwym ofiarom nałogu pijaństwa, a także dla skuteczniejszego przeciwstawienia się towarzyskiemu przymusowi picia, jak również dla osobistego postępu w życiu duchowym i dawania dobrego przykładu.

POSTAWA KAPŁANÓW

2. Obecna chwila domaga się szczególnie zdecydowanej postawy kapłanów wobec zagrożenia alkoholizmu i przykładu ich całkowitej abstynencji. Dlatego Episkopat Polski wyraża gorące życzenia pod adresem wszystkich kapłanów tak diecezjalnych, jak i zakonnych, aby wzięli sobie do serca sprawę wykorzeniania pijaństwa — z pobudek społecznych oraz moralno-religijnych i w pierwszym rzędzie sami stanęli w szeregach abstynenckich. W związku z tym Episkopat poleca, ażeby prymicje kapłańskie, oficjalne zebrania duchowieństwa, nie wykluczając przyjęć odpustowych czy imieninowych, odbywały się bez podawania alkoholu.

ZAANGAŻOWANIE SIĘ ZAKONÓW I ZGROMADZEŃ

3. Episkopat Polski zobowiązuje również zakony i zgromadzenia — tak męskie, jak i żeńskie - aby planowo i systematycznie, zależnie od przepisów własnych Konstytucji i Reguł, przyczyniały się do krzewienia chrześcijańskich obyczajów oraz gorliwie włączały się w Kościelną Działalność Trzeźwościową.

WYCHOWANIE W SEMINARIACH DUCHOWNYCH I NOWICJATACH ŻEŃSKICH

4. Episkopat poleca, żeby we wszystkich Seminariach Duchownych tak diecezjalnych, jak i zakonnych oraz we wszystkich nowicjatach zgromadzeń i zakonów żeńskich było poważnie potraktowane wychowanie trzeźwościowe, kształtujące właściwe postawy młodzieży i przygotowujące ją do przyszłej pracy na tym polu w naszym kraju. Należy młodzieży ukazywać, że abstynencja od alkoholu i tytoniu jest dla niej doniosłą wartością w formacji duchowej, osobistej i społecznej. W seminariach zaś należy wprowadzić przygotowania alumnów do przyszłej pracy duszpasterstwa trzeźwościowego przez systematyczne wykłady, prelekcje oraz pracę w zespołach trzeźwościowych.

WYKŁADY ALKOHOLOGII NA UCZELNIACH KATOLICKICH

5. Episkopat wyraża życzenie, żeby na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i na Akademii Teologii Katolickiej wprowadzono specjalne wykłady z zakresu alkoholologii.

WŁĄCZENIE SIĘ POMOCNIKÓW MARYI I INNYCH FORM APOSTOLSTWA KOŚCIOŁA

6. Episkopat z zadowoleniem notuje fakt, powstania na progu nowego Milenium w Polsce, w ramach realizacji Ślubów Jasnogórskich oraz posoborowej odnowy Kościoła, nowej formy apostołstwa pod nazwą Pomocników Maryi Matki Kościoła (jak odpowiedzi na apel z dnia 26 VIII 1969 r.) Episkopat wyraża życzenie, aby apostołstwo to nie tylko rozszerzyło się jak najbardziej, lecz również walnie przyczyniało się do wzmożenia Kościelnej Działalności Trzeźwościowej. Podobnie inne formy apostołstwa i działalności społecznej Kościoła powinny być włączone w tę tak konieczną akcję.

ŚRODKI I CHARAKTER DZIAŁALNOŚCI

7. Kościelna Działalność Trzeźwościowa, posługując się środkami przyrodzonymi i nadprzyrodzonymi, powinna być ciągła i systematyczna uwzględniana w programie pracy duszpasterstwa zwyczajnego i obejmować cały Naród.

PARAFIALNA KSIĘGA TRZEŻWOŚCI I PARAFIALNY APOSTOŁ TRZEŻWOŚCI

8. Duszpasterze doceniają Parafialną Księgę Trzeźwości. Jest ona dowodem społecznej i wychowawczej, profilaktycznej i pomocniczej działalności Kościoła

oraz wyrazem apostolskiego dążenia Ludu Bożego do pełni chrześcijaństwa. Dlatego też zapisanymi w Księdze Trzeźwości należy troskliwie zaopiekować się w sposób duszpasterski. Oni bowiem tworzą tzw. „Parafialny Apostolat Trzeźwości”. Przynajmniej cztery razy w roku, najlepiej w niedziele, w każdej parafii duszpasterze urządzają dla nich odpowiednie nabożeństwo z homilią i aktem zadośćuczynienia.

RODZINA KATOLICKA — SZKOŁĄ CHRZEŚCIJAŃSKIEJ TRZEŹWOŚCI

9. Doceniając znaczenie funkcji wychowawczej rodziny, Episkopat domaga się od rodziców katolickich chrześcijańskiej postawy trzeźwości oraz zdobycia i w tym zakresie wiedzy pedagogicznej, a także ustawicznego wysiłku wychowawczego.

WYCHOWANIE TRZEŹWOŚCIOWE DZIECI I MŁODZIEŻY

10. W celu ujednoczenia we wszystkich diecezjach pracy duszpasterskiej nad dziećmi. Episkopat usilnie zachęca Księży proboszczów oraz katechetów do przyjmowania od dzieci przy I Komunii św. przyrzeczenia powstrzymania się od napojów alkoholowych i palenia tytoniu aż do dojścia do pełnoletniości (nie może to być jednak okres mniejszy niż do 18 roku życia) i zapisywania tych przyrzeczeń w Parafialnej Księdze Trzeźwości. Od rodziców tych dzieci należy pobierać zobowiązanie, że nie urządzają przyjęcia pierwszokomunijnego z alkoholem i zatroszczą się o wychowanie dzieci w trzeźwości.

11. Do programu formacji Liturgicznej Służby Ołtarza, Scholi, oraz Bieli wprowadza się obowiązek abstynencji od alkoholu i tytoniu. Przyrzeczenia dzieci i młodzieży należy łączyć z ideą ofiarnej i apostolskiej służby Niepokalanej Królowej Polski.

12. Przy okazji bierzmowania powinno odbyć się odnowienie przyrzeczenia dzieci i młodzieży wobec księdza biskupa. Nie należy zaniedbywać odnowy tych przyrzeczeń również na początku i przy zakończeniu roku katechetycznego. Uznanie bowiem przyrzeczeń za życiową wartość i przestrzeganie ich przyczynia się do normalnego rozwoju biologicznego, psychicznego, społecznego oraz religijno-moralnego dzieci i młodzieży.

KSZTAŁTOWANIE OBYCZAJÓW TRZEŹWOŚCIOWYCH

W ŻYCIU RODZINNYM I SPOŁECZNYM

13. Episkopat wymaga także, żeby przyjęcia wiernych z okazji chrztów, ślubów, pogrzebów, odpustów oraz innych uroczystości rodzinnych odbywały się bez alkoholu. W wypadku urządzenia weselnego przyjęcia bez alkoholu Biskup Ordynariusz prześle nowożeńcom swoje specjalne błogosławieństwo pasterskie.

TYDZIEŃ MODŁÓW O TRZEŹWOŚĆ NARODU

14. Jeden tydzień w roku, na początku W. Postu z uwzględnieniem Środy Popielcowej, poświęca się na wzmożenie Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej jako Tydzień Modłów o Trzeźwość Narodu. Tydzień Modłów o Trzeźwość Narodu ma być szczególnie poświęcony modłom i pokucie dla wyproszenia łaski ugruntowania trzeźwości w narodzie oraz problemom walki z alkoholizmem i kształtowaniu cnoty wstrzemięźliwości. Jak wyżej wspomniano praca winna jednak trwać cały rok osiągając natężenie w Adwencie i w W. Poście.

II. PODMIOT I STRUKTURA DZIAŁALNOŚCI

KOMISJA EPISKOPATU ds. TRZEŹWOŚCI I JEJ SEKRETARIAT

oraz

KRAJOWY DUSZPASTERZ ds. TRZEŹWOŚCI

15. Całością Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej w Polsce, z polecenia Konferencji Episkopatu, kieruje Komisja Episkopatu do Spraw Trzeźwości. W jej skład wchodzi znawcy alkoholologii pastoralnej i działacze trzeźwosciowi zarówno duchowni, jak i świeccy. Komisja opracowuje bieżące i perspektywiczne programy duszpasterstwa trzeźwości, przygotowuje materiały, organizuje kursy, rekolekcje, konferencje trzeźwosciowe itp. Najbliższymi współpracownikami Komisji są Diecezjalni Referenci Trzeźwosciowi. Komisja organizuje spotkania Diecezjalnych Referentów Trzeźwości przynajmniej dwa razy w roku. W ramach Komisji działa jej *Sekretarz jako Krajowy Duszpasterz ds. Trzeźwości i Kierownik Sekretariatu Komisji*. Komisja utrzymuje kontakty i współpracuje z innymi Komisjami Episkopatu, a zwłaszcza z Komisjami ds. duszpasterstwa ogólnego, katechizacji, duszpasterstwa kobiet, dobroczynności oraz apostołstwa świeckich. Współpracuje ona również z Instytutem Teologii Pastoralnej KUL oraz w miarę możliwości z innymi zakładami naukowymi i społecznymi.

DIECEZJALNY REFERAT TRZEŹWOŚCI

16. Na szczeblu diecezjalnym Kościelną Działalnością Trzeźwości kieruje Biskup Ordynariusz za pośrednictwem swego Diecezjalnego Referenta Trzeźwości. Każdy Diecezjalny Referent Trzeźwości powinien posiadać Konsultę utworzoną z duchownych i świeckich. Tworzą oni Kurialny Referat Trzeźwości, który jest odpowiedzialny za działalność trzeźwosciową w diecezji. Służy on duchowieństwu informacjami o przepisach prawnych odnoszących się do zwalczania alkoholizmu, a także i leczenia choroby alkoholowej. Tworzy w Kurii bibliotekę i składnicę przeciwalkoholową, wykorzystując stosownie również pomoce Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego, jak wydawnictwa książkowe, broszury, plakaty, afisze, obrazki, przeźrocza, filmy itp. Zbiera także od duchowieństwa sprawozdania przeprowadzonych akcji trzeźwosciowych i przekazuje Sekretarzowi Komisji dla Spraw Trzeźwości.

DEKANALNY REFERAT TRZEŻWOŚCI

17. W dekanacie Kościelną Działalność Trzeźwosciową koordynuje i popiera Dekanalny Referent Trzeźwości, mianowany przez Ordynariusza na wniosek Diecezjalnego Referenta Trzeźwości.

DUSZPASTERSTWO PARAFIALNE I PARAFIALNE KOMISJE

DO SPRAW TRZEŻWOŚCI

18. Na terenie parafii program pracy trzeźwosciowej wprowadzają w życie miejscowi duszpasterze pod kierownictwem proboszcza. Ksiądz Proboszcz może powołać Parafialną Komisję złożoną ze świeckich dla popierania programu trzeźwości na forum parafii.

REFERATY TRZEŻWOŚCI PRZY ZAKONACH I ZGROMADZENIACH MĘSKICH ORAZ ŻEŃSKICH

19. Również zakony męskie i żeńskie zatroszczą się o utworzenie Referatów Trzeźwości i podjęcie pracy zgodnie z niniejszymi „Wytycznymi”.

DUSZPASTERSTWO AKADEMICKIE

20. Episkopat poleca Duszpasterstwu Akademickiemu, aby wspólnie z młodzieżą włączyło się w powszechną walkę z alkoholizmem i realizowało program Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej.

WIERZĄCY LUDZIE DOBREJ WOLI — JAKO PODMIOT

KOŚCIELNEJ DZIAŁALNOŚCI TRZEŻWOŚCIOWEJ

21. Episkopat Polski usilnie prosi, aby do Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej, prowadzonej w myśl niniejszych „Wytycznych”, włączali się szczerze i odważnie wszyscy ludzie wierzący dobrej woli, których Duch Święty na pewno do tej pracy wzywa i uzdalnia.

ANEKS 3

Łomża, dn. 3.IV.1976 r.

SEKRETARIAT
KOMISJI EPISKOPATU
ds. TRZEŻWOŚCI
ul Sadowa Nr 3
18-400 Łomża
l.dz. 7/76

P.T. Przewielebny
Ksiądz Referent
ds. Trzeźwości

Niniejszym załączam luźne propozycje Regulaminu Referenta Diecezjalnego ds. Trzeźwości.

Uwagi i własne propozycje prosimy w tej sprawie łaskawie przysłać na adres Sekretariatu podany wyżej na pieczęci.

Regulamin Referenta Diecezjalnego ds. Trzeźwości.

I. BIURO

1. Diecezjalny Referat Trzeźwości /DRT/ powinien posiadać specjalne pomieszczenie w Kurii, z całym urządzeniem biurowym: maszyna do pisania, regały itp.

2. DRT powinien posiadać osobne pomieszczenia /magazyn/ z odpowiednim urządzeniem technicznym /półki, wieszaki, gabloty itp./ na materiały p/a. Powinna tu być również urządzona mała „pokazówka” dla okazjnego wglądu potrzebujących /wzorcowa gablota, wystawka, gazetka ścienna i inne.../.

3. Wskazane, by DRT miał /vel: rozporządzał/ specjalny lokal, pracownię na wykonanie napisów, haseł, szablonów, afiszy, plakatów itp. oraz by w tym lokalu znajdował się dobry powielacz /kserograf/ aparatura filmowa, epidiaskop, przezrocza z komentarzami, magnetofon itp.

4. Doskonale zaopatrzoną biblioteczkę /niektóre książki w kilku egzemplarzach /do własnego i wspólnego /referentów dekanalnych/ użytkowania.

5. Powinien zebrać wszystkie odpowiednie uchwały, okólniki, zarządzenia, rozporządzenia i inne /z różnych lat/ w/s alkoholowej.

6. Prenumerata czasopism dla DRT i terenu: Problemy Alkoholizmu, Zdrowie i Trzeźwość itp.

7. DRT powinien mieć do pomocy siostrę zakonną lub osobę świecką /tzw. pomoc kancelaryjna/.

II. - WSPÓŁPRACA

DRT powinien utrzymywać stały kontakt:

1. Z Biskupem Ordynariuszem, z Biskupami Sufraganami swej diecezji
2. Z Dziekanami
3. Z Wyższym Seminarium Duchownym:
 - przełożeni
 - wykładowcy /zwłaszcza teologia moralna, pastoralna, prawo/
 - alumni
4. Z każdym dekanalnym referentem trzeźwości
5. Z wszystkimi zakonami męskimi i żeńskimi
6. Z organizacjami religijnymi /róże różańcowe, bractwa, z pomocnikami Koła/.
7. Z SKP: wojewódzkim, miejskim, gminnym
8. Z poradniami odwykowymi, ze szpitalami, zakładami odwykowymi
9. Z KSL ds. Leczenia nałogowego alkoholików
10. Z miejscami rekonwalescencji dla chorych księży
11. Ze szkołami: dyrektor, wychowawcy /"wychowanie wychowawców – wychowanie trzeźwościowe"/, nauczyciele, uczniowie
12. Z rodzicami /dla ich wychowania – czy nie piją przy dziecku, czy nie częstują dziecka/.
13. Z organizacjami społecznymi:
 - Koło Gospodyń Wiejskich
 - Liga Kobiet
 - TPD
 - PKPS
 - młodzieżowe organizacje
 - i inne
14. Z wydziałami Zdrowia i Opieki Społecznej /specjalnie ścisły kontakt z opieką społeczną/
15. Z alkoholikami anonimowymi

III. WYKORZYSTYWANIE – UCZULENIE na sprawy TRZEŹWOŚCIOWE, p/a.

1. Konferencja Biskupa ze swymi dziekanami: przygotowanie na nie odpowiednich komunikatów, dezyderatów dezyderatów/a.
2. Wykorzystywanie każdego okazjnego spotkania, prywatnego spotkania z różnymi księżmi, zwłaszcza wtedy, gdy załatwiają swe sprawy w Kurii oraz na konferencjach, kursach, rekolekcjach.
3. Wykorzystywanie różnych form z dziedziny Apostolstwa Świeckiego /DA: „nie może zabraknąć w kościele apostołów świeckich”. Dialog z bliźnimi – jako postawienie problemu p/a we właściwym świetle.
4. Uczulenie należących do różańca i innych społeczności wiernych, zwłaszcza Pomocników Matki Kościoła na sprawy p/a.
5. Czuwanie, by Liturgiczna Służba Ołtarza – zgodnie z ich regulaminem wcielała w życie zasadę abstynencji.

6. Przygotowanie duchownych i świeckich przez podanie odpowiednich informacji i zachęt, aby okresy przedświąteczne i święta przebiegały także w duchu trzeźwości chrześcijańskiej.

7. Wykorzystywanie Pisma św., Ojców Kościoła, Encyklik, Listów pasterskich /Ordynariuszy/.

8. Powyższe założenia mają jeden cel: wytworzenie więzi wzajemnego zaufania: nie siłą lecz uczuleniem. Chrześcijańska koncepcja człowieka – humanistyczna. Od osoby do osobowości.

IV. ZORGANIZOWANIE

1. Wszelkiego rodzaju Tygodnia Modlitw:

- o Trzeźwość Narodu
- za chorych /alkoholik to chory/.
- itp.

2. Suplikacje i zbiorowe modlitwy o trzeźwość.

3. Nabożeństwa ekspiacyjne.

4. Dni skupienia dla dekanalnych referentów trzeźwości.

5. Zamknięte rekolekcje dla świeckich apostołów trzeźwości.

6. Zorganizowanie Parafialnych Apostołów Trzeźwości w każdej parafii /via dekanat/. Wyraźne określenie obowiązków Apostoła Trzeźwości.

7. Apostolstwo świeckich i ścisła współpraca z laikatem: Parafia to teren działalności dla wiernych z wiernymi.

8. Małych Trzeźwościowych i Abstynenckich grup.

9. Tworzenie grup doradczych do specjalnych zadań, np. sui generis poradnictwa odwykowego /nie leczenie, lecz kierowanie na leczenie/.

10. Instruktor dekanalnych referentów trzeźwości.

11. Spotkań dekanalnych /z książkami/

12. Spotkań dekanalnych referentów trzeźwości.

13. Delikatna i subtelna kontrola dekanalnych referentów trzeźwości.

14. By księży rekolekcjoniści bodaj jedną konferencję poświęcili trzeźwości.

15. Zorganizowanie wykładów p/a w seminariach.

16. Leczenie Księży chorych.

17. Pomocy sąsiedzkiej księdza dla księdza chorego.

18. Zorganizowanie księży abstynentów do pomocy posiadających własny środek lokomocji.

19. Koła Księży Abstynentów, a przynajmniej posiadanie ich ewidencji.

20. Duszpasterstwo szkół zawodowych /w szczególności/.

21. Duszpasterstwa akademickiego.

22. Nauki dla młodych:

a/ dla dzieci

b/ dla starszych /młodzież/.

23. Pomocy sąsiedzkiej dla alkoholików /laikat/ i jego rodziny.

24. Zorganizowanie dobrowolnych ofiar duchowych i materialnych na intencję alkoholika.
25. Zorganizowanie Adwentowych i wielkopostnych akcji trzeźwościowych.
26. Homilii i aktu zadośćuczynienia dla tych, co złożyli przyrzeczenie.
27. Wizyty duszpasterskie z uwzględnieniem walki z pijaństwem: pogłębienie życia religijnego przez walkę z alkoholizmem.
28. Akcji nienagradzania kieliszkiem /np. listonoszy, robotników/.
29. Stałej współpracy referentów dekanalnych z proboszczami /nie bez proboszczów/.
30. Uświadomienie w problemach niktynizmu i narkomanii.
31. Zorganizowanie umiejętnego rozprawienia w terenie materiałów p/a.
32. Założenie zeszytu Kapłańskiego:
 - myśli
 - uwagi
 - zdarzenia
 - historia itp.
33. Dobrych pomocy dla księży i sióstr.
34. Duszpasterstwo różnych stanów, zawodów.
35. Katechizacja, młodzieży, to katechizacja środowiskowa.
36. Opracowanie tez do programu katechizacji dotyczących zagadnień związanych ze spożywaniem alkoholu.
37. Pomoc kobiet dla katechizacji trzeźwościowej /dla ulżenia księżom/.
38. Pielgrzymki do sanktuariów i innych miejsc świętych lub historycznych.
39. Uporządkowanie krzyży przydrożnych, grobów, kaplic, cmentarzy itp. – jako wyraz walki z alkoholem.
40. Kolonie
41. Wycieczki /na tle natury/
42. Odpusty
43. Kolędy
44. Zorganizowanie kobiet starszych do doksztalcenia przyszłych matek
45. Kontakt z poradniami K i D /przez aktyw/.
46. Misje p/a
47. Systematyczne szkolenie misjonarzy.
48. Misje p/a mają mieć wybitnie charakter trzeźwościowy a nie ogólne z dygresjami o alkoholizmie.
49. Przygotowanie Parafii do misji /propaganda, dekoracje, materiały p/a, kruchta itp./.
50. Przygotowanie danych o swej parafii dla misjonarzy.
51. Ocena misji p/a lekarza, psychologa, na misjach socjologa jako oceniający słuchacze/.
52. Zorganizowanie wytycznych, co robić po misjach.

53. Misyjny dzień chorych.
54. Duszpasterstwo pijących tzw. „umiarkowanie” i „kulturalnie”./walka z obyczajem pijackim/.
55. Złota Księga Trzeźwościowa – Alumnów - Kapłanów
56. Złota Księga Trzeźwości Laikatu.
57. Archiwalna Księga Trzeźwości /= dziennik pracy p/a w parafii/.
58. Kalendarz zdarzeń:
 - a/ by nawiązać do nich w kazaniach i misjach, innych akcjach,
 - b/ by przekazać swemu następcy.
59. Zorganizowanie czytelnictwa pomoc w lekturze p/a.
60. Organizowanie dyskusji nad audycjami w Radio, TV, Kinie, Teatr.
61. Organizowanie zabaw p/a, prywatek przyjęć bezalkoholowych.
62. Zorganizowanie kursu wyrobu napojów p/a.
63. Zakup sokowirówek.
64. Organizowanie ankiet rozpoznawczych, związanych z terenem.

V. ZNAJOMOŚĆ

1. Jak najdokładniejsza znajomość terenu.
2. Stosowanie metody ad lokum i ad hominem.
3. Znajomość podstawowej problematyki alkoholowej.
4. Walka z alkoholizmem oparta o najnowszą wiedzę.
 - literatura naukowa
 - literatura popularna
 - literatura piękna
 - Ateneum kapłańskie nr 394
5. Dokładne opanowanie ustawy z 1959 roku, Uchwały nr 177 i innych ważnych aktów związanych z zagadnieniem p/a. Umiejętne z nich korzystanie.
6. Wytyczne Episkopatu Polski.
7. Wskazania diecezjalnych referentów ds. trzeźwości.
8. Program duszpasterstwa p/a na poszczególne lata.
9. Czytania Mszalne p/a.
10. Znajomość kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.
11. Fundusze alimentacyjne /z uwzględnieniem art. 20 ustawy z 1959 r./
12. Znać sieć handlu z napojami alkoholowymi.
13. Wysokość spożycia napojów p/alkoholowych.
14. Znać dni wypłat, zabaw terenowych, uroczystości terenowych, obyczajów, tradycji lokalnych itp./
15. Znać program szkolny
16. Minimum szkolne
17. Specjalnie znać podręczniki szkolne:
 - biologia
 - chemia
 - higiena

- nauka o człowieku
- itp.18. Nawiązać znajomość i współpracę z sąsiednimi parafiami.19. Udział tylko w bezalkoholowych zabawach, weselach itp.

VI. DZIAŁALNOŚĆ

Teza ogólna:

Kapłan nie ogranicza swej działalności tylko do obowiązków w sferze czysto-sakralnej. Praca codzienna, długofalowa, nieostentacyjna, nie dorywcza, a stała/ciągła/, systematyczna. Powoli, nie wszystko na raz, nie sam wszystko /nie „ja” lecz „my”/.

1. Łączenie akcji p/a z innymi akcjami kościelnymi. Związanie z całością duszpasterstwa /społecznictwo to system naczyń połączonych. Jedna grupa wychowuje drugą/.
2. Tworzenie wzoru – modelu pracy. Dyskredytowanie pijaństwa – nie pijaka – alkoholika, humanistyczne i humanitarne podejście
3. Spotkanie z referentami diecezjalnymi:
 - indywidualne
 - grupowe
 - ze wszystkimi
4. Wytypowanie kierowników specjalnych akcji /podział pracy/:
 - misje
 - kazania
 - opieka nad rodzinami alkoholików
 - opieka nad alkoholikami
 - młodzieżą pijącą i inne.
5. Specjalne adoracje /lokalne/, połączone z naukami trzeźwościami.
6. Imieniny i inne – chrześcijański ich sens.
7. Różne jubileusze
8. Dorywcze święta:
 - kierowcy, użytkownicy dróg /św. Krzysztof/
 - robotnicy /19.III. ;1.V./
 - rolnicy /Matka Boska Zielna, Siewna, św. Izydor/.
 - macierzyństwo /M. Boskiej 11.X./
 - Dziewczęta /Niep. – 8.XII./
 - chłopcy...
 - patrona trzeźwości – św. Jan chrzciciel 24.VI.;29.VIII.
 - dzień Kobiet – 8.III.
 - itp.
9. Wykłady, prelekcje /z dyskusją/ odczyty
10. Wystawki we właściwym wykonaniu i własnym wykonaniu: hasła, plakaty, afisze itp. wycinanki ... /stworzyć własną grupę artystów, malarzy itp./.

11. Kapłan: duszpasterz, kaznodzieja, spowiednik, katecheta, wychowawca, dydaktyk.
12. kazania /ambona/
 - a/ czysto trzeźwościowe
 - b/ ze wstrętami trzeźwościowymi /komunikatywność, takt w słowach/: nie liczyć, że przyjdą alkoholicy: kazania nie tylko dla nich.
13. Spowiedź:
 - przygotowanie do spowiedzi
 - spowiedź rodziny alkoholika
 - alkoholika /alkoholik szuka u księży, księdza także psychoterapii kapłańskiej, a nie ogólników pocieszenia/.
 - reedukacja
 - resocjalizacja
 - podawanie realnej prawdy, a więc znajomość spraw alkoholowych
 - sex /alkohol deprawuje życie seksualne/
 - stale pamiętać: różnica pijak a alkoholik
14. Chrzest – Bierzmowanie – śluby, Pogrzeby.
15. Droga Krzyżowa /pijaństwo i alkoholizm krzyżuje powtórnie Chrystusa/: zadośćuczynienie za grzechy/.
16. Gorzkie Żale /modlitwy, ekspiacyjne/
17. Różaniec
18. Śluby Jasnogórskie i Apel Jasnogórski
19. wesele bez alkoholu /błogosławieństwo Biskupa/.
 - muzykanci niepijący
 - homilia dla gości weselnych
 - specjalne przemówienie
 - ostrzeżenie bardzo delikatne /skutki poczęcia w stanie pijanym/
20. Stałe opieranie się w akcjach o przepisy prawne
21. Akcja dwukierunkowa:
 - elita /aktyw/
 - masy
22. Organizowanie i kultura wolnego czasu /- kształtowanie obyczajów trzeźwościowych/
23. Przeszkolenie: organistów, kościelnych, ministrów, gospodyń
24. Nie picie w Wielki Piątek, Boże Narodzenie, Wielkanoc /wspólna akcja/
25. Środki przyrodzone i nadprzyrodzone
26. Odróżnić przyczyny od skutków
27. Znać ustawodawstwo społeczne
28. Kontakt z Radami Zakładowymi i Związkami Zawodowymi /czy piją w pracy, problem absencji w pracy/.
29. Organizowanie barów mlecznych /wpływanie na to/.
30. Systematyczne zwalczanie:
 - nielegalnej produkcji alkoholu /bimbru/

- nielegalnego handlu /meliny/.
- 31. Znać zabawy i uroczystości szkolne
- 32. Czy są ograniczenia sprzedaży napojów alkoholowych w terenie.
- 33. Czy jest publiczna reklama napojów alkoholowych /walczyć z nią/.
- 34. Hotele robotnicze
- 35. Jakie są ubezpieczenia społeczne
- 36. Czy sklepy posiadają napoje bezalkoholowe /wody mineralne/
- 37. Nauczenie pieśni bezalkoholowych /np. „My chcemy życia...”/
- 38. Tworzenie kół czytelniczych
- 39. Prymicje
- 40. Parafialne Rady Duszpasterskie
- 41. Kontakt z Sądem z związku z art. 2 „Ustawy”
- 42. Czy znane są /księdzu/ sprawy na kolegiach ds. wykroczeń /zakłócenia, zgorszenia w miejscu publicznym, zatrzymania za pijaństwo/.
- 43. Czy na terenie szkoły są pogadanki i prelekcje p/a /uchwała 117 par. 6/
- 44. Kontakt z asystentem społecznym i opiekunem społecznym
- 45. Kapłański /duszpasterski/ telefon zaufania
- 46. Konkursy p/a
- 47. Problem odżywiania
- 48. Czy ksiądz widzi, gdzie tkwi zagrożenie moralne
- 49. Sprawozdanie, jak przebiega realizacja ustawy i uchwały nr 117.
- 50. Pamiętać o słowach profesora Witolda Kuli „Rozważania o historii” 1957 PWN /Karczma – parafia/. Można rzec, że od kolebki do grobu łączy się nie tylko z parafią lecz z karczmą.
- 51. Pamiętać o swym życiu i osobistym postępowaniu: /”Nie jest wrogiem trzeźwości pijak, lecz ksiądz, który pije...”/
- 52. Nauczenie matek – żon – siostr jak ratować mężów
- 53. W akcji pamiętać stale, co dać „za” alkohol:
 - zabawy
 - wymowy...
 - rysunek
 - rzeźba, szycie
 - kursy gotowania
 - kursy tańca
 - itp.

Załączniki do zadań DRT

II ANKIETA

/przed akcją/

- jaka jest struktura picia /35 gr z 1 zł idzie w Polsce na alkohol./
- ilu jest pijących
- pijących mało
- pijących średnio
- pijących dużo

- pijących najwięcej
Alkoholizujący się chuligani /awanturnik/ a awanturujący się alkoholik

VIII PRZYGOTOWANIE

1. Widzieć problem

2. Wejść w problem

Co będzie /jak widzę życie jutrzejsze w społeczeństwie/

3. Samodzielne doksztalcenie się kapłanów w problematyce problematyce/a

4. Wybór referentów dekanalnych /uwaga: jego postawa, sumienność, takt itd./. Referent Diecezjalny służy radą i pomocą ref. dekanalnemu/.

5. Rozpoznanie terenu.

6. Rozeznanie swojej wspólnoty status animarum + skład socjalny parafii.
ad 4 i 5:

a/ Mapa sklepu: z alkoholem, winnocukiernicze, spożywcze, nabiał, mleczarnie, znajomość sieci, /jakość i ilość sklepów, punktów sprzedaży/.

b/ szkoły, kluby, boiska /rzeka, jeziora, stawy, pływalnie/, kościoły, krzyże /odnowić na intencje alkoholika/, cmentarze

c/ Knajpy, gospody, meliny, bimbrownie, wino własnej roboty

d/ gdzie mieszkają alkoholicy /znać, ale nazwiska ukrywać/

e/ obrót w gospodach /udział w nim alkoholika/

f/ orientować się w spożyciu alkoholu ogólnie ?GUS/ i u siebie/

g/ kiedy piją, przy jakich okazjach

h/ zarobki, a wydatki na alkohol

- ogólne

- parafialne

i/ robotnicy dojeżdżający /jedźcie trzeźwi do pracy/ Trzeźwość zawodowa

j/ rozeznanie młodzieży /pijący – niepijący/

j2 MO – ORMÓ i rozeznanie faktów: pobicie, awantury, gwałty, kradzieże, zabójstwa, podpalenia. Wypadki wywołane alkoholem, zwłaszcza śmiertelne, pijaństwo w pracy wywołujące absencję /awantury, chuliganii, pijący.../

k/ jakimi środkami administracyjnymi rozporządza MO

6. Kobieta – współpracownik w winnicy Pańskiej. Kobiety – sojuszniczki w akcji. Przygotować kobiety fachowo /ciąża, macierzyństwo itp./

7. Siostry zakonne skrytki. Znać ich konstytucje.

8. Pomocnice parafialne /odciążenie kapłanów/

9. Przyjęcia na plebanii bez alkoholu ?”ten kto pije – pozwala innym pić”/

10. Apostolstwo przykładem /Abstynencja najwyższą propagandą trzeźwości. Bezalkoholowy styl życia. Wytyczne Episkopatu: „Przez dobrowolną abstynencję do trzeźwości stanowej i zawodowej/.

11. Gablotki parafialne /jakie, co powinny zawierać, gdzie wywieszać/

12. Kruchta /jako miejsce propagandy p/a/
13. Kancelaria, styl pracy nie urzędowy, lecz duszpasterski.
14. Przeprowadzenie rekrutacji apostołów trzeźwości
15. Kontakt indywidualny z poszczególnymi działaczami p/a.
16. Konkursy dzieci o tematyce /a/.
17. List bpa Ordynariusza inaugurujący akcję trzeźwościową p/a.
18. Tworzenie aktywistów /lek/ - wysłanie na kurs lub samemu organizowanie: 2 ojców/seniorów, 2 matki, 2 dziewcząt, 2 chłopców.

19. Tematyka

- co to jest pijaństwo i alkoholizm
- jak prowadzić z nim walkę
- jak realizować ustawę
- jak postępować z nałogowcami
- jak postępować z rodziną alkoholika.

20. Profilaktyka – to tworzenie opinii, przyczyny – nie skutki,

- chronienie zdrowych
- walka z analfabetyzmem o alkoholu i alkoholizmie.

21. Walka z alkoholizmem:

- indywidualną chorobą
- chorobą – klęską społeczną

Podawać

1. Ateneum kapłańskie nr 394; Homo Dei 145/VII 1971
2. TTT
3. Walka z tolerancją i przymusem picia towarzyskiego
4. Problem „Kuratora”
5. Werbunek młodych księży do abstynencji? ”Modlić się czynem”/
6. Uczynki samarytańskie
7. Rocznica, jubileusze, parafialne i terenowe oraz ogólne – dobrze znac.
8. SKP
9. Alkoholizm /zjawisko wieloprzyczynowe i wieloskutkowe/ i ateizm /Znaleźć drogi powrotu to trzeba znać drogi odejścia – ks. J. Pałyga/
10. Walka z dechrystianizacją Kościoła
11. Rozwiązywać problemy praktycznie – a nie teoretycznie
12. Sobrietas importat abstinentiam a wino /s.Th. II, II ee g. 149 art. 4/.
13. Młodzież wykolejona, młodzież zw. z Zakładów Poprawczych
14. Specjalna troska o matkę w okresie prenatalnym dziecka.

Ks. Henryk Korza
Sekretarz
Komisji Episkopatu Polski
ds. Trzeźwości

ANEKS 4

KARD. STEFAN WYSZYŃSKI LIST DO KAPŁANÓW W SPRAWIE WZMOŻENIA KOŚCIELNEJ DZIAŁALNOŚCI TRZEŻWOŚCIOWEJ

Drodzy Bracia Kapłani,

W okresie przygotowania społeczeństwa naszego do jubileuszu wdzięczności wobec Pani Jasnogórskiej za sześćset lat królowania Jej Obrazu w Polsce (1382-1982) realizujemy w dalszym ciągu zobowiązania Milenijnego Aktu oddania Polski Matce Bożej. W sposób szczególny podejmujemy odpowiedzialność za dalsze dzieje Kościoła świętego i naszej Ojczyzny. W związku z tym przedstawiam prośbę w naglącej sprawie.

NIEBEZPIECZEŃSTWO ALKOHOLIZMU CIĄGLE WZRSTA

Spółceństwu polskiemu wyraźnie zagraża niebezpieczeństwo biologicznego zwyrodnienia i utraty moralnej sprawności wskutek stale wzrastającego w naszym kraju spożycia alkoholu, rozpijania się młodzieży i rozszerzania się w rodzinach pijackiego obyczaju, który prawie zmusza do „opijania” niemalże każdej okazji. Stan spożycia alkoholu ustawicznie wzrasta. W 1977 roku spożyto w Polsce około 300 milionów litrów czystego stuprocentowego alkoholu, co w przeliczeniu na jednego statystycznego mieszkańca (oczywiście, wliczając w to i dzieci) wynosi 8,6 litra spirytusu. Liczby te nie obrazują jednak sytuacji w całości, albowiem nie obejmuje to spożycia alkoholu produkowanego nielegalnie. Z tej przyczyny gwałtownie wzrasta liczba zgonów na marskość wątroby, a szpitale nasze zapełniają się chorymi z rozpoznaniem tak zwanej psychozy alkoholowej. Obecnie mamy w kraju już około 5 milionów osób pijących bardzo dużo. Mówiąc obrazowo, w polskich miastach i wioskach jest co dzień około 3,3 miliona osób pijanych. Jeżeli zaś się przyjmie, że jeden alkoholik wikła i utrudnia życie przynajmniej czterem osobom w rodzinie, to biorąc pod uwagę wiek pijących, można stwierdzić, że w orbicie tak zwanej „podkultury” pijackiej znajduje się w Polsce około 12-20 milionów obywateli. Można by zatem śmiało powiedzieć, że z pijacką „podkulturą” styka się na co dzień - żyje i rośnie w niej, a przez to samo i cierpi - prawie co drugi mieszkaniec naszego kraju.

SZCZEGÓLNIIE ZAGROŻONA JEST RODZINA

Pijaństwo i alkoholizm obojga lub jednego z rodziców wiąże się z osłabieniem i rozpadem podstawowej komórki społecznej, jaką jest rodzina. Powoduje to zanik poczucia odpowiedzialności w zakresie obowiązków opiekuńczych i wychowawczych rodziców, co w następstwie rodzi brak przygotowania społecznego dzieci i młodzieży oraz fatalnie wpływa na stan

ich zdrowia. Obniża się zwłaszcza poziom kultury religijno-moralnej i obywatelskiej, pogarsza się zdolność do rzetelnej i twórczej pracy, pogłębia się znieczulica społeczna oraz szerzy się nieróbstwo i przekupstwo, bandytyzm i złodziejstwo, przestępczość nieletnich i inne zjawiska zbrojeniowe. Z upadkiem obyczajów łączy się jednocześnie wulgaryzacja języka, zanik właściwej kultury towarzyskiej, zanik umiejętności spędzania wolnego czasu, nieposzanowanie niedziel i świąt itp. Już święty Paweł z bólem upomniał swoich wiernych, by unikali grzechu pijaństwa: „Nie łudźcie się!... pijacy... nie odziedziczą królestwa Bożego" (I Kor 6,10). A przecież rodzina katolicka powinna być szkołą doskonałości i świętości. Alkoholizm stał się podstawowym wrogiem rodziny i jej chrześcijańskiego ładu życia.

NA SZCZĘŚCIE RODZI SIĘ POTĘŻNY PRĄD SPRZECIWU

Przeciwko tej fali zła trzeba budować koniecznie nie tylko zapobiegawcze tamy ochronne, ale także wzbudzać silny prąd sprzeciwu. Trzeba wywoływać zdecydowaną wolę życia w trzeźwości. Nasz wysiłek w tym kierunku trzeba wzmocnić do tego stopnia, by nie dopuścić do rozkładu rodziny, a następnie sprawić, żeby trzeźwość stała się trwałą cechą naszej osobowości i trwałym składnikiem naszych obyczajów.

Lata wdzięczności Bogu za obecność wśród nas Cudownego Obrazu Pani Jasnogórskiej niech będą dla nas początkiem specjalnego wzmożenia i zorganizowania walki z naszymi wadami narodowymi, a zatem i z pijaństwem. Okres przygotowania do Jubileuszu 600-lecia daje nam dobrą sposobność do podjęcia tego wysiłku i do wprowadzenia w czynne życie „Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej" z roku 1971, kiedy to biskupi w żywej trosce o religijne, moralne, fizyczne i kulturowe zdrowie Narodu podali wyraźne wskazania, w jaki sposób mamy prowadzić we wspólnotach parafialnych duszpasterstwo trzeźwościowe.

W społeczeństwie naszym coraz natarczywiej podnoszą się głosy do władz państwowych, aby podjęły zdecydowaną walkę z zagrożeniem alkoholowym. Owszem, wysuwa się nawet bardzo konkretne sposoby, przy pomocy których dałoby się przynajmniej zmniejszyć to niebezpieczeństwo. Wszyscy ludzie dobrej woli doceniają wprawdzie dotychczasową kościelną działalność przeciwalkoholową, ale też liczą na jej wzmożenie celem wspólnego przezwyciężenia narodowej klęski pijaństwa i alkoholizmu.

Dobrze, że pracę Kościoła obdarzono zaufaniem. To niewątpliwie zobowiązuje do wytrwałości w walce ze wspólnym wrogiem. Żyjemy bowiem we wspólnej Ojczyźnie, która jest dla nas matką i nieocenionym dobrem. Zaufanie społeczeństwa do skutecznej działalności Kościoła w tej dziedzinie jest bez wątpienia znakiem wezwania, abyśmy wszyscy stanęli na

czele „pospolitego ruszenia” przeciwko „alkoholowemu wrogowi”. Jeżeli tego nie uczynimy - nie tylko zawiedziemy ludzi pokładających nadzieję w Kościele, ale sami podważymy skuteczność naszych obecnych i przyszłych apeli przeciwalkoholowych. Do szczególnego pospieszenia z duszpasterską pomocą w omawianej sprawie skłania nas także fakt - który z radością podkreślamy - że obecnie w Polsce następuje powszechne obudzenie umysłów i serc, że odzywa się samorzutnie instynkt samoobrony, że - w związku z tym - powstaje także społeczny ruch przeciwalkoholowy. Wielu pracowników tego ruchu odwołuje się do biskupów i kapłanów o pomoc w walce, która wymaga zespolonego działania.

Wytworzyły się więc sprzyjające okoliczności do wypełniania Ślubów Jasnogórskich w zakresie przywrócenia trzeźwości w społeczeństwie. Czas modlitwy wdzięczności przed jubileuszem Jasnej Góry jest dla nas czasem wyjątkowej łaski Bożej i pomocy Matki Kościoła dla wzmożenia tak potrzebnego apostołstwa. W oparciu o piękne przykłady działalności naszych znakomitych poprzedników - jak sługi Bożego ojca Stanisława Papczyńskiego, ks. Bronisława Markiewicza, ks. Alojzego Fiecek, ks. Jana Kapicy, ks. Władysława Padacza, ks. Antoniego Cząstki i innych - z miłości do Narodu i Kościoła, w duchu pokuty i zadośćuczynienia, w poczuciu odpowiedzialności duszpasterskiej, związanej z obroną godności ludzkiej i dla zachęcenia wiernych do życia trzeźwego, wszyscy biskupi polscy podjęli zdecydowaną walkę z towarzyskimi zwyczajami częstowania kogokolwiek napojami alkoholowymi w zasięgu swych prac duszpasterskich.

ZADANIA KAPŁANÓW

Zdając sobie jednak sprawę, że tylko wspólnym wysiłkiem można osiągnąć zamierzony cel, biskupi oczekują od Was, Kapłani diecezjalni i zakonni, abyście odważnie i serdecznie poszli za tym wezwaniem. Obecna sytuacja wymaga szczególnego wzmożenia trudu duszpasterskiego i osobistego poświęcenia się wszystkich sług Bożych Narodu.

Przez całkowitą abstynencję duchowieństwa katolickiego - do trzeźwości całego Narodu polskiego! Oto linia wytyczna naszych duszpasterskich wysiłków. Jesteśmy przekonani, że przed tym zadaniem nie wolno się nam cofać. „Dobry pasterz daje życie swoje za owce” (J 10,11). Wszyscy o tym wiemy; chodzi tylko o to, abyśmy tej powinności byli wierni w naszym życiu i posługiwaniu wiernym. Przecież Bóg oczekuje od kapłanów znacznie większych ofiar, których nie odmawiają w najtrudniejszych sytuacjach, jak świadczy o tym zachowanie się kapłanów w czasie ostatniej wojny, zarówno w pracy duszpasterskiej, jak i w więzieniach i obozach koncentracyjnych.

Powyższy apel do Was, kochani Bracia, nie jest rozkazem. Jest on pasterskim wezwaniem i zachętą do złożenia koniecznego zobowiązania podjęcia tego zadania ze względu na potrzebę Kościoła i Ojczyzny oraz

naszych bliźnich. Pamiętamy o tym, że wielkie zagrożenia wymagają wielkich poświęceń i wyrzeczeń, zwłaszcza od duszpasterzy (zob. Mt 19,12).

Prosimy Was, umiłowani Bracia, abyście i Wy nie częstowali nikogo napojami alkoholowymi. Ufamy, że za Waszym przykładem będą podobnie postępowali Wasi parafianie ku większej chwale Bożej i zbawieniu naszemu, ku świetlanej przyszłości Kościoła i Ojczyzny.

Wszystkich Was, kochani Bracia Kapłani, usilnie zachęcam, abyście w swojej pracy duszpasterskiej gorliwie wprowadzali w czyn założenia ideowe i programowe „Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej” - które przy niniejszym liście do Waszej dyspozycji załączamy. Nade wszystko pomagajcie dzieciom i młodzieży w dotrzymywaniu ich abstynenckich przyrzeczeń, składanych na okres dojścia do pełnoletności. Z pomocą przyjdą Wam zasady z dziedziny profilaktyki i wychowania, których treść i umiejętność stosowania ciągle pogłębiajcie. Do tradycji już należy przyjmowanie owych przyrzeczeń przy Pierwszej Komunii świętej, a ponawianie ich i pogłębianie w związku z sakramentami bierzmowania oraz przy takich okazjach, jak rozpoczęcie i zakończenie roku katechetycznego, przygotowanie do sakramentu małżeństwa itp. Coraz częściej obecnie podnoszą się głosy, aby w tej dziedzinie odpowiednio przygotować młodzież udającą się na studia specjalne oraz do służby wojskowej. Te ostatnie sprawy należy uważać za bardzo ważne.

Duszpasterski trud wychowania abstynenckiego dzieci i młodzieży bez wątplenia nie wyda oczekiwanych owoców, jeśli nie będzie prowadzone także racjonalne wychowanie rodziców, a nawet całych rodzin, oraz wspólnot parafialnych. Właśnie środowisko rodzinne i parafialne jest bowiem niezbędnym warunkiem dobrego wychowania chrześcijańskiego oraz pożądanego kierunku rozwoju osobowości dzieci i młodzieży. W związku z tym bardzo proszę, abyście sprawy trzeźwości i pijaństwa w stosownym czasie omawiali z rodzicami dzieci przygotowujących się do Pierwszej Komunii świętej i do bierzmowania, wstępujących w związki małżeńskie i mających przyjąć kapłaństwo, udających się na wyższe studia czy do służby wojskowej. Nade wszystko usiłujcie przekonać rodziców, że bez ich dobrego przykładu o osobistej gorliwości religijnej nasze zadanie nie powiedzie się. Wychowujcie spośród dzieci i młodzieży oraz dorosłych świadomych apostołów trzeźwości. Szczególną opieką otoczcie wiernych, zapisanych do parafialnych Ksiąg Trzeźwości i traktujcie tych ludzi jako tak zwane „Parafialne Apostolstwo Trzeźwości”. Dla tego apostolatu, z pomocą wybranych osób świeckich, opracujcie bieżący i długofalowy program działania. Przydzielcie poszczególnym osobom i grupom parafialnym różne zadania do wykonania. Wzmacniajcie ducha członków Apostolatu

Trzeźwości, korzystając z metod pracy i przykładu błogosławionego Maksymiliana Marii Kolbego. Urządzajcie też różne duszpasterskie spotkania oraz przynajmniej kwartalne, zadość czyniące nabożeństwa trzeźwościowe, z góry przewidziane w programie parafialnym i ze starannością oraz pobożnością odprawiane.

Należy czuwać, aby wszyscy wytrwale i solidarnie zwracali uwagę na niewłaściwość spożywania alkoholu podczas uroczystości związanych z praktykami religijnymi, jak chrzest. Pierwsza Komunia święta czy bierzmowanie, sakrament małżeństwa czy kapłaństwa, pogrzeb czy inne uroczystości, nie wyłączając imienin i odpustów parafialnych. Spożywanie napojów alkoholowych na wspomnianych przyjęciach prawie nigdy nie ma nic wspólnego z tak zwanym „symbolem”, wręcz przeciwnie - najczęściej kończy się wulgarnym pijaństwem.

Tę nieszlachetną, wręcz tragiczną tradycję musimy przerwać, a złe obyczaje przekształcić na prawdziwie chrześcijańskie. Zachęcam Was wszystkich, drodzy Duszpasterze, abyście wszędzie tam, gdzie istnieją odpowiednie warunki współpracy, nawiązali kontakt z miejscowymi lekarzami, nauczycielstwem, młodzieżą harcerską, Polskim Czerwonym Krzyżem itp.

Urządzajcie wykłady oraz wystawy przeciwalkoholowe, w powiązaniu z wyświetlaniem odpowiednich filmów. Spieszcie z pomocą rodzinom zagrożonym przez pijaństwo i alkoholizm. Godziwe rozrywki i różne występy artystyczne, organizowane bez alkoholu, niech spotykają się z waszym życzliwym słowem i niech będą przedmiotem waszej duszpasterskiej troski.

Trzeba też troszczyć się o to, by bierność wielu z nas w walce z pijaństwem nie rzuciła smutnego cienia na gorliwość i ofiarność w tej pracy całego Kościoła katolickiego.

Jeszcze jedną troskę pragnę powierzyć Waszym dobrym sercom. Sądzę, że nam wszystkim chodzi o to, aby spośród nas nie wychodzili ludzie dotknięci bolesnym losem choroby alkoholowej. Dotkniętych tym nieszczęściem przywróćmy wspólnymi siłami do normalnego życia i stwórzmy im takie warunki i atmosferę, aby wytrwali w swym dalszym życiu w całkowitej abstynencji, która dla nich jest koniecznością. Sami zaś módlmy się do Boga, naszego najlepszego Ojca, za pośrednictwem Matki Najświętszej, naszych świętych Patronów i Aniołów, o zachowanie chrześcijańskiej trzeźwości i abstynencji jako Bożego daru, tak stosownego dla nas i tak dziś potrzebnego dla Ojczyzny i Kościoła.

SOLIDARNOŚĆ I WSPÓLPRACA KAPŁAŃSKA

W Kościelnej działalności trzeźwościowej stwórzmy jeden zwarty front, a między sobą - pełną życzliwości wspólnotę. Ta wspólnota, jak uczy Sobór

Watykański Drugi, przez miłość, modlitwę, przykład i dzieła pokuty sprawuje przedziwnie macierzyńską funkcję wobec dusz, które trzeba doprowadzić do Chrystusa" (DK, nr 6).

Zwłaszcza duszpasterze nie mogą zapomnieć o tym, że pijaństwo samo w sobie jest grzechem i źródłem wielu innych grzechów, które są raną w Mistycznym Ciele Chrystusa. Kościołowi zatem, naszej cierpiącej Matce, należy przyjść z pomocą przez dzieła miłości i pokuty. Do tego przecież wzywa nas Chrystus: „Nawracajcie się, albowiem bliskie jest królestwo niebieskie" (Mt 4,17).

Święty Paweł poucza także: „...Bracia, wszystko, co jest prawdziwe, co godne, co sprawiedliwe, co czyste, co miłe, co zasługuje na uznanie: jeśli jest jakąś cnotą i czynem chwalebny - to miejcie na myśli" (Flp 4,8).

Ojcowie Kościoła, a szczególnie święty Augustyn, zachęcają również gorąco do tego apostołstwa w imię uwrażliwienia na zbawienie każdego człowieka: „Ile ktoś miłuje Kościół Chrystusowy, tyle ma ducha" (In Joannem tract.32,8: PL 35,164).

Do tej pracy zabierzmy się z wiarą i optymizmem. Mamy głęboką nadzieję, że Duch Święty nie poskąpi pomocy i obdarzy nas właściwymi owocami. Święty Paweł Apostoł mówi, że Duch Święty wzbogaca nas szczególnie takimi owocami, jak „miłość, radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność, opanowanie" (Ga 5,22). Te zaś owoce są niezbędnym fundamentem naszego życia ascetycznego i trzeźwościowej działalności, o ile chcemy, aby stała się ona skuteczna.

Zachęcając się wzajemnie do zrywu apostołskiego, do mobilizacji sił i wytrwałości w systematycznej walce z grzechem, w trosce o zbawienie każdego człowieka, podkreślamy raz jeszcze wyraźnie i mocno, wraz z Papieżem Pawłem VI, iż trzeba ciągle czuwać i że czujność ta ma się rozciągnąć „na kształtowanie obyczajów w postępowaniu, wytwarzając rodzaj życia, który ma cechować chrześcijanina w tym świecie". Przykładem dla nas, jak mówi Papież Paweł VI, jest święty Jan Chrzciciel (Ecciesiam Suam, 21).

BOGURODZICA, MATKA KOŚCIOŁA - NASZĄ OREĐOWNICZKĄ

Drodzy Bracia Kapłani! Wędrując śladami naszej Pani i Królowej, stańmy się Jej wiernymi pomocnikami w apostołskiej walce o sprawy Kościoła, Ojczyzny i bliźnich. Podobnie jak Ona w trosce o zbawienie rodziny ludzkiej wypowiedziała Bogu swoje „Niech mi się stanie" - tak i my, spiesząc naszym bliźnim na ratunek, złożmy w Jej Matczyne ręce naszą gotowość do wyrzeczeń i ofiar.

Podjętej zbożnej pracy duszpasterskiej dla samoobrony Narodu przed zagrożeniem alkoholowym, a także na wzmożenie wysiłków w zakresie apostołstwa trzeźwościowego - Wam, drodzy Bracia Kapłani, i wszystkim

wiernym z całego serca błogosławię.

+Stefan Kardynał Wyszyński

Warszawa, dnia 8 grudnia 1979 r.

W: Listy Pasterskie Prymasa Polski oraz Episkopatu 1975-1981, Paryż 1988,
s.146 – 151.

ANEKS 5

RAMOWY REGULAMIN RUCHU TRZEŻWOŚCI IM. ŚWIĘTEGO MAKSYMILIANA KOLBEGO

*dostosowany do wymogów nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego uchwalony
przez Komisję Episkopatu Polski d/s Trzeźwości 17 I 1985 r.*

KOMISJA EPISKOPATU POLSKI D/S TRZEŻWOŚCI

Zwycięska Pani Jasnogórska!

Przyrzekamy stoczyć pod Twoim sztandarem najświętszy i najcięższy bój z naszymi wadami.

Przyrzekamy wypowiedzieć walkę lenistwu i lekkomyślności, marnotrawstwu pijaństwu i rozwiązłości.

(Śluby Jasnogórskie)

„Proszę was, abyście przeciwstawiali się wszystkiemu, co uwłacza ludzkiej godności i poniża obyczaje zdrowego społeczeństwa, a czasem może aż zagrażać jego egzystencji i dobru wspólnemu (...)”

Jan Paweł II (23 X 1978)

*Wprowadzenie do Ramowego Regulaminu Ruchu Trzeźwości im. św.
Maksymiliana Kolbego (RTMK)*

I. PODSTAWY PRAWNE RTMK

1. RTMK nie jest organizacją o celach religijno-moralnych, czy społeczno-kulturowych, lecz zorganizowaną formą parafialnego duszpasterstwa zwyczajnego i jego integralną oraz niezbywalną częścią.

2. Stąd też RTMK inicjuje i prowadzi swoją działalność w oparciu o Kodeks Prawa Kanonicznego i Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej, przyjęte przez Konferencję Episkopatu w dniu 17 VI 1959 r., a znowelizowane 1 IV 1971 roku oraz na podstawie Listu Episkopatu Polski skierowanego ze 189 Konferencji Plenarnej do duchowieństwa i wiernych, polecającego rozpoczęcie - na zmodyfikowany wzór dawnych bractw - Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego jako kościelnego apostołatu trzeźwości.

3. RTMK jest także żywą odpowiedzią Kościoła i Narodu na prośbę Jana Pawła II wyrażoną do Rodaków 23 X 1978 r. w sprawie skutecznego przeciwstawienia się obyczajom zagrażającym egzystencji i dobru wspólnemu człowieka oraz jego rodzinie i narodowi.

4. RTMK nie wymaga odrębnej zgody władz, państwowych i rejestracji w odnośnych urzędach wojewódzkich zgodnie z. poniższymi ustaleniami Zespołu Roboczego d/s Walki z Alkoholizmem przy Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu i Episkopatu z dnia 23 VI 1981 r.:

1° Działalność trzeźwością mogą prowadzić towarzystwa organizowane w tym celu przez Kościół Katolicki oraz inne Kościoły i związki wyznaniowe prawnie uznane przez państwo.

2° Towarzystwa, o których mowa w ustępie 1, nie podlegają przepisom prawa o stowarzyszeniach, zaś nadzór nad ich działalnością sprawują właściwe władze Kościołów lub związków wyznaniowych".

5. Również ustawa z dnia 26 października 1982 roku, „o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi" w art. 1 (p. 1, 2 i 3) stwarza warunki dla samodzielnej działalności Kościoła w tym względzie oraz umożliwia współpracę z innymi towarzystwami, których celem jest krzewienie trzeźwości i abstynencji, a także walka z uzależnieniami.

6. W oparciu o w/w możliwości prawne Komisja Episkopatu Polski w dniach 18 i 19 IX 1982 r. w czasie Krajowej Pielgrzymki Apostolstwa Trzeźwości na Jasną Górę - pod Wysokim protektoratem. Prymasa Polski - uroczyście proklamowała RTMK.

II. GENERALNE ZAŁOŻENIA MOTYWACYJNE RTMK

Wedle nauczania i praktyki życiowej św. Maksymiliana Kolbego trzeźwość jest integralną i konsekwentną częścią życia chrześcijanina. W związku z tym Ruch Trzeźwości pod patronatem św. Maksymiliana - to ruch, który dąży do odrodzenia Narodu w duchu maryjnym przez:

1° budzenie wdzięczności za dar życia i jego poszanowanie;

2° troskę o stałe pogłębianie świadomości godności człowieka;

3° kształtowanie odwagi czynienia dobra i przeciwstawiania się złu dobrem na płaszczyźnie miłości Boga i poświęcania się dla bliźniego w duchu zasad chrześcijańskiego życia;

4° pracę nad budowaniem jedności i wspólnoty wśród bliźnich przez wcielanie w codzienne życie idei braterstwa franciszkańskiego;

5° trzeźwość - jako konsekwencję wypływającą z życia zgodnego z Ewangelią Jezusa Chrystusa.

III. PROŚBA DO P.T. DUCHOWIEŃSTWA

Ramowy Regulamin RTMK należy przestudiować spokojnie, do końca. Nie wolno stanąć w połowie drogi. Propozycje zawarte w Regulaminie należy przyjąć z otwartym umysłem i sercem, z miłością dla sprawy rozkrzewienia apostolstwa trzeźwości.

Bardzo potrzeba wiele dobrej woli i chęci współpracy z laikatem. W każdej parafii w Polsce taką czy inną formę, którą proponuje niniejszy Ramowy

Regulamin BTMK, na pewno da się wcielić w życie. Zacząć od tego, co jest możliwe w danej parafii i troszczyć się o wzrost zasiewu.

REGULAMIN PROPONUJE 2 FORMY RTMK - JAKO DWA JEGO NURTY:

1° Pierwsza forma RTMK - to: NURT MAKSYMILIAŃSKIEGO ODRODZENIA NARODU DO ŻYCIA W TRZEŻWOŚCI. Nurt ten jest bardzo dogodny dla każdej parafii, nawet wtedy, gdy jej obsada personalna składa się z jednego duchownego. Obejmuje on dzieci, młodzież i dorosłych. Ma charakter oddziaływania masowego.

2° Druga forma RTMK - to: NURT WSPÓLNOTOWEGO APOSTOLSTWA TRZEŻWOŚCI. Składa się z trzech kręgów: Sympatyków wspierających, Przyjaciół i Miłośników. Kręgi Przyjaciół i Miłośników posiadają elitarne ogniwa o specjalnych, konkretnych zadaniach apostołskich.

Nurt drugi RTMK nawiązuje do istniejących struktur i form duszpasterstwa zwyczajnego, jak: Parafialna Rada Duszpasterska, Oazy, Zespoły Żywego Różańca, Rycerstwo Niepokalanej itp.

Nurt wspólnotowego Apostolstwa Trzeźwości zakłada jednak bogatsze życie duchowe parafian, a także możliwość większego poświęcenia się duszpasterzy i apostołskiego laikatu na rzecz dobra wspólnego Kościoła i Narodu, nie wyłączając oczywiście spraw parafialnych.

Duszpasterze zechcą więc wybrać dla swojej parafii tę formę RTMK, która odpowiada możliwościom danego środowiska.

Jednak nie można - w tym stanie zagrożenia alkoholowego, jaki przeżywamy obecnie - wobec palącej potrzeby apostołstwa trzeźwości przejść obojętnie. A przez trzeźwość zechcemy rozumieć otwarcie się duszpasterzy i laikatu na działanie Ducha Świętego i pełne życie Jego Darami. Miejmy nadzieję - nie zabraknie wtedy i owoców Ducha.

Duszpasterze zechcą również pamiętać o poleceniu Soboru Watykańskiego II, a mianowicie:

„Apostolstwo w środowisku społecznym, tzn. dążenie do przepojenia duchem chrześcijańskim mentalności i obyczajów, praw i struktur wspólnoty, w której się żyje, jest zadaniem i obowiązkiem świeckich tak dalece, że przez nikogo innego nie może być pełnione w sposób zadawalający" (DA 13).

Weźmy do serca również przestrożę św. Maksymiliana Kolbego: „Obojętność jest największą zarazą naszych czasów”. Przeciwdziała się jej gorliwą służbą Bogu i bliźnim - a to jest nasze zadanie wynikające z powołania.

P.T. Duszpasterze nie mogą nie uwzględnić w swojej kościelnej działalności następującego wezwania Episkopatu Polski:

„...zwracamy się przede wszystkim do naszych Najmilszych Braci w kapłaństwie, Duszpasterzy Polski katolickiej, aby wzorem swoich Wielkich Poprzedników ofiarnie rozpoczęli ratowanie Narodu organizując i prowadząc Kościelny Apostolat Trzeźwości - jako Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego.

Tę gorącą prośbę dyktują nam doświadczenia poprzednich pokoleń, którym Bractwa przyniosły zwycięstwo i ocalenie...".

(Warszawa, 189 Konferencja Plenarna Episkopatu Polski — „List Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w związku z Ruchem Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego", przeznaczony do odczytania we wszystkich kościołach w Polsce 6. II. 1983 r.,).

IV. OPISOWA DEFINICJA „RUCHU”...

Ś w. Maksymilian Kolbe dał następujące pojęcie „Ruchu”:

„Życie to ruch - dążenie do celu. Każdy rozumny człowiek musi znać cel, do którego zdąża i każdą rzecz waży wedle celu. (...) Ostatecznym celem dla każdego stworzenia jest chwała Boża”.

Papież Pius XII uwypuklił moralny, społeczny i apostołski walor „ruchu”:
„Ruch to akcja (działalność), która stara się przyciągnąć jak najwięcej ludzi do ideału, budząc z letargu sumienia, poruszając ich problemy i czuwając nad wykonaniem ich określonych zadań. U podstaw więc każdego ruchu powinna być jakaś idea prawdziwie płodna i zdobywcza, ideał, który w swej zaborczości przekazuje wszystkim członkom, na wzór serca, impuls żywotny i nieodparty.

Jest więc ruch zbiorowym i jednolicie zorganizowanym działaniem apostołskim ludzi przejętych - w przypadku RTMK - pociągającą ideą otrzeźwienia Polski i przywrócenia - na właściwe i godne miejsce w życiu każdego człowieka - cnoty trzeźwości i abstynencji i pragnących na serio osiągnąć jasno wytknięty cel przez Niepokalaną.

..., „Niepokalana - uczy św. Maksymilian Kolbe - oto nasz ideał. Samemu do Niej się zbliżyć, do Niej się upodobnić, pozwolić, by Ona opanowała nam serca i całą naszą istotę, by Ona żyła i działała w nas i przez nas, by Ona miłowała Boga naszym sercem, byśmy do Niej należeli bezgranicznie - oto nasz ideał”.

..., „Niecić wszędzie miłość i ufność ku Maryi Niepokalanej, a ujrzenie że nawet z oczu najzatwardziały grzeszników popłyną łzy, opróżnią się więzienia, zwiększy się zastęp trzeźwych pracowników, a ogniska domowe zawonieją cnotą, pokój i szczęście wyniszczy niezgodę i ból” (...).

Oto głównie dlatego RTMK nie może być organizacją czy stowarzyszeniem o strukturach czysto socjologicznych i celach tylko społecznych. Przerost formalizmu organizacyjnego wnet „uśmierca życie ruchu”. Stąd też RTMK chce być żywą i integralną, częścią, a zarazem jedną z form duszpasterstwa zwyczajnego, czerpiącego swoją siłę ku permanentnemu rozwojowi z żywotności Kościoła.

Uprasza się więc P.T. Duszpasterzy, aby nabrali zaufania do RTMK i wspólnie z apostołskim laikatem - w mocy wiary, nadziei i miłości walnie przyczynili się do przywrócenia trzeźwości i abstynencji na należne miejsce w życiu każdego człowieka.

RAMOWY REGULAMIN RTMK

Art. I. NAZWA I CEL, TEREN DZIAŁANIA I SIEDZIBA, PODSTAWA PRAWNA I PATRONOWIE

§ 1. W celu utrwalenia trzeźwości i abstynencji na niwie chrześcijańskich obyczajów oraz zwalczania alkoholizmu i pijaństwa, a także innych uzależnień w Polsce - Konferencja Episkopatu powołuje do życia w całej Polsce Kościelny Apostolat Trzeźwości (w skrócie RTMK). Dopuszcza się również nazwę popularną:

MAKSYMILIAŃSKI RUCH TRZEŻWOŚCI (MRT)

§ 2. Terenem działania RTMK są wszystkie parafie w Polsce, jako zorganizowane jednostki kościelne, mające osobowość prawną.

§ 3. Ksiądz proboszcz dla realizacji w/w celu powołuje, we współpracy z laikatem, w swojej parafii-do życia RTMK. Ruch trzeźwości może w parafii powstać także z inicjatywy osób świeckich.

§ 4. Siedzibą RTMK jest pomieszczenie parafialne wyznaczone przez administratora parafii.

§ 5. RTMK w swojej działalności stosuje się do wymogów Kodeksu Prawa Kanonicznego.

§ 6. RTMK obiera; za Orędowniczkę Apostolstwa Trzeźwości Najświętszą Maryję Pannę Królową Polski; za Patrona trzeźwości św. Jana Chrzyciela, za opiekuna Ruchu - św. Maksymiliana Kolbego.

Art. II. ZADANIA I ŚRODKI RTMK

§ 7. Głównym zadaniem RTMK jest ciągła troska o podnoszenie poziomu wiary i moralności społecznej parafian przez krzewienie cnoty abstynencji i trzeźwości oraz wolności od innych uzależnień, a nade wszystko codzienna i stała realizacja Jasnogórskich Ślubów Narodu i Wytocznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej w ramach zwyczajnego duszpasterstwa w Polsce przy stałym uwzględnianiu wskazań Kościoła i opieraniu się na Jego magisterium.

§ 8. W ramach realizacji powyższych zadań parafialne kierownictwo RTMK usilnie stara się:

1. budzić szacunek dla godności człowieka i życia chrześcijańskiego przez propagowanie katolickich obyczajów oraz kształtowanie postaw i trzeźwych form współżycia między ludźmi, a także zdecydowanie zwalczać zwyczaje pijackie i inne uzależnienia;

2. zdobywać wśród wiernych i społeczeństwa zrozumienie, a także poparcie dla abstynencji i trzeźwości oraz prowadzić ciągłą formację w tym względzie dla wszystkich grup ludności we wspólnocie parafialnej;

3. szerzyć słowem i pismem znajomość alkoholizmu, niktynizmu, narkomanii i innych uzależnień oraz wskazywać na doniosłą rolę abstynencji i trzeźwości własnym przykładem;

4. czuwać nad przestrzeganiem w życiu codziennym własnego środowiska Jasnogórskich Ślubów Narodu i Wytycznych Episkopatu dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej oraz dbać o wykorzystanie stosownych przepisów prawnych w celu skuteczniejszego zwalczania pijaństwa i alkoholizmu, niktynizmu i narkomanii oraz innych uzależnień :

5. popierać społeczno-kulturowe przedsięwzięcia Kościoła, oraz pozakościelnych instytucji, stowarzyszeń w walce o trzeźwość i abstynencję w życiu każdego człowieka, jego rodziny i Narodu

§ 9. Dla osiągnięcia powyższych celów i zadań parafialny RTMK oraz jego centrala posługują się następującymi środkami:

1. zdobywają jak najwięcej zwolenników idei abstynencji i trzeźwości spośród dzieci i młodzieży oraz dorosłych;

2. organizują - obok nabożeństw, kazań i duszpasterskich konferencji - wykłady, odczyty, wieczornice, przedstawienia, koncerty itp.:

3. rozpowszechniają ulotki, plakaty, broszury, przezrocza, filmy, czasopisma i inne wydawnictwa poświęcone zagadnieniom trzeźwości oraz sprawom przewycięzania wszelkich uzależnień;

4. inicjują i popierają domowe wyrabianie i używanie napojów bezalkoholowych;

5. troszczą się o oddzielenie od uroczystości religijnych - przeżywanych w rodzinie - konsumpcji alkoholu, a także wprowadzają w życie zwyczaj urządzania jakichkolwiek uroczystości rodzinnych i przyjęć towarzyskich oraz zabaw prywatnych i publicznych bez napojów alkoholowych lub z ich bardzo ograniczoną, wręcz symboliczną ilością;

6. informują swoje środowisko o udzielaniu przez Księdza Biskupa Ordynariusza specjalnego błogosławieństwa dla nowożeńców za urządzenie wesela bezalkoholowego;

7. współpracują - w zakresie leczenia choroby alkoholowej i innych uzależnień - z przychodniami zdrowia i zakładami odwykowymi oraz z instytucjami opiekującymi się rodziną alkoholika, jednocześnie spieszą z konkretną pomocą potrzebującym;

8. współpracują ze stowarzyszeniami i instytucjami prowadzącymi walkę z alkoholizmem i innymi uzależnieniami oraz nawiązują kontakt, oczekując na ich współpracę i pomoc - z wyższymi uczelniami katolickimi w Polsce, szczególnie zaś z Seminariami Duchownymi;

9. wypowiadają także stałą i systematyczną walkę niktynizmowi, narkomanii i innym społecznym zagrożeniom Narodu uważając, że z alkoholizmem nie można skutecznie rozprawić się bez wyeliminowania innych nałogów i zagrożeń o masowym zasięgu;

10. urządzają dla swoich członków i sympatyków comiesięczne konferencje lub inne spotkania oraz wspólne nabożeństwa - połączone z

sakramentem pojednania i Komunią św., a zwłaszcza w święta patronalne Ruchu lub w najbliższe dla wymienionych świąt niedziele, a mianowicie: 2. II - Ofiarowania Pańskiego, czyli Matki Bożej Gromnicznej, 3. V - NMP Królowej Polski, 24. VI - św. Jana Chrzciciela, 14. VIII - św. Maksymiliana Kolbego, 26. VIII - Matki Boskiej Częstochowskiej, 7. X — Matki Bożej Różańcowej; a nadto członkowie i sympatycy Ruchu uczestniczą w innych uroczystościach ogólnokościelnych; szczególnie zaś we właściwym dla chrześcijanina duchu przeżywają cały miesiąc sierpień, Adwent i Wielki Post.

11. posiadają swój sztandar z emblematami: po jednej stronie - św. Maksymiliana Kolbego i napisem: „Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego w parafii...”, a po drugiej - Matki Bożej Częstochowskiej z napisem: „Królowo Polski, błogosław Narodowi na życie w trzeźwości”;

12. używają pieczęci z napisem „Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego, w parafii...” z podaniem adresu.

Art. III. CZŁONKOWIE RTMK

§ 10. Członkiem, czyli uczestnikiem RTMK może być każdy katolik, poczynając od przyjęcia I Komunii św. W RTMK w zależności od stosunku do konsumpcji alkoholu i stopnia zaangażowania w apostołstwo trzeźwości istnieją trzy rodzaje członków: sympatycy wspierający, przyjaciele i miłośnicy. Podejmują oni stosowne obowiązki i zadania:

1. Członkowie SYMPATYCY WSPIERAJĄCY apostołstwo, trzeźwości - są nimi tylko dorośli zobowiązujący się we własnym sumieniu do zachowania zupełnej lub częściowej wstrzemięźliwości, lecz nie wiążący się z RTMK żadnym przyrzeczeniem pisemnym, jak to czynią członkowie przyjaciele i miłośnicy. Ich szczególnym zadaniem jest przestrzeganie osobistej abstynencji w miesiącu sierpniu.

2. Członkowie PRZYJACIELE APOSTOLSTWA TRZEŻWOŚCI, w zależności od wieku mają zróżnicowane zobowiązania:

a) dzieci i młodzież - zobowiązani są do zupełnej wstrzemięźliwości od wszelkich napojów alkoholowych i tytoniu aż do ukończenia 21 roku życia, a od narkotyków na całe życie; RTMK wspierają modlitwą, ofiarą, skromnością życia, szczególnym praktykowaniem cnót: świadectwa dla prawdy, oraz odwagi i męstwa, wolności wewnętrznej i czystości życia;

b) dorośli po skończonym 21 roku życia - zobowiązani do wstrzemięźliwości od wszelkich napojów alkoholowych na całe życie (przyjaciele dożywotni) albo co najmniej na okres roczny z możliwością odnawiania przyrzeczeń co rok w latach następnych (przyjaciele wspierający).

Przez wstrzemięźliwość rozumie się zobowiązanie do abstynencji częściowej, tj. tylko od napojów wysokoprocentowych, a w używaniu napojów niskoprocentowych, jak piwa czy wina, zachowanie ewangelicznego umiarkowania; albo zobowiązanie do bardzo wstrzemięźliwej postawy (jednak

nieabstynenckiej) wobec wszystkich napojów alkoholowych ze zdecydowanym wykluczeniem jakiegokolwiek ich nadużywania.

Dorośli przyjaciele apostołstwa trzeźwości (dożywotni i wypierający) są szczególnie zobowiązani do przestrzegania całkowitej abstynencji od wszystkich napojów alkoholowych w miesiącu sierpniu, Adwencie i w Wielkim Poście, z jednoczesnym zachęcaniem do owych praktyk z motywów religijnych i patriotycznych swoich bliźnich.

3. Członkowie MIŁOŚNICY APOSTOŁSTWA TRZEŹWOŚCI – są nimi te osoby dorosłe, które zobowiązują się - z motywów miłości Boga i bliźniego - do dobrowolnej i całkowitej abstynencji na całe życie od wszystkich napojów alkoholowych, a przynajmniej na czas przynależności do RTMK;

4. Członkowie przyjaciele i miłośnicy składają swoje przyrzeczenia w formie pisemnego oświadczenia zawierającego także ich zobowiązanie - na miarę ich możliwości i potrzeb środowiska - także do apostołstwa w ramach RTMK.

5. Członków dorosłych - wszystkich trzech kategorii - zachęca się również do wstrzeźliwości od tytoniu oraz wymaga się od nich absolutnego nieużywania żadnych narkotyków.

§ 11. WSPÓLNE OBOWIĄZKI członków RTMK (wszystkich trzech kategorii):

Członkowie sympatycy wspierający, przyjaciele i miłośnicy powinni ochotnie:

1. polecieć się i zawierzyć siebie, rodzinę, Kościół i Ojczyznę codziennie Matce Bożej przez odmawianie:

modlitwy „Zdrowaś Maryjo” lub Pod Twoją obronę...” dodając na końcu wezwania:

św. Janie Chrzcicielu, patronie trzeźwości - módl się za nami, św. Maksymilianie, opiekunie apostołstwa trzeźwości w Polsce - módl się za nami!

lub jakiegokolwiek innej modlitwy w intencji błogosławieństwa Bożego dla RTMK;

2. codziennie podtrzymywać ideę braterstwa w RTMK przez rozważne odmawianie „Ojcze nasz”;

3. codziennie odmówić - za przykładem św. Maksymiliana - modlitwę RTMK, a mianowicie: „O Maryjo bez grzechu poczęta, módl się za nami, którzy się do Ciebie uciekamy i za tymi, których polecamy, a szczególnie ... (wymienić konkretną intencję);

4. brać czynny udział przynajmniej w miesięcznych spotkaniach czy nabożeństwach i uczestniczyć w uroczystościach RTMK oraz chętnie współpracować w środowiskowym apostołstwie trzeźwości, a zwłaszcza z kierownictwem tegoż apostołstwa;

5. składać, w miarę potrzeby, w kościele dobrowolne ofiary na utrzymanie i rozwój apostołstwa trzeźwości, z których przeznaczają się: 25%(/ dla Krajowego Ośrodka Trzeźwości i Abstynencji oraz 25% dla Diecezjalnego Ośrodka Trzeźwości i Abstynencji; resztę zaś na RTMK we własnej parafii;

6. czytać, rozpowszechniać i w miarę możliwości prenumerować czasopisma tak trzeźwościowe, jak i katolickie czasopisma religijne - celem pogłębiania swojej wiedzy i kształtowania właściwych postaw;

7. ciągle wzbogacać swoje życie duchowe i religijne przez: rozważanie i przestrzeganie przykazań Bożych i Kościelnych, ożywiony udział we Mszy św., połączony z częstą Komunią św., oraz czytanie i rozważanie Pisma św., a zwłaszcza przez - choćby drobne - umartwienia i ponoszone trudy czy przykrości;

8. pozyskiwać dla RTMK nowych członków, szczególnie wśród swego najbliższego otoczenia:

9. przestrzegać w codziennym życiu ABC Społecznej Krucjaty Miłości Prymasa Tysiąclecia - Kard. Stefana Wyszyńskiego.

§ 12 UPRAWNIENIA CZŁONKÓW RTMK:

1. Wszyscy członkowie RTMK korzystają z modlitw, odpustów i owoców brackich Mszy św., tak za żyda, jak i po śmierci;

2. dorośli przyjaciele oraz członkowie miłośnicy mają prawo wybierać i być wybranymi do spełniania funkcji brackich w parafialnych, dekanalnych, diecezjalnych i krajowych apostołatach czy ogniwach RTMK oraz uczestniczyć w realizacji lokalnych programów apostołstwa trzeźwości i przedkładać kierownictwu RTMK własne propozycje i wnioski;

3. wszystkim członkom przyjaciołom i miłośnikom oraz sympatykom wspierającym przysługuje ponadto prawo do noszenia odznak członkowskich jako symboli ruchu.

§ 13 Członkostwo RTMK ustaje przez:

1. śmierć,

2. dobrowolne ustąpienie,

3. prawomocne skreślenie członka, którego wyklucza Ksiądz Moderator po naradzie z opiekunami odnośnych grup ruchu za lekceważenie przepisów regulaminu, nie uczęszczanie przez rok na spotkania RTMK (bez usprawiedliwienia), a zwłaszcza za złamanie przyrzeczenia trzeźwości i nie poprawienie się - po uprzednim upomnieniu.

§ 14. Przyjmowanie na członków w RTMK:

1. Członkiem przyjacielem i miłośnikiem w RTMK zostaje się przez:

a) złożenie przyrzeczenia wstrzeźliwości w czasie nabożeństwa specjalnie w tym celu urządzonego;

b) wypełnienie i podpisanie deklaracji członkowskiej oraz wpisanie do Złotej Księgi Trzeźwości;

2. dzieci oraz młodzież na członków RTMK przyjmuje - przy okazji I Komunii św. i udzielaniu Sakramentu Bierzmowania - każdy kapłan według specjalnej formuły przyrzeczenia, po uprzednim przygotowaniu ich we współpracy z, rodzicami - do podjęcia tegoż przyrzeczenia;

Rodzice ustawicznie razem z duszpasterzem, wychowują swe dzieci i starają się o codzienne wdrażanie w życie przyrzeczeń, osobiście dając im właściwy przykład w tym względzie;

3. każdy katolik może złożyć przyrzeczenie przystąpienia do RTMK również prywatnie - w dowolnie przez siebie obranym czasie, w kościele lub innym miejscu - na ręce kapłana, według właściwej formuły przyrzeczenia;

4. z okazji świąt RTMK, Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu oraz misji, rekolekcji, odpustów parafialnych itp. każdy kapłan może odebrać zbiorowe przyrzeczenia przystąpienia do RTMK z podkreśleniem obowiązków ich wypełniania oraz wpisania nowo' przyjętych do Złotej Księgi Trzeźwości, po uprzednim wypełnieniu przez kandydatów deklaracji RTMK;

5. raz w roku, w uroczystość św. Jana Chrzciciela lub najbliższą niedzielę, odbywa się w kościele odnowienie przyrzeczeń; można przy tej okazji uroczystie przyjąć także nowych członków;

6. Członków sympatyków wspierających jedna się do RTMK przy okazjach wymienionych wyżej w p. 4, a zwłaszcza w czasie odbywania sakramentu pojednania; przyjęcie następuje - najlepiej w czasie nabożeństwa ekspijacyjnego - na podstawie wewnętrznej i osobistej decyzji (bez deklarowania pisemnego).

Kapłan prowadzący nabożeństwo' wyznacza chwilę ciszy na złożenie zobowiązania. Celem nadania temu aktowi rangi kościelnej i społecznej kapłan może zaproponować złożenie tegoż zobowiązania przez podniesienie ręki i wspólne wypowiedzenie słów przyrzeczenia.

Art. IV. DWIE FORMY RTMK - UWAGI OGÓLNE

§ 14. RTMK składa się z dwóch odrębnych, chociaż wzajemnie uzupełniających się form istnienia i apostołstwa w ramach duszpasterstwa zwyczajnego, zwanych NURTAMI RTMK.

1. Oba nurty RTMK posiadają te same kategorie członków (por. - art. III niniejszego Regulaminu), a więc: członków sympatyków wspierających apostołstwo trzeźwości oraz członków przyjaciół i miłośników apostołstwa trzeźwości - przy zachowaniu tych samych obowiązków i zadań.

2. Forma pierwsza nosi nazwę: „NURT MAKSYMILIAŃSKIEGO ODRODZENIA NARODU DO ŻYCIA W TRZEŻWOŚCI”; odnosi się ona do duszpasterstwa masowego i obejmuje swoim zasięgiem: dzieci, młodzież i dorosłych. Tę formę RTMK można praktykować w każdej parafii, nawet bardzo trudnej pod względem trzeźwości.

3. Forma druga nosi nazwę: „NURT WSPÓLNOTOWEGO APOSTOŁSTWA TRZEŻWOŚCI”; swoim zasięgiem obejmuje, ona elity wszystkich grup ludzkich istniejących na terenie parafii; składa się z 3 kręgów, które przyjmują nazwę w zależności od kategorii. członków, a więc: krąg sympatyków wspierających, krąg przyjaciół i krąg miłośników; kręgi przyjaciół i miłośników mają swoje ogniwa i apostołaty. Tę formę RTMK zaleca się

praktykować w parafiach stojących na wyższym poziomie duchowym i duszpasterskim.

§ 15. Duszpasterze - po konsultacji z laikatem - wybierają dla swojej parafii jedną z form RTMK i stosownie do niniejszego Ramowego Regulaminu inicjują jej zaistnienie i wg programów i potrzeb lokalnych prowadzą apostołstwo trzeźwości.

Art. V. FORMA I RTMK - czyli NURT MAKSYMILIAŃSKIEGO ODRODZENIA NARODU DO TRZEŻWOŚCI

§ 16. Nurt Maksymiliańskiego Odrodzenia Narodu do Życia w Trzeźwości składa się z trzech apostołatów trzeźwości: dzieci, młodzieży i dorosłych, które mają własne zobowiązania i dziedziny apostołstwa.

1. ABSTYNNENCKI APOSTOLAT DZIECI - Swoim zasięgiem obejmuje dzieci poczynając od I Komunii świętej aż do przyjęcia Sakramentu Bierzmowania włącznie.

Duszpasterz starannie przygotowuje dzieci do złożenia przy okazji I Komunii św., przyrzeczenia abstynenckiego, z możliwością corocznego odnawiania aż do 21 roku życia oraz do wstąpienia w szeregi ABSTYNNENCKIEGO APOSTOLATU DZIECI z jednoczesnym przyjęciem członkowskich obowiązków i zadań. Równocześnie przygotowuje rodziców do wytworzenia właściwej atmosfery w domu rodzinnym sprzyjającej wypełnianiu przyrzeczenia i do troski o właściwe wychowanie dzieci w omawianym względzie.

2. APOSTOLAT MŁODZIEŻY ABSTYNNENCKIEJ (AMA)

Do w/w Apostolatu wstępuje młodzież od czasu przyjęcia Sakramentu Bierzmowania i trwa w nim aż do ukończenia 21 roku życia. Chwalebną jest rzeczą, aby do AMA przyjął młodzież Ksiądz Biskup - Szafarz Sakramentu Bierzmowania.

Przyrzeczenia abstynenckie odnawia się co roku. Duszpasterze - z pomocą rodziców, szczególną uwagę zwracają młodzieży na potrzebę czujności w zachowaniu abstynencji w okresie wakacyjnym oraz po skończeniu szkoły podstawowej, średniej i zawodowej, a także w czasie zetknięcia się z nowym środowiskiem przez podjęcie pierwszej pracy i służbę wojskową, czy udanie się na wyższe studia.

3. PARAFIALNY APOSTOLAT TRZEŻWOŚCI (PAT)

Apostolat ów obejmuje dorosłych przyjaciół i miłośników dokumentujących swoje przystąpienie do RTMK wpisem do Złotej Księgi Trzeźwości.

Klimat Apostolskiej działalności dla PAT w parafii tworzą członkowie sympatycy wspierający.

Członkowie przyjaciele i miłośnicy apostołstwa trzeźwości przestrzegają niniejszego regulaminu oraz realizują własny program lokalny apostołstwa trzeźwości.

4. Duszpasterz - moderator wyznacza (w dialogu z apostołskim laikatem) opiekunów i animatorów dla poszczególnych apostolatów i spowoduje systematyczne, konsekwentne szerzenie apostolstwa -trzeźwości w myśl zasad Regulaminu.

Art. VI. Forma II RTMK - czyli NURT WSPÓLNOTOWEGO APOSTOLSTWA TRZEŻWOŚCI

§ 17. NURT WSPÓLNOTOWEGO APOSTOLSTWA TRZEŻWOŚCI - składa się z trzech kręgów, jak zaznaczono wyżej. Formacja i apostołskie działanie członków owych kręgów odbywa się według cykli programów katechetycznych dzieci i młodzieży oraz permanentnej katechezy grup ludzi dorosłych, np. w czasie katechezy przedślubnej, czy przygotowującej rodziców do chrztu dzieci itp. Zasadnicza jednak formacja odbywa się w ramach duszpasterstwa zwyczajnego. Grupy poszczególnych kręgów powinny tworzyć się raczej oddolnie. Spontaniczność należy objąć troską duszpasterską. Wielkość poszczególnych grup nie powinna być mniejsza niż 15-to osobowa (ze względu na różaniec).

§ 18. KRĘGI RTMK W NURCIE WSPÓLNOTOWEGO APOSTOLSTWA TRZEŻWOŚCI

Członkowie tego NURTU ze względu na stopień zaangażowania w apostołstwie dzielą się na trzy kręgi:

1. Krąg I - czyli KRĄG SYMPATYKÓW WSPIERAJĄCYCH APOSTOLSTWO TRZEŻWOŚCI.

Obejmuje on swoim zasięgiem wszystkich członków sympatyków wspierających.

2. Krąg II - czyli KRĄG PRZYJACIÓŁ APOSTOLSTWA TRZEŻWOŚCI.

Obejmuje on swoim zasięgiem dzieci i młodzież oraz dorosłych. Ze względu na strukturę wieku członków i środowisko ich życia ów krąg składa się z ogniw, zwanych: ogniskami, kołami lub apostolatami.

1° Uczniowskie Ognisko Abstynenckie „Promyk i”; skupia dzieci od I Komunii św., do IV kl. włącznie;

2° Młodzieżowe Ognisko Abstynenckie „Jutrzenka" - skupia młodzież od kl. V poprzez przyjęcie sakramentu bierzmowania aż do ukończenia szkoły podstawowej, średniej czy zawodowej;

3° Abstynenckie Ognisko Młodzieży Starszej „Tęcza" - gromadzi w swoich szeregach młodzież pozaszkolną i pracującą aż do 21 roku życia włącznie;

4° Akademickie Koła Odpowiedzialnego Życia „Victoria" skupiają studentów i ich profesorów objętych duszpasterstwem parafialnym czy akademickim;

5° Seminaryjne Koła Abstynenckie „Ignis Ardens" - zrzeszają alumnów i ich profesorów w Wyższych Seminariach Duchownych w Polsce;

6° OGNISKA ŻYCIA RODZINNEGO „Ostoja”: łączą dla realizacji celów RTMK rodziców i dzieci, zwłaszcza dorastające w oparciu o soborową ideę kościoła domowego. Ogniwo to jest podstawową grupą dla formacyjnej działalności RTMK i duszpasterstwa.

7° MAKSYMILIAŃSKIE BRACTWO GODNEGO ŻYCIA „Przemiana”: w swoich szeregach skupia dorosłych po skończonym 21 roku życia. W ramach swoich może tworzyć zespoły stanowe lub zawodowe np. lekarzy, pielęgniarek, budowlanych, rolników, ludzi wyzwolonych z nałogu itp.; zespoły owe mogą sobie dobrać właściwą nazwę i realizować własny program w oparciu o niniejszy Regulamin.

3. Krąg III - czyli krąg MIŁOŚNIKÓW APOSTOLSTWA trzeźwości
Składa się on z następujących apostołów:

1° APOSTOLAT ŻYCIA CHRZEŚCJAŃSKIEGO „Auxilium”: zrzesza on księży diecezjalnych i zakonnych, którzy w sposób szczególny sposób poświęcają się krzewieniu idei abstynencji i trzeźwości;

2° SAMARYTANKI ODNOWY ŻYCIA „Ancilla” dla zakonnice, które część swego życia chcą ofiarować w służbie rodzinom i poszczególnym ludziom poszkodowanym przez alkoholizm lub inne uzależnienia, niosąc im ulgę w możliwy dla nich sposób oraz dla ludzi chorych na alkoholizm lub inne uzależnienie, ułatwiając im odnowę życia religijno-moralnego i powrót do rodziny;

3° APOSTOLAT MAKSYMILIAŃSKI ANIMATORÓW - „Concordia” skupia opiekunów i animatorów poszczególnych ogniw Ruchu na terenie parafii, dekanatu i kraju.

4° MISJONARZE MAKSYMILIAŃSKIEGO RUCHU TRZEŻWOŚCI „Verbum” skupiają księży zakonnych i diecezjalnych, szczególnie poświęcających się rekolekcjom i misjom trzeźwościowym oraz apostołstwu wyzwolenia z innych uzależnień.

5° ABSTYNNENCKIE OGNISKO LAIKATU - „Zew” zrzesza w swoim zespole dorosłych świeckich abstynentów, którzy szczególnie zobowiązują się wcielać w codzienne życie zasadę Wytycznych Episkopatu: „Przez dobrowolną i całkowitą abstynencję wielu do trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich”.

Art. VII. STRUKTURA TERYTORIALNA RTMK ORAZ JEGO OPIEKUNOWIE I ANIMATORZY ORAZ KIEROWNICTWO RTMK

§ 19. Zgodnie z postanowieniem Konferencji Episkopatu RTMK jest Kościelnym Apostolstwem Trzeźwości. Stąd też posiada kościelną strukturę terytorialną.

§ 20. Podstawowymi jednostkami terytorialnymi dla RTMK są: parafia, dekanat i diecezja.

§ 21. RTMK przez swych członków i ogniwa przeszczepia swoje idee i programy nade wszystko do rodzin i punktów katechetycznych oraz innych zespołów objętych duszpasterstwem, a także do zakładów pracy, instytucji i środowisk, zwłaszcza koleżeńskich i sąsiedzkich.

§ 22. Dla poszczególnych grup RTMK działających w w/w jednostkach terytorialnych księża proboszczowie jako moderatorzy oraz dekanalni referenci trzeźwości jako adiutorzy i diecezjalny dyrektor RTMK wyznaczają, głównie spośród osób świeckich, odpowiednich animatorów ruchu.

Za wiedzą i zatwierdzeniem księży proboszczów, dekanalnych referentów oraz diecezjalnego dyrektora - członkowie poszczególnych grup Kręgów II i III-mogą wybrać większością głosów stosowną ilość animatorów spośród siebie.

§ 23. Bezpośrednio przed Księdzem Biskupem Ordynariuszem za żywotność RTMK odpowiada:

1. Ks. Proboszcz - jako Moderator na terenie parafii.

2. Ks. Referent Dekanalny - jako Adiutor - na terenie dekanatu w łączności z Ks. Dziekanem.

3. Ks. Referent Diecezjalny - jako Diecezjalny Dyrektor RTMK.

§ 24. Na terenie kraju inspirowuje, koordynuje, kieruje oraz dozoruje RTMK Komisja Episkopatu Polski d/s Trzeźwości.

§ 25. W ramach Komisji swoją funkcję spełnia jako Krajowy Duszpasterz spraw Trzeźwości i Abstynencji jej Sekretarz. Jest on zarazem Krajowym Dyrektorem RTMK. Współpracuje także z innymi Komisjami Episkopatu, zwłaszcza z Komisją d/s Duszpasterstwa Ogólnego.

§ 26. Kierownictwo RTMK na właściwych sobie szczeblach dba o żywotność Ruchu oraz wcielanie w życie okresowych (miesięcznych, półrocznych, rocznych) oraz długofalowych programów.

Prowadzi także kościelną dokumentację swojej działalności.

Dekanalni adiutorzy na czele z księdzem Dziekanem w sposób szczególny opiekują się RTMK i przyczyniają się do jego rozwoju i spełniania zadań apostołskich.

§ 27. Animatorzy i Opiekunowie poszczególnych grup RTMK współpracują z kierownictwem i cieszą się jego zaufaniem; zarazem dbają o realizację programu i miesięcznych spotkań duszpastersko-apostołskich swoich grup. Ich ustawiczną troską jest dbałość o integralność ze zwyczajnym programem duszpasterskim w parafii.

§ 28. Diecezjalny Dyrektor RTMK powołuje do współpracy Diecezjalną Radę RTMK, która jest czynnikiem opiniodawczym, doradczym i informującym w sprawach potrzeb działalności trzeźwościowej na terenie diecezji.

1. W skład Rady Diecezjalnej wchodzi:

- diecezjalny dyrektor d/s społeczno-charytatywnych,

- dekanalni referenci trzeźwości,

- przedstawiciel Księży Dziekanów,

- znawcy i specjaliści zagadnień alkoholizmu oraz praktycy zaproszeni przez dyrektora tak spośród świeckich, jak i duchowieństwa.

2. Zebrania Diecezjalnej Rady RTMK, które odbywają się przynajmniej raz na rok, zwołuje dyrektor diecezjalny.

3. Diecezjalna Rada RTMK może wyłonić spośród siebie specjalne komisje w zależności od potrzeb lokalnych.

§ 29. Dla Krajowego Dyrektora RTMK ciałem doradczym i informacyjnym jest Krajowa Rada RTMK.

1. W skład Krajowej Rady RTMK wchodzi:

- Dyrektor Krajowy RTMK,
- dyrektorzy diecezjalni RTMK,
- przedstawiciele niektórych Komisji Episkopatu oraz znawcy zagadnienia alkoholizmu w Polsce zapraszani przez Dyrektora w miarę potrzeby, zwłaszcza świeccy.

2. Duszpasterskie zebrania Krajowej Rady RTMK zwołuje Krajowy Dyrektor RTMK przynajmniej raz na rok.

§ 30. Rozstrzyganie sporów.

Wszelkie spory członków RTMK rozstrzyga Ksiądz Moderator. W dalszej instancji - Dyrektor Diecezjalny RTMK, a ostatecznie Biskup Ordynariusz.

§ 31. Prawne zawiązanie i rozwiązanie RTMK w parafii powinno mieć pisemny akt erekcyjny ze strony Biskupa Ordynariusza.

1. Biskup Ordynariusz może też rozwiązać RTMK z własnej inicjatywy dla ważnych powodów.

2. Biskup Ordynariusz, decyduje o losach majątku i dokumentacji rozwiązanego RTMK.

3. RTMK może -również wygasnąć na terenie parafii z: woli jego uczestników. O losach dokumentacji i majątku decyduje wówczas Moderator w porozumieniu z Księdzem Dziekanem.

§ 32. Warunki przystąpienia do RTMK:

Warunkami decydującymi o możliwości wstąpienia do RTMK dla wszystkich członków RTMK są:

1. Oddanie się Niepokalanej i całkowite Jej zawierzenie.

2. Osobisty i publiczny przykład trzeźwości i abstynencji.

3. Przestrzeganie ABC Społecznej Krucjaty Miłości Księdza Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

4. Przyjęcie zasad Maryjnych Pomocników Kościoła w zakresie pogłębionego życia religijnego pomocy dla Kościoła i Ojczyzny oraz każdemu bliźniemu będącemu w potrzebie.

§ 33. Hymny RTMK:

Hymnami RTMK są: „Niesiemy sztandar...” oraz „Magnificat”.

§ 34. Ogólne hasło RTMK: Niepokalana zwycięża - Polska zawsze trzeźwa!”

§ 35. Przestaje obowiązywać dotychczasowy eksperymentalny tzw. Regulamin RTMK" z 1983 roku.

Ks. Bp Jan Mazur

Przewodniczący Komisji Episkopatu d/s Trzeźwości

Ks. Prałat Henryk Korzq

Sekretarz Komisji Episkopatu d/s Trzeźwości

Warszawa, dn. 17 I 1985 r.

W: „Miesięcznik Pasterski Płocki”, nr 10, 1985, s. 358 – 373.

Aneks 6

Bp Antoni Dydycz
PRZEWODNICZĄCY
Komisji Episkopatu Polski
d/s Trzeźwości

Komisja Episkopatu Polski ds. Trzeźwości (Kadencja: 1995-2000)

Przewodniczący Komisji

Ks. Bp Dr Antoni Dydycz OFMCap, ul. Kościelna 10, 17-312 Drohiczyn, Tel. 085-555 999

Wiceprzewodniczący

Ks. Bp Dr Jan Mazur, ul. Świerczewskiego 62, 08-100 Siedlce, Tel. 227-30.

Sekretarz

Ks. Prałat Henryk Korża, ul. Lipowa 24, Nałęczów, tel. 081-313 115.

Sekretarz pomocniczy

Ks. Dr Tadeusz Syczewski, ul. Kościelna 10, 17-312 Drohiczyn, Tel. 085-555 999

Członkowie Komisji

Ks. Bp Dr Jacek Jezierski, ul. Staszica 5, 10-025 Olsztyn, Tel. 27 22 80

Ks. Bp Roman Marcinkowski, ul. Arcybiskupa Nowowiejskiego 2, 09-400 Płock, Tel. 243 13

Ks. Bp Dr Adam Odzimek, ul. Sienkiewicza 13, 26-600 Radom, tel. 048-214 74

Ks. Bp Doc. Dr hab Zygmunt Pawłowicz, ul. Cystersów 15, 80-330 Gdańsk - Oliwa, tel. 52 00 53

Ks. Kpt Bożejewicz Wiesław, ul. Gen. Karaszewicza-Tokarzewskiego 4, 00-911 Warszawa, tel. cen.26 05 68, wew. 35 715

P. Prof. Dr Hab. Adam Bukowczyk, ul. Lajonika 8, 94-001 Łódź, tel. 862 892

Ks. Doc. Dr Hab. Czesław Cekiera SDS, ul. Olimpijska 82/1, 02-636 Warszawa, tel. 446 668

O. Stanisław Golec CSRS, ul. Mickiewicza 50, 48-370 Paczków

P. Barbara Gogolimska (dr farmacji), ul. Szczawnicka 19-1, 04-089 Warszawa, tel 10 55 38

P. Dr Kazimierz Kapera, ul. Chmielka 8a, 30-860 Kraków-Bieżanów, tel. 012-554600, wew.187

Ks. Zbigniew Kaniecki, Ciechanów

P. Prof. Piotr Kryczka, ul. Lasockiego 24, 26-612 Lublin, tel. 555 060

O. Józef Łaski OFMCap, ul. O. H. Koźmińskiego 36, 05-170 Zakroczym, tel. O 22/775 20 91, wew. 208

P. Doc. Marcin Olejossy (lekarz), ul. Środkowa 1/10, 20 015 Lublin, tel. 272 86

Ks. Doc. Kazimierz Popielski (diec.Pelplin), ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin

Ks. Prof. Władysław Prężyna, ul. Przy Stawie 4/19, 20-067 Lublin, tel. 71 37 19

P. inż. Antoni Poślednik, ul. Bulwary 10/16, 85-056 Bydgoszcz, tel. 052-22 92 67

O. Benignus Sosnowski OFMCap, ul. O.H.Koźminkiego 32, 05-170 Zakroczym.

P. Prof. Józef Styk (UMCS), ul. Ruckemana 10/8, 20-244 Lublin, tel. 773 695

P. Prof. Jan Szafraniec, ul. Rumiankowa 24/2, 15-699 Białystok, tel. 61 29 38

Ks. Dr Wojciech Tokarz, Pl. Staszica 4, 50-221 Wrocław, tel. 22 15 17

Ks. Dr Józef Winiarski CSMA, Pawlikowice 1, 32-020 Wieliczka

P. Prof. Zbigniew T. Wierzbicki, Al. Niepodległości 130/17, 02-554 Warszawa, tel. 49 87 34

Ks. Prał. Dr Stanisław Zarych, Pl. Konstytucji 8, 37-700 Przemyśl, tel. 38-95

Ks. Dr Marek Dziewiecki, ul. Młyńska 23, 26-600 Radom, tel. 048-313 270.

Bp Antoni Dydycz

PRZEWODNICZĄCY

Komisji Episkopatu Polski d/s Trzeźwości

Drohiczyn, 16.III.1995

Aneks 7

Bp Antoni Dydycz
PRZEWODNICZĄCY
Zespołu Apostolstwa Trzeźwości
przy Konferencji Episkopatu Polski

Zespół Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski (Kadencja: 1997-2002)

Przewodniczący Zespołu

KRAJOWY DUSZPASTERZ TRZEŻWOŚCI

Bp Antoni Pacyfik Dydycz, ul. Kościelna 10, 17-312 Drohiczyn n. Bugiem

Zastępca do spraw koordynowania prac Zespołu

ks. prałat Henryka Korża, ul. Lipowa 24, 24-140 Nałęczów

Sekretarza Zespołu

ks. Zbigniewa Kaniecki, ul. Krzywa 15, 09-421 Płock-Trzepowo

Sekretarza pomocniczy

ks. dr Tadeusz Syczewski, ul. Kościelna 10, 17-312 Drohiczyn n. Bugiem

Członkowie

ks. mjr Wiesław Bożejewicz, ul. Karaszewicza-Tokarzewskiego 4, 00-911
Warszawa

ks. prof. dr hab. Czesław Ceklera SDS, ul. Olimpijska 82/1, 02-636
Warszawa

ks. dr Marek Dziewlecki, ul. Młyńska 23, 26-600 Radom

o. Krzysztof Kościelecki OFM Cap, ul. O. H. Koźmińskiego 36, 05-170
Zakroczym

ks. dr Piotr Kulbacki, ul. ks. F. Blachnickiego 2, 34-450 Krościenkon.
Dunajcem

P. prof. Józef Styk, ul. Ruckemana 10/8, 20-244 Lublin

P. prof. Jan Szafraniec, ul. Rumiankowa 24/2, 15-699 Białystok

ks. dr Wojciech Tokarz, Pl. Staszica 4, 50-221 Wrocław

Bp Antoni Dydycz
PRZEWODNICZĄCY
Komisji Episkopatu Polski d/s Trzeźwości

Aneks 8

REGULAMIN SZTANDARU APOSTOLSTWA TRZEŻWOŚCI W POLSCE

Wstęp

Od wielu lat polscy duszpasterze oraz działacze świeccy podejmują, w imię troski o duchową wolność Narodu, różnorodne inicjatywy na rzecz trzeźwości i abstynencji. Zgodnie z Wytycznymi Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej kierują się zasadą:

„Przez dobrowolną, całkowitą abstynencję wielu do Trzeźwości stanowej i zawodowej wszystkich. Duszpasterze - będąc daleko od przesady w motywacji konieczności abstynencji względami moralnymi i zdrowotnymi, zachowują pełny szacunek wobec tych, którzy w sposób godny chrześcijanina i katolika używają czasami napojów alkoholowych - niechaj zachęcają więc, do składania dobrowolnej ofiary całkowitej abstynencji na pewien okres lub na całe życie, w nadprzyrodzonym duchu wynagrodzenia za grzechy alkoholizmu z miłości ku Bogu i bliźnim, a zwłaszcza nieszczęśliwym ofiarom nałogu pijaństwa, a także dla skuteczniejszego przeciwstawienia się towarzyskiemu przymusowi picia, jak również dla osobistego postępu w życiu duchowym i dawania dobrego przykładu”.

& 1. Fundatorzy i wykonawcy sztandaru

1. Fundatorami Sztandaru Apostolstwa Trzeźwości są osoby zapisane w Księdze Fundatorów Sztandaru.
2. Sztandar wykonały Siostry z Zakonu Sióstr Klarysek Kapucynek w Wykrocie (diecezja Łomżyńska)

& 2 Sztandar Apostolstwa Trzeźwości

1. Sztandar Apostolstwa Trzeźwości w Polsce jest własnością Zespołu Konferencji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości.
2. Zespół KEP ds. AT jest właścicielem wszystkich znaków graficznych znajdujących się na sztandarze i ma wyłączne, zastrzeżone prawa.
3. Sztandar należy używać w sposób zapewniający mu szacunek i cześć, oddając mu należne honory.
4. Sztandar Apostolstwa Trzeźwości w Polsce jest uroczystym symbolem wierności ideałom abstynenckim, patriotycznym oraz symbolem łączącym wszystkich zatroskanych o trzeźwość i przyszłość Narodu pod opieką Matki Bożej, Królowej Polski.

& 3 Opis Sztandaru

1. Sztandar składa się z płata, główicy i drzewca.
2. Drzewiec sztandaru koloru jasnego buku zakończony jest główicą, na której znajdują się symbole maryjne.

3. Płat sztandaru stanowi tkanina w kształcie prostokąta o boku 100 x 110 cm w kolorze niebieskim i jasnożółtym, obszyta obustronnie frędzlą koloru złotego.

4. Strona główna (awers) sztandaru jest koloru niebieskiego. Na środku znajdują się wyznaczone przez białą - czerwoną wstęgę kontury Polski. Wewnątrz konturów Polski na srebrnym tle wyhaftowane jest logo Apostolstwa, które tworzą stylizowane litery *A* i *T*. Litera *T* ma kształt krzyża, Wskazuje na cnotę trzeźwości, która jest niezbywalną wartością człowieka, jego przywilejem i prawem. Istotą cnoty trzeźwości, zawartej w kardynalnej cnotie umiarkowania, jest odpowiedzialna postawa wobec napojów alkoholowych, wyrażająca się w korzystaniu z nich zgodnie z rozumem i wiarą (zob. KKK 1804). Trzeźwość realizować można poprzez umiarkowanie lub całkowitą abstynencję od napojów alkoholowych. W odniesieniu do dzieci i młodzieży trzeźwość oznacza całkowitą abstynencję. Krzyż przypomina, że Jezus Chrystus umarł za grzechy ludzi (por. 1Kor 15,3). Dobrowolnie i z miłości ofiarował swoje życie za wszystkich, aby naprawić nasze nieposłuszeństwo (KKK 614). Dar trzeźwości, tak jak wszelkie inne dary, wypływa ze źródła Bożego Miłosierdzia. To ono wytrysnęło z Najświętszego Serca Pana Jezusa, przebitego włócznią na krzyżu, i dlatego litera *A*, wskazująca na apostolstwo, utworzona jest jakby z promieni wychodzących z Krzyża, z Serca Jezusa Miłosiernego. Apostolstwo Trzeźwości, jak każde inne, ma swoje źródło w nieskończonym miłosierdziu samego Boga, który powołuje każdego ochrzczonego do rozszerzania „*Królestwa Chrystusa po całej ziemi*” (KKK 863). Bóg więc uzdalnia członków Kościoła do dawania świadectwa życia w abstynencji i krzewienia cnoty trzeźwości w codziennym życiu, do ofiarnej służby na rzecz wyzwolenia osób uwikłanych w różne nałogi, a także do wynagradzania Bogu za grzechy popełniane przez uzależnionych i upijających się. Poprzeczny element litery *A* przedstawia falującą flagę Polski, gdyż główną troską osób zaangażowanych w Apostolstwo Trzeźwości jest to, aby Polska była trzeźwa, wierna Bogu i Kościołowi Świętemu. Apostolstwo Trzeźwości w Polsce ma pomóc ludziom mieszkającym w jej granicach w rozwoju doczesnym, ze względu na ich powołanie do godności dzieci Bożych, czyli do świętości oraz do życia wiecznego. Apostolstwo Trzeźwość to działalność zapobiegawcza wobec różnych zagrożeń, a szczególnie wobec pijaństwa i alkoholizmu, które poniżają godność, odbierają wolność i narażają człowieka na utratę życia wiecznego. Nad konturami Polski znajduje się napis w kolorze srebrnym: APOSTOLSTWO TRZEŻWOŚCI] a na dole pod konturami: PRZEZ ABSTYNNENCJĘ WIELU DO TRZEŻWOŚCI WSZYSTKICH.

5. Tło drugiej strony sztandaru (rewers) jest koloru jasnożółtego. W centralnym miejscu umieszczony jest wizerunek Jasnogórskiej Matki Bożej na białym orle, który jakby chciał wznosić się w górę. Orzeł w koronie przypomina orła z godła polskiego. Jest jednak pełen ekspresji i swoimi skrzydłami wzniesionymi do lotu otacza Matkę Bożą, Królową Polski. Orzeł unosi się nad gałęziami dębu. Dąb symbolizuje siłę, wytrwałość i szlachetność. Ks. Piotr Skarga w kazaniu sejmowym tak mówił: Ten stary dąb tak urósł,

żaden wiatr go nie obalił, bo korzeń jego jest Chrystus. Jan Paweł II przypomniał Polakom: Mijają stulecia, a Polska rośnie wśród zmiennych kolei losów, jak ten wielki dziejowy dąb, ze swoich zdrowych korzeni (Sopot, 5 czerwca 1999 r.). Matka Boża na głowie ma koronę, wokół której rozmieszczonych jest 12 gwiazd, zgodnie z wizją św. Jana: „Niewiasta obleczone w słońce i księżyc pod jej stopami, a na jej głowie wieniec z gwiazd dwunastu” (Ap 12,1). W dolnej części wyhaftowane są słowa Jana Pawła II w kolorze bordowym: „Maryjo, Królowo Polski, bądź natchnieniem dla tych, którzy walczą o trzeźwość narodu”.

& 4 Zasady przekazywania Sztandaru i przebywania w Metropolii

1. Sztandar Apostolstwa Trzeźwości jest przekazywany na jeden rok poszczególnym Metropoliom. Przekazanie odbywa się podczas Ogólnopolskiej Pielgrzymki w intencji Trzeźwości Narodu na Jasną Górę. Diecezjalni Duszpasterze Trzeźwości z diecezji tworzących Metropolię, w której w danym roku przebywał Sztandar, są odpowiedzialni za przygotowanie, organizację i przebieg Pielgrzymki na Jasną Górę.

2. W czasie przebywania Sztandaru w Metropolii, należący do niej Diecezjalni Duszpasterze Trzeźwości podejmują różne działania na rzecz krzewienia trzeźwości i abstynencji. Zaleca się najpierw, aby w każdej diecezji powstał Zespół przy Kurii, jako organ doradczy i wspierający działania Diecezjalnego Duszpasterza. Zespół taki powinien być powołany dekretem przez biskupa diecezjalnego. Kolejnym krokiem powinno być zainicjowanie Apostolatów Trzeźwości przy każdej parafii, tworzenie grup abstynenckich wśród dorosłych oraz Dziecięcej Krucjaty Niepokalanej. W okresie przebywania sztandaru w Metropolii, w diecezjach ją tworzących, opracować należy program pielgrzymek trzeźwościowych do lokalnych sanktuariów, konferencji, sympozjów, kongresu trzeźwości, rekolekcji w parafiach i w ośrodkach rekolekcyjnych.

3. Sposób pożegnania sztandaru na terenie Metropolii, a następnie przekazania kolejnej Metropolii na Jasnej Górze podczas Pielgrzymki określają Diecezjalni Duszpasterze Trzeźwości za zgodą Przewodniczącego Zespołu KEP ds. Apostolstwa Trzeźwości.

4. Przewodniczący Zespołu KEP ds. Apostolstwa Trzeźwości może zdecydować o przewiezieniu sztandaru z miejsca przechowywania w danej Metropolii na różne uroczystości w Polsce.

& 5. Zasady używania sztandaru

1. Sztandarowi z rozwiniętym płatem zawsze towarzyszy poczet sztandarowy.

2. Poczet sztandarowy tworzą świeccy działacze trzeźwości, zadeklarowani abstynenci z wyboru, powołani przez Diecezjalnego Duszpasterza Trzeźwości. Powinny to być osoby cieszące się dobrą opinią.

3. Członkami pocztu sztandarowego są trzy osoby - sztandarowy (osoba trzymająca sztandar) i dwie osoby asystujące, jedna po lewej stronie, a druga po prawej stronie sztandarowego.

4. Osoby tworzące poczet sztandarowy powinny być ubrane odświętnie, zgodnie z zasadami skromności. Obowiązują białe rękawiczki. Dla mężczyzn wskazany jest ciemny garnitur i biała koszula, a dla pań biała bluzka i ciemna spódnica.

5. Sztandarowy nosi szarfę w barwach narodowych o szerokości ok. 10 cm. Szarfa zakończona jest złotymi frędzlami długości 5 cm. Części zewnętrzne i wewnętrzne szarfy obszyte są jednakowo. Szarfa noszona jest przez prawe ramię, a następnie poprowadzona skośnie z przodu i z tyłu tułowia na lewy bok ciała. Kolor biały szarfy zwrócony jest ku kołnierzykowi (głowie). Osoba asystująca po prawej stronie nosi szarfę maryjną biało - niebieską, a osoba z lewej strony szarfę w kolorach papieskich żółto lub złoto - białym.

6. Sztandarowy zawsze trzyma sztandar w prawej ręce i przenosi go na prawym ramieniu. Lewa ręka służy wyłącznie do podtrzymywania drzewca przy podnoszeniu i opuszczaniu sztandaru.

Chwyty sztandaru:

- postawa zasadnicza - sztandar położony na trzewiku drzewca przy prawej nodze na wysokości czubka buta. Drzewiec przytrzymywany prawą ręką na wysokości pasa. Lewa ręka jak w postawie zasadniczej;

- postawa „spocznij” - sztandar trzymany przy prawej nodze jak w postawie „zasadniczej”. Sztandarowy i asysta w postawie „spocznij”;

- postawa „na ramię” - sztandarowy prawą ręką (pomagając sobie lewą) kładzie drzewiec na prawe ramię i trzyma je pod kątem 45° w stosunku do ramienia. Prawa ręka wyciągnięta wzdłuż drzewca;

- postawa „prezentuj” - z postawy „zasadniczej” sztandarowy podnosi sztandar prawą ręką i pionowo do góry wzdłuż prawego ramienia (dłoń prawej ręki na wysokości barku). Następnie lewą ręką chwyta drzewiec sztandaru tuż pod prawą i opuszcza prawą rękę na całej jej długości, obejmując dolną część drzewca. Asysta w postawie „zasadniczej”;

- salutowanie sztandaru w miejscu - wykonuje się z postawy „prezentuj”. Sztandarowy robi zwrot w prawo skos, z równoczesnym wysunięciem lewej nogi w przód na odległość jednej stopy i pochyla sztandar do przodu pod kątem 45°. Po czasie „salutowania” przenosi sztandar do postawy „prezentuj”;

- salutowanie sztandarem w marszu - z położenia „na ramię” w taki sam sposób jak przy salutowaniu w miejscu.

Gdy padają komendy: „na prawo patrz” - pochyla sztandar; „baczność” - bierze sztandar na ramię.

8. Zachowanie się Pocztu sztandarowego podczas uroczystości kościelnych:

- gdy wierni siedzą - obowiązuje postawa SPOCZNIJ;
- gdy wierni stoją - obowiązuje postawa BACZNOŚĆ;
- gdy wierni klęczą - obowiązuje postawa BACZNOŚĆ.

Salutowanie sztandarem wykonuje się w czasie:

a) Przeistoczenia;

b) przy komunii św. od słów „Oto Baranek Boży ...” do „...uzdrowiona dusza moja”;

- c) błogosławienia Najświętszym Sakramentem;
- d) poświęcenia sztandaru w kościele;
- e) po wejściu i przy wyjściu z kościoła przed ołtarzem.

9. Chcąc przewieźć sztandar po uroczystościach należy go zdjąć z drzewca i włożyć do pokrowca. Najlepiej nie zwijać płata sztandaru ani go nie składać, z uwagi na możliwe deformacje haftu. Najlepiej przewozić sztandar w drewnianej gablocie.

10. W przypadkach, gdy sztandar używany jest w sali, przed rozpoczęciem uroczystości można umieścić go w specjalnym stojaku. W tym przypadku nie ma potrzeby wyznaczania pocztu.

& 6 Przechowywanie sztandaru

1. Sztandar należy przechowywać w sposób godny oraz taki, aby zabezpieczyć go przed zniszczeniem. Miejsce przechowywania sztandaru wskazuje Diecezjalny Duszpasterz Trzeźwości.

2. Sztandar przekazuje się następnie zgodnie z określonymi wyżej zasadami przekazywania sztandaru.

3. Od momentu wyjęcia z pokrowca, połączenia części drzewca i rozwinięcia płata, sztandarowi towarzyszy poczet sztandarowy i stosowane są zasady ceremonialne, obowiązujące przy występowaniu ze sztandarem.

4. Sztandar należy wyprowadzać z miejsca jego przechowywania w sposób uroczysty, za wyjątkiem, gdy przewozi się go w gablocie lub w pokrowcu na miejsce uroczystości.

& 7 Umieszczenie szarfy żałobnej na Sztandarze

Umieszczenie szarfy żałobnej na sztandarze może nastąpić w wypadku żałoby narodowej lub żałoby wewnętrznej. Wówczas przypina się na drzewcu sztandaru na wysokości głowicy czarną wstążkę. Długość wstążki powinna odpowiadać podwójnej szerokości sztandaru

W. Apostoł Trzeźwości – Vademecum Apostolstwa Trzeźwości. Red. O. Puskiewicz, 2014, Łomża 2014, s. 104-109.

ANEKS 9

REGULAMIN

Zespołu Konferencji Episkopatu Polski do spraw Apostolstwa Trzeźwości

Rozdział I Postanowienia ogólne

§ 1

1. Zespół Konferencji Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Trzeźwości, zwany w dalszej części Regulaminu „Zespołem”, powołany został przez Konferencję Episkopatu Polski i ma charakter stały. Jego celem jest wspomaganie Konferencji w jej pracach i w podejmowaniu decyzji.

2. Zespół działa zgodnie ze wskazaniem Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, w oparciu o przepisy Statutu i Regulaminu Konferencji Episkopatu Polski oraz niniejszego Regulaminu.

Rozdział II

Struktura organizacyjna Zespołu

§ 2

1. Przewodniczącym Zespołu jest biskup wybrany przez Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski, spośród członków Konferencji, na pięcioletnią kadencję;. Funkcję tę może pełnić bez przerwy przez dwie kolejne kadencje.

2. Spośród członków Zespołu, będących biskupami, Przewodniczący może wyznaczyć Wiceprzewodniczącego.

3. Przewodniczący Zespołu o wyznaczeniu Zastępcy powiadamia Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski najpóźniej w ciągu dwóch tygodni od dnia jego wyboru.

§ 3

1. Członkami Zespołu są biskupi, również biskupi seniorzy.

2. Duchowni, osoby konsekrowane lub świeccy mogą być członkami lub konsultorami Zespołu.

3. Zespół nie powinien liczyć więcej niż dziesięciu członków, a liczba konsultorów nie powinna przekraczać piętnastu osób.

§ 4

Przewodniczący Zespołu przedstawia kandydatów na członków i konsultorów Zespołu.

§ 5

Skład Zespołu, zaproponowany przez Przewodniczącego Zespołu, zatwierdza na pięcioletnią kadencję Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu

Polski. Członkowie i konsultorzy Zespołu mogą pełnić swoje funkcje przez kolejne kadencje.

§6

1. Przewodniczący Zespołu ma prawo w każdym c/asio zaproponować zmiany personalne w Zespole.

2. W przypadku rezygnacji z pełnienia funkcji członka lub konsultora Zespołu - Przewodniczący Zespołu może zgłosić nowego kandydata do zatwierdzenia przez Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski.

§7

1. Przewodniczący wyznacza spośród członków i konsultorów Sekretarza, którego zadaniem jest troska o dokumentację i prowadzenie bieżących spraw Sekretariatu Zespołu.

2. Przewodniczący Zespołu o wyznaczeniu Sekretarza powiadamia Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski najpóźniej w ciągu dwóch tygodni od dnia jego wyboru.

§8

Dla usprawnienia działalności pracy Zespołu, jego Przewodniczący może powołać zespoły robocze z członków i konsultorów, określając zakres ich pracy.

§9

1. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski - w porozumieniu z Przewodniczącym Zespołu - może powoływać dodatkowe podzespoły, działające przy Zespole, określając i ich nazwę, skład osobowy i zakres pracy.

2. Podzespoły działające przy Zespole, powołane przez Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski, działają zgodnie z zaleceniami Konferencji Episkopatu Polski pod bezpośrednim nadzorem Przewodniczącego Zespołu, a sprawozdanie ze swojej działalności składają Przewodniczącemu Zespołu do dnia 31 grudnia danego roku kalendarzowego.

Rozdział III Zadania Zespołu

§10

Główne zadania Zespołu stanowią:

1. Opiniowanie spraw przekazanych przez Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski lub Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski i pomaganie w ich rozwiązywaniu.

2. Służenie pomocą i radą biskupom diecezjalnym w szerzeniu Apostolstwa Trzeźwości oraz przy rozwiązywaniu problemów alkoholowych.

§ 11

Zespół w ramach kompetencji i zgodnie z zaleceniami Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski:

1. Podejmuje studium problemów alkoholowych oraz działania szerzące trzeźwość i abstynencję od alkoholu
2. Opracowuje corocznie Vademecum Apostoła Trzeźwości, jako pomoc duszpasterską dla każdej parafii w Polsce i dla Polonii.
3. Opracowuje temat, hasło i materiały na Tydzień Modlitw o Trzeźwość Narodu oraz projekt Apelu na sierpień - miesiąc abstynencji.
4. Podejmuje inicjatywy duszpasterskie promujące trzeźwość w ramach stałej pracy pastoralnej Kościoła w Polsce.
5. Koordynuje współpracę między diecezjalnymi duszpasterzami i zakonnymi referentami trzeźwości, przede wszystkim przez organizowanie spotkań duszpasterzy podczas Jesiennej Sesji i Ogólnopolskiej Pielgrzymki Apostolstwa Trzeźwości na Jasną Górę oraz sympozjów dotyczących trzeźwości.
6. Opracowuje lub zatwierdza program kursów i rekolekcji dla alumnów Wyższych Seminariów Duchownych oraz sióstr i braci zakonnych, przygotowujących do Apostolstwa Trzeźwości.
7. Troszczy się o propagowanie właściwego nazewnictwa działalności trzeźwościowej i abstynenckiej.
8. Troszczy się o propagowanie abstynencji wśród alumnów Wyższych Seminariów Duchownych, kapłanów diecezjalnych i zakonnych oraz pozostałych osób konsekrowanych.
9. Prowadzi działania skierowane do ogółu społeczeństwa, których celem jest ukazywanie wartości cnoty trzeźwości oraz zagrożeń płynących z nadużywania alkoholu.
10. Współpracuje z instytucjami i organizacjami rządowymi, pozarządowymi, świeckimi oraz kościelnymi, które promują cnotę trzeźwości, zajmują się profilaktyką, a także zwalczaniem skutków alkoholizmu i innych uzależnień.
11. Prowadzi działania na rzecz stanowienia prawa oraz monitoruje procesy legislacyjne, dotyczące wychowania w trzeźwości, profilaktyki i zwalczania skutków uzależnienia od alkoholu i jego nadużywania.
12. Współpracuje z mediami w celu promowania abstynencji, trzeźwości i zapobiegania zjawiskom patologii życia społecznego, głównie uzależnienia od alkoholu i jego nadużywania.
13. Zabiega o uwzględnienie w programach nauczania i wychowania szkolnego wszystkich stopni, treści sprzyjających ochronie i umocnieniu trzeźwości, podkreślając ważność przyrzeczeń abstynenckich dzieci przystępujących do I Komunii Świętej i młodzieży przyjmującej Sakrament Bierzmowania.
14. Promuje i wspiera grupy i wspólnoty abstynenckie.

15. Zespół wspiera działania, mające na celu włączenie jak najwięcej osób do nurtu modlitewnego w intencji trzeźwości Narodu.

16. Troszczy się o właściwe funkcjonowanie diecezjalnych struktur Apostolstwa i Duszpasterstwa Trzeźwości.

17. Przygotowuje projekt wzorcowego regulaminu Diecezjalnych Zespołów Apostolstwa Trzeźwości.

18. Opracowuje wzór Parafialnej Księgi Abstynenckiej.

19. Przygotowuje nowelizację Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej.

§12

1. Na wniosek osób, organizacji lub też z własnej inicjatywy, po zasięgnięciu opinii członków Zespołu, Przewodniczący przyznaje Medale i Statuetki Trzeźwości osobom, a także organizacjom, w dowód uznania zasług w szerzeniu abstynencji i cnoty trzeźwości.

2. Przewodniczący Zespołu corocznie wręcza nominowanym Medale i Statuetki Trzeźwości, głównie podczas Ogólnopolskiej Pielgrzymki w intencji Trzeźwości Narodu na Jasnej Górze.

§13

1. Zespół posiada Sztandar Apostolstwa Trzeźwości.

2. Właścicielem znaków graficznych, znajdujących się na sztandarze, jest Konferencja Episkopatu Polski i ma ona wyłączne, zastrzeżone do nich prawa.

3. Sztandar Apostolstwa Trzeźwości w Polsce jest uroczystym symbolem wierności ideałom abstynenckim, patriotycznym oraz symbolem łączącym wszystkich zatroskanych o trzeźwość i przyszłość Narodu pod opieką Matki Bożej, Królowej Polski.

4. Sztandar Apostolstwa Trzeźwości jest przekazywany na jeden rok poszczególnym metropoliom. Przekazanie odbywa się podczas Ogólnopolskiej Pielgrzymki w intencji Trzeźwości Narodu na Jasną Górę. Diecezjalni Duszpasterze Trzeźwości z diecezji tworzących metropolię, w której w danym roku przebywał Sztandar, są odpowiedzialni za przygotowanie, organizację i przebieg Pielgrzymki Apostolstwa Trzeźwości na Jasną Górę.

5. W czasie przebywania Sztandaru w metropolii, należący do niej Diecezjalni Duszpasterze Trzeźwości ustalają program obecności Sztandaru w poszczególnych diecezjach.

6. Sposób pożegnania Sztandaru na terenie metropolii, a następnie przekazania go kolejnej metropolii podczas Jasnogórskiej Pielgrzymki proponują Diecezjalni Duszpasterze Trzeźwości tejże metropolii w porozumieniu z Przewodniczącym Zespołu.

7. Przewodniczący Zespołu KEP ds. Apostolstwa Trzeźwości może zdecydować o przewiezieniu Sztandaru z miejsca przechowywania w danej metropolii na różne uroczystości w Polsce.

8. Sztandar traktuje się z szacunkiem, oddając mu należne honory.

Rozdział IV Zebrania Zespołu

§ 14

1. Zebrania Zespołu odbywają się przynajmniej dwa razy w roku.
2. Zebrania Zespołu zwołuje Przewodniczący Zespołu w miejscu przez niego wyznaczonym.
3. Przewodniczący Zespołu ustala porządek i program zebrania Zespołu oraz przydziela członkom, konsultorom Zespołu i Sekretarzowi zadania do wypełnienia.

§ 15

1. Przewodniczący Zespołu może zaprosić na zebranie Zespołu gości.
2. Na zebraniach Zespołu mogą być obecni także członkowie Prezydium Konferencji Episkopatu Polski, po uprzednim powiadomieniu Przewodniczącego Zespołu

§ 16

Sekretarz najpóźniej 10 dni przed zebraniem przesyła wszystkim członkom, konsultorom Zespołu oraz gościom, wskazanym przez Przewodniczącego Zespołu, zawiadomienia, program i materiały dotyczące zebrania.

§ 17

1. Członkowie Zespołu zobowiązani są do stałego i aktywnego uczestniczenia w zebraniach.
2. Obecność na zebraniu Zespołu należy potwierdzić własnoręcznym podpisem na liście sporządzonej przez Sekretarza.

§ 18

Zebrania Zespołu prowadzi Przewodniczący, a w razie jego nieobecności pracami Zespołu kieruje jego Zastępca lub wskazany przez niego członek Zespołu

§ 19

Po modlitwie, Przewodniczący Zespołu wprowadza w tematykę spotkania i dba o realizację porządku obrad.

§ 20

1. Ustalenia Zespołu są podejmowane zwykłą większością głosów.
2. Konsultorzy Zespołu uczestniczą w zebraniach Zespołu na zaproszenie Przewodniczącego, ale bez prawa głosu decydującego.

3. Sprawy, które Zespół uzna za pilne, Przewodniczący Zespołu, po uprzednim zgłoszeniu Sekretarzowi Generalnemu Konferencji Episkopatu Polski, przedstawia do rozpatrzenia na Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski.

4. Oficjalne stanowisko Zespołu musi uzyskać zgodę Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, a w nagłych przypadkach Rady Stałej, Prezydium lub Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski.

§21

1. Z każdego zebrania Zespołu Sekretarz sporządza pisemny protokół.

2. Przygotowany protokół odczytuje się na kolejnym zebraniu i po naniесieniu ewentualnych korekt protokół zostaje podpisany przez Przewodniczącego i Sekretarza.

3. Tekst protokołu:

1) otrzymują członkowie Zespołu;

2) jeden egzemplarz zostaje w archiwum Zespołu;

3) jeden egzemplarz przekazany zostaje do Archiwum Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski.

§22

1. Koszty zebrań Zespołu organizowanych w siedzibie Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski pokrywa Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski.

2. Inne wydatki, wcześniej zaplanowane, muszą być zaakceptowane przez Ekonomę Konferencji Episkopatu Polski.

Rozdział V **Postanowienia końcowe**

§23

Każdego roku, do końca stycznia, Przewodniczący Zespołu przesyła do Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski pisemne sprawozdanie z działalności Zespołu.

§24

1. Sekretarz czuwa nad bieżącą dokumentacją prac Zespołu oraz nad archiwum Zespołu.

2. Po zmianie na stanowisku Przewodniczącego Zespołu, archiwum przekazywane jest następcy.

3. Po ewentualnym rozwiązaniu Zespołu wszystkie dokumenty stanowiące archiwum Zespołu przekazywane są do Archiwum Konferencji Episkopatu Polski.

§25

1. Zespół opracowuje Regulamin Zespołu i może proponować w nim zmiany.
2. Regulamin Zespołu lub jego nowelizacja wymaga zatwierdzenia przez Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski.
3. Regulamin Zespołu lub jego nowelizacja wchodzi w życie z dniem podjęcia uchwały o jego zatwierdzeniu przez Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski.

*Regulamin Zespołu został zatwierdzony
podczas 368. Zebraniu Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski,
które odbyło się w Warszawie w dniach 11-12 marca 2015 r.*

+ *Stanisław Gądecki*
Arcybiskup Metropolita Poznański
Przewodniczący KEP

+ Artur G. Miziński

Sekretarz Generalny KEP

W. Apostoł Trzeźwości – Vademecum Apostolstwa Trzeźwości 2016, Red. O. Puskiewicz, Łomża 2016, s. 206-213.

ANEKS 10

Zatwierdzenie składu Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych

379. zebranie plenarne Episkopatu w Janowie Podlaskim
09.06.2018,

Członkowie:

Abp Adam SZAL
Bp Krzysztof WŁODARCZYK
Ks. prał. Marek DZIEWIECKI
Ks. kan. Henryk GRZĄDKO
O. Zdzisław KLAFKA CSsR
Ks. prof. Piotr KULBACKI
S. Justyna PAPIEŻ BDNP
O. Oskar Józef PUSZKIEWICZ OFM
O. dr Jan SEREMAK CSMA
P. prof. Krzysztof WOJCIESZEK

Konsultorzy:

O. Mirosław ADASZKIEWICZ OFMConv
O. Ryszard BORTKIEWICZ OSPPE
Ks. prał. Zbigniew GUZY
Ks. Wojciech IGNASIAK
Ks. kan. Zbigniew KANIECKI
Ks. prał. Wiesław KONDRATOWICZ
Ks. Robert KRZYWICKI MIC
P. Waław MALEC
O. Adam MICHALSKI
P. dr Agnieszka MUZYK
Ks. prof. Grzegorz POŁOK
P. Rafał PORZEZIŃSKI
P. Małgorzata SOJKA
P. Augustyn WIERNICKI
Ks. Tomasz WILGA
P. dr n. med. Bohdan WORONOWICZ

Duszpasterstwo trzeźwości w Polsce w latach 1965 – 2015 w świetle dokumentów Kościoła w Polsce. Studium pastoralne trzeźwość, abstynencja, alkoholizm, duszpasterstwo, alkohol

STRESZCZENIE

Prezentowana dysertacja przedstawia koncepcję i realizację duszpasterstwa trzeźwości w Polsce w świetle dokumentów Kościoła w Polsce z lat 1965-2015. Koncepcja duszpasterstwa trzeźwości została zarysowana w rozdziale drugim przedstawiając wszystkie elementy tej koncepcji, czyli przedmiot, podmiot, cel i środki. O realizacji zaś duszpasterstwa trzeźwości dowiadujemy się w rozdziale trzecim i czwartym. Jest w nich mowa o organizacji i formach duszpasterstwa trzeźwości. W rozdziale ostatnim dokonano oceny tak elementów koncepcji duszpasterstwa trzeźwości, jak i jej realizacji. Sporo miejsca w pracy zajęło przedstawienie uwarunkowań społeczno-politycznych, prawnych i duszpasterskich w rozdziale pierwszym. Było jednak to potrzebne dla pogłębionego i lepszego zrozumienia zarówno koncepcji jak i realizacji duszpasterstwa trzeźwości w Polsce.

Przeprowadzona refleksja naukowa upoważnia do sformułowania kilku wniosków. Należy do nich między innymi to, że istnieje potrzeba poszerzenia podmiotu oddziaływania trzeźwościowego i wykorzystania w większym zakresie potencjału religijnego i pastoralnego ruchów, stowarzyszeń i małych grup religijnych. Trzeba też w duszpasterstwie trzeźwościowym bardziej dowartościować i zaktywizować dekanaty i parafie, oraz zadbać o większą integrację duszpasterstwa trzeźwości z duszpasterstwem ogólnym, zwłaszcza w zakresie wychowania do abstynencji dzieci i młodzieży oraz świadczenia pomocy rodzinom z problemem alkoholizmu. Realizacja duszpasterstwa w okresie PRL ukazała, że bez współdziałania Kościoła i państwa nie ma skutecznej walki z alkoholizmem.

Ponieważ nowe czasy generują nowe wyzwania i problemy, dlatego rozpoznanie ich uwarunkowań a następnie przeciwdziałanie negatywnym ich skutkom jest zawsze aktualne. Dotyczy to także duszpasterstwa trzeźwości. Refleksja nad duszpasterstwem trzeźwości minionego okresu będzie dobrym oparciem dla realizacji tegoż duszpasterstwa w przyszłości.

The sobriety ministry in Poland, in the years 1965 – 2015 according to documents of the Church in Poland. A pastoral study.

sobriety, abstinence, alcoholism, ministry, alcohol

SUMMARY

The following dissertation presents the conception and implementation of the sobriety ministry in Poland according to documents of the Church from the years 1965-2015. The idea of a sobriety ministry has been presented in the second chapter, in which all elements of this idea have been explained, i.e. its subject, entity, purpose and means. The implementation of this sobriety ministry, has been described in chapters three and four. They describe the organisation and forms of the sobriety ministry. The final chapter evaluates the theoretical elements of the sobriety ministry, as well as its implementation. The first chapter is dominated by the presentation of social-political, legal and pastoral conditions, however this was necessary in order to achieve a greater understanding of the sobriety ministry's conception and realisation in Poland.

Academic reflection carried out in this dissertation allows for a few conclusions to be made. Among them is the need to reach out to more people and make a greater impact by working with the religious and pastoral movements, associations and small religious groups to a greater extent. There is also a need to encourage and stimulate the deaneries and parishes to deliver a greater level of integration between the sobriety ministry and general pastoral care, especially in the context of raising children and youth and providing assistance to families affected by alcoholism. The implementation of pastoral care during the Polish People's Republic period proved that without cooperation between Church and state there is no efficient way to fight with alcoholism.

Because new times bring new challenges, the recognition of new problems and the situations which cause them always remains vital, as well as, finding new ways to counteract negative effects. This is also true for the sobriety ministry. Reflection upon the sobriety ministry in the past would make for a good foundation for implementing this ministry in the future.